† Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

«ΔΡΑΞΑΣΘΕ ΠΑΙΔΕΙΑΣ»

Ὁμιλίες πρὸς Ἐκπαιδευτικοὺς σὲ θέματα παιδείας ἐξεταζόμενα στὸ φῶς τῆς Ὀρθοδόξου αὐτοσυνειδησίας καὶ πνευματικότητος

Πανελλήνιο Ἱερὸ Ἵδρυμα
Εὐαγγελιστρίας Τήνου
ΤΗΝΟΣ 2009

© Ἱερὰ Μητρόπολις Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ.
Λεωφόρος Ὑμηττοῦ 47-51 - 161 21 Καισαριανὴ Τηλ. 210 72 24 123
www.imkby.gr (e-mail) info@imkby.gr

Ἐπιμελητὴς Ἐκδόσεως:
Μητροπολίτης Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιήλ.

Ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ
τοῦ Πανελληνίου Ἱεροῦ Ἱδρύματος Εὐαγγελιστρίας Τήνου

Πρόεδρος:
Ὁ Μητροπολίτης Σύρου - Τήνου Δωρόθεος Β΄

Ἀντιπρόεδρος:
Εὐάγγελος Παρασκευᾶς - Γκίζης

Γενικὸς Γραμματέας:
Ἰωάννης Κουμαριανὸς

Ταμεῖο:
Παναγιώτης Μαλλιάρης, Ἰωάννης Πολατσίδης, Χαράλαμπος Ἀθηναῖος,
Εὐάγγελος Σημαντήρης, Εὐάγγελος Βέρσαλης, Παρασσός Σαλταμανίκας,
Παράσχος Μαλλιάρης.

ISBN: 978-960-87044-4-2

Ἐκδοτικὴ Παραγωγή
ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.
Ἀριστοτέλους 12-16, 116 36 Ἀθήνα
Τηλ.: 210.921.7513, 210.921.4822 • Fax: 210.923.7033
www.eptalofos.gr • e-mail: info@eptalofos.gr

Περιεχόμενα

Σελ.

Πρόλογος Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου
Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιήλ. 7
Λιμὸς ἐπερχόμενος 13
Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς 32
Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα 49
Ὅρος ἐπιβίωσης 70
Χρέος ἐπώδυνον.
Τὸ 1992 ὁρόσημο στὴν πορεία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ . 85
Τά «Ἄθεα γράμματα»
καὶ ἡ σύγχρονη πορεία τοῦ ἔθνους 102
Παιδεία: ἐσχάτη ὥρα 120
«Ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ;»
(Γιὰ μιὰ ἐθνικὴ ἀφύπνιση) 142
Οἱ Δέκα Φαραωνικὲς πληγὲς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας 159
Ἡ Εὐρώπη τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν καὶ ὁ ρόλος τῶν
ἑλλήνων ὀρθοδόξων καὶ τῆς παιδείας μας 183
Ἐν ὄψει τοῦ 4ου Πύλωνα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἕνωσης
Πρὸς μία πολυεθνικὴ καὶ πολυθρησκευτικὴ Ἑλλάδα
ἢ πρὸς μία Ἑλληνορθόδοξη Ἑλλάδα; 201
Τὸ πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν.
Ἡ πρόταση τῆς Ἐκκλησίας 220

Πρόλογος

Ἡ ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τῶν ἁγίων καί μεγάλων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Οἰκουμένης εἰσήχθη νὰ τελεῖται στὴν Ἐκκλησία ἀπὸ τὸν 11ο αἰῶνα μ.Χ. κατόπιν ὁράματος τοῦ Ἐπισκόπου Εὐχαΐτων (πόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας) Ἰωάννου τοῦ Μαυρόποδος, ποὺ ἐπέλυσε εἰσάγοντας τὴν ἰσοτιμία τῶν ἁγίων τὸ μεῖζον πρόβλημα τῶν πιστῶν τῆς ἐποχῆς του, οἱ ὁποῖοι ἤριζον περὶ τοῦ «*τίς ἐστί μείζων;*» μεταξὺ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Καθιερώνοντας τὴν κοινὴ ἑορτή τους ὁ προνοητικὸς καὶ σοφὸς ἐκεῖνος Ἱεράρχης ἐπέφερε τὴν γαλήνη στοὺς πιστούς. Ἔκτοτε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τιμᾶ τοὺς θεοφόρους ἄνδρες ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐξ ἴσου λαμπρῶς.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1842 μ.Χ. καθιερώθηκε στὸ ἐλεύθερο κράτος τῶν Ἑλλήνων ἡ μνήμη τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Οἰκουμένης ὡς Ἑορτὴ τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Παιδείας τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τὸ πρῶτο Πανεπιστημιακὸ ἑορτασμὸ ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸ λόγο ὁ καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ νεοϊδρυθέντος τότε Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος Βάμβας μὲ θέμα: «*Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου*» (Ματθαίου ε΄ 14).

Ἡ τότε πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ τόπου μας εἶχε πλήρη ἐπίγνωση, ὅτι μὲ τὴν θέσπιση τῆς ἑορτῆς συνέχιζε τὴν κρατοῦσα

ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς δουλείας τοῦ Γένους μας στοὺς Τούρκους συνήθεια τῶν ἁπανταχοῦ τῆς γῆς ἑλληνικῶν σχολείων, κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν συγκέντρωνε ὅλο τὸ ὑπόδουλο Γένος τῶν Ἑλλήνων γύρω ἀπὸ Τρεῖς Μεγάλους Πατέρες καὶ Διδασκάλους γιὰ νὰ ἀντλήσει δύναμη, φῶς, ἐλπίδα, παρηγοριὰ καὶ νὰ ὁραματισθεῖ τὴν ἐλευθερία του καὶ τὴν ἀνεξαρτησία του, σὰν ἀγαθὰ ποὺ κυρίως προέρχονται ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἐλευθερία καὶ τὴν παιδεία.

Στὴν Ἱερὰ Μητρόπολι Δημητριάδος αὐτὴ τὴν ἡμέρα μετὰ τὴν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας σὲ μεγαλοπρεπῆ Ἱερὸ Ναὸ τοῦ Βόλου, ποὺ ἐκκλησιάζοντο ἀντιπροσωπεῖες μαθητῶν ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως τοῦ Βόλου καὶ οἱ Ἀρχὲς τοῦ Νομοῦ καὶ τῆς πόλεως, πραγματοποιεῖτο ἑόρτιος σύναξη στὸ Πνευματικὸ Κέντρο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ποὺ προσεκαλεῖτο ἡ ἐκπαιδευτικὴ κοινότητα ὅλου τοῦ Νομοῦ. Σ' αὐτὴ τὴν πολυπληθεστάτη σύναξη ὁ φωτισμένος Ποιμενάρχης τῆς περιοχῆς, ὁ Μητροπολίτης Δημητριάδος καὶ Ἁλμυροῦ Χριστόδουλος (1974-1998) καὶ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος (1998-2008) μιλοῦσε μὲ ἀγωνία καὶ πάθος γιὰ τὰ θέματα τῆς παιδείας τοῦ Γένους μας.

Μὲ τὸν λόγο του ἐπεδίωκε νὰ διεγείρει τὸν προβληματισμὸ στοὺς ἐκπαιδευτικούς, νὰ μεταβάλει τὴν ἀγωνία σὲ ἐλπιδοφόρο ἀποφασιστικότητα, νὰ ἀναδείξει τὰ βάθρα τοῦ νεοελληνικοῦ βίου, νὰ θέσει τὰ ὁρόσημα τῆς πορείας ἰδιαίτερα τῆς νέας γενιᾶς στὸ σύγχρονο κόσμο.

Στὶς ὁμιλίες του αὐτὲς ἀποτυπώνεται τὸ ὅραμά του γιὰ τὴν ἐθνική μας παιδεία γιὰ τὰ οὐσιώδη καὶ σημαντικὰ ποὺ δὲν πρέπει νὰ χαθοῦν, ἀλλὰ ὡς πολύτιμη παρακαταθήκη νὰ δια-

φυλαχθοῦν καὶ νὰ παραδοθοῦν στὴν νέα γενιὰ τῶν Ἑλλήνων ποὺ ζητεῖ πρότυπα, ἀρχές, ἀξίες καὶ νόημα ζωῆς.

Ὡς Ἱεροκήρυκας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος καὶ Ἁλμυροῦ εἶχα τὴν εὐθύνη τῆς διοργανώσεως αὐτῆς τῆς ἑορτίου συνάξεως καὶ φυλάξαμε τὸ Ἀρχεῖο τῶν ὁμιλιῶν αὐτῶν τοῦ μακαριστοῦ καὶ ἐμπνευσμένου Πρωθιεράρχου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος Χριστοδούλου (28.4.1998 - 28.1.2008), ποὺ ἐξεφώνησε ὡς Μητροπολίτης Δημητριάδος καὶ Ἁλμυροῦ (1974-1998).

Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς ἐκδίδονται στὸν παρόντα τόμο ποὺ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ *Πανελλήνιο Ἱερὸ Ἵδρυμα Εὐαγγελιστρίας τῆς Τήνου* γιὰ νὰ διαδοθοῦν καὶ νὰ διαβασθοῦν ἀπ' ὅσους ἀγωνιοῦν καὶ ἀγωνίζονται γιὰ τὸ μέλλον τοῦ Γένους μας, τῆς Πατρίδας μας καὶ τῆς νέας Γενιᾶς.

Εὐχαριστοῦμε τὸν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Σύρου κ. Δωρόθεο τὸν Β΄ καὶ τὰ ἀξιότιμα μέλη τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱδρύματος ποὺ ἀποδέχθηκαν τὴν πρότασή μας καὶ χρηματοδότησαν τὴν ἔκδοση τοῦ τόμου αὐτοῦ, ἕνεκα τῶν πολλῶν ἰσχυρῶν πνευματικῶν δεσμῶν ποὺ εἶχε ὁ μακαριστὸς Ἀρχιεπίσκοπος μὲ τὸ Ἵδρυμα τῆς Μεγαλόχαρης ποὺ ἐπεσκέπτετο συχνὰ γιὰ νὰ γονατίσει μπροστὰ στὸ Θεομητορικὸ Σέβασμα καὶ νὰ προσευχηθεῖ γιὰ τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας μας, γιὰ τὸν φωτισμό καὶ τὴν προκοπή τῆς Νέας Γενιᾶς ποὺ ἀναζητᾶ νόημα καὶ περιεχόμενο ζωῆς.

Ὁ Καισαριανῆς Βύρωνος & Ὑμηττοῦ
ΔΑΝΙΗΛ

Ἔγραφα στὴν Καισαριανὴ τὴν 30ή Νοεμβρίου 2009

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος Χριστόδουλος (κατὰ κόσμον Χρῆστος Παρασκευαΐδης) γεννήθηκε στὴν Ξάνθη τὸ ἔτος 1939. Τὸ πτυχίο τῆς Νομικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἔλαβε τὸ 1962, καὶ τὸ 1967 τὸ τῆς Θεολογικῆς. Σπούδασε Βυζαντινὴ Μουσικὴ στὸ Ὠδεῖο Ἀθηνῶν. Διάκονος χειροτονήθηκε τὸ 1961 καὶ Πρεσβύτερος τὸ 1965. Διατέλεσε ἐπὶ 9ετία ἱεροκήρυκας καὶ πνευματικὸς προϊστάμενος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στὸ Παλαιὸ Φάληρο, καὶ συγχρόνως Γραμματέας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἔλαβε μέρος σὲ πλεῖστες ἐκκλησιαστικὲς ἀποστολὲς στὸ ἐξωτερικό. Ἀναγορεύθηκε Διδάκτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἐπίτιμος Διδάκτορας τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λατερανοῦ. Ἦταν πτυχιοῦχος τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς, γνώστης δὲ τῆς Ἰταλικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς γλώσσης. Συνέγραψε πλῆθος ἐπιστημονικῶν καὶ ἐποικοδομητικῶν βιβλίων. Μητροπολίτης Δημητριάδος ἐξελέγη τὸ 1974. Τὴν 28η Ἀπριλίου 1998 ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος. Κοιμήθηκε ἐν Κυρίῳ τὴν 28η Ἰανουαρίου 2008.

Λιμὸς Ἐπερχόμενος*

Κάθε φορὰ ποὺ ἔχω τὴν τιμὴ ἀπὸ αὐτὸ ἐδῶ τὸ βῆμα νὰ ἀπευθύνομαι σὲ σᾶς, νοιώθω δύο φορὲς ὑπεύθυνος καὶ ἐλεύθερος. Ἔχω τὴν αἴσθηση ὅτι μιλῶ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐνσαρκώνουν ἕνα μέρος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου, ἀφοῦ στὰ χέρια τους λαὸς καὶ Πολιτεία ἔχουν ἐμπιστευθῆ τὴ μεγάλη ὑπόθεση τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων, τὴν προετοιμασία, μὲ ἄλλα λόγια, τῶν αὐριανῶν ἐλεύθερων καὶ σωστὰ προσανατολισμένων προσωπικοτήτων. Ἀξιολογώντας αὐτὸ τὸ ἔργο σας ὁ Ε. Παπανοῦτσος ἔγραφε πρὸ εἴκοσι ἐτῶν: *«Ὁραματιζόμαστε ἕνα νέο Ἕλληνα, ἕνα πολίτη τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, ἐλεύθερο, ὑπερήφανο, δημιουργικό... Καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ νὰ καλλιεργήσομε τὸ ἦθος τῶν παιδιῶν μας, νὰ προσπαθήσομε νὰ τὰ κάνομε ἴσιους, ἔντιμους, γενναίους - ἠθικὰ αὐθύπαρκτους, ἐλεύθερους, καθαροὺς ἀνθρώπους. Μὲ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό τους, μὲ*

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1984 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

φρόνημα ὑψηλό, μὲ αὐτοσεβασμό. Τί ὠφελεῖ ἡ μόρφωση, ὅταν εἶναι ἐπίπλωση τοῦ νοῦ μὲ ἕτοιμες, φτηνές, ἀνούσιες γνώσεις; ὅταν δὲν φωτίζει ἀληθινὰ οὔτε ζεσταίνει τὴν ψυχή; ὅταν δὲν κάνει τὸν ἄνθρωπο ἱκανὸ νὰ σταθεῖ στερεὰ στὴ ζωὴ καὶ νὰ νικᾷ τὶς δυσκολίες μὲ τὴν ἀρετή του;» (*«Τὸ Βῆμα»*, 19-11-1964). Ἡ βαθειὰ συνειδητοποίηση ἀπὸ μέρους μου τῆς μεγάλης εὐθύνης σας, μὲ ὁδηγεῖ στὴν ἐκτίμηση τοῦ ρόλου σας στὸ πλάσιμο τῶν ἀνθρώπινων χαρακτήρων καὶ ταυτόχρονα μοῦ ἐπιβάλλει, σὰν χρέος ἀνεξόφλητο στὶς μακάριες μορφὲς τῶν ἀοιδίμων δασκάλων μου, νὰ ὑπογραμμίσω πὼς ὅλοι ὅσοι σηκώνουμε στοὺς ὤμους μας κάποιο μερίδιο εὐθύνης γιὰ τὴν πορεία αὐτοῦ τοῦ τόπου, ὀφείλουμε ἀμοιβαῖα νὰ ἐνισχυόμαστε «στὴν προκείμενη διακονία».

Ἀπὸ αὐτὴ τὴ σκέψη παρορμώμενος, ἐπιθυμῶ πρῶτα νὰ σᾶς εὐχηθῶ, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς σημερινῆς γιορτῆς τῶν Τριῶν ἁγίων Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀληθινῶν ὁδηγῶν καὶ ἐμπνευστῶν τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας, νὰ συνεχίσετε μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, τὸ βαρὺ ἔργο σας καὶ νὰ καταξιωθῆτε στὴν ἄρτια, κατὰ τὸ ἐφικτόν, ἐπιτέλεσή του. Καὶ ὕστερα, θὰ ἤθελα νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ σύγχρονου προβληματισμοῦ γιὰ τὴν πορεία τοῦ Γένους μας νὰ σᾶς ἐμπιστευθῶ τὶς γόνιμες -ὅπως πιστεύω- ἀνησυχίες μου καὶ τὴν ἔντονη ἀγωνία ποὺ μὲ διακατέχει, ἐμπρὸς στὶς συντελούμενες ἀλλοτριωτικὲς τοῦ ἐθνικοῦ καὶ παραδοσιακοῦ μας χαρακτῆρα διεργασίες στὸ χῶρο τοῦ σχολείου, ποὺ θέτουν σὲ κίνδυνο τὸ ἴδιο σας τὸ ἔργο καὶ ἀπειλοῦν νὰ ἐκθρέψουν ἀντὶ ἀνθρώπων τέλειων καὶ ὁλοκληρωμένων, ἀνθρωποειδῆ ὀντάρια, ξεκομμένα μὲν ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ Γένους μας, ἀλλὰ ἱκανὰ νὰ συμβιώσουν μὲ τὴν ὑλιστικὴ

καὶ ἐγωκεντρικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς, δημιουργώντας ἕνα κόσμο ἀπάνθρωπο, δαιμονικὸ καὶ βαθειὰ ἀλλοιωμένο.

Θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς μιλήσω μὲ τὴν παρρησία τοῦ ἡγέτη καὶ μὲ τὴ γλῶσσα τῆς ἀψυμίθιαστης ἀλήθειας, μακρυὰ ἀπὸ κάθε πρόθεση πολιτικολογίας ἢ κινδυνολογίας, μὲ βαθειὰ τὴν συνείδηση τῆς εὐθύνης μου καὶ μόνης, ἀψηφώντας τὶς ἐνδεχόμενες παρεξηγήσεις ποὺ εἶναι πιθανὸ νὰ δημιουργήσουν τὰ λόγια μου αὐτά. Ἀλλὰ ἐγὼ θὰ προτιμοῦσα νὰ πῶ τὶς ἀλήθειες ποὺ πιστεύω, ἔστω κι ἂν διακινδύνευα προσωπικὰ ὀφέλη. Γιατὶ μοῦ ’ρχονται στὸ στόμα τὰ ἀθάνατα λόγια τοῦ μεγάλου Μακρυγιάννη: *«Ὅτι εἰς τὴν ἀλήθειά μου πεδαίνω… Καὶ διὰ νὰ μιλῶ τὴν ἀλήθεια κατατρέχομαι καὶ ἀπὸ βασιλέα κι ἀπὸ προκομμένους. Θέλουν τὴν ἀλήθεια, κι ὅποιος τὴν εἰπῆ κιντυνεύεται. Ἀλήθεια, ἀλήθεια, πικριὰ ὁποῦ εἶσαι! Οὔτε βασιλεῖς σὲ ζυγώνουν, οὔτε οἱ προκομμένοι· μόνον ρωτοῦν διὰ σένα καὶ ὕστερα σὲ κατατρέχουν».*

Θεωρώντας μὲ κριτικὸ νοῦ τὸ παρόν, καὶ στοχαζόμενος μὲ τὴ φαντασία μου τὸ ἄμεσο μέλλον, διαβλέπω ἕνα λιμὸ ἐπερχόμενο[1], μιὰ πεῖνα καὶ δίψα ποὺ θὰ φέρουν τὸ λαό μας

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983).

στὰ πρόθυρα τῆς λιμοκτονίας. Δὲν μιλῶ βέβαια γιὰ τὴ στέρηση τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ ἀπολαύσεων, ποὺ ἔχουν γίνει τὸ σῆμα κατατεθὲν τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ. Ἡ καταναλωτική μας κοινωνία μὲ τὴν ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν ποὺ μᾶς ἐξασφαλίζει, δὲν φαίνεται νὰ κινδυνεύει ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ κρίσι ποὺ τὴν μαστίζει. Ἡ Ἤπειρός μας θὰ εἶναι ἡ τελευταία ποὺ θὰ πεινάσει, ἂν ὑποτεθῆ πὼς κάποια φαραωνικὴ πληγὴ θὰ ἐξανάγκαζε τὸν πλανήτη μας νὰ μᾶς ἀρνηθῆ τὶς τροφοδοτικές του πηγές. Μιλῶ γιὰ τὴν πεῖνα τὴν πνευματική, γιὰ τὴ στέρηση τῆς στερεᾶς τροφῆς τοῦ νοῦ, γιὰ τὴν ὑποδούλωση τῶν ἀνθρώπων σὲ μιὰ νέα βαβυλωνία αἰχμαλωσία καὶ γιὰ τὴ χάλκευση δεσμῶν ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ ἀπάνθρωπα καὶ ἐξευτελιστικὰ ἀπὸ τὰ ὑλικὰ ἐκεῖνα δεσμὰ ποὺ φέρουν οἱ σιδηροδέσμιοι ἐγκληματίες. Τὰ διαλυτικὰ φαινόμενα μέσα στὴν κοινωνία μας προβάλλουν τὸ ἀπαίσιο πρόσωπό τους καὶ ἀπειλοῦν μὲ κατάρρευση ὄχι πιὰ λεπτομέρειες καὶ φραγμένα τῆς ζωῆς μας, ἀλλὰ ὁλόκληρους θεσμοὺς καὶ ἑνότητες, ποὺ ἀπετέλεσαν βάθρα καὶ θεμέλια τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς.

Στὸ βιβλίο του *«Τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς μας»* ὁ Ε. Παπανοῦτσος ἐπισημαίνει τήν «ἀποσύνθεση τῆς οἰκογένειας» σὰν σύμπτωμα βασικὸ αὐτῆς τῆς κρίσης. *«Εἶναι τρομακτικό* -γράφει- *αὐτὸ ποὺ βλέπουμε γύρω μας τὰ τελευταῖα χρόνια, καὶ ὄχι μόνο στὴν πρωτεύουσα, οἱ ἐπαρχίες δὲν ὑστεροῦν. Ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου ὅσο πάει διαλύεται. Σήμερα ποὺ γενικεύεται ἡ προσωπικὴ ἐργασία τῆς γυναίκας ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ ἐπικρατεῖ ἡ ἐλευθερία τῶν ἠθῶν, πολλοὶ νέοι παντρεύονται σὲ μικρὴ ἡλικία, ἀλλὰ καὶ λίγα χρόνια ἀργότερα οἱ σχέσεις τους διακόπτονται καὶ ζοῦν χωρισμένοι,*

χωρὶς νὰ προκαλοῦν τὰ δυσμενῆ σχόλια συγγενῶν καὶ περιοίκων. Καὶ χωρὶς νὰ σκεφθοῦν τὰ μικρὰ παιδιὰ ποὺ τυχὸν ἔχουν φέρει στὸν κόσμο… Τὰ ἀποτελέσματα τὰ βλέπομε: χωρισμένα ζευγάρια καὶ παιδιὰ χωρισμένων ζευγαριῶν εἶναι, σχεδὸν κατὰ κανόνα, οἱ ἑστίες τῆς κοινωνικῆς ἀνωμαλίας». (Ε. Παπανούτσου: *«Τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς μας»*, σ. 73).

Ἡ κρίση τῆς οἰκογένειας ὅμως δὲν εἶναι αὐτόνομο φαινόμενο τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι ὁ καρπὸς μιᾶς γενικώτερης πνευματικῆς κρίσης ποὺ τόσο ἔντονα πρόβαλε ὁ 65χρονος Σοϊτσίρο Χόντα, ἱδρυτὴς τῆς ὁμώνυμης ἰαπωνικῆς βιομηχανίας μοτοσικλετῶν, ὅταν τὸ 1977 ἀποφάσισε νὰ ἀποσυρθῆ ἀπὸ τὴν διεύθυνση τῆς μεγαλοβιομηχανίας του, παραχωρώντας τόπο στοὺς νέους. Ὅταν, λοιπόν, στὴ διάρκεια μιᾶς συνέντευξης, ρωτήθηκε ἀπὸ ἕνα δημοσιογράφο τοῦ *«Newsweek»* «Ποιά ἦταν ἡ σπουδαιότερη συμβολὴ τῆς ἑταιρείας σας στὸν πολιτισμὸ τοῦ αἰῶνα μας» ἐκεῖνος ἀπήντησε: *«Ἄκουσε, παιδί μου, δὲν ξέρω τί ἐννοεῖς λέγοντας συμβολή. Ποτέ μου δὲν σκέφθηκα νὰ συνεισφέρω στὴν κοινωνία. Τὸ μόνο ποὺ μ' ἐνδιέφερε ἦταν νὰ κάνω λεφτά».* (*«Βραδυνή»*, 10-2-1977). Μιὰ κυνικὴ ὁμολογία τραγικῆς ἀποτυχίας, στὸν αἰῶνα ποὺ ὁ ἄνθρωπος κατέκτησε τὴ γῆ καὶ βάδισε πρὸς κατάκτηση καὶ τοῦ σύμπαντος. Γιὰ νὰ ἐπαληθεύεται τὸ γεγονός, ὅτι οὐσιαστικὰ τὸ μεγάλο πρόβλημα σήμερα εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ ποιότητα τῆς πνευματικῆς ζωῆς μας ἔχει σήμερα ὑποβαθμισθῆ ἐπικίνδυνα. Κι ἂς γέμισε ὁ τόπος ἀπό «κουλτουριάρικες» πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις ποὺ διάφοροι καὶ ἀπὸ

τοὺς πιὸ ἀκατάλληλους φορεῖς, ἔχουν ἀναλάβει νὰ ὑλοποιήσουν, μὲ στόχο τὴν πολιτιστική μας δῆθεν ἀνάπτυξη. Ἀπίθανοι σύλλογοι, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ σύνθημα ποὺ ρίφθηκε γιὰ δημοκρατικοποίηση τῆς πολιτιστικῆς διαδικασίας καὶ γιὰ πολιτιστικὴ ἀποκέντρωση, ὁδήγησαν τὴν πολιτιστικὴ ποιότητα σὲ ἄθλιο ἐπίπεδο καὶ σέ «πρόχειρες πολιτιστικὲς ἐπιδόσεις» ὅπως ἐτόνισε πρόσφατα στὰ ἐγκαίνια τοῦ Μουσείου τοῦ Δίου ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Καὶ συμπλήρωσε: *«Τὸ πολιτιστικὸ ἀγαθὸ μπορεῖ καὶ πρέπει ἀσφαλῶς νὰ φθάνη καὶ στὸ τελευταῖο χωριό. Δὲν μπορεῖ ὅμως ὁ κάθε τοπικὸς σύλλογος νὰ γίνεται κατὰ τρόπον ἀσυντόνιστον φορεὺς καὶ ὄργανο τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας».* Οἱ καρποὶ αὐτῆς τῆς τακτικῆς εἶναι μιὰ ἐπίπλαστη καὶ ἐπιφανειακὴ ἐπάλειψη μὲ ὑποκατάστατα ἀληθινῆς κουλτούρας, ποὺ τόσο πετυχημένα σατύρισε σὲ εὐθυμογραφικὸ σκίτσο δημοσιογράφος ἀθηναϊκοῦ περιοδικοῦ ἐμφανίζοντας κάποιον νὰ ρωτᾶ μιὰ γερόντισσα χωρική: *«Ποιό ἦταν τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίσατε φέτος στὸ χωριό σας;»*. Κι ἐκείνη ἀπάντησε: *«Ὁ Μπρέχτ, γιόκα μου! Ὁ Μπρέχτ!!»* (*«Ταχυδρόμος»*, 3-11-1983).

Ἡ πλημμυρίδα τῶν «πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων» ποὺ κατέκλυσε τὸν τόπο μας *«δὲν συνετονίσθη οὔτε καθ' ὕλην πρὸς τὸ ἑλληνορθόδοξον πολιτιστικὸν καὶ μορφωτικὸν ἰδεῶδες, οὔτε ἐξ ἐπόψεως εἰδολογικῆς ἢ μορφολογικῆς ποιότητος πρὸς τὰ στοιχειώδη αἰτήματα τῆς Θεωρίας τοῦ Πολιτισμοῦ»* (Εὐ. Θεοδώρου: *«Δείγματα πολιτιστικῆς ὑποβαθμίσεως»*, εἰς *«Ἐκκλησίαν»*, 15 Δεκ. 1983, σ. 585). Ἀντίθετα, προσέλαβε τὴ μορφὴ καταστρεπτικοῦ καταρράκτη, ποὺ μὲ χυδαιολογίες ἀριστοφανικές, βωμολοχίες, ἰφενικὰ τρί-

γωνα, μοιχεῖες, πορνεῖες, περνοῦν χωρὶς ἀντίσταση σχεδὸν τὰ καταλυτικά του καὶ ἐκφυλιστικὰ μηνύματα γιὰ διαστροφικὲς σεξουαλικότητες καὶ γενικὴ ἀνατροπὴ καταξιωμένων ἀρχῶν καὶ ἀξιῶν μὲ κάθε τρόπο φθάνοντας μέχρι καὶ τὰ προγράμματα τῆς τηλεόρασης, μέχρι τὰ νεανικὰ περιοδικὰ καὶ δηλητηριάζοντας ἀπειλητικὰ καὶ ἐπικίνδυνα τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ κυρίως τὴν ψυχὴ τῆς νεολαίας. Τὸ κακὸ ἄρχισαν νὰ ἐπισημαίνουν ἤδη ἀγωνιώδεις κραυγὲς ποὺ μιλοῦν γιὰ ἕνα κακότεχνο καὶ ἀπαράδεκτο *«ἐρασιτεχνισμὸ καὶ αὐτοσχεδιασμὸ ἀτάλαντων μονάδων καὶ συγκροτημάτων,* (*«Μεσημβρινή»*, 18-10-1983).

Ἔτσι στὸ χῶρο τοῦ θεάτρου ἐπίσημα στόματα παραδέχονται καὶ ὁμολογοῦν τὴ χυδαιολογία καὶ τὴν ἠθικὴ ρύπανση ποὺ ἀναδίδουν οἱ αἴθουσες. Ἡ *«Ἑταιρεία Θεατρικῶν Συγγραφέων»* διαμαρτύρεται γιὰ τίς *«σκληρὲς τσόντες τοῦ διαλόγου»* τῶν θεατρικῶν ἔργων ποὺ προσαρμόζονται στὶς ἀξιώσεις τοῦ ἐμπόρου θεατρώνη, ὁ Ν. Ζακόπουλος κατακρίνει ἐκείνους πού *«χυδαιολογοῦν ρυπαίνοντας μὲ ἀκαθαρσίες τὸ κοινωνικὸ σύνολο»* (*«Ἐλευθεροτυπία»*, 14-10-1983), ὁ Κ. Σταματίου δηλώνει: *«Προσωπικὰ ἔχω χρόνια νὰ πατήσω στὸ λεγόμενο ἐλαφρὸ δέατρο… Ὄχι ἀπὸ πουριτανισμό, πρὸς Θεοῦ. Ἀπὸ σκέτη ἀηδία. Ἀπὸ ἀπώθηση πρὸς τὴν γενικευομένη καφρίλα»* (*«Τὰ Νέα»*, 15-10-1983). Καὶ ὁ Δ. Χόρν: *«Πιστεύω ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξει καὶ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ νὰ νομίζει ὅτι ἀνθίζει σήμερα ἡ τέχνη τοῦ θεάτρου στὴ χώρα μας»* (*«Ἡ Καθημερινή»*, 11-9-1983).

Κι ἂς ἔλθουμε τώρα πιὸ κοντὰ στὸ χῶρο τῆς παιδείας. Τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας ἀποκτᾶ σήμερα καίρια σημασία. Οἱ γλωσσικὲς ἀκρότητες ποὺ υἱοθετήθηκαν ἀπὸ ἄκριτους λογοπλάστες καὶ γλωσσοβιαστὲς ἀποτελοῦν -πιστεύω- τὴν χαριστικὴ βολὴ ἐναντίον τῆς δημοτικῆς μας γλώσσας, ποὺ ἀρκετὲς περιπέτειες γνώρισε μέχρι σήμερα.

Γράφει παραστατικὰ ὁ Δ. Χόρν: *«Σήμερα, βλέπω κατάπληκτος, (ὅτι) σκοπὸς καὶ στόχος εἶναι νὰ φτιάξουμε ἀπαίδευτους ἀνθρώπους. Σὲ λίγα χρόνια τὰ ἐγγόνια μας δὲν θὰ μποροῦν νὰ διαβάσουν οὔτε τὸν Παπαδιαμάντη, οὔτε τὸν Ῥοΐδη, οὔτε τὸν Κάλβο, οὔτε τὸν Παπαρρηγόπουλο, ποὺ εἶναι μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες αὐτοῦ τοῦ τόπου. Δὲν θὰ μπορέσουνε νὰ διαβάσουνε ποτὲ τούς «Ἑβδομήκοντα», τὸ Εὐαγγέλιο, οὔτε ἀκόμα κι αὐτὸν τὸν Σολωμό, ποὺ ἔφτιαξε γλῶσσα διότι ἐξέφραζε ἕνα κοινὸ αἴσθημα. Γιατὶ αἴσθημα εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ Σολωμοῦ καὶ ὄχι πολιτικὴ ἄποψις. Ὁ Σολωμὸς δὲν ἔκανε προπαγάνδα. Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν τὴν ἤξερε. Τὴν ἔμαθε. Οἱ ποιητὲς καὶ οἱ λογοτέχνες δίνουν τὴ φυσιογνωμία τοῦ ἔθνους. Αὐτή, λοιπόν, τὴ φυσιογνωμία ἐπιχειροῦν σήμερα νὰ τὴν παραμορφώσουν. Δὲν ἔχουμε φυσιογνωμία ἑλληνική. Ὑπάρχει μιὰ νοοτροπία ποὺ θέλει νὰ τὰ ἁπλοποιήσει ὅλα. Κι ἀναρωτιέμαι, γιατί; Γιατί οἱ ἄνθρωποι δὲν πρέπει νὰ μοχθοῦν; Γιατί ὁ καρπὸς τοῦ μόχθου περιφρονεῖται τόσο πολύ, ἐνῶ τόσο ἀνάγκη τὸν ἔχουμε τώρα, καὶ χρειαζόμαστε, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε τὰ πνευματικὰ ὅπλα; Αὐτὴ ἡ νοοτροπία τῆς ἁπλοποιήσεως μᾶς ἔχει ὁδηγήσει στὸ σημεῖο νὰ κακοποιοῦμε καὶ νὰ ἐκχυδαΐζουμε τὰ πάντα. Εἶναι ἀπελπιστικό, ὀδυνη-*

ρό, γιὰ νὰ μὴ πῶ θανατηφόρο. Γιατί ἄραγε συμβαίνει αὐτὴ ἡ κακομεταχείριση τῆς γλώσσας; Γιατί ὁ Ἰούλιος ποὺ εἶναι καὶ λατινικὴ λέξη νὰ γίνεται Γιούλης; Γιατί ὁ Ἰούνιος νὰ λέγεται Γιούνης; Δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ ποῦν ὁ Ἀλωνάρης ἢ ὁ Θεριστής; Αὐτὸ καλεῖται ἐκλαΐκευση; Ὄχι. Εἶναι λαϊκισμός. Κακὴ ἀπομίμησις λαϊκοῦ αἰσθήματος, ἀποβλάκωση, ἀποκτήνωση καὶ εὐνουχισμός» (*«Ἡ Καθημερινή»*, 11-9-1983). Καὶ ὁ Στ. Ράμφος συμπληρώνει: *«Ἐν ὀνόματι κάποιου νεφελώδους "λαϊκοῦ" πολιτισμοῦ, ὄχι πλέον ἡ καθαρεύουσα, ἀλλὰ ἡ κοινὴ ὁμιλουμένη ἐκτοπίζεται ἀπὸ ἕνα παγερὸ τεχνητὸ ἰδίωμα, μία ἰδεολογικὴ σολομωνική, ποὺ ἐπιβάλλεται ἄνωθεν στὰ μέσα ἐνημερώσεως, τὴ Διοίκηση καὶ τὴν Ἐκπαίδευση»* (*«Τὰ Νέα»* 3-10-1983).

Τὸ ζήτημα τῆς πολιτικοποίησης τῶν μαθητῶν συντελεῖται μὲ ἕνα ἐπαρχιωτισμὸ ἄνευ προηγουμένου, ποὺ στοχεύει ὄχι στὴ διαμόρφωση ἐλεύθερου δημοκρατικοῦ φρονήματος μέσα στὶς συνειδήσεις τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ στὴν ἀπόκτηση ἐξάρτησης ἀπὸ κομματικὰ κατεστημένα ποὺ δροῦν μὲν ἔξω ἀπὸ τὸ χῶρο τοῦ σχολείου, ἀλλὰ τὸν διαφεντεύουν οὐσιαστικὰ μὲ τοποτηρητὲς ποὺ διατηροῦν ἐκεῖ μέσα, δραστήριους καὶ πρακτικούς, ποὺ ἐκμεταλλεύονται τὴ θέση τους γιὰ νὰ προβάλλουν τὰ πολιτικά τους πιστεύω στὰ παιδιά, γιὰ νὰ δηλητηριάζουν τὶς σχέσεις τῶν μαθητῶν μεταξύ τους μὲ μιὰν ἄωρη καὶ ἀνώριμη, βεβιασμένη δὲ καὶ γι' αὐτὸ ψυχικὰ τραυματικὴ κομματικοποίηση. Ὁ στόχος τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἐπιτευχθῆ ἂν δὲν προϋπάρξη ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία. *«Καὶ ἠθικὰ ἐλεύθερος ἀξίζει νὰ ὀνομάζεται ἐκεῖνος ποὺ μὲ*

ἀγῶνα ἔχει κατακτήσει τὴν ἀποδέσμευσή του ἀπὸ ὅλες τὶς μορφὲς τῆς πνευματικῆς δουλείας, τὴν ἐσωτερική του ἀνεξαρτησία καὶ αὐτοτέλεια. Ὁ κύριος, λοιπόν, τῶν ἰδεῶν, τῶν προθέσεων, τῶν παθῶν του. Ὁ αὐτόφωτος καὶ αὐτοκυβέρνητος, μὲ μιὰ λέξη: ὁ (ἠθικά) αὐθύπαρκτος ἄνθρωπος. Ποὺ δὲν ἄγεται, οὔτε φέρεται ἀπὸ τὰ δόγματα καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τῶν ἄλλων, ἄκριτος καὶ τυφλός. Ποὺ ἔχει λυτρωθεῖ ἀπὸ μωρίες, δεισιδαιμονίες καὶ ταπεινὰ συμφέροντα. Καὶ ζυγίζει τὶς πεποιθήσεις καὶ τὶς πράξεις του μὲ δικά του, ὄχι μὲ ξένα δάνεια μέτρα. Αὐτὸς πού (γιὰ νὰ τὸ διατυπώσουμε μὲ μιὰν εὔκολα ἐννοούμενη εἰκόνα) στέκεται στὰ δικά του πόδια. Ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι (ὀρθότερα δικαιοῦται νὰ εἶναι) καὶ πολιτικὰ ἐλεύθερος» (Ε. Παπανοῦτσος: *«Ὁ Οὐμανισμὸς τῆς δημοκρατίας»*, *«Τὸ Βῆμα»*, 8-2-1976).

Τέλος θὰ ἤθελα, παρακάμπτοντας ἄλλα φαινόμενα καὶ συμπτώματα τῆς σημερινῆς καταστάσεως στὸ σχολεῖο, νὰ ἐπιμείνω γιὰ λίγο στὸν διαφαινόμενο θρησκευτικὸ ἀποχρωματισμό του, μὲ ἄμεσες τὶς ἐπιπτώσεις στὸν χαρακτῆρα τῶν μαθητῶν. Παρὰ τὶς ἀντίθετες διαβεβαιώσεις τοῦ ἁρμόδιου Ὑπουργοῦ, παρὰ τὴν κατάφαση τοῦ Συντάγματος στὴν ἀνάπτυξη τῆς θρησκευτικῆς συνείδησης τῶν μαθητῶν, ἔχει ἀναληφθῆ τὸν τελευταῖο καιρὸ ἕνας ἀνεπίσημος μὰ καὶ δαιμονικὸς ἀγώνας γιὰ νὰ ξεκοπῆ ἡ παιδεία μας ἀπὸ τὴν ἑλληνορθόδοξη παράδοση καὶ ζωή. Καὶ οἱ μεθοδεύοντες αὐτὸν τὸν ἀγῶνα κινοῦνται ὄχι πιὰ συνωμοτικὰ καὶ κρυφά, ἀλλὰ φανερὰ καὶ ἐπιδεικτικά. Ἔχοντας στήσει μέσα κι ἔξω ἀπ' τὸ σχολεῖο τὸ στρατηγεῖό τους, ὁραματίζονται μιὰ παιδεία χωρὶς καμμιὰ σχέση μὲ τὴ θρησκεία, χωρὶς ἐπαφὴ

μὲ τὴν Ἐκκλησία, χωρὶς προσβάσεις στὸ χῶρο τῆς Ὀρθοδοξίας μας. Θὰ θυμηθῶ τὰ λόγια τοῦ Κ. Ζουράρι, καθηγητὴ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν στὸ Παρίσι, ποὺ σὰν ἐκπρόσωπος τοῦ Κ.Κ.Ε. ἐσωτερικοῦ χαιρέτισε στὶς 3 Σεπτεμβρίου 1982 τὸ Θεολογικὸ Συνέδριο στὴν Ἀθήνα, λέγοντας: *«Δὲν σᾶς εἶναι ἄγνωστο ὅτι εἴμαστε διαπρύσιοι κήρυκες ἑνὸς σοσιαλισμοῦ μὲ ἐλευθερία καὶ δημοκρατία. Ἑπομένως γιὰ μᾶς εἶναι ἁπλό: Ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι μιὰ κατὰ κόσμον ἀναζήτηση τῆς κοινοτικῆς ζωῆς, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι κοινότης μυστηριακή. Ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ βρίσκει τὴν ἑνότητά του διὰ τῶν μυστηρίων... Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πιστεύουμε ὅτι εἶναι σύμπτωμα ὄχι κρίσεως, ἀλλὰ ἰδιόμορφης ἀκρισίας αὐτὸ ποὺ βυσσοδομοῦν ἀνελλήνιστοι ἐμπειρογνώμονες: νὰ ὑποβαθμίσουν τὴ διδασκαλία τῶν Θρησκευτικῶν στὴν παιδεία τοῦ Γένους... Ἐσεῖς, λοιπόν, οἱ θεολόγοι ἔχετε σήμερα μιὰν ὡραία εὐθύνη: Νὰ ὑπενθυμίζετε συνεχῶς στοὺς τεχνοκράτες ποὺ κατακλύζουν τοὺς προθαλάμους τῆς ψυχῆς μας ὅτι εἶναι μετὰ βίας μετρίως ἁρμόδιοι γιὰ τὶς δραχμικὲς περιπέτειες τῆς ντομάτας»*. Καὶ κλείνοντας μὲ ἕνα ἐπ' εὐκαιρίᾳ σχολιασμὸ τῆς ταινίας «Ἰησοῦς Χριστὸς ὑπέρλαμπρο ἀστέρι» ποὺ προβλήθηκε ἀπὸ τὴν τηλεόραση τὴ Μ. Ἑβδομάδα τοῦ '82 κατέληξε: *«Καὶ φυσικὰ ἅγιες μέρες τοῦ Πάθους δὲν νοοῦνται στὸν ὀρθόδοξο ἑλληνικὸ χῶρο μὲ ἀμερικάνικες σαχλαμάρες»* (*«Ἀνάπλασις»*, Δεκ. 1983, σελ. 2).

Αὐτοὶ λοιπὸν «οἱ μετρίως ἀνεκτοί» προσπαθοῦν πρακτικὰ πλέον καὶ ἀντιδημοκρατικὰ νὰ ἐπιβάλουν τὸ ξέκομμα τῶν παραδοσιακῶν μας ριζῶν, καὶ πρὸς τοῦτο μάχονται ἀπὸ τῆς ἕδρας τὴν Ὀρθοδοξία, τὴν πίστη στὸ Θεό, τὴν

Ἐκκλησία, τοὺς ἱερεῖς, τὴν παράδοση, τὸν ἐκκλησιασμό, τὴν προσευχή, τὰ Μυστήρια, τὴν παρουσία τοῦ ράσου στὸ σχολεῖο, λὲς καὶ μ' ὅλα αὐτὰ θὰ ἔφθαναν κάποτε στὴ διαμόρφωση ἑνὸς ἰδανικοῦ προτύπου ἀνθρώπου, ποὺ ὡστόσο δὲν ἔχει ὀνειρευθῆ ποτέ του ὁ Ἕλληνας, κι αὐτὸς ἀκόμη ποὺ διατηρεῖ σκιώδεις σχέσεις καὶ ἐπαφὲς μὲ τὴν Ἐκκλησία του. Ὁ φόβος ποὺ κατατρομοκρατεῖ ὅλους τοὺς ἄλλους παράγοντες τοῦ σχολείου ἐμπρὸς στὴν ἀδίστακτη τακτικὴ τῶν ὀλίγων, γίνεται σύμμαχος γι' αὐτοὺς καθὼς βλέπουν τὸ ἔδαφος ἐλεύθερο μπροστά τους, καὶ καμμιὰ φορὰ ἐξασφαλισμένες καὶ τὶς ὑπηρεσιακές τους πλάτες. Ποιός ὅμως μπορεῖ νὰ φαντασθῆ πὼς αὐτὸ τὸ ὄργιο ποὺ συντελεῖται σὲ βάρος τῆς ποιοτικῆς ἀνάπτυξης τῶν παιδιῶν του θὰ τὸ ἀνεχθῆ καὶ θὰ τὸ συγχωρήση ὁ ἑλληνικὸς λαός; Καὶ ἂν ὅλοι σιωπήσουν, ἐμεῖς σὰν φορεῖς τοῦ πνεύματος τῆς ἀκαινοτόμητης ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας θὰ λαλήσουμε καὶ θὰ λαλοῦμε, γιατὶ ἀλλοιῶς *«κολληθείη ἡ γλῶσσα μας τῷ λάρυγγί μας»* ἐὰν ἀφήσουμε τοὺς τερμίτες ἀνενόχλητους στὸ ἔργο τους γιὰ νὰ ἀξιωθοῦμε αὔριο νὰ δοῦμε τὰ ἐρείπια στὰ ὁποῖα θὰ σωριασθῆ, χωρὶς ἀμφιβολία, ὅλο τὸ παιδευτικό μας οἰκοδόμημα.

Καὶ νὰ σκεφθῆ κανείς, ὅτι ἡ προσπάθεια γι' αὐτὴ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία καταβάλλεται σὲ μιὰ ἐποχή, ὅπου ἀπὸ ὅλες τὶς μεριὲς καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς χώρους, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς πολιτικὰ ἀκραίους, ἀκούονται φωνὲς γιὰ τὴν ἀξία τῆς Ὀρθοδοξίας γιὰ τὸ λαό μας καὶ γιὰ μιὰ πορεία του μὲ ἐπίγνωση μέσα ἀπὸ τὶς συμπληγάδες τῶν σύγχρονων δαιδάλων τῆς σύγχυσης. Στό *«Βῆμα»* τῆς 9-10-1983 ὁ θεωρητικὸς τοῦ

Κ.Κ.Ε. Κωστῆς Μοσκὼφ ὁμολογεῖ: «*Σὲ μᾶς ἡ Ὀρθοδοξία δὲν εἶναι σύστημα, ὅπως ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι βίωμα. Τὸ βίωμα τῆς ζωῆς*». Καὶ ὁ Μίκης Θεοδωράκης, καταξιωμένος πρόσφατα μὲ τὸ βραβεῖο Λένιν, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐκτέλεση στὸ Μητροπολιτικὸ ναὸ τῆς Τρίπολης τῆς δικῆς του μουσικῆς σύνθεσης τῆς Λειτουργίας, στὶς 27-3-1983, δηλώνει ἀπερίφραστα: «*Ἡ συνεργασία μὲ τὴν Ἐκκλησία εἶναι ὁπωσδήποτε ἕνα μεγάλο πρόβλημα γιὰ ἕνα μαρξιστή… Θυμᾶμαι ὅταν εἶχα γράψει μουσικὴ γιὰ τὸ γνωστὸ τραγούδι: "Καὶ δόξα τῷ Θεῷ" κάποιος ἀπὸ τοὺς ἱεροφάντες τοῦ ἀγνοῦ μαρξισμοῦ μὲ κατηγόρησε ὅτι μ' αὐτὸ τὸ τραγούδι προπαγανδίζω τὴ θρησκεία, "τὸ ὄπιον τοῦ λαοῦ"… Σ' αὐτὰ τὰ 40 χρόνια ποὺ πέρασαν ἔχω καταλήξει σὲ ὡρισμένα βασικὰ συμπεράσματα… Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες ἕνα χῶρο πάνω κι ἔξω ἀπὸ ὁποιεσδήποτε πολιτικοϊδεολογικές πεποιθήσεις καὶ προκαταλήψεις. Θὰ ἔλεγα εἶναι τὸ λίκνο τοῦ Ἔθνους… Τὸ λίκνο τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μέσα ἐκεῖ βαφτίζουμε τὰ παιδιά μας, ἀφοῦ πρῶτα βαφτισθοῦμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ἐκεῖ παντρευόμαστε, ἐκεῖ ἀποχαιρετᾶμε τοὺς ἀγαπημένους μας. Εἴτε τὸ θέλουμε, εἴτε ὄχι τὶς πιὸ σημαντικὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς μας τὶς ἔχουμε περάσει στὴν Ἐκκλησία… Θὰ ἦταν, λοιπόν, ἀφέλεια νὰ ξαναγυρίσουμε στὸ δόγμα "ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ὄπιον τοῦ λαοῦ". Ἔτσι στὴν πράξη ἀποφάσισα νὰ κάνω αὐτὴ τὴ Λειτουργία μὲ τὴ φιλοδοξία ν' ἀνανεώσω τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἤχους…*». (*«Μεσημβρινή»*, 29-3-1983). Καὶ στὸ τηλεοπτικὸ μνημόσυνο τοῦ συνθέτη Μάνου Λοΐζου, ὁ ὁμότεχνός του Δ. Σαββόπουλος δηλώνει: «*Δὲν μπορῶ νὰ περιγράψω τί ἔνοιωσα*

ὅταν ἀντίκρυσα τὸ κασόνι ποὺ περιέκλειε τὸ ἄψυχο κορμὶ τοῦ Μάνου νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνο. Τώρα δὰ ἀκουσθοῦν τὰ γνωστά: "Θὰ σὲ θυμόμαστε", "Θὰ ζεῖς στὰ τραγούδια σου", "Θὰ εἶσαι ἀθάνατος" καὶ ἄλλα ἠχηρὰ κι ἀόριστα ποὺ κάνουν τὴ ζωὴ νὰ μοιάζει παράλογη. Ὑπάρχει ὅμως καὶ τό: "Θὰ συναντηθοῦμε ἀδελφέ μου, καὶ σωματικά". Καθένας διαλέγει ὅ,τι θέλει. Ἐγὼ προτιμῶ τὸ τελευταῖο ποὺ βγάζει τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸν παραλογισμό. Γιατὶ δὲν κρύβω ὅτι ὁ Μάνος πρὶν δεκαεννιὰ χρόνια μὲ ὁδήγησε στὴ μουσικὴ καὶ τώρα μὲ τὸ θάνατό του μὲ ὁδήγησε στὴν πίστη» («Ἀνάπλασις», Δεκ. 1983, σελ. 3).

Καὶ τώρα ὁ λιμὸς ποὺ ἐπέρχεται. Ποὺ θὰ ἔλθει ἂν δὲν ἀναθεωρηθῆ ἡ πορεία μας μέσα στὰ σχολεῖα. Σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου «οἱ βάρβαροι» βρίσκονται στὰ πρόθυρα τῆς Ὀρθοδοξίας, οἱ ὀρθόδοξοι εἴμαστε στὰ πρόθυρα τῆς βαρβαρότητας. Ὁ ἐπερχόμενος λιμὸς θὰ εἶναι συγκλονιστικὸς καὶ θὰ σωριάσει ἑκατόμβες, ἂν μὴ καὶ χιλιάδες θυμάτων, ποὺ θὰ ζητήσουν κάποτε ἀπὸ μᾶς τὸ λόγο. Θὰ εἶναι πεῖνα γιὰ ζωὴ καὶ ἀλήθεια. Ἤδη, καθὼς ἡ ζωή μας ξεφτίζει μέρα μὲ τὴ μέρα, καὶ λιγοστεύουν τὰ σωτήρια ἀντισώματα, γίνεται ὁλοένα καὶ πιὸ αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψη τῶν στοιχείων ποὺ ὁρίζουν τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο. Οἱ νέοι μας ἰδιαίτερα ἀντιμετωπίζουν τεράστια δυσκολία ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς ἄλλους: γονεῖς, δασκάλους, φίλους. Τὸ ψυχικὸ κενὸ καὶ συχνὰ ἡ ἀπελπισία κυριεύουν νωρὶς τοὺς ἐφήβους, καθὼς συνεχῶς διαψεύδονται τὰ ὄνειρά τους. Ἡ ἐπικοινωνία εἶναι ἐπιδερμική, τυπικὴ ἢ ἐξουθενωτική. Ὁ

ἄλλος γίνεται συνήθως ὁ ἀντίπαλος, ὁ ἐκμεταλλευτής, ἡ κόλαση. Στὴ δίνη τῆς ἐπιφάνειας παρασύρονται οἱ ψυχές. Καὶ αὔριο τὸ πρόβλημα θὰ εἶναι ὀξύτερο· γιὰ ὅλους μας.

Ἡ σκληρότητα καὶ ἀγριότητα τοῦ Νιτσεϊκοῦ Ὑπεράνθρώπου, ἡ βασανιστικὴ μέριμνα τοῦ ἀνθρώπου ἐμπρὸς στὸ Μηδὲν ποὺ περιέγραψε ὁ Χάϊντεγκερ, τὸ αἴσθημα τῆς ναυτίας καὶ τοῦ κόρου σὰν σύνορο ζωῆς καὶ θανάτου ὅπως τὸ συνέλαβε ὁ Σάρτρ, τὸ μαρτύριο τοῦ Σισσύφου ὅπως τὸ χρωματίζει ὁ Camus (Καμύ) στὸ ὁμώνυμο ἔργο του, ἡ ἀμφιβολία καὶ ὁ τρόμος γιὰ τὰ ὁποῖα μιλάει ὁ Κίρκεγκααρντ, ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ ἁπλὰ προμηνύματα τοῦ μεγάλου κακοῦ ποὺ ἔρχεται. Ὁ σεισμὸς ποὺ ἤδη ἔπληξε τὴ Δύση ταρακουνάει τώρα τὴν πατρίδα μας καὶ τὴ γενιά μας καὶ τὴν ἀπωθεῖ νὰ ἐξέλθη στὴ σύγχρονη ἔρημο νηστικιὰ ἀπὸ πράξη, καθημαγμένη ἀπὸ πλήξη, ἀπελπισμένη ἀπὸ τὴ ζωή. Αὐτὴ ἡ γενιὰ θὰ δοκιμάση πιὸ πολὺ αὔριο τὸ λιμό. Οἱ πολλοὶ θὰ ζητοῦν. Καὶ πρέπει νὰ βρεθοῦν οἱ λίγοι ποὺ θὰ μοιράσουν τὸ ψωμί. Κι ἐκεῖ στὴ γυμνότητα τῆς ἐρήμου θὰ γίνη ἡ ἀναμέτρηση.

Ὁ πραγματιστὴς Ε. Παπανοῦτσος διερωτιόταν στό *«Βῆμα»* (τῆς 8-2-1976) σὲ τί χέρια καὶ σὲ ποιᾶς ποιότητας ἀνθρώπων τὴν εὐθύνη θὰ ἐμπιστευθοῦμε τὸ παιδευτικὸ ἔργο. Εἶναι ἄραγε τοῦ καθενὸς νὰ γίνεται δάσκαλος τῶν ἄλλων, ὅταν δὲν διαθέτει τὴν ἀπαιτούμενη ὑπευθυνότητα; *«Οἱ ἠθικὰ ἀνάπηροι δάσκαλοι θὰ ἀκρωτηριάσουν τὴν ψυχὴ τῶν μαθητῶν τους. Ἢ θὰ τὴν ἐξεγείρουν, θὰ τὴν ἐξωθήσουν (ἀπὸ ἀντίδραση) σ' ἕνα καταλυτικὸ μένος ποὺ δὲν θὰ σεβασθεῖ τίποτε. Τὸ πῶς θὰ ἀνακαλύψουμε, θὰ ἐκπαιδεύσουμε καὶ θὰ διασφαλίσουμε (ὑλικὰ καὶ ἠθι-*

κά) τοὺς ἄξιους Δασκάλους, γιὰ νὰ ἐκτελέσουν ἀπερίσπαστοι καὶ μὲ ὑψηλοφροσύνη τὸ ἔργο τους, αὐτὸ ὑπῆρξε ἀνέκαθεν καὶ θὰ εἶναι πάντοτε τὸ ὑπ' ἀριθμόν ἕνα πρόβλημα κάθε γερῆς καὶ προνοητικῆς, κάθε γνήσιας δημοκρατικῆς πολιτείας».

Μὲ τὸ ἔθνος χωρὶς ἄξια πνευματικὴ ἡγεσία, μὲ τὴν ἐκπαίδευση στὰ χέρια ὡρισμένων ἀνάξιων λειτουργῶν, μὲ τὴ διάβρωση τῶν ἱερῶν μας θεσμῶν, μὲ τὴν ἄρνηση τῆς ἑλληνορθόδοξης ἀνθρωπιστικῆς παράδοσης, τὰ σχολεῖα μας θὰ παράγουν γενίτσαρους, ποὺ θὰ μᾶς ποτίσουν δηλητήριο. Ὁ γνήσιος οὐμανισμός, δὲν εἶναι ἕνα ἐκφυλισμένο ἀθεϊστικὸ καὶ ἀνθρωποκεντρικὸ σύστημα ποὺ θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπο σὰν αὐτάρκη ἐνδοκοσμικὴ δυναμικότητα ἀποκομμένη ἀπὸ κάθε ὑπερβατικὴ συνάρτηση. Τὸ ἀληθινὸ οὐμανιστικὸ ἰδεῶδες, ποὺ ἔχει τὶς ρίζες του στὴν ὀρθόδοξη Ἀνατολή, δὲν διάκειται ἐχθρικὰ πρὸς τὴν Ὀρθοδοξία. *«Ὁ καταθρυμματισμὸς τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸ ἄγχος τοῦ μηδενισμοῦ δὲν ἀντιμετωπίζεται μὲ μαλακτικὰ οὐμανιστικὰ ἐπιθέματα… Ἂν γιὰ τὸ δυτικὸ ἄνθρωπο ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι "κάποιο φῶς ἀπὸ τὴν Ἀνατολή", γιὰ τὸν Ἕλληνα εἶναι κάτι πολὺ περισσότερο· εἶναι προϋπόθεση ζωῆς. Ἀποκομμένος ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία ὁ Ἕλληνας εἶναι καὶ περιττός· στὸν οἰκουμενικὸ διάλογο, ὁ λόγος του εἶναι ἕνας ἀκόμα ἀντίλαλος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγωνίας, δὲν ἔχει τίποτα καινούργιο νὰ προσφέρει»* (Χρ. Γιανναρᾶ: *«Ἡ κρίση τῆς προφητείας»*, σσ. 20-21).

Ἂν αὐτὸ δὲν τὸ ἀντιληφθοῦν ἔγκαιρα ἢ ἂν δὲν ὑπάρξει τρόπος νὰ ἐπισημανθοῦν, νὰ ἀπομονωθοῦν καὶ νὰ ἀχρηστευθοῦν ὅσοι τὸ ἀντίθετο πιστεύουν καὶ ἀνάλογα ἐνερ-

γοῦν, τότε σὲ λίγο θὰ ἔχουμε φτωχύνει οἱ νεοέλληνες. Θὰ ζήσουμε σὲ μιὰ ἀπρόσωπη καὶ ἀπάνθρωπη κοινωνία, μὲ συντροφιὰ τὴν ἀνεστιότητα, τὴν ἀνασφάλεια καὶ τὸ ἄγχος. Θὰ λείψει ἀπὸ τὴ ζωή μας τὸ κέντρο ἰσορροπίας καὶ ὁ βίος μας θὰ γίνει μονοδιάστατος καὶ πεζός. Ὁ κόσμος πλήρωσε ἀκριβὰ κάθε φορὰ στὸ παρελθὸν τὴν ἀπάρνηση βασικῶν ἠθικῶν ἀρχῶν κοινωνικῆς συμβίωσης. Δὲν θὰ ὑπάρξει τώρα ἐξαίρεση τοῦ κανόνα. Τὰ παιδιά μας, μεγαλωμένα μέσα στὸ κλῖμα τῆς ἄρνησης, θὰ ἐξελιχθοῦν σὲ μαζάνθρωπους.

Φοβοῦμαι ὅτι ἤδη σᾶς κούρασα. Ἀνεχθῆτε με ὅμως, παρακαλῶ, καθὼς σήμερα περισσότερο σᾶς ἐξομολογοῦμε καὶ λιγότερο σᾶς ὁμιλῶ. Γιατὶ ἀξίζει πιστεύω νὰ σηματοδοτήσουμε τὴν πορεία τούτου τοῦ Γένους πάνω στ' ἀχνάρια ποὺ μᾶς ἄφησαν ἄξιοι πατέρες μας, καὶ ὄχι στὰ πρόχειρα πατήματα σύγχρονων ἀνερμάτιστων καλοθελητῶν. Κι ἐμεῖς σὰν φορεῖς τοῦ πνεύματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ σεῖς, σὰν καταξιωμένοι φορεῖς τῆς ἐθνικῆς μας Παιδείας, ἔχουμε μεγάλη εὐθύνη γιὰ τὸ αὔριο, γιὰ τὰ σημερινὰ παιδιά.

Ὁ μεγάλος σύγχρονος βρετανὸς βυζαντινολόγος Στῆβεν Ράνσιμαν, μιλώντας πρὸ μηνῶν εἶπε πὼς οἱ Ἕλληνες *«ἔχουν μιὰ κληρονομιὰ γιὰ τὴν ὁποία μποροῦν νὰ αἰσθάνονται ὑπερήφανοι· μιὰ κληρονομιὰ ποὺ δὲν πρέπει νὰ χαθῆ μέσα στὶς ἐναλλασσόμενες ὑλικὲς καταστάσεις. Στοὺς σκοτεινότερους αἰῶνες τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἡ Ἐκκλησία ἦταν ἐκείνη ἡ ὁποία, παρόλες τὶς πολλὲς δυσκολίες, τὶς πολλὲς ἀπογοητεύσεις καὶ αὐτὲς ἀκόμη τὶς ταπεινώσεις, μπόρεσε ὄχι μόνο νὰ προσφέρει πνευματικὴ ἀνακούφιση, ἀλλὰ καὶ νὰ συντηρήσει καὶ δια-*

τηρήσει τὶς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ μοντερνιστὲς ἔχουν συχνὰ ὑποτιμήσει τὸν ρόλο της, ὑπογραμμίζοντας τὸ κενό, τὸ χάσμα ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου. Ἀλλὰ τὸ χάσμα δὲν ἦταν ἀγεφύρωτο. Οἱ Μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διέσωσαν πολλὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ὡραῖα ποὺ εἶχε ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψη καὶ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ τὰ παρέδωσαν στὴν Ἐκκλησία ὡς αὐτὴ τὴν ἡμέρα. Ὁ ἐθνικισμὸς μπορεῖ νὰ γίνει κακὸ πρᾶγμα. Ὅμως ἕνα αἴσθημα ἐθνικῆς ταυτότητος ποὺ νὰ μὴ βασίζεται σὲ φιλόδοξο σωβινισμό, ἀλλὰ σὲ μιὰ μακριὰ παράδοση πολιτιστικῶν ἀξιῶν εἶναι ζήτημα γιὰ νόμιμη καύχηση καὶ περηφάνεια» (*«Ἡ Δρᾶσις μας»*, τ. 207, 1983, σελ. 9).

Αὐτὴ τὴν καύχηση τὴν εἶχαν οἱ ἀείμνηστοι πατέρες μας καὶ θὰ δικαιούμαστε νὰ τὴν ἔχουμε κι ἐμεῖς, ἀλλὰ μόνο ἂν σταθοῦμε πιστοὶ στὶς ἐπάλξεις μας, ἂν διδάξουμε στὰ παιδιά μας τὴν ἀλήθεια, ἂν σταματήσουμε τὸ ξέφρενο ὄργιο τῆς ἀλλοτρίωσης. Ἂς μὴ ἀσεβήσουμε στὴν παράδοσή μας κι ἂς μὴ προδώσουμε τοὺς ὅρκους μας. Θὰ τελειώσω μὲ ἕνα μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ προσευχὴ τοῦ ἀείμνηστου στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, ποὺ μὲ μικρὴ παραλλαγὴ καὶ συμβολικὴ ἐφαρμογὴ μπορεῖ κάλλιστα νὰ ταιριάξη καὶ στὰ δικά μας χείλη σήμερα. Τὴ διάβασα στὸ πρόσφατα ἐκδοθὲν βιβλίο «Ὁράματα καὶ Θάματα» ἀπὸ ἀνέκδοτο μέχρι τώρα χειρόγραφο τοῦ ἀγωνιστῆ, ποὺ ἀξίζει νὰ τὸ διαβάση κάθε ἀληθινὸς Ἕλληνας καὶ χριστιανός. *«Κύριε, ἡ παντοδυναμία σου ἐπολέμησες, ἀγωνίστης… καὶ ἀνάστησες νεκρούς, πεθαμένους καὶ λιωμένους… καὶ ὀλίγους καὶ ἀδύνατους καὶ ἀμαθεῖς, μὲ δεμέ-*

να σκοινιὰ τὰ περισσότερα τουφέκια… ξυπόλητοι καὶ γυμνοὶ καὶ νηστικοὶ τὶς περισσότερες φορές, καὶ ἀντινέργειες τῶν δυνατῶν… Καὶ τώρα χειρότερον εἴχομεν, καὶ τότε μᾶς ἔσωσες, πανάγαθε Θεέ, μᾶς ἀνάστησες καὶ μᾶς σώνεις κάθε στιγμήν… κι ἐμεῖς ἀπὸ τὴν ἀπιστία μας πωλοῦμεν, καὶ τὴν παντοδυναμίαν σου καὶ τὴν βασιλείαν σου κατακρένομεν, καταλαλοῦμεν. Καταπωλήσαμεν μέσα εἰς τὶς ἀγορὲς καὶ σοκάκια δισκοπότηρα, ὅτι δὲν ματαείχαμεν τὴν ἀνάγκην τους νὰ μεταλάβομεν, πουλήσαμεν τὰ πολυτίμητα εὐαγγέλια καὶ ὅλα τὰ γερὰ τῶν ναῶν σου καὶ ζωντανὰ καὶ τόπους καὶ κατακερματίσαμεν καὶ τ' ἅγια μοναστήρια καὶ τὶς ἐκκλησίες καὶ τὶς φκιάσαμεν σπίτια, ἀχούρια καὶ τὰ ἑξῆς… Μὲ τί πρόσωπον Κύριέ μου, νὰ παρουσιαστῶμεν ὀμπρός σου καὶ μὲ τί στόμα καὶ γλῶσσα νὰ σὲ παρακαλέσουμεν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ὁποὺ κιντυνεύομεν, οἱ ἀχάριστοι, οἱ διοτελεῖς οἱ κακοὶ τεμπέληδες τοῦ κόσμου, οἱ προδότες καὶ ἀσεβεῖς, κάθε γερὸν πράμα. …Θεοτόκο μου, νὰ περικαλέσεις τὸν ἀφέντη μας… ν' ἀναστήσει πίσου αὐτά… καὶ τοὺς ἀνόητους ἐμᾶς καὶ τοὺς διοτελεῖς νὰ μᾶς ἑνώσει καὶ νὰ μᾶς φωτίσει καὶ νὰ μᾶς δώσει εἰς τὸ ἑξῆς πατριωτικὰ καὶ ἀγαθὰ αἰτήματα διὰ τὴν πατρίδα μας καὶ θρησκεία μας…» (Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη: *«Ὁράματα καὶ Θάματα»* 1983, σσ. 163, 165).

Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς*

«Σύνδεσμος ἀγάπης» κατὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο, κάθε εὐκαιρία ποὺ ὁ Θεὸς μᾶς προσφέρει γιὰ ψυχικὴ ἐγγύτητα καὶ ἀμοιβαία κατανόηση. Καὶ ἡ σημερινὴ ἐκδήλωση μετέχει αὐτοῦ τοῦ χαρακτηρισμοῦ, καθὼς ξεδιπλώνεται μέσα στὸ ἅγιο κλῖμα τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ στοχεύει στὴν ἀξιοποίηση τοῦ ἀκριβοῦ προνομίου ποὺ ἔχουμε, σὰν ὀρθόδοξοι καὶ σὰν ἕλληνες, καὶ ποὺ εἶναι ἡ βιωματικὴ ἐμπειρία τῆς πνευματικῆς μας συγγένειας καὶ κοινωνίας. Πατέρες καὶ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας ἐμεῖς, ἱερουργοὶ στὸ ναὸ τῆς Παιδείας σεῖς, κρατᾶμε στὸ χέρι τὴ σμίλη τοῦ πνεύματος, γιὰ νὰ φτιάξουμε ἀπὸ τὴν ἄμορφη μάζα τῶν ἀνθρώπινων στοιχείων, πρόσωπα καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ. Αὐτὸς ὁ θαλερὸς ἵμερος τῆς ἀποστολῆς μας, στεριώνει αἰῶνες τώρα πάνω στὴν πολύτιμη παράδοσή μας, ποὺ στὸν

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1986 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

ἐθνικό μας χῶρο, λειτούργησε καθοριστικὰ καὶ ὅρισε τὰ πλαίσια τῶν ξεχωριστῶν λειτουργημάτων μας, ἐνεργώντας ταυτόχρονα σὰ μόνιμο ἐρέθισμα καὶ πηγὴ ἔμπνευσης, μέσα στὸν εὐαίσθητο χῶρο τῆς νεότητος, ποὺ Θεὸς καὶ κοινωνία μᾶς ἔχουν ἐμπιστευθῆ.

Τούτη τὴ μέρα, ποὺ Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία, τὴν ἀφιέρωσαν στὴν Παιδεία τοῦ Γένους μας, ἐπιβάλλεται νὰ στοχασθοῦμε ἐρευνητικὰ ἀναζητώντας τὰ παιδιά μας. Χρειάζεται νὰ ἐγκαταλείψουμε τοὺς θρόνους καὶ τὶς ἕδρες μας καὶ νὰ κατηφορίσουμε στὰ γνώριμα στέκια τῶν νέων μας, ἰχνηλάτες τῶν ἀνέκφραστων πόθων τους, τῶν ἀνεκπλήρωτων ὀνείρων τους. Θὰ ἐπιχειρήσω, μὲ τὴν ἄδειά σας, νὰ πλησιάσω αὐτὰ τὰ παιδιὰ ποὺ κάθονται στὶς καφετέριες τῆς πόλεώς μας, ποὺ συχνάζουν στὶς DISCOS καὶ στὶς PUBS, ποὺ ντύνονται ἔξαλλα, ποὺ κάνουν σοῦζες πάνω στὰ μηχανάκια, ποὺ στέκονται στὸ πάρκο κι ἐκβιάζουν τοὺς διαβάτες, ποὺ σπρώχνονται στὰ ναρκωτικὰ καὶ δοκιμάζουν τὸν ψεύτικο παράδεισό τους, ποὺ μᾶς κρίνουν ὅλους μας καὶ ἴσως μᾶς ἀπορρίπτουν. Ὅλα αὐτὰ τὰ παιδιὰ εἶναι παιδιά μας. Νοιώθω πὼς ἔχω τεράστια εὐθύνη γιὰ τὴν τύχη τους, γιὰ τὴν πορεία τους. Κι αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ κάνω αὐτοκριτικὴ μπροστά σας. Ὄχι γιὰ νὰ σᾶς διδάξω τί πρέπει νὰ κάνετε σεῖς, ἀλλὰ γιὰ νὰ μοιρασθῶ μαζί σας τὶς σκέψεις μου, μπρὸς στὸ φαινόμενο τῆς ἄλικης νιότης ποὺ πρὶν καλά-καλὰ γνωρίσει τὴ ζωὴ τὴν ἀποστρέφεται ἢ τὴ διαστρέφει. Συγχωρέστε με ποὺ στρέφω τὸ φακὸ τῆς ἔρευνάς μου σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία τῶν νέων μας. Αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς ἀγνοῶ τὴν ὕπαρξη τόσων ἄλλων. Ὄχι! Ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ κάνεις; Τὰ συμπτώματα τῆς παθολογίας εἶναι πιὸ ἔντονα

καὶ ὁ πόνος σὲ συνεπαίρνει καθὼς σκέφτεσαι τούτη τὴν περιθωριακὴ νεότητα, μὲ τὸ σφρίγος καὶ τὶς δυνατότητες, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ μὴν ἦταν ἔτσι, ἄν...

Ἂν ἐγὼ καὶ σεῖς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀκόμη ἐκάμναμε τὸ χρέος μας καλύτερα, πληρέστερα, πιστότερα. Ἀλλὰ μὴν ἀνησυχῆτε! Δὲν πρόκειται νὰ σᾶς κατηγορήσω. Θὰ ἦταν ἀπρέπεια κάτι τέτοιο νὰ γίνει στὴ διάρκεια μιᾶς σύναξης, σὰν τὴ σημερινή, ποὺ γιορτάζουμε τοὺς ἁγίους προστάτες τῆς Παιδείας μας, καὶ σᾶς φιλοξενοῦμε στὸν ἐκκλησιαστικὸ τοῦτο χῶρο. Δὲν σᾶς καλέσαμε ἐδῶ γιὰ νὰ σᾶς ἐπιτιμήσουμε. Ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς τιμήσουμε. Καὶ πιστεύουμε πὼς σᾶς τιμοῦμε, ἂν ἐπιχειρήσουμε ἕνα «σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς» μας σὲ πρακτικὸ ἐπίπεδο, ἀτενίζοντας τὰ νειάτα τοῦ σήμερα, τὰ νειάτα τοῦ 2000. Ὁ Ποιμενάρχης σας σήμερα θέλει νὰ σκεφθῆ φωναχτά. Τὰ αὐτιά του βρίσκονται πιὸ κοντὰ στὸ στόμα του γιὰ ν' ἀκούσουν πρῶτα αὐτὰ μερικοὺς σκληροὺς λόγους, ποὺ ἴσως ἀφυπνίσουν κοιμώμενες συνειδήσεις καὶ ταράξουν λιμνάζοντα ὕδατα...[1].

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983), θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985).

Τὰ παιδιὰ γιὰ τὰ ὁποῖα μιλῶ δὲν εἶναι ξεκομμένα ἀπὸ τὸ περιβάλλον τους, φοιτοῦν στὸ σχολεῖο, κοιμοῦνται στὸ σπίτι τους, πηγαίνουν στὸ φροντιστήριο. Ἀντιπροσωπεύουν μιὰ μεγάλη κατηγορία ἐφήβων στὴν ὁποία ἀνήκουν νέοι καὶ ἀπὸ καλὲς οἰκογένειες, «ἀπελευθερωμένοι» ἀπὸ σκουριασμένες ἰδέες, στοχαστικοὶ καὶ παράτολμοι. Κύριο κοινὸ χαρακτηριστικό τους εἶναι ὁ *σκεπτικισμός*. Μιὰ ἀφόρητη λογοκρατούμενη διαδικασία, ποὺ ἐπιδιώκει νὰ δώσει λογικὴ ἐξήγηση σὲ ὅλα τὰ φαινόμενα. Οἱ περισσότεροι νέοι στὴν ἡλικία αὐτὴ περνοῦν αὐτὴ τὴν κρίσι, ποὺ «σκοτώνει» μέσα τους ὅ,τι μὲ κόπους ὑψώθηκε ἐκεῖ ἀπὸ τὴ συνδυασμένη προσπάθεια οἰκογένειας, Ἐκκλησίας καὶ σχολείου. Ἡ ἀμείλικτη αὐτὴ ἐπανάσταση, πιὸ συχνὰ ξερριζώνει τὴ θρησκευτικὴ πίστη, γιατὶ αὐτὴ κυρίως σκανδαλίζει μὲ τὴν ἀδυναμία της νὰ ὑποταχθῆ σὲ λογικὰ σχήματα. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Λ. Τολστόη γι' αὐτὴ τὴν περίοδο τῆς ἡλικίας του: «*Ὕστερ' ἀπ' τὰ πρῶτα δεκατέσσερα ἢ δεκαπέντε χρόνια τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας ἤμουν γιὰ τριανταπέντε χρόνια ἕνας μηδενιστὴς μὲ τὴν πραγματικὴ ἔννοια ποὺ ἔχει ἡ λέξη. Δηλαδὴ ὄχι σοσιαλιστὴς ἢ ἐπαναστάτης ὅπως ἐννοοῦνται γενικὰ αὐτὲς οἱ λέξεις, ἀλλὰ μηδενιστὴς μὲ τὴν ἔννοια, ὅτι ἀπουσίαζε ἀπὸ μέσα μου κάθε πίστη*» (Μ. Μακράκη: «*Ὁ Ντοστογιέφσκυ καὶ ἡ ἐπανάσταση τῶν νέων*», σ. 26).

Τὴν ἴδια αὐτὴ κατάσταση περνοῦν καὶ πάρα πολλοὶ νέοι σήμερα, ποὺ μπρὸς στὴν ἀνάγκη κάπου ν' ἀκουμπήσουν καὶ κάπως νὰ ἐκφρασθοῦν, γαντζώνονται πρόχειρα οἱ πιὸ πολλοὶ πάνω σὲ ἰδεολογίες καὶ σὲ φιλοσοφίες, ποὺ φαντάζουν στὰ νεανικά τους ἄπειρα μάτια σὰν πανάκεια

στὴ δυστυχία τοῦ κόσμου. Ἡ ἐπαφή τους μὲ τὶς πραγματικότητες αὐτὲς συχνὰ τοὺς ἀποκαρδιώνει, γιατὶ ἡ ὡραιολογία τῶν θεωριῶν πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴν πεζότητα τῆς πράξης. Καὶ τότε ἢ στρέφονται στὸν ἑαυτό τους καὶ κλείνονται ἑρμητικὰ μέσα τους, ἀσφαλισμένοι ἀπὸ κάθε «βέβηλη» ἐξωτερικὴ ἐπίδραση, ἢ τοὺς κερδίζει ὁ ἀναρχισμός, ἡ βία καὶ ὁ ἀμοραλισμός, ποὺ κινοῦν σὲ ἀντικοινωνικές πράξεις ἀπεχθεῖς καὶ κολάσιμες. Ἡ ἀπογοήτευση ποὺ δοκιμάζουν τὰ νέα παιδιὰ ἀπὸ τὴ σημερινὴ κοινωνία δὲν εἶναι ἀνεξήγητη. Στὰ μάτια τους ἔχουμε χρεωκοπήσει ἡ γενιά μας. Γι' αὐτὸ καὶ ὅ,τι ἐμεῖς παραδεχόμαστε, αὐτοὶ τὸ ἀπορρίπτουν ἀπὸ ἀντίδραση καὶ μόνο. Νομίζουν πὼς μᾶς γελοιοποιοῦν ὅταν φοράνε κουρέλια, ἐπειδὴ ἐμεῖς ντυνόμαστε κόσμια. Κάνουν τὸ ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ τοὺς λέμε, γιατὶ τοὺς ἔχουμε δείξει πόσο ἀσυνεπεῖς εἴμαστε, ὅταν κι ἐμεῖς αὐτὰ ποὺ λέμε δὲν τὰ πιστεύουμε καὶ στὰ κρυφὰ τὰ παραβιάζουμε.

Ἡ *μοναξιὰ* εἶναι ἕνα ἄλλο τραγικὸ σύμπτωμα τῶν σημερινῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν νέων ἰδιαίτερα. Τοὺς πλήττει ἀνελέητα καὶ τοὺς καταρρακώνει. Ὅταν μιλήσετε μαζί τους θὰ τὸ διαπιστώσετε. Στὸ σπίτι ἔχουν ὑψωθῆ στεγανά. Τὸ μόνιμο παράπονο τῶν περισσοτέρων παιδιῶν εἶναι πὼς δὲν μποροῦν νὰ κουβεντιάσουν τὰ προβλήματά τους μὲ τοὺς δικούς των, γιατὶ τάχα αὐτοὶ δὲν τοὺς καταλαβαίνουν. Σὲ φίλους δὲν εἶναι εὔκολα ἀνοικτοί, γιατὶ ἔχουν ἀποκτήσει πικρὲς ἐμπειρίες. Οἱ γνήσιες φιλίες εἶναι νόμισμα δυσεύρετο. Σ' αὐτὲς ποὺ ὑπάρχουν κυριαρχεῖ τὸ ἀτο-

μικὸ συμφέρον, τὸ πάθος καὶ ὁ πόθος. Ὅταν αὐτὰ ἱκανοποιηθοῦν, διαλύεται καὶ ἡ φιλία. Ἡ μοναξιὰ μαστιγώνει σήμερα τὰ παιδιά μας. Καὶ πασχίζουν νὰ βροῦν κάτι, κάποιον, κάπου νὰ μιλήσουν σωστά. Νὰ διαλεχθοῦν σὰν πρόσωπα, νὰ ἀποκτήσουν αἴσθηση τῆς ὀντότητάς των. Στὰ συνηθισμένα μέρη ποὺ συχνάζουν οἱ νέοι ἐπικρατεῖ κομματισμός, ἐκφυλισμός, ἐξαχρείωση. Πῶς σὲ τέτοιους χώρους νὰ εὐδοκιμήσει ὁ θετικὸς καὶ δημιουργικός διάλογος; Ἐκεῖ ὅταν μιλοῦν ὑβρίζουν καὶ βωμολοχοῦν. Καὶ ἂν δὲν βωμολοχοῦν πολιτικολογοῦν καὶ ταλανίζονται. Καὶ ὅταν δὲν πολιτικολογοῦν ἀργολογοῦν. Καὶ ὅταν δὲν ἀργολογοῦν ἀκοῦν καὶ βλέπουν τηλεόραση, τό «μαγικὸ κουτί» ποὺ ἀποβλακώνει τὸν τηλεθεατή, ποὺ τοῦ κάνει μεθοδικὴ πλύση ἐγκεφάλου, ποὺ τοῦ ἀφαιρεῖ τὸ πρόσωπο καὶ τοῦ ἐπιβάλλει τὸ προσωπεῖο.

Πασχίζουν οἱ νέοι σήμερα γιὰ συνθήματα. Καὶ οἱ δημαγωγοὶ εἶναι ἕτοιμοι νὰ τοὺς τὰ προσφέρουν. Ἰσότητα, δικαιοσύνη, ἐλευθερία, ψωμί, παιδεία, ἀγάπη. Ὡραῖα λόγια, ποὺ τὰ ἐπενδύσαμε πάνω στὶς νεανικὲς ψυχές, χωρὶς ὅμως ἀντίκρυσμα οὐσίας. Λόγια, λόγια, λόγια! Γιατὶ ποιός μιλάει σήμερα γιὰ ἀγάπη στὰ παιδιὰ καὶ τοὺς δείχνει τὸ δρόμο γιὰ νὰ τὴ βροῦν; Οἱ ἀγῶνες γιὰ εἰρήνη ἔχουν διαστρεβλώσει τὸ ἀγαθὸ αὐτό. Ἄλλο εἰρήνη καὶ ἄλλο εἰρηνισμός. Καταιγισμὸς εἰρηνολογίας στὸν τόπο μας. Καπηλεία θὰ ἔλεγα τοῦ μεγάλου δώρου τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο. Καὶ ὅμως ὅλα αὐτὰ ἐξαντλοῦνται ὑποκριτικὰ σὲ κάτι πορεῖες, πικετοφορίες, διαδηλώσεις ἔξω ἀπὸ πρεσβεῖες. Σὰν νὰ ἦταν αὐτὸ ὅλο. Καὶ βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτὸ ὅλο κι ὅλο. Ἀλλοίμονο ἂν εἶναι ἡ εἰρήνη ποὺ

ζητάει κάθε ἀνθρώπινη ψυχὴ ὑπόθεση μιᾶς πορείας. Ὅμως αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Γιὰ τοὺς νέους ἐκεῖ τελειώνει καὶ αὐτή. Ποιός θὰ τοὺς πῆ τὴν ἀλήθεια; Ποιός θὰ τοὺς προσγειώσει στὴν πραγματικότητα; Μιλᾶνε γιὰ κοινωνικὴ δικαιοσύνη καὶ γιὰ ἰσότητα στοὺς νέους καὶ τοὺς σπιρουνίζουν τὶς φρένες γιὰ τὸν μετασχηματισμὸ τῆς κοινωνίας. Ποιοί; Αὐτοὶ ποὺ δὲν πιστεύουν στὴν ἰσότητα, οὔτε στὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ ἂν πίστευαν δὲν θὰ προκαλοῦσαν μὲ τὸν πλοῦτο τους καὶ δὲν θὰ ἀδικοῦσαν αὐτοὺς ποὺ εἶναι στὴ δούλεψή τους. Καὶ νομίζετε πὼς τὰ παιδιά μας δὲν τὰ καταλαβαίνουν αὐτά, ἢ δὲν θὰ τὰ ἀντιληφθοῦν ἀργὰ ἢ γρήγορα; Καὶ τότε δὲν θὰ μᾶς ἐγκαταλείψουν καὶ δὲ θὰ μᾶς ἀρνηθοῦν γιατὶ τοὺς ἐξαπατήσαμε; Στ' ἀλήθεια μπορεῖ κανεὶς νὰ πιστεύει πὼς μπορεῖ νὰ ἀπατᾶ συνέχεια τόσους πολλοὺς ἀνθρώπους χωρὶς νὰ γίνεται ἀντιληπτός;

Ἀνέφερα μερικὲς πτυχὲς ἀπὸ τὸ δράμα ποὺ ζοῦν σήμερα οἱ νέοι μας, ποὺ μᾶς ἀρνοῦνται τὸ δικαίωμα νὰ εἴμαστε ὁδηγοί τους στὸ δρόμο ποὺ ἐμεῖς δὲν βαδίζουμε. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ μετοχές μας εἶναι πεσμένες ἐμπρὸς στὰ μάτια των. Μιλᾶμε ἀλλὰ δὲν μᾶς ἀκοῦν. Καὶ μᾶς μυκτηρίζουν ἐνίοτε. Ὄχι γιατὶ μᾶς ξέρουν προσωπικὰ τί εἴμαστε ὁ καθένας, ἀλλὰ γιατὶ μᾶς συνδέουν ὅλους μὲ μιὰ ἐποχή, μὲ ἕνα σύστημα ζωῆς, ξεφτισμένο καὶ ταλαιπωρημένο ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Ἔτσι πληρώνουμε ὅλοι σήμερα τὰ λάθη, τὰ τραγικὰ λάθη τῶν παληῶν καὶ τὰ δικά μας μαζί. Δὲν μᾶς ἐμπιστεύονται, δὲν μᾶς ἀγαποῦν καὶ δὲν μᾶς θέλουν. Ἀλλὰ ἡ πρόθεσή μου δὲν ἦταν νὰ κρίνω τὰ παιδιά. Τὸν ἑαυτό μου

θέλω νὰ κρίνω, τὴ γενιά μου νὰ κατηγορήσω, τὴν ἐποχή μου νὰ στηλιτεύσω. Γιατὶ ἐμεῖς φταῖμε γιὰ τὸ σημερινὸ ἀδιέξοδο τῶν νέων μας. Περιορισθήκαμε στὴ θεωρητικὴ ὄψι τῶν πραγμάτων, σὲ μιὰ ἀφ' ὑψηλοῦ διδασκαλία καὶ δὲν ἐσκύψαμε χαμηλὰ νὰ ἀφουγκρασθοῦμε τὸ στεναγμὸ τῶν πενήτων, νὰ νοιώσουμε τὴ θέρμη τοῦ παθιασμένου γιὰ τὸ ἀπόλυτο, τοῦ προδωμένου τὴν πίκρα, τοῦ ἀπογοητευμένου τὸ φαρμάκι. Ἀφήσαμε ἔτσι τὰ παιδιά μας κι ἔγιναν ὄργανα τῶν ἐπιτήδειων ποὺ τὰ ἐκμεταλλεύονται, ποὺ τὰ μαδοῦν, ποὺ τὰ ἐξουσιάζουν. Τὰ ἀφήσαμε ξυπόλητα στ' ἀγκάθια τῆς ζωῆς γιατὶ τοὺς ἀφαιρέσαμε τὶς προστατευτικὲς ἀσπίδες, τοὺς στερήσαμε τὸ θησαυρὸ τῶν ἰδανικῶν, τὰ καταδικάσαμε σὲ μιὰ ἐλεεινὴ φτώχεια, ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἔνδεια, ποὺ μᾶς χρεώνει ἀδυσώπητα μὲ ὑψηλὸ ἐπιτόκιο. Καὶ θὰ πληρώσουμε ἀκριβά, ἂν δὲν πληρώνουμε ἤδη, τὰ ἐπίχειρα τῆς ἀπάτης μας. Θὰ χάσουμε, ἂν δὲν ἐχάσαμε ἤδη τὰ παιδιά μας μέσα ἀπὸ τὰ χέρια μας. Θὰ τὰ κερδίσει πρόσκαιρα ὁ κόσμος, ἕως ὅτου καὶ αὐτὸς τὰ παραδώσει στόν «κοσμοκράτορά» του.

Σᾶς ἐρωτῶ, ἀγαπητοί μου, καὶ διερωτῶμαι κι ἐγώ: Ποιόν κόσμο ἑτοιμάσαμε γιὰ νὰ ζήσουν μέσα σ' αὐτὸν τὰ παιδιά; Μὲ τί τοὺς ἐστρώσαμε τὸ δρόμο γιὰ νὰ βαδίσουν μὲ ἀσφάλεια χωρὶς παγίδες καὶ πτώσεις; Τί ἐφόδια τοὺς προσφέραμε στὸν ἀγῶνα γιὰ ἐπιβίωση; Πόση ἀγάπη καὶ θαλπωρὴ τοὺς ἐδείξαμε μέσα στὴν οἰκογένεια; Τί τοὺς προσφέραμε σὰν Ἐκκλησία, ποιό βίωμα ἐξεθρέψαμε στὶς καρδιές των; Ποιό Θεὸ τοὺς διδάξαμε νὰ πιστεύουν, τί οἱ πράξεις μας οἱ καθημερινὰ ἐπαναλαμβανόμενες τοὺς ἔμαθαν νὰ κυνηγοῦν; Τί ἀρχὲς τοὺς ἐδώσαμε στὸ σχολεῖο;

Ποιά ἰδανικὰ τοὺς τονίσαμε; Πόση ἁμαρτωλότητα τῶν παιδιῶν μας βαρύνει τοὺς δικούς μας ὤμους! Πόσο ὑλισμός, πόση ἀθεΐα, πόση χυδαιότητα! Εἶναι τάχα ψέμματα πὼς τὰ παιδιά μας εἶναι ἡ δική μας ἀντανάκλαση, χωρὶς τὴν ἐπιτήδευση τῆς ὑποκρισίας ποὺ οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς στὴν πράξη ἐφαρμόζουμε;

Παραπονοῦνται οἱ νέοι σήμερα γιατὶ τοὺς λείπει ἡ ἀγάπη. Κι ἐμεῖς εἴμαστε ἕτοιμοι νὰ τοὺς προστάξουμε τό *«ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»*. Κι αὐτὸ εἶναι ὅλο κι ὅλο. Ὅμως τί διορθώνεται ἔτσι, μὲ ἁπλὰ λόγια; Στούς *«Ἀδελφοὺς Καραμάζοφ»* ὁ στάρετς Ζωσιμᾶς, ἀπευθύνοντας τὸ λόγο στὴν κυρία Χοχλάκοβα ποὺ δὲν ἔχει πολλὴ πίστη, λέει γιὰ τὴν ἀγάπη σὲ συσχετισμὸ μὲ τὴν πίστη: *«Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδειχθῆ -γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ- μολονότι εἶναι δυνατὸ νὰ πεισθῆ κανείς». «Πῶς, μὲ ποιό τρόπο;»* ρωτᾶ ἡ κυρία. Κι ὁ στάρετς ἀπαντᾶ: *«Μὲ τὴν πείρα τῆς ἐνεργητικῆς ἀγάπης. Προσπαθῆστε νὰ ἀγαπήσετε τὸν πλησίον σας δραστήρια καὶ ἀκούραστα. Ὅσο περισσότερο δὰ προοδεύετε στὴν ἀγάπη, τόσο καὶ σταθερότερα δὰ πείθεσθε γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς»* (Μέρος Α΄, βιβλ. ΙΙ, κεφ. 4). Κατὰ τὸν π. Ἰουστῖνο Πόποβιτς, ὁ Ντοστογιέφσκυ συγκεφαλαιώνει σὲ δύο ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ κόσμου, δηλ. στὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ καὶ στὸ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ὅλα τὰ ἄλλα ὑποτάσσονται σ' αὐτὰ τὰ δύο. Ἀπὸ τὴ λύση αὐτῶν, ἐξαρτᾶται ἡ λύση καὶ ὅλων τῶν ἄλλων. *«Ἂν ὑπάρχῃ Θεός, τότε κι ἐγὼ εἶμαι ἀθάνατος»* ὁμολογεῖ ὁ

«λιμπεραλιστής» Τροφίμοβιτς στούς *«Δαιμονισμένους»* (Μέρος Δ΄, κεφ. VII παρ. 3). Ὁ Χριστός, σὲ τελευταία ἀνάλυση εἶναι ἡ μόνη σωτηρία τοῦ κόσμου, γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ Ζωή, ἡ Ἐλευθερία, ἡ Λύτρωση.

Ἐλευθερία στὸ Χριστιανισμὸ σημαίνει λύτρωση. Κι αὐτὴ τὴ λύτρωση μόνο στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ τὴ βρῆ κανείς. Ἡ ἐλευθερία μαζὶ μὲ τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἀδελφοσύνη ἀποτελοῦν τὴν οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀλλὰ οἱ ἔννοιες αὐτὲς ξέφυγαν ἀπὸ τὸ ἀρχικό τους πλαίσιο, διαστρεβλώθηκαν στὴν πολιτικὴ κονίστρα καὶ ἔχασαν τὴν πραγματική τους διάσταση. Ἔτσι ἔπαψε πιὰ γιὰ τοὺς πολλοὺς ἡ ἐλευθερία νὰ σημαίνει ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὰ πάθη, τή «σταύρωση τοῦ σώματος» ὅπως διδάσκει ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἀσκητικοὶ πατέρες. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψη αὐτὴ ἡ παράδοση τοῦ ἀνθρώπου στὰ πάθη του εἶναι ἡ χειρότερη μορφὴ δουλείας, ὅπως, ἀντίθετα, καὶ ἡ κυριαρχία του πάνω σ' αὐτὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐλευθερία. Κατὰ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα: *«τὸ ὑποπεσεῖν καὶ παραχωρῆσαι τοῖς πάθεσιν, ἐσχάτη δουλεία, ὥσπερ ἀμέλει τὸ κρατεῖν τούτων ἐλευθερία μόνη»* (*«Στρωματεῖς Β΄»*, κεφ. XXIII ΒΕΠΕΣ 7, σ. 360). Ἂς μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ἐπικαλεσθῶ καὶ πάλιν ἐδῶ τὸν Ντοστογιέφσκυ. Κάποτε τὸν ἐπεσκέφθη ὁ νεαρὸς φοιτητὴς τῆς Θεολογίας Α. Ζελενέτσκι γιὰ νὰ τὸν συμβουλευθῆ. Τὴ στιχομυθία ποὺ διαμείφθηκε μεταξὺ λογοτέχνη καὶ φοιτητὴ μᾶς τὴν διέσωσε ὁ τελευταῖος, σὲ μιὰ συγκλονιστικὴ ἀφήγηση, γιὰ τὸ πῶς ἀπὸ ἄθεος ἔγινε, ὕστερα ἀπὸ τὴ συνάντηση αὐτή, πιστός. Στὴν ἀφήγηση λοιπὸν αὐτὴ ὁ συγγραφέας λέει στὸ νεαρὸ φοιτητή: *«Στὴν ἐποχή μας ἐξισώνουν τὴν ἐλευθερία μὲ τὴν ἀπο-*

χαλίνωση τῶν παθῶν, ἐνῶ ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία βρίσκεται στὴν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὸν ἑαυτό του καὶ στὴ θέλησή του. Ἔτσι ποὺ στὸ τέλος νὰ μπορέσει νὰ ἀποκτήσει ὁ ἄνθρωπος ἠθικὴ τελείωση καὶ νὰ γίνει ἀληθινὸς κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του» (Μ. Μακράκη, ὅπ. π. σ. 37).

Ὡστόσο ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας δὲν περιορίζεται μόνο σ' αὐτό. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κανεὶς ἐλεύθερος ἂν δὲν ἀπαλλαγὴ καὶ ἀπὸ τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ ποὺ τὸν δεσμεύουν. Γιατὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀσφάλεια τὶς περισσότερες φορὲς μετατρέπεται σὲ δουλεία πρὸς τὸ χρῆμα καὶ ἐξαπάτηση ἀπ' αὐτό. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν νεαρὸ πλούσιο τοῦ Εὐαγγελίου, πὼς ἂν θέλει τὴν τελειότητα τότε πρέπει νὰ πουλήσει τὰ ὑπάρχοντά του, νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ Τὸν ἀκολουθήσει. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἡ συσσώρευση πολλῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν δὲν συνοδεύεται καὶ ἀπὸ ἐσωτερικὴ ψυχικὴ πληρότητα. Πολλὰ παιδιὰ πλουσίων οἰκογενειῶν ζοῦν τὸ δράμα τῆς ἀνασφάλειας καὶ τῆς ἀνεστιότητας. Τὰ ἔχουν ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα. Καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ ἑνὸς γίνεται πρόξενος δυστυχίας γι' αὐτά. Οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ποὺ γιορτάζουμε σήμερα ἀνέπτυξαν μιὰ πλατειὰ διδασκαλία γιὰ τὸν πλοῦτο, μὲ πελώριες κοινωνικὲς διαστάσεις ποὺ κανένας σοσιαλισμὸς καὶ κανένας κομμουνισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ προσεγγίσει. Οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε δέσμιοι τοῦ πολιτισμοῦ μας, καὶ ἀναγκαζόμαστε νὰ ἱκανοποιοῦμε τὶς πολυάριθμες ἀνάγκες μας, ὅπως μᾶς τὶς ὑπαγορεύει ἡ ἐμπορευματικότητα καὶ ἐφευρετικότητα τῶν διαφημιστῶν, βυθιζόμενοι ὅλο καὶ περισσότερο στὸ τέλμα, στὴ σκλαβιά. Γιατὶ δὲν εἶναι περίεργο τὸ ὅτι ὅσο ὁ κόσμος μπλέκεται περισσότερο στὰ δίκτυα τοῦ καταναλωτισμοῦ,

τόσο περισσότερο χάνει τὴν ἐλευθερία του. Ὁ ἄνθρωπος στὶς μέρες μας ἔγινε *«ὁ σκλάβος μιᾶς ἀνεύθυνης μηχανικῆς καὶ ὑλιστικῆς ζωῆς. Αὐτὸς ποτὲ δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἀποκτήσει τὴν ἐλευθερία ποὺ χρειάζεται γιὰ μιὰ καθαρὴ ἀντίληψη τοῦ νοήματος τῆς ζωῆς. Εἶναι τόσο μπλεγμένος μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς ποὺ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ διεισδύει στὸ βαθύτερο νόημά της»* (Gary Carey: *«The Brothers Karamazov»*, Notes Toronto, σ. 59).

Ποιός μίλησε ποτὲ στὰ παιδιά μας ἔτσι πειστικὰ γιὰ τὴ σωστὴ διάσταση τοῦ χρήματος στὴ ζωή μας. Καὶ ἂν ποτὲ τοὺς μιλήσαμε γιὰ ἐλευθερία πότε τοὺς ἀναλύσαμε ἔτσι τὸ ἀληθινό της νόημα; Καὶ ἂν ποτὲ τὸ ἀναλύσαμε, πόσοι ἀπὸ μᾶς πρῶτοι τὸ ἐφαρμόσαμε; Κατηγοροῦμε τὰ παιδιά μας γιατὶ ζοῦν παρασιτικὰ ἢ νωχελικὰ καὶ ἀσύδοτα, συχνάζουν στὰ κέντρα, καπνίζουν, πίνουν, συζητοῦν περὶ ἀνέμων καὶ ὑδάτων. Διερωτηθήκαμε ὅλοι ἐμεῖς μήπως ἡ ζωή μας τὰ ἔσπρωξε πρὸς τὰ ἐκεῖ; Πότε τὰ διδάξαμε μὲ τὸ παράδειγμά μας πὼς ἡ μεγαλύτερη ἐλευθερία εἶναι ὅταν γίνεσαι ὑπηρέτης ὅλων, ὅταν μπορεῖς νὰ ἀγαπᾶς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν γίνεις ἀδελφὸς ὅλων;

Λείπει ἀπὸ τὰ παιδιά μας ἡ ἀγάπη. Δὲν ἔμαθαν νὰ ἀγαποῦν γιατὶ δὲν ἔμαθαν νὰ ταπεινώνωνται. Ἡ ταπείνωση ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἀγάπη. Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ πρότυπο τῆς ἀγάπης. Μᾶς ἀγάπησε γι' αὐτὸ καὶ ἔγινε γιὰ χάρι μας *«ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»*. Ἀγαπᾶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ μὴ τὰ θέλει ὅλα γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἔτσι ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη περνάει μέσα ἀπὸ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀπάρνηση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Τότε αὐτὴ ἡ ἀγάπη γίνεται δύναμη ἀναπλαστικὴ

καὶ μεταμορφωτική, κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἀδέλφια μεταξύ τους. Ἔτσι ἐγκαθιδρύεται καὶ ἡ ἰσότητα ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀδελφοσύνη. Χωρὶς ἀγάπη, ὅπως τὴν δίδαξε καὶ τὴν ἐφήρμοσε ὁ Χριστός, εἶναι χίμαιρα καὶ ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἰσότητα. Γι' αὐτὸ οἱ πολιτικὲς διακηρύξεις ποὺ ἀπέρριψαν τὴ χριστιανικὴ ἀγάπη καὶ ἀπελευθέρωσαν τὰ ἄλλα παράγωγά της ἀπὸ αὐτήν, στὴν πραγματικότητα δέρνουν τὸν ἀέρα, γιατί -κακὰ τὰ ψέμματα- ἂν δὲν ἀγαπᾶς μὲ δύναμη, μὲ πεῖσμα, μὲ πάθος δὲν μπορεῖς οὔτε τὴν ἐλευθερία νὰ ζῇς, οὔτε τὴν ἰσότητα, οὔτε τὴν ἀδελφότητα. Ὅλα αὐτὰ τότε γίνονται ἁπλὴ συνθηματολογία χωρὶς ἀντίκρυσμα.

Ἡ πραγματικὴ δικαιοδοσία καὶ ἡ συνένωση τῶν ἀνθρώπων πραγματοποιεῖται μόνο μὲ τὸ Χριστὸ καὶ ὄχι μὲ τὸ αἷμα καὶ τὴν ἐπανάσταση. Λέτε πὼς οἱ νέοι δὲν θὰ διαισθάνονται ὅλα αὐτά; Πρὸς στιγμὴν παρασύρονται ἀπὸ τὰ ὄμορφα συνθήματα καὶ προσφέρονται στὴν ὑλοποίηση τῶν ἄπιαστων ἰδανικῶν ποὺ τοὺς συγκινοῦν. Ὡστόσο δὲν ἀργοῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ἀπάτη. Τίποτε ἀπὸ ὅσα τοὺς ἔταξαν δὲν μπορεῖ νὰ γίνει, γιατὶ λείπει τὸ θεμέλιο. Ποιός ἐξήρτησε τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἰσότητας, τῆς ἀδελφοσύνης ἀπὸ τὴν ἀγάπη; Πῶς, λοιπόν, νὰ μὴ νοιώθουν τὰ παιδιά μας προδομένα, ὅταν τὰ λόγια μας εἶναι παχειὰ καὶ ὄμορφα, ἀλλὰ ἡ πράξη μᾶς διαψεύδει καθημερινά; Ὅπου δὲν ὑπάρχει ἀγάπη, ὑπάρχει ἐξαναγκασμός. Ἀλλὰ ἕνα τέτοιο κίνητρο ἔστω καὶ καλῶν πράξεων δὲν ἔχει ἠθικὴ ἀξία. Καὶ δὲν εἶναι ποτὲ μόνιμο. Μόλις χαλαρωθῇ ὁ ἐξαναγκασμός, ὁ ἄνθρωπος ξεπέφτει στὰ παληά. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἐλευθερία. Σταθερὴ καὶ ἐξη-

σφαλισμένη. Ὁ στάρετς Ζωσιμᾶς ἐρωτᾶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς κάθε λογῆς κοινωνικοὺς ἀναμορφωτὲς ποὺ κατηγοροῦν τοὺς χριστιανοὺς γιὰ αἰθεροβάμονες: *«Ἂν ἐμεῖς πραγματικὰ εἴμαστε ὀνειροπόλοι, ὅπως λέτε, πέστε μας τότε, πότε ἐσεῖς θὰ χτίσετε τὴν οἰκοδομή σας καὶ πότε θὰ ὀργανωθῆτε δίκαια μὲ τὸ λογικό σας μόνο, χωρὶς τὸ Χριστό»* (Μέρος Β΄, βιβλ. VI, κεφ. 2).

Τώρα ἴσως γίνεται ἀκόμη πιὸ φοβερὸ τὸ ἔγκλημα ὅλων ἐκείνων ποὺ πασχίζουν καὶ στὴ χώρα μας νὰ γκρεμίσουν ἀπὸ τὶς καρδιὲς τῶν νέων μας τὴν πίστη στὸ Χριστό, νὰ ἐξορίσουν ἀπ' τὴ ζωή των τὸν ποιητὴ τῆς ζωῆς. Θὰ τὸ διατυπώσει τόσο εὔγλωττα στό «Ἄξιόν ἐστιν» του ὁ Ὀδυσσέας Ἐλύτης ἐρωτώντας τον: *«Ἐξόριστε Ποιητή, στὸν αἰῶνα σου, λέγε, τί βλέπεις;»*. Κι ἐκεῖνος ἀπαντᾶ: *«Βλέπω τὰ ἔθνη, ἄλλοτες ἀλαζονικά, παραδομένα στὴ σφήκα καὶ στὸ ξινόχορτο. Βλέπω τὰ πελέκια στὸν ἀέρα σκίζοντας προτομὲς Αὐτοκρατόρων καὶ Στρατηγῶν. Βλέπω τοὺς ἐμπόρους νὰ εἰσπράττουν σκύβοντας τὸ κέρδος τῶν δικῶν τους πτωμάτων. Βλέπω τὴν ἀλληλουχία τῶν κρυφῶν νοημάτων»* (Ὀδ. Ἐλύτη: *«Τὸ Ἄξιόν ἐστιν»*, Ἴκαρος Ἐκδοτ. Ἑταιρεία, σ. 65).

Ἔγκλημα κοσμογονικῶν διαστάσεων ποὺ καθηλώνει τὴν πορεία τοῦ Γένους καὶ διαμορφώνει μιὰ νέα γενιὰ χωρὶς λόγο, χωρὶς ὄνειρα, χωρὶς δυνατότητες ἀληθινῆς προόδου. Καὶ ὅλα αὐτὰ σ' ἕνα λαό, ὅπως ὁ δικός μας ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἰσχυρισθῆ πὼς ἔχει τὴν πίστη μέσα στὸ πετσί του. Πιστεύει στὸ Θεό, στὸ Χριστό, τόσο πολὺ ποὺ τὸν θεωρεῖ δικό του. Ἕνας, ὡστόσο, νεοπαγανισμὸς καὶ νεοϊουλιανισμὸς ἐμφανίζεται στὶς μέρες μας ποὺ ἐκφράζεται

μὲ κάποια αἰτήματα γιὰ νὰ ἐπικρατήσει ἡ ἀνεξιθρησκεία στὴν ἀγωγὴ τῶν ἑλληνοπαίδων, νὰ παύσει ὁ «δογματικὸς διαποτισμὸς τῶν νέων» μὲ τὴν Ὀρθοδοξία, ποὺ ἔχει βαπτισθῆ ἀπὸ ὡρισμένους «κυρίαρχη ἰδεολογία», ἐνῶ δὲν εἶναι ἰδεολογία ἀλλὰ ἡ οὐσία τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. Ἡ παράδοσή μας εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμά του. Ἡ Ὀρθοδοξία μας εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς ψυχῆς μας. Γιὰ τοὺς πατέρες μας ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὁ Χριστός. Δυὸ πράγματα ποὺ εἶναι πρόσωπα. Ὁ σοφὸς Πατρο-Κοσμᾶς σὲ ἀνύποπτο χρόνο, διετύπωσε σὲ 5 λέξεις αὐτὴ τὴν ἀλήθεια λέγοντας στὸ λαό μας: *«Χριστὸς καὶ ψυχὴ σᾶς χρειάζονται»*! Σ' αὐτὸν λοιπὸν τὸ λαὸ ἡ σπορὰ τῆς ἀθεΐας καὶ τοῦ ὑλισμοῦ μεθοδεύει μιὰν ἀνεπανάληπτη καταστροφή, τῆς ὁποίας γιὰ πολλὰ χρόνια θὰ γευόμαστε τὶς συνέπειες. Καὶ τὸ βλέπουμε ἤδη στὰ παιδιά μας σήμερα. Ἀποκομμένα ἀπὸ τὸ μαστὸ τῆς Μάννας τους, τῆς Ὀρθοδοξίας, δὲν ἔχουν λόγο ὑπάρξεως. Γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες ἡ Ὀρθοδοξία δὲν εἶναι κάποιο φῶς ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, ἀλλὰ εἶναι ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεώς μας. Ἂς τὸ καταλάβουμε αὐτὸ γιατὶ ἀλλοιῶς κινδυνεύουμε. Καὶ μαζί μας κινδυνεύουν τὰ παιδιά μας, ποὺ μὴν ἀμφιβάλλετε - θὰ γίνουν *«υἱοὶ γεέννης διπλότεροι ἡμῶν»*.

Γιὰ νὰ πᾶμε μπροστὰ σὰν λαὸς πρέπει οἱ διανοούμενοί μας νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ὑποδούλωση στὸ δυτικὸ πολιτισμὸ καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὸ λαό μας. Στὸ λαὸ ποὺ εἶχε πάντα στὸ πλευρό του τὸ μοναστήρι, τὴν ἅγια εἰκόνα, τὸ θυμιατό, τὴν Εὐχαριστία. Αὐτὴ εἶναι ἡ

παράδοσή μας ποὺ μᾶς σώζει ἀπὸ τὴ σχιζοφρένεια τῆς διασπασμένης προσωπικότητος ποὺ ζοῦμε καὶ ποὺ ζοῦν καὶ τὰ παιδιά μας. Τώρα μοναδική μας ἐλπίδα εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ χαρισματικοὶ πιστοί της, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ποὺ καλοῦνται νὰ ἀνασκουμπωθοῦν γιὰ νὰ ἀναγεννήσουν τὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν τοῦ Θεοῦ. Δὲν μᾶς χρειάζονται τόσο «συγκινησιακοί» ἱεροκήρυκες ποὺ προκαλοῦν δάκρυα στὸ ἀκροατήριό τους, χωρὶς καμμιὰ συνέχεια, ἀλλὰ πραγματικοὶ ἀναμορφωτές, διαπλαστὲς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Μᾶς χρειάζονται ἐκπαιδευτικοὶ μὲ ἀγάπη Χριστοῦ καὶ μὲ πνεῦμα θυσίας, ποὺ θὰ πλησιάσουν ἀπὸ κοντὰ τὰ παιδιά μας, θὰ συζητήσουν μαζί τους, θὰ τοὺς ἀποκαλύψουν τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ποὺ σώζει.

Ζοῦμε σὲ μιὰ κόλαση γιατὶ δὲν ἀγαπᾶμε. Ἡ μεγαλύτερη κόλαση εἶναι ὅταν δὲν μπορεῖς νὰ ἀγαπᾶς. Ἀλλὰ ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀγάπη ἡ ἀληθινὴ καὶ μόνιμη. Τὸ Εὐαγγέλιο στὰ χέρια μας εἶναι τὸ μεγαλύτερο ὅπλο μας. Οἱ νέοι περιμένουν, ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη ἀργά, νὰ τοὺς τὸ διδάξουμε μὲ πιστότητα καὶ εἰλικρίνεια. Ὄχι ἐπαγγελματικὰ καὶ μὲ βαρυεστημάρα. Ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ δὲν βρίσκεται μέσα στὴν κοινωνία ἀλλὰ στὸ ἴδιο τὸ ἄτομο, μέσα στὸν καθένα μας ποὺ ἀποτελεῖ τὴν κοινωνία. Ἔτσι πρωταρχικὴ σημασία ἔχει ἡ ἀναγέννηση τῶν προσώπων. Ὅταν ἡ σκοτεινὴ πλευρὰ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου μεταμορφωθῆ καὶ φωτισθῆ, τότε ὅλη μας ἡ ζωὴ θὰ γίνει φῶς. Γιατὶ ἡ χριστιανικὴ ζωὴ εἶναι αὐθεντική, γνήσια, πραγματικὴ καὶ ρεαλιστική. Ὅταν οἱ χριστιανοὶ ζήσουμε τὸ Χριστιανισμὸ ὅσο καλύτερα μποροῦμε, τότε θὰ ἀλλάξει ἡ πορεία τοῦ κόσμου, καὶ τότε καὶ τὰ παιδιά μας

θὰ γνωρίσουν τὴν θεωτικὴ ἐμπειρία τῆς πίστεως, ποὺ ἀνοίγει δρόμους γιὰ κοινωνικὲς κατακτήσεις. Γιατὶ ὁ χριστιανὸς ἀγωνιστὴς τοῦ ἀγαθοῦ, αὐτὸς γίνεται σὲ δεδομένη στιγμὴ ὁ πιὸ ἀποφασιστικὸς ἐπαναστάτης.

Θὰ τελειώσω μὲ ἕνα μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἀγαπημένο μου Ντοστογιέφσκυ. Εἶναι πάλι ἀπὸ τούς «*Ἀδελφοὺς Καραμάζοφ*». Περιέχεται στὰ λόγια ποὺ ἄκουσε ὁ Ἀλιόσα ἀπὸ ἕνα ἐξάδελφο τῆς πρώτης γυναίκας τοῦ πατέρα του, ἀπὸ τὸν Πιὸτρ Ἀλεξάνδροβιτς Μιοῦσοφ. Αὐτὸς πάλι τὰ εἶχε ἀκούσει πιὸ πρῶτα, ὅταν ἦταν στὴ Γαλλία, ἀπὸ ἕνα μυστικὸ ἀστυνόμο Διευθυντὴ τῆς πολιτικῆς ἀστυνομίας σὲ μιὰ συζήτηση μὲ σοσιαλεπαναστάτες: «*Στὴν πραγματικότητα* -εἶπε ὁ διευθυντὴς αὐτός- *δὲν φοβόμαστε ἰδιαίτερα ὅλους αὐτοὺς τοὺς σοσιαλιστές, τοὺς ἀναρχικούς, τοὺς ἄθεους καὶ τοὺς ἐπαναστάτες. Τοὺς παρακολουθοῦμε καὶ ξέρουμε κάθε κίνησή τους. Ὅμως ἀνάμεσά τους ὑπάρχουν καὶ μερικοί, ὄχι πολλοί, ἰδιόρρυθμοι τύποι ποὺ πιστεύουν στὸ Θεό. Αὐτοὶ εἶναι χριστιανοὶ ἀλλὰ συνάμα καὶ σοσιαλιστές. Αὐτοὺς φοβόμαστε πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους. Εἶναι τρομεροὶ ἄνθρωποι. Ὁ σοσιαλιστής-χριστιανὸς εἶναι πιὸ τρομερὸς ἀπὸ τὸν σοσιαλιστή-ἄθεο*» (Μέρος Α΄, βιβλ. ΙΙ, κεφ. 5). Ποιός νέος μπροστὰ στὸ ὅραμα μιᾶς νέας κοινωνίας Χριστοῦ μὲ κυρίαρχα στοιχεῖα τὴν ἀγάπη, τὴν ἐλευθερία, τὴν εἰρήνη, τὴν ἰσότητα, τὴν ἀδελφοσύνη, τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀλληλεγγύη δὲν θὰ γινόταν σημαιοφόρος καὶ δὲν θὰ ἀκολουθοῦσε αὐτὸ τὸ δρόμο; Ἀναρωτιέμαι, ἔχουμε ποτὲ συναισθανθῆ τὴν εὐθύνη μας γι' αὐτὴ τὴν ἀπουσία;

Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα*

Ἀνεβαίνω καὶ πάλιν ἐφέτος στὸ βῆμα τοῦτο, ὄχι γιὰ νὰ διδάξω τοὺς διδάσκοντες, οὔτε γιὰ νὰ ἐκπαιδεύσω τοὺς ἐκπαιδευτικούς, ἀλλὰ γιὰ νὰ μοιρασθῶ μαζὶ σας τὸν προβληματισμὸ ποὺ ἐπιβάλλουν σὲ ὅλους μας οἱ καιροὶ καὶ γιὰ νὰ ἰχνηλατήσω κάποια διέξοδο στὸ τραγικὸ ἀδιέξοδο στὸ ὁποῖο ἔχουμε ὁδηγηθῆ στὸ λυκόφως τοῦ αἰῶνα μας. Χωρὶς ἀμφιβολία ἡ ἐποχή μας ὀφείλει πολλὰ στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης καὶ στὴ διασπορὰ τῶν ἐφαρμογῶν της στὴν τεχνολογία, ποὺ ἄλλαξαν κυριολεκτικὰ τὴ μορφὴ τῆς ζωῆς μας. Θὰ ἦταν ὡστόσο πολὺ ὑποκριτικὸ ἐὰν θὰ περιοριζόμασταν σὲ μιὰ ναρκισσιστικὴ ἀποθέωση τῆς ἀνθρώπινης προόδου, ἀγνοώντας συνάμα τὰ πολλαπλὰ καὶ σύνθετα προβλήματα ποὺ κουβαλάει στὴ πλάτη του αὐτὸς ὁ ἐκπνέων αἰῶνας μας, καὶ ποὺ φαίνεται διατεθειμένος νὰ τὰ κληροδοτήσει στὸν

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1987 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

ἐπόμενο μὲ ὅλες τίς ἀπόλυτα κοσμογονικές τους ἐπιπτώσεις. Τὴν ὑποκρισία ὡστόσο αὐτὴ μετέρχονται πολὺ συχνὰ οἱ ἄνθρωποι, ὅσοι βέβαια ἐθελοτυφλοῦν ἢ ἀποφεύγουν νὰ ἀναλάβουν τὶς εὐθύνες των ἐμπρὸς στὴν βαθειὰ κρίσι τῆς ἐποχῆς μας. Ἀλλὰ τόσον ἐμεῖς, σὰν ἐκκλησιαστικοί, ὅσον καὶ σεῖς σὰν ἐκπαιδευτικοί, δὲν ἔχουμε νομίζω οὔτε τὸ δικαίωμα, μὰ οὔτε καὶ τὴν πολυτέλεια νὰ κρυβόμαστε πίσω ἀπὸ τὸ δάκτυλό μας ἐνώπιον τῆς καταστάσεως αὐτῆς, τῆς ὁποίας τὴν παρουσία στὴ ζωή μας δὲν μποροῦμε νὰ ἀγνοοῦμε ἂν θέλουμε νὰ λογιζόμαστε πνευματικοὶ ὁδηγοὶ τοῦ λαοῦ μας καὶ ὑπεύθυνοι ταγοί του.

Ὅσα θὰ πῶ στὴ συνέχεια προϋποθέτουν ἀνθρώπους ποὺ ἀναδέχονται τὶς εὐθύνες των ὡς χριστιανῶν μέσα στὸ σύγχρονο κόσμο. Γνωρίζω ὅμως ὅτι ὑπάρχουν πολλοί, καὶ ἀνάμεσα στοὺς ἐκπαιδευτικούς, ποὺ δὲν θὰ ἤθελαν νὰ ἀποδεχθοῦν αὐτὴ τὴν προϋπόθεση. Οἱ ἐμπειρίες μας στὰ τελευταῖα ἰδιαίτερα χρόνια εἶναι πολὺ σημαντικὲς πάνω στὸ σημεῖο αὐτό. Ἀλλ' εἶναι φυσικὸ νὰ δηλώνει κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ταυτότητά του, καὶ ἑπομένως καὶ τὸ πρῖσμα κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον θεᾶται τὸν κόσμο, γιὰ νὰ εἶναι τίμιος καὶ μὲ τὸν ἑαυτόν του καὶ μὲ τοὺς ἄλλους. Ὅλοι μιλοῦμε γιὰ ἠθικὴ κρίσι τοῦ σημερινοῦ κόσμου, ἀλλὰ δὲν ξεύρω τί ὁ καθένας μπορεῖ νὰ ἐννοεῖ μὲ τὸν ὅρο «ἠθικὴ κρίσι» ἢ «σύγχρονος κόσμος». Γιὰ τοὺς χριστιανοὺς ὡστόσο ὑπάρχουν μερικὰ ἀντικειμενικὰ κριτήρια μὲ τὴ βοήθεια τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὴ μιὰ ἀποτίμηση τῶν γεγονότων, ὥστε αὐτοὶ νὰ πολιτεύωνται κάθε φορά «ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου» καὶ «πάσῃ συνειδήσει ἀγαθῇ». Σ' αὐτὴ τὴ δύσκολη πορεία οἱ Ἅγιοι Τρεῖς Ἱεράρχες ἀποτελοῦν ἕνα ἀσφαλῆ ὁδηγό, γιατὶ ἐκφράζουν δυναμικὰ τὴν πα-

ράδοση τῶν Πατέρων τῆς ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς καὶ ὁριοθετοῦν τὰ σημεῖα ἀναφορᾶς κάθε καλόπιστου ἀνθρώπου.

Ὅπως λοιπὸν κάθε χρόνο[1], ἔτσι κι ἐφέτος σᾶς καλῶ σὲ μιὰ περιπλάνηση εὐθύνης καὶ ἀναμέτρησης ἐμπρὸς στὰ συγκλονιστικὰ φαινόμενα τοῦ αἰῶνα μας καὶ στὴν πρόκληση ποὺ αὐτὰ συνιστοῦν γιὰ τὸ χριστιανικό μας ἦθος τώρα ποὺ χαράζει ἡ αὐγὴ τῆς 3ης χιλιετίας. Θὰ μᾶς ἦταν σχετικὰ εὔκολο νὰ ἐπικαλεσθοῦμε τὴν παγκόσμια ἠθικὴ κρίσι σὰν ἄλλοθι γιὰ νὰ δικαιολογήσουμε τὴ δική μας ἀδράνεια ἢ ἀδιαφορία. Κάτι τέτοιο ὅμως θὰ συνιστοῦσε φυγομαχία καὶ ἀπάρνηση τῆς χριστιανικῆς μας ἰδιότητος. Ἂς μὴ ξεχνᾶμε ὅτι ἐμεῖς οἱ χριστιανοὶ μετέχουμε στὰ τοῦ κόσμου σάν «φῶς» καὶ σάν «ἅλας», ὥστε νὰ συνειδητοποιοῦμε ἀμέσως τὴν δική μας εὐθύνη γιὰ κάθε ἔκφανση τῆς ζωῆς ποὺ εἶναι ἀνούσια, σκοτεινὴ καὶ ἄγευστη. Καὶ τέτοιες ἐκφάνσεις εἶναι ἀτυχῶς πάμπολλες. Χρειάζεται νὰ προσεγγίσουμε μερικές[2].

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983). θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985), ια) Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς (1986).

2. Πολύτιμα στοιχεῖα ἀντλήσαμε ἀπὸ τὴν μὲ τίτλο *«Δοκιμασία τοῦ Χριστιανικοῦ ἤθους στὸν κόσμο σήμερα»* εἰσήγηση τοῦ Ἀλεξ. Παπαδεροῦ πρὸς τὸ Ἐπιμορφωτικὸ Σεμινάριο Κρητῶν Θεολόγων 1986.

Τὰ ὅσα τεκταίνονται στὸν κόσμο καὶ στὸν αἰῶνα μας δὲν εἶναι βέβαια ὅλα ἀπόβλητα καὶ ἀποδιοπομπαῖα. Ὁ ἄνθρωπος ἔκανε ἄλματα θεαματικὰ καὶ καταπληκτικὰ σὲ πολλοὺς τομεῖς τοῦ ἐπιστητοῦ. Κατέκτησε μέρος τοῦ διαστήματος, ἐξιχνίασε τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ἐξεμηδένισε τὶς ἀποστάσεις, ἔκανε ὅλο τὸν κόσμο μιὰ γειτονιά. Καὶ καθημερινὰ συνειδητοποιεῖ τὴν ἀλληλεξάρτηση ὅλων τῶν περιοχῶν τοῦ πλανήτη. Οἱ κατακτήσεις του ὅμως αὐτὲς καὶ ἄλλες πολλὲς δὲν ἰσοφαρίζουν ἀτυχῶς τὶς ἀρνητικὲς ἐπιπτώσεις ἄλλων συμβάντων καὶ καταστάσεων ποὺ ἐσφράγισαν τελεσίδικα καὶ χαρακτηριστικὰ τὸν αἰῶνα μας, σὲ σημεῖο μάλιστα τέτοιο ποὺ οὐσιαστικὰ οἱ κατακτήσεις γιὰ τὶς ὁποῖες μιλῶ τελικὰ νὰ λειτουργοῦν ἐν πολλοῖς ἀρνητικά, ὑπηρετώντας τὰ ἄνομα σχέδια ἐκείνων ποὺ εἶναι οἱ πρωταγωνιστὲς τοῦ κακοῦ στὸν κόσμο. Σὰν παράδειγμα ἀναφέρω τὶς χρήσεις τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας. Ἡ κολοσσιαία ἀνακάλυψη τῆς τρομακτικῆς δύναμης τοῦ ἀτόμου, στὰ χέρια στρατοκρατῶν γίνεται τρομακτικὸ ὅπλο καταστροφῆς χαοτικῆς καὶ βιβλικῆς.

Μιὰ περιδιάβασή μας στὸν αἰῶνα μας θὰ ἀποδείξει, φρονῶ, ὅτι ὁ κόσμος μας δὲν δικαιοῦται νὰ καυχᾶται καὶ τόσο πολὺ γιὰ τὶς κατακτήσεις του, ὅσο νὰ μεταμέλεται γιὰ τὶς ἁμαρτίες του. Καὶ πρῶτα-πρῶτα **οἱ δύο μεγάλοι Παγκόσμιοι Πόλεμοι** ποὺ συσσώρευσαν ἑκατόμβες θυμάτων στὴν Εὐρώπη κυρίως. Στὴ διάρκειά τους ὁ κόσμος ἐδοκίμασε τὰ δεινὰ τῆς ἀνθρώπινης σκληρότητος καὶ ἀναλγησίας, τὴ φτώχεια, τὴν καταπίεση τοῦ προσώπου, τὴν καταδυνάστευση τῶν συνειδήσεων. Μὲ τὸ τέλος τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ὁ κόσμος ἤλπισε πὼς κάθε

λαὸς θὰ ἐδοκίμαζε τὸ ἀγαθὸ τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ κάθε τυραννία καὶ πὼς μιὰ νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων θὰ ἐγκαθιδρύετο ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο τῆς γῆς. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς προσδοκίες γρήγορα διαψεύσθησαν, παρὰ τὴν κατάρρευση τῆς ἀποικιοκρατίας καὶ τὴν ἵδρυση διακρατικῶν συλλογικῶν ὀργάνων, ὅπως ὁ ΟΗΕ (1945) ποὺ ἀνέλαβαν νὰ περιφρουροῦν τὴν παγκόσμια τάξη καὶ εἰρήνη. Ἀσφαλῶς δὲν ὑπῆρξε τυχαῖο τὸ γεγονὸς ὅτι τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ σημειώθηκε μιὰ παράλληλη κινητικότητα καὶ στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο, μὲ κυρίαρχο γεγονὸς τὴν ἵδρυση τὸ 1948 τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν καὶ τὸ 1959 τοῦ Συμβουλίου Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν. Θὰ ἦταν ἄδικο νὰ παραθεωρήσουμε τὶς θετικὲς συνέπειες τῶν παραπάνω ἐξελίξεων καὶ τὴν προσφορὰ τῶν ὀργανισμῶν αὐτῶν στὴν παγκόσμια εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη.

Ὡστόσο οἱ ἀδυναμίες τους δυστυχῶς καὶ οἱ σκοτεινὲς ὄψεις πολλῶν ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς αὐτοὺς διεθνεῖς ὀργανισμοὺς ὑπερκαλύπτουν τὶς φωτεινὲς καὶ ἐμφανίζονται ἱκανὲς νὰ συντηροῦν πάνω στὸν πλανήτη ἑστίες πολέμου καὶ ἄλλες ἀπαράδεκτες καταστάσεις σὲ βάρος ἀδυνάτων καὶ πτωχῶν λαῶν. Θὰ μνημονεύσω ἐνδεικτικὰ δέκα χαρακτηριστικὰ συμπτώματα τέτοιων καταστάσεων ποὺ σημάδεψαν ἢ ἐξακολουθοῦν νὰ σημαδεύουν τὸν αἰῶνα μας, γιὰ νὰ συνειδητοποιήσουμε ὅλοι τὴν βαρύτητα τῆς εὐθύνης μας καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀντίδρασής μας.

1. **Ἡ ἀποικιοκρατία** καταργήθηκε σταδιακὰ μὲ τὴν προβολὴ τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τῶν λαῶν. Σήμε-

ρα ἐλάχιστες κτήσεις διατηροῦνται ἀκόμη, ποὺ ὡστόσο ἀποτελοῦν ἑστίες ἔντασης καὶ ἀπειλῆς, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι σύντομα καὶ τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ ἀποικιοκρατικὰ ἐρείσματα θὰ ἐξαλειφθοῦν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Ἐν τούτοις ὅμως δὲν μποροῦμε νὰ μιλᾶμε γιὰ κατάργηση τῆς ἀποικιοκρατίας παρὰ μόνο τυπικά, γιατὶ οὐσιαστικὰ ἡ ἀποικιοκρατία διαιωνίζεται μὲ ἄλλη μορφὴ ἐξάρτησης ἀπὸ τή «μητρόπολη» στὸ χῶρο τοῦ πολιτισμοῦ π.χ. ἢ τοῦ δικαίου, ἢ τῆς γλώσσας, ἢ τῆς νοοτροπίας κ.λπ. Ἐξ ἄλλου πολλὲς ἀπὸ τὶς πρώην ἀποικίες βρέθηκαν ἀνέτοιμες νὰ βιώσουν τὸ ἀγαθὸ τῆς ἐλευθερίας, γι' αὐτὸ καὶ περιῆλθαν, ὕστερα ἀπὸ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους των, ὑπὸ τὴν ἐξουσία νέων τυράννων, ἰθαγενῶν αὐτὴ τὴ φορά, ποὺ συνήθως εἶναι ἐνεργούμενα κάποιας ὑπερδύναμης, καὶ ποὺ ἐπιβάλλουν στυγνὴ δικτατορία ἀντὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας γιὰ τὴν ὁποία ἐχύθησαν ποταμοὶ αἱμάτων καὶ ἀνεδείχθησαν ἥρωες καὶ ἀγωνιστές. Ἔτσι ἀντιλαμβάνεται κανεὶς γιατὶ δὲν εἶναι λίγοι οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῶν πρώην ἀποικιῶν ποὺ νοσταλγοῦν τὸ ἀποικιοκρατικὸ παρελθὸν μιὰ καὶ συνεχίζεται στὶς περισσότερες ἀπὸ αὐτὲς ἡ πολιτικὴ ἀστάθεια, ἡ βία, ὁ ἀδελφοκτόνος σπαραγμὸς καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν τυράννων.

Ἡ εὐθύνη τῆς χριστιανικῆς Δύσεως δὲν εἶναι μικρὴ καὶ γιὰ τὸ παρελθὸν καὶ γιὰ τὸ παρὸν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Καὶ ἰδιαίτερα τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ποὺ μὲ τὶς ἀλλεπάλληλες ἀποστολὲς τῶν μισσιοναρίων των στὶς χῶρες τοῦ τρίτου κόσμου, διαιώνιζαν, στὸ ὄνομα ἑνὸς περίεργου πατριωτισμοῦ, τὴν ἐπικυριαρχία τῶν χωρῶν τους ἐπάνω στὶς ἀποικίες, τροφοδοτώντας μὲ τὸν τρόπο τους

ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τὴ δημιουργία ἁγίων καὶ μαρτύρων, ποὺ μὲ θυσίες πολλὲς διέδωσαν τὴ χριστιανικὴ πίστι στοὺς ἀγρίους, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὴν ἐξυπηρέτηση ἄνομων συμφερόντων σὲ βάρος καὶ ἐνάντια στὴν ἴδια πίστι ποὺ ἔφεραν ἀπὸ τὶς μακρυνές των πατρίδες. Ἡ εὐθύνη βέβαια αὐτὴ δὲν βαραίνει ἄμεσα τὴν Ὀρθοδοξία, γιατὶ ποτὲ δὲν ἐκπορεύθησαν ἀπὸ αὐτὴν τέτοιου εἴδους ἱεραποστολές. Ἀντίθετα, κάθε φορὰ ποὺ χρειάσθηκε νὰ σταλοῦν ἱεραπόστολοι ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ εἴτε στὸ βορρᾶ, ὅπως οἱ ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, εἴτε σήμερα στὴν Ἀφρικὴ καὶ τὴν Ἄπω Ἀνατολή, πάντοτε καὶ χωρίς ἐξαίρεση αὐτοὶ ἐσεβάσθησαν τοὺς ντόπιους λαούς, τὴν παράδοσή τους καὶ τὴν ἱστορία τους καὶ τοὺς ἐβοήθησαν νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν ὀντότητά των. Στὴν σκέψη ὅμως τῶν ἀντιπάλων του ὁ Χριστιανισμὸς ἀντιμετωπίζεται συλλογικά, γιὰ τὸ λόγο δὲ αὐτὸ δὲν μποροῦμε κι ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι νὰ εἴμαστε ἀδιάφοροι γιὰ τὸ πρόβλημα.

2. Ἡ Νεοαποικιοκρατία, εἶναι μιὰ σχετικὰ πρόσφατη μορφὴ ἐξουσίας πάνω σὲ λαοὺς καὶ χῶρες ποὺ τελοῦν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξάρτηση, πολιτική, οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτική, μεγάλων δυνάμεων τοῦ καιροῦ μας. Αὐτὴ ἡ ἡγετικὴ κηδεμόνευση ἐκπορεύεται ἀπὸ γνωστὰ κέντρα, ποὺ χειρίζονται τὰ μεγάλα οἰκονομικὰ καὶ στρατιωτικοπολιτικὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ οὐσιαστικὰ ὑποδουλώνουν τοὺς λαοὺς ἐκείνους, ποὺ τυπικὰ μὲν φαίνονται ἀνεξάρτητα καὶ ἰσότιμα μέλη τῆς διεθνοῦς κοινότητος, οὐσιαστικὰ ὅμως εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πειθαρχοῦν στὰ κελεύσματα

τῶν πατρώνων των, ποὺ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐλέγχουν κάθε κίνησή των. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἔχουμε μιὰ οὐσιαστικὴ συρρίκνωση τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας. Ἂς μὴ λησμονοῦμε δὲ ὅτι οἱ δύο ὑπερδυνάμεις δὲν εἶναι ἀμέτοχες τῆς εὐθύνης καὶ γιὰ τὴν ἀναποτελεσματικότητα τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν, τῶν ὁποίων ἔχουν τὴ δύναμη νὰ μπλοκάρουν τὶς ἀποφάσεις ἢ νὰ τὶς κατευθύνουν πρὸς προκαθωρισμένες λύσεις, ὑπηρετώντας βασικὰ τὰ δικά τους συμφέροντα ὅπως συμβαίνει χρόνια τώρα μὲ τὸ πρόβλημα τῆς Κύπρου, ποὺ ἂν ὑπῆρχε διεθνὴς δικαιοσύνη θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει λυθῆ μέσα σὲ λίγα λεπτὰ τῆς ὥρας. Ἐν τούτοις οἱ «Μεγάλοι» παίζουν τὰ δικά τους παιγνίδια μὲ μυστικὲς συμφωνίες καὶ παζάρια στὴν πλάτη ἀνύποπτων καὶ ἄτυχων λαῶν, ποὺ σπρώχνονται στὴν ἀλληλοσφαγὴ καὶ στὴν ἀλληλεξόντωση, ἐνῶ οἱ ἐξελίξεις ὅλες εἶναι ψυχρὰ προδιαγεγραμμένες στὶς τράπεζες τῶν διαπραγματεύσεων. Καὶ διερωτᾶται κάθε λογικὸς ἄνθρωπος καὶ μαζί του καὶ οἱ σημερινοὶ νέοι, πρὸς τί νὰ ἀγωνίζεται κανεὶς καὶ νὰ θυσιάζεται γιὰ κάποια ἰδανικά, ὅταν ἡ ἱστορία ἀποδεικνύει ὅτι σήμερα τὰ ἰδανικὰ γιὰ τὰ ὁποῖα μιλῶ δὲν ἀναγνωρίζονται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κρίνουν τὰ πάντα μὲ τὸν πήχυ τοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ ψυχροῦ ὑπολογισμοῦ.

3. Ὁ **ἐθνικισμὸς** ὑπῆρξε γέννημα τοῦ περασμένου αἰῶνα, ὅμως ὁ συνδυασμός του μὲ ἕνα παραμορφωμένο σοσιαλισμὸ ὡδήγησε στὰ χρόνια τοῦ μεσοπολέμου στὴν ἄνδρωση τοῦ τέρατος ποὺ λέγεται **ἐθνικοσοσιαλισμός**, καὶ ποὺ κατέπνιξε στὸ αἷμα τὸν κόσμο. Ὅσοι ἐδοκίμασαν τὴ

γεύση του στὴ διάρκεια τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου καὶ διεπίστωσαν τὴν περιφρόνησή του στὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο καὶ τὰ ἐγκλήματα τῆς γενοκτονίας ποὺ διέπραξε ἤλπισαν ὅτι μετὰ τὴν πτώση τοῦ ναζισμοῦ τὸ ὅραμα μιᾶς πανανθρώπινης ἑνότητος θὰ ἐπικρατοῦσε στὸν κόσμο. Διεψεύσθησαν ὅμως, γιατὶ τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν λαῶν ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει ἰσχυρὸς συντελεστὴς τῆς ἀντιπαλότητας στὸν κόσμο. Καὶ γιὰ νὰ γίνω περισσότερο σαφὴς δὲν ἐννοῶ τὴν φυσικὴ ἀγάπη ποὺ ἔχει κάθε ἄνθρωπος πρὸς τὴν πατρίδα του, οὔτε τάσσομαι ὑπὲρ τοῦ κομμουνιστικοῦ διεθνισμοῦ ποὺ καταρρίπτει τὰ σύνορα τῶν πατρίδων καὶ ἀπαρνεῖται τὴν ἐθνότητα, ἀλλὰ ὑπογραμμίζω τὴν παθολογικὴ κατάσταση τοῦ ἐθνικισμοῦ ποὺ ἀντιστρατεύεται τὸ χριστιανικὸ ὅραμα τῆς ἑνότητος ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ ποὺ γεννᾶ τὸν σωβινισμὸ καὶ μαζὶ μὲ τὸν φυλετισμὸ γίνεται ἡ αἰτία μυρίων κακῶν. Σήμερα σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς γῆς αὐτὸς ὁ ἐθνικισμός, καὶ σὰν **ἐθνοφυλετισμός**, ἀφοῦ στὴ διάρκεια τοῦ αἰῶνα μας, διέπραξε γενοκτονίες, ἔφθασε στὴν ὑποστήριξη τῶν φυλετικῶν διακρίσεων ποὺ ἔχουν προκαλέσει ἀμέτρητα θύματα. Ἡ Ὀρθοδοξία βέβαια μὲ τὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1872 κατεδίκασε τὸν ἐθνοφυλετισμὸ σὰν αἵρεση παίρνοντας ἔτσι θέση ἀπέναντι στὸ πρόβλημα ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ταλαιπωρεῖ τὸν κόσμο, μὲ πρωταγωνιστὲς σὲ πολλὲς περιπτώσεις τοὺς χριστιανούς, στὴ συνέχεια τῶν ὁποίων ἦλθαν κατόπιν καὶ οἱ ἰσλαμιστὲς καὶ ἄλλοι.

***4.* Πρόσφυγες καὶ ξερριζωμένοι λαοί**, συνιστοῦν μιὰ τραγωδία τοῦ αἰῶνα μας ποὺ τὴν ἐδοκίμασε πικρὰ καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς μετὰ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ τὴ βίαιη μετακίνηση τῶν πληθυσμῶν τῆς Θράκης, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Πόντου στὴ μητέρα πατρίδα. Σὲ 10 ἑκατομμύρια ὑπολογίζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν ἐγκαταλείψει τὶς πατρίδες των γιὰ λόγους πολιτικοὺς ἢ ἄλλους. Ἐνῶ σὲ 21.700.000 ἀνέρχονται οἱ ἄνθρωποι ποὺ μὲ τὴ διαρροὴ τῆς μετανάστευσης ἐγκατέλειψαν τὴ χώρα τους γιὰ νὰ βροῦν καλύτερη τύχη. Καὶ ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐργάσθηκαν ἐπὶ πολλὰ χρόνια στὶς φιλοξενοῦσες χῶρες καὶ πρόσφεραν ζωὴ καὶ ὑγεία, τώρα βρίσκονται οἱ περισσότεροι κάτω ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ μιᾶς συνεχῶς διογκούμενης ξενοφοβίας, ποὺ ἐξελίσσεται σὲ μῖσος ἐναντίον τῶν ξένων καὶ σὲ ἀναβίωση τοῦ ρατσισμοῦ.

Τὸ προσφυγικὸ πρόβλημα στὴν Εὐρώπη δὲν εἶναι ἄσχετο μὲ τὶς χῶρες τοῦ βορρᾶ ποὺ εἶναι πλουσιώτερες, καὶ μὲ τὴ στάση τους ἀπέναντι στοὺς ἄλλους πρόσφυγες τῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, ποὺ διωκόμενοι ἀπὸ τὰ καθεστῶτα τῶν χωρῶν τους, ἀναγκάζονται νὰ ζητοῦν ἄσυλο, ποὺ συνήθως δὲν τοὺς χορηγεῖται ἢ δὲν τοὺς χορηγεῖται εὔκολα. Τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀτυχῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ποὺ ἡ τηλεόραση τοὺς δείχνει ἐπανειλημμένα νὰ φεύγουν ἀπὸ τὸ Βιετνὰμ ἢ τὴν Ταϋλάνδη καὶ νὰ συνωστίζονται πάνω σὲ βάρκες ποὺ τελικὰ βυθίζονται στὰ ἀνοικτὰ τῆς θάλασσας μὴ ἀντέχοντας τὴν ὑπερφόρτωσή τους, μᾶς ἀφήνει ἐν πολλοῖς ἀδιάφορους, γιατὶ σκεπτόμαστε πὼς ἐμεῖς δὲν κινδυνεύουμε ἢ πὼς ἄλλοι εἶναι ἁρμόδιοι γιὰ νὰ ἐνδιαφερθοῦν γι' αὐτούς. Ὡστόσο πῶς μπορεῖ ἕνας χρι-

στιανὸς ἔστω καὶ ἁπλὸς ἄνθρωπος νὰ μὴ συμμετέχει στὴν τραγωδία αὐτὴ ὁλόκληρων λαῶν, ὅπως εἶναι π.χ. ὁ λιβανέζικος, ποὺ καθημερινὰ πληρώνει μὲ τὴν προσφυγιά, τὴν φτώχεια, τὸν πόλεμο, τὸν θάνατο τὸ τίμημα τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ; Στ' ἀλήθεια ποιός θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ δικαιολογήσει τὴ γενιά μας γιὰ τοὺς ἄδικους αὐτοὺς καρποὺς τοῦ «πολιτισμοῦ» μας;

5. Ἡ καταστροφὴ τοῦ οἰκοσυστήματος στὸν πλανήτη μας ἐγκυμονεῖ τὸν ἔσχατο κίνδυνο. Σὲ 13 χρόνια μὲ 5 καὶ πλέον δισεκατομμύρια κατοίκους ὁ πλανήτης θὰ δηλώσει ἀδυναμία νὰ μᾶς θρέψει. Ἡ βιοσφαίρα θὰ μολυνθῆ ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τὴ βαρειὰ βιομηχανία, καὶ τὰ σύνδρομά της θὰ γίνουν ἄμεσα ἀπειλητικά. Ἡ ἤδη ληστρικὴ ἐπέμβασή μας στὶς πηγὲς τῶν πρώτων ὑλῶν θὰ τὶς ἐξαντλήσει πολὺ γρήγορα, ἡ καταστροφὴ τῶν δασῶν στὴν Ἀφρικὴ θὰ συμβάλλει σὲ μεγαλύτερη ξηρασία. Ἡ ρύπανση τῆς ἀτμόσφαιρας συνεχῶς αὐξάνεται. Στὴ χώρα μας ζοῦμε ἀπὸ καιρὸ τὶς συνέπειές της στὴ ζωή μας. Ἡ ἀραίωση τοῦ ὄζοντος στοὺς πόλους σημαίνει ἀνατροπὴ τῆς ἰσορροπίας στὴ φύση καὶ τὰ ἐρχόμενα δεινὰ θὰ εἶναι μεγάλα. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴ Δημιουργία ἔχει λησμονηθῆ καὶ ἡ προκλητικὴ ἀσέβεια πρὸς αὐτὴν προσλαμβάνει διαστάσεις ἐπιδημίας, καθὼς κανεὶς ἢ σχεδὸν κανεὶς δὲν φαίνεται νὰ νοιάζεται γιὰ τὶς συνέπειές της καὶ νὰ ἀνησυχεῖ γι' αὐτές. Οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ ζοῦν κοντὰ στὴ φύση, ἡ ζωή τους ἔχει μηχανοποιηθῆ, τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ δεινοπαθοῦν, ὅλη ἡ φύση στενάζει. Μιὰ μικρὴ εἰκόνα τῆς οἰκολο-

γικῆς ἀνισορροπίας πήραμε ὅλοι μὲ τὴν καταστροφὴ τοῦ ἀντιδραστήρα τοῦ Τσερνομπίλ. Καὶ ἐθυμηθήκαμε τὴν Ἀποκάλυψη ποὺ περιγράφει τοὺς ἔσχατους χρόνους ὅπου θὰ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι τὰ φροῦτα στὰ δένδρα καὶ δὲν θὰ τολμοῦν νὰ τὰ φάγουν γιατὶ θὰ εἶναι μολυσμένα καὶ δηλητηριασμένα.

6. Ἡ τεχνολογικὴ ἐπανάσταση, ἐνῶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται νὰ ἐξυπηρετῆ τὸν ἄνθρωπο, σὲ τελικὴ ἀνάλυση τὸν αἰχμαλωτίζει καὶ τοῦ ἀφαιρεῖ τὶς πρωτοβουλίες. Θὰ εἶναι τέτοιοι οἱ ρυθμοί της στὰ ἐπόμενα χρόνια ποὺ λαοὶ ὁλόκληροι θὰ βρεθοῦν σὲ ἀδυναμία νὰ τὶς παρακολουθήσουν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μείνουν πίσω, καὶ ἡ τεχνολογικὴ δύναμη νὰ συγκεντρωθῆ στὰ χέρια ὀλίγων, ποὺ θὰ μποροῦν πιὰ νὰ τὴν χρησιμοποιοῦν κατ' ἀποκλειστικότητα. Τελικὰ ὅμως, ὅπως δείχνουν τὰ πράγματα, καὶ αὐτοὶ οἱ λαοὶ δὲν θὰ εἶναι εὐτυχισμένοι. Οἱ πρόοδοι ποὺ γίνονται στοὺς κομπιοῦτερς εἶναι τόσο ἐκπληκτικές, ὥστε νὰ λέγεται ὅτι ἡ ἐπόμενη γενιά των θὰ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀντικαθιστᾶ τὴν ἀνθρώπινη σκέψη, ἀπωθώντας στὸ περιθώριο τὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἀνακάλυψη ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ γενετικοῦ κώδικα, τοῦ γνωστοῦ DNA ἐπιτρέπει ἤδη στοὺς ἐπιστήμονες νὰ μετέρχονται ὡρισμένους συνδυασμοὺς γιὰ τὴ γέννηση τύπων ἀνθρώπων κατ' ἐπιλογὴν ἢ κατ' ἐπιταγήν. Φαντάζεσθε τί θὰ γίνει ἂν τὴ μέθοδο αὐτὴ τὴν χρησιμοποιήσουν οἱ ὑπερδυνάμεις γιὰ στρατιωτικοὺς σκοπούς. Ἡ ἠλεκτρονικὴ τηλεόραση μὲ τὰ κατευθυνόμενα ἀπὸ μυστικὰ κέντρα ἀποφάσεων, ποὺ πολλοὶ ὑπαινίσσονται τὸν διεθνῆ Σιωνισμό,

μηνύματά της θὰ ὁδηγήσει σὲ πνευματικὸ ἐξανδραποδισμὸ ἑκατομμύρια τηλεθεατῶν, σὲ ὅλο τὸν κόσμο. Ξεφεύγουμε πιὰ ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ μορφὴ μιᾶς κρατικῆς τηλεόρασης ποὺ τὰ ἐλαττώματά της ἔχουμε ἐπισημάνει ἢ γιὰ τὴν ὁποία μποροῦμε νὰ διαμαρτυρόμαστε, ἔστω ἢ μὴ ἀκουόμενοι. Σὲ λίγο θὰ ἔχουμε μέχρι καὶ electronic church, electronic education, electronic family. Τελικὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος ἢ θὰ γίνει ἐξάρτημα τῶν ἔργων τῶν χειρῶν του ἢ θὰ ὑποδουλωθῆ στὶς ἐπιταγὲς τῶν κατακτήσεών του. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις θὰ ἀλλάξει τελείως τὸ σκηνικό, γιατὶ θὰ ἔχουμε ἀνθρώπους ρομπότ, χωρὶς συνείδηση, χωρὶς προσωπικότητα, χωρὶς ἱστορία. Πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁδηγούμεθα ἐκπνέοντος τοῦ 20οῦ αἰῶνος...

7. Ἡ ἀπειλὴ τῆς πυρηνικῆς καταστροφῆς δὲν εἶναι εἰκασία. Τὸ πυρηνικὸ ὁλοκαύτωμα γίνεται ὁλονὲν καὶ πιὸ πιθανόν. Μέσα σὲ δευτερόλεπτα θὰ σταματήσει ἡ ζωὴ πάνω στὸν πλανήτη. Καὶ ὅλοι εἴμαστε κατὰ κάποιον τρόπο, προετοιμασμένοι γιὰ ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο. Ὅσοι γλυτώσουν ἀπὸ τὸν ἀκαριαῖο θάνατο, θὰ ὑποστοῦν τὸν ἀργὸ θάνατο. Κανεὶς δὲν ξέρει ποιός εἶναι προτιμώτερος! Καὶ μιὰ καὶ μιλᾶμε γιὰ ἀργὸ θάνατο θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε πὼς βρίσκονται σὲ ἐξέλιξη ἀρκετὲς μορφὲς τέτοιου θανάτου πάνω στὸν πλανήτη μας, ποὺ δὲν ἔχουν μὲν σχέσι μὲ τὸ πυρηνικὸ ὁλοκαύτωμα, ὅμως ὁδηγοῦν στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. Μερικὲς τέτοιες μορφές εἶναι ἡ ἀντισύλληψη καὶ ἡ ἔκτρωση, ἡ πεῖνα καὶ οἱ ἀρρώστιες, οἱ πόλεμοι καὶ οἱ θεομηνίες. Σύμφωνα μὲ ἔκθεση τοῦ ΟΗΕ γιὰ τὸ 1985 οἱ δα-

πάνες γιὰ ἐξοπλισμοὺς σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο εἶχαν φθάσει τὸ 1 τρισεκατομμύριο δολλάρια. Λιγώτερο ἀπὸ τὸ 1/1000 αὐτοῦ τοῦ ποσοῦ σύμφωνα μὲ Ἔκθεση τοῦ Παγκοσμίου Ὀργανισμοῦ Ὑγείας, θὰ ἀρκοῦσε γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τῆς ἐλονοσίας. Ἡ πολεμικὴ βιομηχανία καταναλώνει τεράστια ποσὰ γιὰ τὴν τελειοποίηση τῶν ὁπλικῶν συστημάτων, ὅπως ἄρχισε τελευταῖα νὰ κάνει -μὲ πολλὴ μάλιστα αὐταρέσκεια- καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Πολεμικὴ Βιομηχανία. Κανένα ἄλλο ἐμπόριο δὲν ἀνθεῖ τόσο, ὅσο τὸ τῶν ὅπλων. Γιὰ νὰ ἔχουν ζήτηση τὰ ὅπλα πρέπει νὰ συντηροῦνται οἱ πόλεμοι ἐνῶ οἱ λαοὶ ποὺ μάχονται γίνονται φτωχότεροι. Καὶ ἡ φτώχεια φέρνει γκρίνια, καὶ ἡ γκρίνια σύγκρουση, καὶ ὁ φαῦλος κύκλος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀρχή... Οἱ λαοὶ ποὺ εἶναι φτωχοὶ προσφέρουν καὶ τὰ περισσότερα θύματα. Κάθε χρόνο πεθαίνουν ἀπὸ πεῖνα 13-18 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων δηλ. 35.000 ἡμερησίως, ποὺ σημαίνει 24 ἄνθρωποι κάθε λεπτό. Ἀπὸ αὐτοὺς 18 εἶναι παιδιά. Ἐξ ἄλλου 1 δισεκατομμύριο ἄνθρωποι φυτοζωοῦν σὲ κατάσταση χρόνιου ὑποσιτισμοῦ. Περίπου τὸ 50% αὐτῶν ζοῦν σὲ 5 μόνο χῶρες: Ἰνδία, Μπαγκλαντές, Νιγηρία, Πακιστὰν καὶ Ἰνδονησία. Ἀσθένειες ὅπως τὸ AIDS θὰ ὁδηγήσουν στὸ θάνατο ἑκατομμύρια ἀνθρώπων.

Ἡ ὑπερχρέωση ἐξ ἄλλου λόγῳ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ ἔχει ἐγκλωβίσει τὶς περισσότερες χῶρες τοῦ Νότου. Μόνο τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς τὸ ἐξωτερικὸ δάνειο εἶναι 400 δισεκατομμύρια δολλάρια, ἐνῶ καὶ ἡ Ἑλλάδα δὲν μένει πίσω καὶ στὸν τομέα αὐτόν. Γιὰ τὸν τρίτο κόσμο, καταβολὴ τοῦ χρέους σημαίνει θάνατο. Γιὰ μᾶς σημαίνει σφίξιμο καὶ λιτότητα, γιὰ ἄλλους ἀδιέξοδο. Ἡ πεῖνα καὶ ἡ δυ-

στυχία δὲν εἶναι πιὰ φαινόμενο μόνο τοῦ τρίτου κόσμου. Οἱ χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης τὴν δοκιμάζουν ἤδη, ὅπως ἀποδεικνύει τὸ παράδειγμα τῆς Πολωνίας. Στὴν Εὐρώπη ξεπερνοῦν σήμερα τὰ 20 ἑκατομμύρια οἱ ἄνθρωποι ποὺ ὑποσιτίζονται. Τὸ κακὸ ἐπιτείνεται ἀπὸ τὴ διαφθορὰ κρατικῶν παραγόντων, τὰ οἰκονομικὰ σκάνδαλα, τὴν παράνομη ἐξαγωγὴ συναλλάγματος καὶ τὴν κατάθεσή του σὲ ξένες τράπεζες, τὸν ἀμοραλισμὸ σὲ ὅλα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας ποὺ θυμίζει ἐποχὲς τῆς παρακμάζουσας Ρώμης.

8. **Ἡ διείσδυση στὴ Δύση τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν καὶ τοῦ ἰσλὰμ** εἶναι σήμερα μιὰ πραγματικότητα. Μὲ κύριο στόχο τοὺς νέους πολλὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς θρησκεῖες ποὺ εἶναι στὴν οὐσία παραθρησκευτικὰ ρεύματα ὁλοκληρωτικῆς ἀποχρώσεως παρασύρουν τοὺς ὀπαδούς των μὲ διάφορες πρακτικὲς σὲ ἀδιέξοδα τρομακτικὰ ἐνῶ δὲν λείπουν καὶ οἱ χρηματιζόμενοι ἀγύρτες ποὺ ἐκμεταλλεύονται τὴν ἀφέλεια πολλῶν καὶ ζοῦν σὲ βάρος των πλουσιοπάροχα. Ὁ Ἰσλαμισμὸς σήμερα ἐκπροσωπεῖ τὴν πιὸ μαχητικὴ θρησκευτικὴ δύναμη ἐξοπλισμένη μὲ ἄφθονο χρῆμα, ἐξ ἴσου ἄφθονο φανατισμό, μὲ ἰσχυρὴ πολιτικὴ στήριξη, μὲ σαφῆ προσανατολισμὸ καὶ μὲ προκαθορισμένους μεσοπρόθεσμους καὶ μακροπρόθεσμους στόχους. Ὁ Ἰσλαμισμὸς περισφίγγει στὸν κλοιό του ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες τοῦ βορρᾶ. Μόνο στὸ Λονδῖνο λειτουργοῦν σήμερα 1000 μουσουλμανικὰ τεμένη, ἐνῶ τὸ πλῆθος τῶν μουσουλμάνων ποὺ ζῆ καὶ ἐργάζεται στὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες διεκδικεῖ δι-

καιώματα καὶ προνόμια, ποὺ ὡστόσο δὲν ἀναγνωρίζονται γιὰ τοὺς χριστιανοὺς ποὺ ζοῦν σὲ ἰσλαμικὲς χῶρες. Ἔτσι σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο ὁ μὲν Χριστιανισμὸς παραμένει στάσιμος ἀπὸ πλευρᾶς ἀριθμοῦ πιστῶν, ἐνῶ ὁ Ἰσλαμισμὸς αὐξάνεται καὶ πληθύνεται ραγδαῖα. Ὁ Ἰουδαϊσμός, παρὰ τὰ πλήγματα ποὺ δέχθηκε ἀπὸ τὸ χιτλερισμὸ καὶ τὶς ἐσωτερικές του διαφοροποιήσεις, ἐν τούτοις διατηρεῖ ἐσωτερικὴ ἑνότητα καὶ ταυτότητος καὶ προοπτικῆς καὶ μιὰ αἰσθητὴ ἰσχὺ στὸν οἰκονομικό, στρατιωτικὸ καὶ πολιτικὸ τομέα.

9. **Τὰ ναρκωτικά, ὁ παρασιτικὸς καὶ ἀμοραλιστικὸς βίος, ἡ ἔκλυση τῶν ἠθῶν καὶ ὁ εὐδαιμονισμὸς** ποὺ πλήττει τὶς δυτικὲς κοινωνίες συνιστοῦν ἕνα ἄλλο πλέγμα προβλημάτων, ποὺ ἔχουν ὀξυνθῆ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ αἰῶνα μας ἔδωσαν ἐξετάσεις στὴν ἠθικὴ καὶ ἀπέτυχαν. Συνεκρότησαν τὶς καταναλωτικὲς κοινωνίες τῶν ἀνεπτυγμένων κρατῶν ποὺ πλέουν στὰ ἄφθονα πλούτη καὶ παρεσύρθησαν στὴν ὑλιστικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς. Καὶ αὐτὲς ἀκόμη οἱ συντηρητικότερες δυτικὲς κοινωνίες δεινοπαθοῦν σήμερα ἀπὸ τὴν ἐξάπλωση τοῦ παλλιροϊκοῦ αὐτοῦ ρεύματος ποὺ τὶς ἀπειλεῖ, καθὼς παράλληλα ὑποχωροῦν τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο ὅλα τὰ ἠθικὰ ἐρείσματά των, πάνω στὰ ὁποῖα εἶχαν στηρίξει τὶς ἐλπίδες γιὰ ἐπιβίωση τοῦ πολιτισμοῦ. Εἶναι τέτοιο τὸ χάος ποὺ ἐπικρατεῖ σήμερα σὲ πολλὲς δυτικὲς κοινωνίες, ὥστε νὰ γίνεται πιὰ λόγος γιὰ ὁριστικὴ ἀποχώρηση τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ αὐτὲς καὶ παραχώρηση σταδιακὴ τῆς θέσεώς

του σὲ κάποιον ἄλλον ποὺ ἔρχεται. Ὁ πολὺς καρδινάλιος τῆς Βιέννης Franz König σὲ πρόσφατη συνέντευξή του πρὸς τὸ ἀμερικανικὸ περιοδικό «Newsweek» ἔλεγε πώς, κατὰ τὴ γνώμη του, ἡ κατάσταση τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας στὴ Δυτ. Γερμανία, Γαλλία καὶ Κεντρικὴ Εὐρώπη εἶναι ἀπελπιστική, ἐννοώντας προφανῶς τὸ σταδιακὸ θρησκευτικὸ ἀποχρωματισμὸ τῶν κοινωνιῶν αὐτῶν καὶ τὴν συνεχῶς μειουμένην ἐπιρροὴ τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὸ κοινωνικὸ σύνολο, παρὰ τὶς τεράστιες πνευματικὲς δυνάμεις ποὺ διαθέτει. Ὁ εὐρωπαῖος ἄνθρωπος φαίνεται νὰ ἀποστασιοποιεῖται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία του, ἴσως διότι ἡ Ἐκκλησία του στὴ Δύση ἔχει ἐκκοσμικευθῆ σὲ βαθμὸ ἐπικίνδυνο ποὺ νὰ ἀπειλεῖ τὴν ἴδια της τὴν ταυτότητα. Καὶ ἐνῶ αὐτὰ συμβαίνουν στὴ Δύση, ἀντίθετα στὴν Ἀνατολὴ καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς ὅπου ἡ ἀθεΐα ἔχει γίνει ἐπίσημη ἰδεολογικὴ βάση τοῦ Κράτους ἐκεῖ ἡ Ἐκκλησία θάλλει καὶ ἡ πίστη ἀνθεῖ, ἡ πνευματικότητα καρποφορεῖ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀναζητοῦν τὸ κέντρο τῆς ἰσορροπίας των στὸ Θεὸ καὶ στὴν Ἐκκλησία. Ἴσως νὰ μὴν εἶχε ἄδικο ὁ αὐστριακὸς Καρδινάλιος ὅταν, στὴν ἴδια συνέντευξη, ἔλεγε: **«Ἂν ἤμουν κομμουνιστὴς θὰ παρεῖχα στοὺς πιστοὺς ὅλα τὰ προνόμια, γιατὶ αὐτὸ θὰ σκότωνε τὴ πίστη»**.

10. Τέλος, **ἡ ἔλλειψη ποιότητος στὴ ζωή μας** τὴν καθιστᾶ ἀνούσια, μονοσήμαντη, ἐξουθενωτική, θανατερή. Ἡ ποιότητα βέβαια δὲν ἐξασφαλίζεται οὔτε μόνο μὲ δημιουργία πάρκων καὶ χώρων πρασίνου, οὔτε μὲ κακόγουστες δῆθεν πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις, σὰν αὐτὲς ποὺ στὰ τελευ-

ταῖα χρόνια ὀργανώνονται συνήθως ἀπὸ ἀνίδεους καὶ ἀγράμματους ἀνθρώπους στὴ χώρα μας, γιὰ νὰ δώσουν μιὰ κουλτουριάρικη ἀγωγὴ στὸ λαό μας. Ἡ ποιότητα εἶναι κάτι βαθύτερο καὶ οὐσιαστικώτερο. Ξεκινᾶ ἀπὸ τὴν σύνολη ἀγωγή, τὴν διὰ βίου ἀγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Πλάτωνας καὶ φθάνει μέχρι τὴν ἐπισήμανση εἰδικῶν στόχων ποὺ θὰ μᾶς μάθουν τὴν ἀληθινὴ διάστασι τῆς συντροφικότητος, τῆς κοινωνικότητος, τῆς ὀργανώσεως τῆς ζωῆς μας, τῆς ἀλληλεξαρτήσεως, τῆς γνησιότητος καὶ τιμιότητος, τῆς δημοκρατικότητος, μὲ ἕνα λόγο τῆς ἀνθρωπιᾶς. Πότε θὰ μάθουμε σὰν ἄτομα καὶ σὰν λαὸς νὰ ὑπολογίζουμε τὸν ἄλλο, νὰ μὴ πετᾶμε τὰ σκουπίδια στοὺς δρόμους, νὰ μὴ λερώνουμε τοὺς τοίχους μὲ συνθήματα, νὰ μὴ ζοῦμε ἐγωιστικά, νὰ ἀναπνέουμε πνευματικά; Ποιός θὰ μᾶς μάθει νὰ ἀναζητοῦμε τὸ ὡραῖο, νὰ ἐμβαθύνουμε στὴν οὐσία τῶν πραγμάτων, νὰ σεβόμαστε τὸν διπλανό μας, νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια, νὰ ζοῦμε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ Θεό; Ὅταν μάθουμε ὅλα αὐτὰ τότε μπορεῖ νὰ μιλᾶμε γιὰ ποιότητα ζωῆς, καὶ ὄχι μὲ τὶς χρηματοδοτούμενες ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ βωμολοχίες καὶ χυδαϊσμούς, ποὺ φθάνουν νὰ βεβηλώσουν μέχρι καὶ αὐτὴ τὴ Ροτόντα!!

Σᾶς ἀνέφερα σύντομα καὶ σχεδὸν ἐπιγραμματικὰ δέκα φαινόμενα, δέκα νέες πληγὲς τοῦ Φαραὼ ποὺ μαστίζουν τὶς κοινωνίες μας καὶ σημαδεύουν τὴ σημερινή μας πορεία στὸν αἰῶνα τοῦτον ποὺ ἐκπνέει. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ συνάγεται ὅτι ἡ μετάβασή μας ἀπὸ τὴ δεύτερη στὴ τρίτη χιλιετία δὲν θὰ εἶναι ἁπλὴ ὑπόθεση χρόνου, ἀλλὰ μιὰ κρίσιμη καμπὴ

στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ βαθειὰ κρίσι ποὺ αὐλακώνει τὴν ἐπιφάνεια τοῦ αἰῶνα μας κληροδοτεῖται καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα καὶ στὸν ἐρχόμενο. Ἡ ἀνθρωπότητα κουβαλάει στὶς ἀποσκευές της τὸν ἴδιο τὸ θάνατό της, τὴν ἀναίρεση τῆς εὐτυχίας της, τοὺς καρποὺς τῆς ἐμμονῆς της σὲ ἕνα ἀντιπνευματικὸ τρόπο ζωῆς. Καὶ τὸ ἐρώτημα ποὺ γεννᾶται τώρα γιὰ μᾶς εἶναι: Θὰ ἀκολουθήσουμε μοιρολατρικὰ τὴν πορεία αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἢ μποροῦμε κάτι νὰ κάνουμε ἀντιδρῶντες στὴν τύχη μας; Καὶ ἄν, ναί, ποιός μπορεῖ τάχα νὰ τὸ κάνει;

Ἡ ὅλη κατάσταση θὰ ἦταν στὸ ἔπακρον ἀπελπιστικὴ καὶ χωρὶς φῶς ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ πίστη. Θὰ ἔπρεπε νὰ περιμένουμε τὸ τέλος μας ποὺ ἀναπόφευκτα ἔρχεται πρὶν τὸ τέλος μας, ἂν δὲν εἴχαμε μέσα μας ἀποθέματα ἀντίστασης ποὺ μᾶς ἐγγυᾶται ἡ ἐξάρτηση τῆς ζωῆς μας ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ αὐτὴ ἡ πίστη καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς μᾶς ζητοῦν νὰ κάνουμε μιὰ ἐπανάσταση κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ἀνάστασης καὶ τῆς Ἐλπίδας. Μιὰ τέτοια ὅμως ἐπανάσταση σημαίνει πρῶτ' ἀπ' ὅλα μετάνοια δηλ. ριζικὴ ἐπανατοποθέτηση, ἐκ νέου ἀνακάλυψη τοῦ τόπου τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὶς οὐτοπίες, τὶς χίμαιρες, τὶς πλάνες καὶ τὶς δημαγωγίες τῶν καιρῶν μας. Σημαίνει ἀπόφαση, τόλμη, θυσία. **Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος** εἶχε πῆ ὅτι **«τὸ ὀρθοδοξεῖν ἐστὶν ἀεὶ σχοινοβατεῖν»** δηλ. μιὰ ἀκροβασία πίστεως καὶ ζωῆς πάνω σὲ τεντωμένο σχοινί, μὲ διακινδυνεύσεις καὶ ἀπώλειες, μὲ ἀγωνίες καὶ προσδοκίες, μὲ δράση καὶ ἀντίδραση. Ὁ γάλλος Πρόεδρος **Φρανσουὰ Μιτερράν** πρὸ ἡμερῶν ἔκανε τὴν ἑξῆς δήλωση: **«Ποτὲ ἄλλοτε ἡ χώρα μου δὲν εἶχε τὴν ἀνάγκη τῆς ἄνωθεν βοηθείας»**. Αὐτὸ σημαίνει

πὼς ἀρχίζουν οἱ πολιτικοὶ ἡγέτες νὰ συνειδητοποιοῦν τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἀντίστροφης πορείας ποὺ θὰ σημαδεύεται ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς πίστεως καὶ τὴν δύναμή της.

Ἀλλὰ γιατί σᾶς τὰ εἶπα ὅλα αὐτά; Λογικὸ εἶναι νὰ διερωτηθῆτε τί μποροῦμε ἐμεῖς, καὶ ἂν ἀκόμη θέλουμε, νὰ προσφέρουμε γιὰ τὴ διάσωση τοῦ κόσμου; Ἐπιτρέψτε μου νὰ πιστεύω πὼς μὲ μιὰ μακροπρόθεσμη τακτική, μποροῦμε καὶ σεῖς σὰν ἐκπαιδευτικοὶ καὶ ἐμεῖς σὰν κληρικοί, νὰ συμβάλουμε στὴν ἀντιμετώπιση τῶν πληγῶν τοῦ αἰῶνα μας, μετασκευάζοντας τὸν ἄνθρωπο ποὺ πλάθουμε εἴτε στὸ σχολεῖο, εἴτε στὴν Ἐκκλησία σὲ πρόσωπο ὑπεύθυνο, μὲ ἀρχές, μὲ ἰδανικά, μὲ φόβο Θεοῦ, μὲ ἀναγνώριση τοῦ ἄλλου σὰν εἰκόνος τοῦ Θεοῦ. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια ἡ διακονία μας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ κενωτική. Ὀφείλουμε νὰ ἐγκαταλείψουμε τὴ βόλεψή μας καὶ νὰ σταθοῦμε κάτω ἀπὸ τὴ σκιὰ τοῦ Σταυροῦ, γιατὶ αὐτὸς πιὰ θὰ εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ζωῆς μας. Μόνο ἔτσι μποροῦμε νὰ περιμένουμε Ἀνάσταση. Μπαίνουμε σὲ λίγα χρόνια στὸν 21ον αἰῶνα καὶ εἶναι ἀνάγκη ἡ εἴσοδός μας σ' αὐτὸν νὰ σημάνει μιὰ νέα πορεία, ποὺ θὰ χαραχθῆ μὲ τὴν πεῖρα τοῦ παρελθόντος, μὲ τὰ μαθήματα τῶν παθημάτων μας, μὲ τὸν φόβο τῶν ἐρχομένων.

Ἂν δὲν τὸ κάνουμε αὐτὸ ὁ καθένας χωριστά, ἀλλὰ καὶ ὅλοι μαζὶ ὅσοι συμφωνοῦμε, τότε θὰ ἐξαντλούμεθα σὲ διαπιστώσεις καὶ κασσάνδρες, μὰ θὰ μᾶς λείπει ὁ ρεαλισμὸς καὶ ἡ ἐλπίδα. Καὶ τότε τὴ ζωὴ θὰ διαδεχθῆ ἡ ἀντι-ζωή, τὰ πάθη, τὸ κακό, ἡ ἁμαρτία. Τὸ ἐρώτημα ὡστόσο εἶναι: εἴμαστε διατεθειμένοι νὰ ἀναλάβουμε τὶς προσωπικὲς καὶ γιατὶ ὄχι καὶ τὶς συλλογικές μας εὐθύνες, νὰ κατέβουμε

στὸν ἅδη γιὰ νὰ προειδοποιήσουμε τὴν Ἀντίσταση; ὁ αἰῶνας μας βαρύνεται μὲ 10 τοὐλάχιστον δεινὰ ποὺ ἰσοδυναμοῦν μὲ μεγατόννους ἀπανθρωπιᾶς καὶ ἀθυμίας. Ὁ 21ος αἰῶνας θὰ πρέπει νὰ μὴ ἐπιβαρυνθῇ ἄλλο, ἀντίθετα νὰ ἀποβάλει μέρος ἂν ὄχι τὸ ὅλον αὐτοῦ τοῦ ἐπαχθοῦς βάρους. Ἂν δὲν τὸν βοηθήσουμε νὰ τὸ κάνει μᾶς ἀναμένει τὸ χάος. Ἡ πρόκληση εἶναι μοναδική. Ἡ ἀνταπόκριση θὰ πρέπει νὰ εἶναι πάνδημη.

Ὅρος ἐπιβίωσης*

Τὸ ἔτος 1992 ἔχει ἤδη διακηρυχθῆ ὅτι θὰ εἶναι ἔτος - ὁρόσημο γιὰ τὴ ζωὴ τῆς ἡνωμένης Εὐρώπης. Τὰ κράτη-μέλη τῆς ΕΟΚ ἔχουν ἀποφασίσει νὰ καταστήσουν πραγματικότητα κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ τὶς ἀρχὲς τῆς ἡνωμένης Εὐρώπης καὶ νὰ δημιουργήσουν μία Κοινότητα ποὺ θὰ μετράει γιὰ κάτι στὴ ζωὴ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. *«Τὸ 1992* -δήλωνε πρόσφατα ἡ κ. Θάτσερ- *δὰ εἶναι μιὰ ἡμερομηνία σταδμός. Πρέπει νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ διάστημα ποὺ μᾶς ἀπομένει γιὰ νὰ μιλήσουμε μὲ μιὰ αὐξανόμενη ἑνότητα φωνῆς στὴν ἐξωτερικὴ πολιτική, νὰ διαπραγματευθοῦμε ἀπὸ θέσεως ἰσχύος στὸ διεθνὲς ἐμπόριο καὶ νὰ ἀναπτύξουμε νέες πολιτικὲς μέσα στὴν Κοινότητα, οἱ ὁποῖες δὰ βοηθήσουν τὸν καθένα ἀπὸ μᾶς νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ οἰκονομικό μας δυναμικό»* («Τὸ

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1988 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

Βῆμα», 7-1-1988). Ὅλα δείχνουν ὅτι ὁδεύουμε πρὸς περισσότερη Εὐρώπη, πρᾶγμα ποὺ κατὰ τὸν Πρόεδρο τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ΕΟΚ κ. Ζὰκ Ντελόρ, σημαίνει: κατάργηση τῶν συνόρων, κοινότητα δικαίου, κοινότητα πολιτικῶν στόχων (Βλ. *«Ἐποπτεία»*, τ. 129/Δεκ. 1987, σσ. 30-31). Καὶ Εὐρώπη χωρὶς σύνορα μὲν σημαίνει τὴν κατάργηση κάθε ἐμποδίου στὴν ἐλεύθερη διακίνηση προσώπων, ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν μέσα στὸν χῶρο τῶν 320 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ποὺ ἀπαρτίζουν σήμερα τὴν ΕΟΚ, τὴν ἐλεύθερη ἐγκατάσταση ἐπιστημόνων καὶ τεχνικῶν σὲ ὁποιαδήποτε χώρα, τὸν ἐλεύθερο ἀνταγωνισμό τους μὲ τοὺς ντόπιους συναδέλφους των, τὴν ἀντιστοιχία τῶν τίτλων σπουδῶν, τὴν ἐλεύθερη διακίνηση τῶν ἐργαζομένων. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἰσχύει γιὰ τὴ χώρα μας ἤδη ἀπὸ τῆς 1-1-1988, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἰδιωτικὸ τομέα. Ἡ κοινότητα δὲ δικαίου σημαίνει εὐθυγράμμιση τῶν ἐθνικῶν ἐπιλογῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου κάθε χώρας-μέλους μὲ τὴν ἀντίστοιχη γραμμὴ ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ΕΟΚ πρᾶγμα ποὺ ἰσχύει γιὰ σημαντικοὺς καὶ καίριους τομεῖς τῆς δημόσιας ζωῆς, ἐνῶ κοινότητα πολιτικῶν στόχων σημαίνει ἀπὸ κοινοῦ δραστηριοποίηση ὅλων τῶν κρατῶν στὴ διεθνῆ πολιτικὴ σκηνὴ γιὰ τὴν ὑπεράσπιση κοινῶν συμφερόντων καὶ γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς εὐρωπαϊκῆς παρουσίας ἔξω ἀπὸ τὰ γεωγραφικά της ὅρια.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν σύντομη περιγραφὴ τῶν νέων συνθηκῶν ποὺ δημιουργοῦνται γιὰ ὅλους μας γίνεται φανερὸ ὅτι *«προετοιμασία τῆς χώρας μας γιὰ τὸ 1992 δὲν νοεῖται μὲ γνώμονα τὸ πολιτικὸ κόστος καὶ τὴ δημοτικότητα τῶν ὅσων λέμε καὶ πράττομε. Καὶ ἡ τοποθέτηση αὐτὴ δὲν*

ἀφορᾶ μόνο τὴν κυβέρνηση, ποὺ πάντως ἔχει τὴν κύρια εὐθύνη γιὰ τὴν προετοιμασία αὐτή, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους παράγοντες ποὺ διαμορφώνουν βουλήσεις, ἐπιθυμίες, νοοτροπίες, κοινὴ γνώμη» (Βλ. Γιάννη Μαρίνου: *«Ἂς ἀγνοήσουμε τὸ πολιτικὸ κόστος»*, στό *«Βῆμα»*, 7-1-1988). Ὅλοι ὅσοι ἀγαποῦμε αὐτὸ τὸν τόπο καὶ ἀποτελοῦμε τὴν πνευματική του ἡγεσία ὀφείλουμε νὰ δοῦμε κατάματα τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ προβληματισθοῦμε σωστὰ ἐμπρὸς στὴ νέα πραγματικότητα ποὺ δημιουργεῖται γιὰ ὅλους μας. Ἀντὶ γιὰ ἱερεμιάδες ξενοφοβίας ἢ γιὰ συνθήματα αὐτοαπομόνωσης, ποὺ εἶναι ἀνεδαφικὰ καὶ ἐπικίνδυνα, πρέπει νὰ ἀποφασίσουμε νὰ μιλήσουμε μὲ εἰλικρίνεια πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τὰ ἐρείσματα ποὺ διαθέτουμε σ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα καθὼς καὶ τὶς δυνατότητες ἐπιβίωσής μας μέσα στὸ ἀνταγωνιστικὸ κλῖμα ποὺ διαμορφώνεται γύρω μας. Καὶ αὐτὸ θὰ ἐπιδιώξω νὰ πράξω κι ἐγὼ καὶ πάλιν ἐφέτος[1], μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐκδήλωσης αὐτῆς ποὺ πρὸς τιμήν σας ὀργανώνει κάθε χρόνο ἡ Ἱ. Μητρόπολίς μας σήμερα, ἡμέρα τῆς μνήμης τῶν ἁγίων

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983). θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985), ια) Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς (1986), ιβ) Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα (1987).

Τριῶν Ἱεραρχῶν ποὺ καὶ αὐτοὶ ἀγάπησαν περιπαθῶς καὶ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸν τόπο τους καὶ τὸν λαόν τους καὶ ἀναδείχθηκαν μοναδικοὶ ἡγέτες του καὶ ἀναντικατάστατοι πατέρες του. Πρὶν ἢ ὅμως ἀρχίσω τὴν διαπραγμάτευση τοῦ θέματός μου, ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἀπευθύνω ἐγκάρδιες εὐχὲς γιὰ θεία ἐνίσχυση στὸ τραχὺ μὲν ἀλλὰ τόσο ἀνθρώπινο ἔργο σας.

Ἐδήλωσα ἤδη ὅτι ὀφείλουμε νὰ δοῦμε κατάματα τὴν ἀλήθεια. Μόνον ἔτσι ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ ἀφυπνισθοῦμε ἔγκαιρα καὶ νὰ συνειδητοποιήσουμε τὴν κρισιμότητα τῶν καιρῶν ποὺ διανύουμε. Ἂν ἔτσι δὲν ἐνεργήσουμε, τότε θὰ ἐφησυχάσουμε ἐπαναπαυόμενοι πάνω στὶς ψευδαισθήσεις μας καὶ θὰ παραδοθοῦμε στὴν μοιραία ἐξέλιξη ποὺ νομοτελειακὰ ἐπέρχεται, χωρὶς κανένα ἐλαφρυντικό. Μᾶς χρειάζεται λοιπὸν ὄχι καταπραϋντικὸ ἐπίπλασμα, οὔτε ὑπνοφόρο φάρμακο ἀλλὰ ἔντονο κουδούνισμα, ἐγερτήριο σάλπισμα. Στὴν πραγματικότητα, ἀπάρνηση τῶν ὅποιων ἐλαττωμάτων σέρνει ἡ φυλή μας ἀπὸ παληὰ ποὺ τὴν καθηλώνουν ἀνήμπορη στὸ κρεββάτι τοῦ «ὢχ - ἀδερφισμοῦ». Θὰ θυμηθῶ ἐδῶ τὰ λόγια τοῦ Κ. Παλαμᾶ: *«Ὁ κόλακας κι ὁ ψεύτης χαλασμοί σου τῆς ἁμαρτίας πατρίδα, ἄμυαλη Μάνα τοῦ κόσμου εἶσαι τὸ σκύβαλο· ἀπελπίσου».* Ἔχουν δεινοπαθήσει πολλοὶ ποὺ θέλησαν νὰ ἀναλύσουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ νεοέλληνα, γιατὶ συνάντησαν ἀντιφατικότητες καὶ ποικιλομορφία. Θὰ δανεισθῶ μιὰ σύντομη, ἀλλὰ χαρακτηριστικὴ περιγραφή του ἀπὸ τὸν Σαρ. Καργάκο ἀπὸ τὸ πρόσφατο ἔργο του: *«Ἑλληνικὴ ζωονομία»*. Γρά-

φει λοιπὸν ὁ πνευματώδης συγγραφέας γιὰ τὸν Ἕλληνα: *«Τὸ βιοτικό του ἐπίπεδο ἀνέβηκε ἀλλὰ δὲν ἀνέβηκε τὸ ἐπίπεδο τῆς συμπεριφορᾶς του. Μᾶλλον κατέβηκε. Ἔχει πάψει τὰ τελευταῖα χρόνια νὰ γελᾶ. Δὲν ξέρει νὰ γελᾶ, ἁπλῶς καγχάζει. Κι αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ἀνώμαλης ψυχικῆς συνθέσεως. Ἡ ψυχιατρικὴ ὑποστηρίζει πὼς ἡ πρώτη ψυχικὴ ἀφύπνιση τοῦ παιδιοῦ εἶναι τὸ γέλιο. Ὁ σημερινὸς Ἕλληνας δὲν ἔχει ψυχικὴ εὐρυχωρία, δὲν παράγει γέλιο, ἀλλὰ γελοιότητα. Δὲν εἶναι ἀστεῖος, εἶναι γελοῖος. Ἡ ἀκατανόητη συμπεριφορά του ἀπαιτεῖ ἰδιότητες Πυθίας γιὰ νὰ ἑρμηνευθῆ. Ἀκατανόητος, ὅσο καὶ ἀμετανόητος. Ποτὲ τὸ πάθημα δὲν τοῦ γίνεται μάθημα. Δικαιώνει ὅσο κανεὶς αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Χέγκελ, πὼς τὸ μόνο ποὺ διδάσκει ἡ ἱστορία εἶναι ὅτι κανεὶς δὲν διδάσκεται ἀπὸ αὐτή. Κι ὅμως δὲν τοῦ λείπει ἡ ἐπίφαση αὐτοκριτικῆς. Ὁ σημερινὸς Ἕλληνας κρίνεται καὶ αὐτο-κρίνεται χωρὶς αὐτὸ νὰ ἀποτελεῖ ἀπόδειξη δημοκρατικότητας. Καθημερινὴ εἶναι ἡ φράση: "Ἔτσι εἶναι ὁ Ἕλληνας". Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι οὔτε καὶ τεκμήριο ἐθνικῆς αὐτογνωσίας. Ὁ Ἕλληνας, ὅταν καυτηριάζει τὰ ἐλαττώματα τοῦ "Ἕλληνα" δὲν συνειδητοποιεῖ ὅτι αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα χαρακτηρίζουν καὶ τὸν ἴδιο. Κρίνει τὸν Ἕλληνα, ὅπως ὁ Σέρβος κρίνει τὸν Ἀλβανό. Ἀποστασιοποιεῖται ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κοινωνικὸ κορμό, πιστεύοντας πάντα ὅτι αὐτὸς ἀποτελεῖ τὴν τιμητικὴ ἐξαίρεση. Ἔτσι στὴ χώρα μας οἱ ἐξαιρέσεις ἔγιναν κανόνας»* (σσ. 29-30).

Ἡ ἀξιοθρήνητη αὐτὴ κατάσταση μᾶς ἔφθασε στὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου. Ναρκισσευόμαστε μὲ τὴν προβολὴ τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματός μας, καὶ δὲν βλέπουμε ὅτι

μέρα μὲ τὴ μέρα ἀλλοτριωνόμαστε ἐπικίνδυνα. *«Ἡ πνευματική μας τροφοδότηση μὲ ὑποπροϊόντα ξένης «κουλτούρας» μᾶς ὁδηγεῖ στὴν πολιτιστικὴ ὑποτέλεια, μᾶς μεταμορφώνει σὲ μιὰ ἄμορφη μάζα καὶ μᾶς ὑποδουλώνει στὶς συνήθειες τῶν ἰσχυρῶν. Ὁ λαός μας ὁδηγεῖται σὲ μιὰ ἐθνικὴ ἀλλοίωση, ποὺ ἂν δὲν ἀνακοπεῖ, θὰ πάψει πιὰ νὰ λειτουργεῖ σὰν κάτι ξεχωριστὸ καὶ θὰ πέσει θύμα μιᾶς πολιτικῆς, ποὺ οἱ μεγάλοι ἀφομοιώνουν τοὺς μικρούς. Ἡ εἰσβολὴ τοῦ ἀμερικάνικου καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τρόπου ζωῆς μᾶς κάνει μάρτυρες τῆς ἐξαφάνισης τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τοῦ ἑλληνικοῦ τρόπου ζωῆς. Ἡ φθορὰ ἀρχίζει ἀπὸ τὴ νεολαία μας ποὺ τελεῖ κάτω ἀπὸ τὴ ναρκωτικὴ ἐπιρροὴ ἑνὸς ξενικοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἐμβολιασμοῦ. Γίναμε ξένοι μέσα στὴ χώρα μας περιφρονώντας τὴ γλῶσσα καὶ τὴν παράδοσή μας, πιθηκίζοντας διάφορα ξενότροπα καλλιτεχνικά, πνευματικά, κοινωνικὰ ρεύματα καὶ ἀγνοώντας καθετὶ τὸ ἑλληνικό. Θαμπωνόμαστε ἀπὸ τὸ ἐντυπωσιακό, τὸ φανταχτερό, τὸ παράξενο. Κι αὐτὸ μᾶς κατεβάζει στὸ ἐπίπεδο τῶν ἀγρίων, ποὺ θέλγονταν ἀπὸ τὰ χρωματιστὰ πλουμίδια ποὺ τοὺς πήγαιναν οἱ λευκοὶ γιὰ νὰ τοὺς δελεάσουν καὶ νὰ τοὺς ξεγελάσουν καὶ νὰ τοὺς φορέσουν τὶς ἁλυσίδες τῆς σκλαβιᾶς»* (Σαρ. Καργάκου, ὅπ.π. σ. 32).

Ἐμπρὸς στὴν κατάσταση αὐτὴ πολλοὶ ἤδη ἔχουν ἀποφανθῆ ὅτι ἦλθε πιὰ τὸ τέλος τοῦ τόπου. Θὰ δανεισθῶ τὶς διαπιστώσεις τοῦ Χρ. Γιανναρᾶ γιὰ τὴ σημερινὴ κατάστασή μας: *«Ὁ τόπος διαλύεται καὶ καταρρέει - ποιὸς δὲν τὸ βλέπει. Δημόσιες ὑπηρεσίες ποὺ δὲν ὑπηρετοῦν, παρὰ μόνο τὴν ἐξασφάλιση τῶν ὑπαλλήλων. Ἐκπαίδευση, ποὺ*

δὲν ἐκπαιδεύει, μόνο συντηρεῖ μιὰν ἀνάπηρη γνώση γιὰ ὠμὴ χρησιμοθηρία. Διπλωματία ποὺ εἶναι ἀνύπαρκτη στὸ στίβο τῶν ἐθνικῶν θεμάτων. Δημοσιογραφία ποὺ ἐμπορεύεται τὰ πιὸ ταπεινὰ ἔνστικτα τοῦ πλήθους. Φοροδιαφυγή, ἐφοριακοὶ ποὺ χρηματίζονται αὐτονόητα, κυκλοφοριακὴ ἀναρχία, νέφος, ἀστυνομικὴ προστασία τοῦ πολίτη ἀνύπαρκτη. Ὅλα δείχνουν φανερὰ τὴ διάλυση, κι ἐμεῖς συζητοῦμε τὰ συμπτώματα γιὰ νὰ καρπωθοῦμε ἀκόμη κι ἀπὸ τὴ διάλυση ἀτομικὰ ὀφέλη, ἐφήμερες ψήφους, πωλήσεις φύλλων, κομματικὰ πλεονεκτήματα ἢ καὶ τὸν θαυμασμὸ τοῦ ὅποιου κοινοῦ γιὰ τὴν ἀναλυτική μας ὀξύνοια» (Χρ. Γιανναρᾶ: «Finis Graeciae», σ. 10).

Καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ δίνη τῆς χρεωκοπίας ἑτοιμαζόμαστε γιὰ τὸ 1992. Ἡ πρόκληση εἶναι φανερή, ἀλλὰ κινδυνεύει νὰ μεταβληθῆ σὲ ἐθνικὴ συμφορά, σὲ Βατερλὼ τῆς ἐθνικῆς ἐπιβίωσης. Ὁ μακαρίτης Σκαρίμπας εἶχε γράψει κάποτε τό *«Βατερλὼ δύο γελοίων»*. Καὶ ἡ μὲν χώρα μας εἶναι ἕνα Βατερλώ, ἀλλὰ οἱ γελοῖοι δὲν εἶναι -ἀτυχῶς- μόνο δύο. Ἔχουν γίνει περισσότεροι. Ἡ χώρα τῆς «φαιδρᾶς πορτοκαλέας» ἔχει γίνει χώρα τῆς φαιδρότητος. Οἱ ἀρλεκίνοι τοῦ πνεύματος συνθέτουν ἕνα ἰδιόρρυθμο «γαϊτανάκι» ποὺ πλέκεται ὑπὸ τοὺς ἤχους ἰδιόρρυθμου μελωδήματος: «Ἡ Ἑλλὰς ἐν τάφῳ». Διερωτῶμαι πῶς θὰ ἀναμετρηθοῦμε μὲ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς στὸν εἰρηνικὸ στίβο τῆς ζωῆς, μὲ τί κεφάλαια θὰ ἐμφανισθοῦμε στὸ διεθνὲς χρηματιστήριο τῶν ἀξιῶν καὶ μὲ ποιούς ἀνθρώπους θὰ διαπραγματευθοῦμε τὸ μέλλον τοῦ τόπου μας;

Στ' ἀλήθεια ἔρχονται στιγμὲς ποὺ σὲ πιάνει ντελίριο παραφροσύνης ὅταν στοχάζεσαι αὐτὸ ποὺ εἴμαστε καὶ αὐτὸ ποὺ ἔρχεται. Ἐδῶ ὀφείλω νὰ κάνω μιὰ διευκρίνηση. Ὁ τόπος μας σίγουρα ἔχει ἀνθρώπους, ἔχει δυνάμεις πολύτιμες. Καὶ ὅσο πιὸ σοβαροὶ καὶ ἀξιόλογοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, τόσο καὶ ἀποφεύγουν τὴ δημοσιότητα καὶ τὴν αὐτοπροβολή. Κρύβονται ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων, καὶ συστηματικὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ κοινά. Δὲν θὰ δοῦμε εὔκολα στὶς θέσεις-κλειδιὰ τέτοιους ἀνθρώπους μὲ ὀντότητα καὶ ἔρμα. Κανεὶς κατὰ βάθος ἀπὸ τοὺς ἐπαγγελματίες ὁδηγούς μας δὲν θέλει τέτοιους ἀνθρώπους σὲ ὑπεύθυνα πόστα. Γιατὶ αὐτοί «χαλᾶνε τὴν πιάτσα». Μὲ τὸ ἦθος ποὺ διαθέτουν, μὲ τὴν προσωπική τους ἀκτινοβολία, μὲ τὴν ἀξία ποὺ ἐκπροσωποῦν δὲν εἶναι «εὔχρηστοι» ἀπὸ τοὺς κάθε λογῆς αὐτοχειροτόνητους ἡγέτες μας. Αὐτὴ ἡ «μαγιά» ὑπάρχει βέβαια, ὅμως δὲν ἀξιοποιεῖται, καὶ οὔτε ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ ἀξιοποιηθῇ ποτέ. Γιατὶ καὶ αὐτὲς ἀκόμη οἱ ἐθνικές μας συμφορὲς ξαναφέρνουν στὸ προσκήνιο τὴν ἴδια χρεωκοπημένη κρούστα ποὺ ἦταν στὸ περιθώριο.

Ἡ ἐναλλαγὴ στὴν ἐξουσία -τὴν ὁποιαδήποτε ἐξουσιατῶν δυνάμεων αὐτῶν εἶναι ἀπόδειξη τῆς μόνιμης ἀποστρατείας ὅλων τῶν ἄλλων ὑγιῶν δυνάμεων ποὺ παραμένουν σὲ κατάσταση παροπλισμοῦ γιατὶ εἶναι ἐπικίνδυνες, μὴ καὶ σώσουν τὸν τόπο... Ὁ πάταγος τῆς δημαγωγίας δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ σοβαρὴ σκέψη. Ἕνας ἄνεμος ἀναπροσδιορισμοῦ μας ποὺ ἔπνευσε ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὴ μεταπολίτευση, παρέσυρε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐρείσματά μας. Πολλὰ ἄλλαξαν στὴ σκέψη μας. Ἡ διαμορφωμένη πραγματικότητα γύρω μας μᾶς ἐπηρέασε. Ὑπῆρξε

ἐποχὴ ποὺ δὲν μποροῦσες νὰ λέγεσαι διανοούμενος ἂν δὲν ἤσουν «προοδευτικός». Καὶ ὁ ὅρος αὐτὸς σαρκωνόταν στὸν τύπο τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἀνελεύθερου καὶ πνευματικὰ εὐνουχισμένου ἀνθρώπου, τοῦ κομματικὰ στρατευμένου καὶ ὑποτεταγμένου σὲ δογματικὲς ντιρεκτίβες. Καὶ ὅμως μᾶς χρειάζονται ἄνθρωποι ἀδέσμευτοι ποὺ ἀρνοῦνται νὰ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν κομματική τους ἔνταξη πρὶν καὶ ἀπὸ τὴ διατύπωση τῶν ἀπόψεών τους. Ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο φαίνεται τόσο μακρυνὸ καὶ ἀδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ. Καὶ οἱ λόγοι εἶναι πολλοί. Δὲν ὑπάρχουν πιὰ ἄξονες συσπείρωσης τῶν δυνάμεων. Ὁ δημόσιος βίος καὶ τὰ πολιτικὰ κόμματα δὲν ἐμπνέουν πιὰ ὅπως πρῶτα καὶ μάλιστα τοὺς νέους μας ποὺ δείχνουν βαθειὰ ἀπογοητευμένοι, ἀπροβλημάτιστοι καὶ νωχελεῖς. Ὁ ἐκδημοκρατισμὸς τῆς ζωῆς τοῦ τόπου ἐξαντλήθηκε σὲ παραχωρήσεις ποὺ εἰσπράττονται ὡς δικαιώματα ἀκοινώνητης ἐγωκεντρικῆς κατοχύρωσης. Ὁ Τύπος δὲν σέβεται τὴ νοημοσύνη μας καὶ οἱ τίτλοι του εἶναι συνθήματα γιὰ φθηνὴ κατανάλωση. Ἡ Τηλεόραση δὲν προσφέρει στὸ λαὸ ἕνα σωστὸ ὅραμα ζωῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καταναλωτικὴ ἀποχαύνωση. Καὶ ἡ Παιδεία σὲ ὅλες τὶς βαθμίδες της ἐξακολουθεῖ νὰ διακονεῖ τὴν ἀπομνημόνευση καὶ τὴ βαθμοθηρικὴ στειρότητα καὶ ἔχει κομματικοποιηθῆ ἀπομιμούμενη πιστὰ τὶς διαιρέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου. Ὁ πολιτικὸς ἐξανδραποδισμὸς τοῦ Ἕλληνα φαίνεται νὰ εἶναι δεδομένος. Τὸ πολυεδρικὸ ἀδιέξοδο τοῦ τόπου μας ἕτοιμο. Καὶ τὸ ρήμαγμα τῆς ἐλπίδας στοιχεῖο θανατερό.

Μετὰ τὶς διαπιστώσεις αὐτὲς ἔρχεται τώρα ἡ ὥρα γιὰ τὴ διατύπωση τῆς πρότασης ποὺ μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσει τὴ βιωσιμότητα στὸν τόπο καὶ στοὺς ἀνθρώπους του. Μιλῶ μὲ βεβαιότητα γι' αὐτὸ ποὺ θὰ πῶ στὴ συνέχεια, ὄχι γιατὶ περνιέμαι γιὰ ἀλάθητος κηδεμόνας τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ γιατὶ ἔχω στὸ νοῦ μου τοὺς ἀλάνθαστους κανόνες ποὺ ἐπὶ αἰῶνες διέπουν τὴ ζωή μας σὲ τοῦτον ἐδῶ τὸν τόπο. Μάθαμε νὰ ἀξιολογοῦμε τὰ πάντα μὲ τὸν πῆχυ κάποιου ἀτομικοῦ συμφέροντος. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀποχαυνωτικὴ ἀνεμελιὰ ἢ τὴν παγίδευση στοὺς φανατισμοὺς διέξοδα, βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορία μας, βεβαιωμένα ἐπανειλημμένως ἀλλὰ ἀπωθημένα στὴν παρασκιὰ ἀπὸ τοὺς κάθε λογῆς «φωταδιστές» καὶ λογοκόπους, ποὺ βάλθηκαν νὰ μᾶς ἀναγεννήσουν στὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια μὲ τὰ χρυσωμένα χάπια παντοειδῶν συνταγῶν ποὺ κινοῦνται ἀνάμεσα σὲ ψευδαισθήσεις μηδενισμοῦ καὶ ὁράματα μεταφυσικῆς θεωρίας.

Ὁ λαός μας, ἔχει πολλὰ τὰ κοινὰ μὲ τοὺς ἄλλους λαούς, ἀλλὰ ἔχει καὶ ξεχωριστὲς ἰδιαιτερότητες. Αὐτὲς οἱ τελευταῖες τὸν προσδιορίζουν καθοριστικά. Εἴτε τὸ θέλουμε, εἴτε ὄχι, εἴτε τὸ ἀναγνωρίζουμε εἴτε ὄχι, εἴμαστε ἕνας λαὸς ποὺ ξεκινᾶμε ἀπὸ μιὰ δική μας Παράδοση ποὺ διαφέρει διαμετρικὰ ἀπὸ τὴν ἀνάλογη Παράδοση τῶν εὐρωπαίων. Στὸ χῶρο τῆς Εὐρώπης ἐκδηλώθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τρόποι ζωῆς ποὺ δὲν μᾶς ταιριάζουν. Στ' ἀλήθεια εἶναι ποτὲ δυνατὸν ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότητα νὰ συμβιβασθῆ μὲ πρότυπα ξένων χωρῶν ποὺ εἶναι σφραγισμένα μὲ παραδόσεις αἰώνων πρωσσικῆς πειθαρχίας ἢ καλβινικῆς ἠθικῆς ἢ ἀγγλοσαξωνικοῦ πουριτανισμοῦ; Ποιός λαὸς τῆς Εὐρώπης

ἔχει νὰ ἐπιδείξει τὴν ἁπλότητα ἑνὸς δικοῦ μας ἑλληνορθόδοξου πανηγυριοῦ καὶ ποῦ ἀλλοῦ συναντᾶς τὸν γιορταστικὸ περίγυρο ποὺ σημαδεύει τὸ ὀρθόδοξο ἑλληνικό μας Πάσχα;

Ὁ Ἕλληνας, ἐδῶ καὶ 170 χρόνια, βομβαρδίζεται ἀπὸ τοὺς ἐπίδοξους ἀναγεννητές του, τοὺς ὀρθολογιστές, τοὺς κουλτουριάρηδες καὶ τοὺς λογῆς-λογῆς «φωταδιστές» νὰ ἀλλάξει τὸ ἐσωτερικό του πρόσωπο, νὰ ἀποκοπῆ ἀπὸ τὴν Παράδοσή του, καὶ αὐτὸς ἐξακολουθεῖ σὲ πεῖσμα τόσων φιλότιμων προσπαθειῶν νὰ παραμένει αὐτὸς ποὺ ἦταν. Ἀπόδειξη ὁ πολιτικὸς γάμος, ποὺ ὁ λαός μας, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν θρησκευτική του βαθειὰ ἢ ρηχὴ τοποθέτηση, τὸν ἀρνήθηκε ἐντυπωσιακὰ δίδοντας ἔτσι ἕνα μάθημα στοὺς αὐτόκλητους σωτῆρες του. Καὶ μόνο αὐτὸ τὸ παράδειγμα εἶναι ἱκανὸ νὰ μᾶς ὁδηγήσει στὴ σκέψη, ὅτι ἂν θέλουμε τόν Ἕλληνα νὰ κινεῖται καὶ νὰ ζῆ ὀφείλουμε νὰ τοῦ ἀναγνωρίσουμε αὐτὴ τὴν πολύτιμη παρακαταθήκη ποὺ σέρνει μαζί του, ὅπου κι ἂν ζῆ, στὸ χωριό, στὴν πόλη, στὴ διασπορά. Ἡ Παράδοση γιὰ τὴν ὁποία μιλῶ εἶναι αὐτὴ ποὺ πλάσθηκε μέσα στοὺς θρύλους καὶ τὶς ἱστορίες, ζυμώθηκε μὲ τὸ κλάμα καὶ τὸ δάκρυ, φωτίσθηκε ἀπ' τὸ ἀνέσπερο κανδήλι τῆς ἐκκλησιᾶς, ζωντάνεψε μέσα στὶς γιορτὲς τῆς ρωμηοσύνης, σμιλεύθηκε σὲ χρόνια ἔνδοξα, μὰ καὶ τραγικά. Αὐτὴ ἡ Παράδοση εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία, γιατὶ ἀνελίσσεται μέσα καὶ γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, τὴν ἐνορία σὰν κέντρο ζωῆς. Αὐτὴ ἡ Παράδοση ἀκόμα εἶναι ἐκείνη ποὺ ἐξασφαλίζει ἕνα νόημα ζωῆς στὸν Ἕλληνα ποὺ ξεπερνάει τὶς σκοπιμότητες τῆς παραγωγικῆς ὀργάνωσης καὶ ἀπαντάει στὶς πιὸ ἀπαιτητικὲς καὶ βαθύτερες ἀνάγκες τῆς ὕπαρξης.

«Ὁ Ἕλληνας εἶναι σφραγισμένος ἀπὸ τὴ δική του μακραίωνη κοινοτικὴ παράδοση τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ὀρθοδοξίας -εἴτε ἀρέσει στοὺς φωταδιστές, εἴτε ὄχι. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀνάγκη ποὺ ἔχει γιὰ προσωπικὲς σχέσεις, γιὰ προσωπικὴ δημιουργικότητα, ἀνάδειξη, ἀναγνώριση -ἡ ζωτικὴ ἀνάγκη νὰ εἶναι ἡ καθημερινότητά του γιορτή- ξεπερνάει τὶς χρησιμοθηρικὲς σκοπιμότητες ἢ καὶ τὶς θρησκευτικὲς ἰδεοληψίες καὶ ἀντανακλᾶ, συνειδητά, ἢ ἀσυνείδητα, τὴν ἀπάντηση γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο ποὺ σαρκώνει ἡ ὀρθόδοξη ἐμπειρία. Μόνο μὲ ἄξονα αὐτὴ τὴν ἀπάντηση ὁ Ἕλληνας γίνεται ἀληθινὰ κοινωνικός, ξέρει νὰ θυσιάζεται ὡς ἐπώνυμος κι ἀναγνωρισμένος, μέσα στὴν κοινότητα τῶν πραγματικῶν προσωπικῶν σχέσεων» (Χρ. Γιαναρᾶ: ὅπ.π. σ. 76).

Γιὰ νὰ γίνουν ὅμως αὐτὰ χρειάζονται κάποιοι, σὲ ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Χρειάζονται ἄνδρες στὴν Ἐκκλησία, ποὺ θὰ τολμήσουν μέσα στὴ γενικὴ ἀφασία νὰ ἀρθρώσουν τὴν ἀλήθεια γι' αὐτὴ τὴν Παράδοση, ποὺ μερικοὶ οὔτε κἂν ὑποψιαζόμαστε τὶς ἀληθινές της διαστάσεις. Χρειάζονται ἄνδρες ποὺ θὰ τολμήσουν νὰ ὁμολογήσουν τὰ σφάλματά τους καὶ νὰ ζητήσουν ταπεινὰ συγχώρηση ἀπὸ τὸ λαό μας. Αὐτοὶ θὰ εἶναι ἀληθινοὶ ποιμένες ποὺ θὰ μιλήσουν ἀψηφώντας τὸ κόστος καὶ θὰ καλέσουν σὲ μετάνοια ὅλους, ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς ἑαυτούς των. Χρειάζονται ἄνδρες ποὺ θὰ σηκώσουν τὸ βάρος τῆς συνενοχῆς γιὰ ὅ,τι ἔχει γίνει στὸν τόπο μας κακό, ἀλλὰ καὶ θὰ βαστάσουν τὶς ἐλπίδες τοῦ λαοῦ γιὰ μιὰ ἀλλαγὴ ποὺ τὴν ἐξασφαλίζει, μπορεῖ νὰ τὴν ἐξασφαλίσει ἡ παραδοχὴ τοῦ θανάτου σὰν προϋπόθεση ζωῆς. Μᾶς χρειάζονται τέτοιοι

ἄνδρες ποὺ θὰ ζωογονήσουν τὴν ἐνορία, ποὺ θὰ κάνουν νὰ λειτουργήσει πάλι ἡ λειτουργία ἡ ὀρθόδοξη σὰν στοιχεῖο ἑνότητας, ἁγιασμοῦ καὶ δυναμικῆς τῆς ἀνθρώπινης κοινότητος καὶ τῆς νοηματοδότησης τοῦ βίου.

Μᾶς χρειάζονται ἀκόμη δάσκαλοι, ἐκπαιδευτικοὶ μὲ συνείδηση χρέους, ὅπως αὐτὸ ἀναδύεται ἀπὸ τὴν ἀξιολόγηση τῶν καιρῶν. Ἄνθρωποι ποὺ θὰ μποροῦν νὰ μιλοῦνε στοὺς μαθητές των γιὰ ἦθος, γιὰ ἀξίες, γιὰ ἀλήθεια, γιὰ παράδοση χωρὶς νὰ ντρέπονται. Ἄνθρωποι ποὺ ἀντὶ νὰ ὑπονομεύουν θὰ ὁριοθετοῦν τὴ νέα πορεία τῶν Ἑλλήνων μέσα ἀπὸ τὶς Συμπληγάδες τοῦ εὐδαιμονισμοῦ πρὸς τὰ ἀξεπέραστα καὶ διαχρονικὰ ἰδεώδη τῆς Ἑλληνορθοδοξίας. Μᾶς χρειάζονται τέτοιοι εὐαίσθητοι στοὺς στεναγμοὺς τῆς νέας γενιᾶς ἄνθρωποι, ποὺ θὰ μετατρέψουν τὴν καθηγητικὴ καὶ διδασκαλική των ἕδρα σὲ ἄμβωνα ζωῆς, ὄχι σὲ κενολόγους ἀφορισμοὺς ἢ πολιτικάντικους ἰδεαλισμοὺς ποὺ ἡ νεολαία μας σήμερα ἀποστρέφεται δυναμικά. Τὰ παιδιά μας δὲν ἀνέχονται πλέον τὰ ἄχυρα τῆς ὑποβαθμισμένης κουλτούρας ποὺ τοὺς προσφέρονται, ἐνίοτε καὶ ἀπὸ τῆς σχολικῆς καθέδρας. Ζητοῦν αὐθεντικότερη καὶ γνησιότερη τροφή, ποὺ θὰ ἐκφράζει τὴ στόμωση τῆς πλατειᾶς τους ἀνησυχίας γιὰ ἕνα τόσο ἀβέβαιο μέλλον. Ἦλθεν ἡ ὥρα καὶ ἡ Παιδεία μας νὰ προσφέρει «μόρφωση» καὶ ὄχι ἁπλὴ διανόηση. Πρέπει καὶ ἡ Παιδεία μας νὰ τολμήσει, ἐγκαταλείποντας σχήματα ἀπηρχαιωμένα ἢ κακῶς ἀνανεωμένα νὰ ψαύσει τὶς πληγὲς τοῦ λαοῦ μας καὶ νὰ μάθει στὰ νέα παιδιά μας νὰ συμφιλιώνονται μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ μὲ τὴν πραγματικότητα ὁσονδήποτε τραγικὴ καὶ ἂν εἶναι.

Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀντέχουνε σήμερα οὔτε πολλὴ ἀλή-

θεια οὔτε πολλὴ πραγματικότητα. Προτιμοῦν τὶς ψευδαισθήσεις, τὰ �ράματα, τὶς ἐπαγγελίες. Αὐτὰ ὅμως ὅλα εἶναι ψευτιές, ὁμίχλη ποὺ διαλύεται καὶ ἀφήνει πίσω της κενοὺς χώρους. Ποιός ἄλλος ἂν ὄχι οἱ δάσκαλοι στὰ σχολεῖα μας πρέπει νὰ πάρουν στὰ χέρια τους τὴ μεγάλη ἀποστολὴ νὰ μορφώσουν τὰ παιδιά μας ἢ μᾶλλον νὰ διαπλάσουν τοὺς χαρακτῆρες των, μὲ τὸ δομικὸ ὑλικὸ τῆς Παράδοσης; Ὁ λαός μας ζητάει νόημα ζωῆς. Ἔχει φτωχύνει ἐπικίνδυνα, μοιάζει ἀνέστιος καὶ ἄστεγος. Οἱ ἐκδηλώσεις του εἶναι χαρακτηριστικές: κατανάλωση, ἀτομικὴ κατοχύρωση, βόλεμα. Τά «φαγάδικα» καὶ τά «σοῦπερμάρκετς» τὰ σύμβολα τῆς ζωῆς μας. Καὶ ὅλα αὐτὰ γιατὶ ἀρνηθήκαμε στὴν πράξη κάθε ἄλλο νόημα ζωῆς.

Φαντασθῆτε πῶς λειτουργοῦμε: ὁ Ἀττίλας μπαίνει στὴν Κύπρο κι ἐμεῖς τρέχουμε στά «σοῦπερ-μάρκετς». Σεισμὸς γίνεται καὶ οἱ Ἕλληνες γρονθοκοποῦνται στά «σοῦπερ-μάρκετς». Ὑποτίμηση τῆς δραχμῆς γίνεται καὶ ἀδειάζουν τὰ ράφια τῶν «σοῦπερ-μάρκετς». Ἔρχεται ἡ ραδιενέργεια τοῦ Τσερνομπὶλ καὶ ξεσπᾶμε στὴ μανιώδη ἀποθήκευση τροφίμων. Αὐτὸ μᾶς ἐνδιαφέρει. Ποῦ εἶναι ἡ ἐλευθερία, ὁ ἀγώνας, ἡ πίστη, ἡ πατρίδα, οἱ ἐστίες, ἡ οἰκογένεια; Στὶς σχολικὲς γιορτὲς δὲν μιλᾶνε πιὰ γιὰ ἐλευθερία. Ὅλοι μιλᾶνε γιὰ εἰρήνη. Δὲν ὑπάρχουν πιὰ ἀγῶνες καὶ θυσίες προγόνων, ὑπάρχουν συσχετισμοὶ ἀγορᾶς ντόπιας καὶ ξένης. Μιὰ φανατισμένη κατεδάφιση τῆς ἱστορίας μας ἔχει συντελεσθῆ καὶ ὅλοι τὴν ἔχουν ἀποδεχθῆ. Ἀλλὰ ἡ ἀποσύνθεση τῆς ἱστορικῆς μνήμης δὲν εἶναι πάντοτε δεδομένη. Θὰ ἔλθει στιγμὴ ποὺ τὰ παιδιά μας θὰ μᾶς ἐκδικηθοῦν κάποτε γι' αὐτὰ τὰ κατὰ συρροὴν

ἐγκλήματά μας σὲ βάρος των. Ἀρκεῖ νὰ βρεθῆ κάποιος ποὺ θὰ ξαναζωντανέψει τὴ φλόγα τῆς ἀλήθειας, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σβήσει ποτέ.

Δὲν ἀνήκω σ' ἐκείνους ποὺ διαλαλοῦν τὸ ἀμετάκλητο καὶ ὁριστικὸ τέλος τοῦ τόπου. Διατηρῶ μέσα μου τὴν ἐλπίδα πὼς μπορεῖ νὰ ζήσει ἡ πατρίδα καὶ μαζί της κι ἐμεῖς: παλιὰ καὶ νέα γενιά. Ὅμως, ὅρος ἐπιβίωσης εἶναι ἡ ἐπανασύνδεσή μας μὲ τὴ ζωηφόρα πηγὴ τῆς Παράδοσης, ὅπως αὐτὴ βιώθηκε μέσα στοὺς αἰῶνες καὶ συντηρήθηκε στὴ συνείδηση καὶ στὸ ὑποσυνείδητό μας, παρὰ τὰ συστηματικὰ πλήγματα ποὺ δέχθηκε ἀπὸ τοὺς στρατευμένους ἐργάτες τῆς ἐρείπωσης αὐτοῦ τοῦ τόπου, ποὺ ἀκοῦνε στὸ ὄνομα «κουλτουριάρης». Οἱ καιροὶ ποὺ περνᾶμε εἶναι δύσκολοι. Τὰ πρόθυρα τῆς κατάρρευσης δὲν εἶναι μακρυά. Καὶ τὰ κοράκια ὀσφραίνονται τὸ πτῶμα καὶ μᾶς περικυκλώνουν πάνω στὰ καμμένα κλαδιὰ τῶν δένδρων. Τὸ ἀλάθητο ἔνστικτό τους λέτε νὰ λειτουργῆ; Ἀλλοίμονό μας. Κι ὅσο περνάει ὁ καιρὸς ὁ ὁρίζοντας σκοτεινιάζει περισσότερο. Τὸ 1992 πλησιάζει καὶ θὰ εἶναι ἀπειλητικὸ γιὰ τὴν ὑπόστασή μας, ἂν δὲν ἀφυπνισθοῦμε. Ἀλλὰ γι' αὐτὴν τὴν ἀφύπνιση μᾶς χρειάζονται οἱ ἀγρυπνοῦντες ὅταν ὅλοι οἱ ἄλλοι ὑπνώττουν. Δὲν νομίζετε πὼς αὐτὸς ὁ κλῆρος ταιριάζει πιὸ πολὺ σὲ μᾶς, τοὺς ἐκκλησιαστικούς, καὶ σὲ σᾶς, τοὺς ἐκπαιδευτικούς; Τοὐλάχιστον ἡ ἱστορία μας αὐτὸ μαρτυρεῖ. Καὶ χρέος μας εἶναι νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσουμε καὶ αὐτὴ τὴν ἔσχατη ὥρα.

Χρέος ἐπώδυνον*

Τὸ 1992 ὁρόσημο στὴν πορεία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ

Ἡ Ἱερὰ μνήμη τῶν ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν μᾶς προσφέρει καὶ πάλιν ἐφέτος τὴν εὐχάριστη εὐκαιρία αὐτῆς τῆς πανηγυρικῆς συνάξεως, ὅπου ἀπὸ κοινοῦ, σεῖς, οἱ λειτουργοὶ τῆς ἕδρας, καὶ ἐμεῖς οἱ λειτουργοὶ τοῦ μυστηρίου καὶ τοῦ λόγου, ἑνώνουμε τὶς εὐχές μας καὶ τοὺς προβληματισμούς μας γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ τόπου μας. Εἶναι ἤδη ἀπὸ πολλοῦ καθιερωμένη ἡ σύναξη αὐτὴ ποὺ συμπληρώνει, κάθε φορά, τὴν πρωινὴ λατρευτικὴ συμμετοχή μας στὴν ἐκκλησία. Φιλοδοξεῖ δὲ νὰ προσφέρει κάθε φορὰ γόνιμα ἐρεθίσματα γιὰ περαιτέρω ἀνάπτυξη καὶ καλλιέργεια ἀπόψεων καὶ σκέψεων ποὺ ἐκτίθενται ἀπὸ τὸ βῆμα αὐτὸ σὰν προσωπικοί, ἂν θέλετε, προβληματισμοὶ τοῦ Ποιμενάρχη, ποὺ ὅμως ἔχουν εὐρύτερο ἐνδιαφέρον καὶ ση-

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1989 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

μασία. Σᾶς εὐχαριστῶ, λοιπόν, γιὰ τὴ σήμερινή σας παρουσία ἐδῶ, καὶ σᾶς εὔχομαι νὰ ζῆτε μὲ ὑγεία καὶ ἐπίγνωση καὶ νὰ συνεχίζετε, μὲ τὶς εὐλογίες τῶν ἁγίων Ἱεραρχῶν ποὺ σήμερα γιορτάζουμε, τὸ καθοριστικὸ καί, γιὰ τὶς ἡμέρες μας, ἱστορικὸ ἔργο σας μέσα στὸ σχολεῖο.

Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ θέματός μου ἐφέτος προεβλήθη ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα. Τὸ ἔτος-ὁρόσημο 1992 τονίζεται κατὰ κόρον τὸν τελευταῖο καιρὸ καὶ προσφέρεται γιὰ θεωρητικὴ ἀδολεσχία καὶ συζήτηση. Κατήντησε θέμα συρμοῦ μὲ τὸ ὁποῖο ἀρέσκονται νὰ καταπιάνονται καὶ ἀναρμόδιοι, ἀκόμη καὶ μὴ ἐπαΐοντες, θέλοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ φανοῦν πὼς κατέχουν τὰ πράγματα καὶ ἔχουν «ἄποψη». Τὸ πρόβλημα ὅμως εἶναι βαθύτερο καὶ οὐσιαστικότερο. Τὸ ἔτος 1992, ὅπου τὸ ὅραμα τῆς ἑνωμένης Εὐρώπης θὰ γίνει πραγματικότητα, καὶ ὅπου ἡ ἐλεύθερη διακίνηση προσώπων, ἰδεῶν καὶ ἀγαθῶν θὰ δημιουργήσει μιὰ νέα τάξη πραγμάτων γιὰ τοὺς λαοὺς τῆς ἑνοποιημένης εὐρωπαϊκῆς μας ἠπείρου τῶν 320 ἑκατομμυρίων, ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μέχρις ὥρας σὰν ἕνα πρόβλημα οἰκονομικὸ καὶ πολιτικό. Ἔτσι ἀκοῦμε κατὰ κόρον νὰ γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ καταστῇ ἀνταγωνιστικὴ ἡ οἰκονομία μας, νὰ συνειδητοποιήσουμε τὸν κίνδυνο μιᾶς οἰκονομικῆς καταστροφῆς ποὺ θὰ ἔλθη ἐὰν δὲν συμμορφωθοῦμε, καὶ νὰ συνηθίσουμε νὰ σκεπτόμαστε καὶ νὰ ζοῦμε σὰν εὐρωπαῖοι. Αὐτὴ ὅμως εἶναι ἡ μία μόνο πλευρὰ τοῦ προβλήματος. Καὶ βέβαια μᾶς χρειάζεται νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι μπαίνουμε στὸν στίβο ἑνὸς σκληροῦ καὶ

ἀδυσώπητου ἀνταγωνισμοῦ ὅπου μόνον ἂν παλαίψουμε τηρώντας τοὺς ὅρους τοῦ παιγνιδιοῦ μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε σὲ ἐπιβίωση. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἄλλη ὄψη τῶν πραγμάτων ποὺ δίνει καὶ τὴν πιὸ συγκλονιστικὴ διάσταση τοῦ ἐγχειρήματος ποὺ ἔχει ἤδη δρομολογηθῆ καὶ ποὺ συνιστᾶ τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ πλευρὰ τοῦ θέματος, γιὰ τὴν ὁποία ἐλάχιστα ἢ καὶ τίποτε δὲν λέγονται ἢ γράφονται. Ἔτσι, μὲ τὴν συνείδηση ἑνὸς χρέους ἀπέναντι στὸν τόπο μας ἀποφασίσαμε νὰ ἀφιερώσουμε σήμερα τὸ λόγο στὴν ἀθέατη αὐτή, ἐκ πρώτης ὄψεως, πλευρὰ τοῦ ζητήματος, τὴν πνευματικὴ δηλ., ἐπισημαίνοντας, εἰδικότερα, τὸν ρόλο ποὺ ἡ ἴδια ἡ ΕΟΚ ἔχει ἀναθέσει στὴν παιδεία κάθε κράτους-μέλους, προκειμένου στὴ συνέχεια νὰ διερευνήσουμε, μὲ κάθε ἀντικειμενικότητα καὶ εὐθύνη, τὶς συνέπειες ποὺ ἀναπόφευκτα θὰ πλήξουν τὴ χώρα μας, ἐὰν ἐγκαίρως δὲν ὑπάρξει συνειδητὴ καὶ ἐνδύναμη ἀντίσταση στὰ τεκταινόμενα. Παρακαλῶ, λοιπόν, νὰ ἔχω τὴν προσοχή σας, σὲ ὅσα θὰ ἐκθέσω στὴ συνέχεια[1].

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983), θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985), ια) Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς (1986), ιβ) Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα (1987), ιγ) Ὅρος ἐπιβίωσης (1988).

Εἶναι ἤδη γνωστὸ ὅτι ἀπὸ τὸ 1992 θὰ δημιουργηθῆ ἡ «Εὐρώπη χωρὶς σύνορα» μὲ τὴν ἔννοια ὄχι μόνο τῆς ἐλεύθερης διακίνησης τῶν λαῶν της καὶ τῶν ἰδεῶν των στὴ γεωγραφική της περιοχή, ἀλλά, καὶ κυρίως, μὲ τὴν εὐθυγράμμιση τῶν ἐθνικῶν ἐπιλογῶν κάθε κράτους-μέλους μὲ ἐκεῖνες τῆς ἡνωμένης Εὐρώπης, μὲ τὴν κοινὴ πολιτικὴ δράση πρὸς τὰ μέσα καὶ πρὸς τὰ ἔξω καὶ μὲ τὴν καθιέρωση κοινῶν στόχων κοινωνικοῦ, ὑπερ - ἐθνικοῦ, πολιτικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ πνευματικοῦ χαρακτῆρα. *«Τὸ πνεῦμα τῶν Κοινοτικῶν κειμένων εἶναι* -γράφει ὁ πρωτ. π. Γ. Μεταλληνός- *ὅτι πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν κοινὲς συνήθειες, γιὰ νὰ διαμορφωθῆ βαθμιαία ἑνιαῖος τύπος ἀνθρώπου, ὁ Εὐρωπαῖος ἄνθρωπος. Αὐτὸ ὑποβοηθεῖται μὲ τὴν καθιέρωση ἑνιαίων καταναλωτικῶν προτύπων γιὰ τὴν διευκόλυνση τῆς κινητικότητας καὶ ἀλληλοπροσέγγισης».* Τὴν ἴδια διαπίστωση κάνουν πολιτικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἀξιωματοῦχοι τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Πρόεδρος π.χ. τῆς ΕΟΚ κ. Ζὰκ Ντελὸρ σὲ πρόσφατη συνέντευξή του σὲ ἑλληνικὸ περιοδικὸ ἐδήλωσε ὅτι τὸ 1992 *«ἡ Εὐρώπη ἐκτινάσσεται σὲ νέα τροχιά»* (Βλ. *«Οἰκονομ. Ταχυδρόμον»*, 19-5-1988) ἐνῶ ὁ γάλλος καρδινάλιος Π. Πουπάρ, ποὺ τιμήθηκε μὲ τὸ βραβεῖο Σουμάν, καὶ ποὺ εἶναι πρόεδρος τοῦ ποντιφικίου Συμβουλίου γιὰ τὸ διάλογο μὲ τοὺς μὴ πιστεύοντες, εἶπε πώς *«τὸ κράτος-ἔθνος εἶναι σήμερα πολὺ μικρὸ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὶς προκλήσεις, καὶ ταυτόχρονα πολὺ μεγάλο γιὰ νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὰ προβλήματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἔτσι θὰ πρέπει νὰ φαντασθοῦμε ἕνα νέο σχῆμα ὅπου τὸ κράτος θὰ ἐμπιστευόταν τὰ καθημερινὰ προβλήματα στὴν περιφέρεια καὶ θὰ συνεργαζόταν μὲ τοὺς ἑταίρους του γιὰ τὴ δημιουργία σὲ εὐρωπαϊκὸ ἐπίπεδο μιᾶς κοινῆς τακτικῆς*

τὴν ὁποία δὰ ἐσέβονταν οἱ διάφορες ἐπὶ μέρους νομοθεσίες» (Βλ. ἐφημερίδα *«La Croix»,* 6-12-1988).

Ὅλα αὐτὰ φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως φυσιολογικὲς συνέπειες τῆς ἑνωμένης Εὐρώπης, ποὺ ὄχι μόνο δὲν μᾶς βλάπτουν, ἀλλὰ ἀντίθετα μπορεῖ καὶ νὰ μᾶς ὠφελοῦν, μιὰ καὶ δὲν θὰ εἴμαστε στὸ ἑξῆς μόνοι μας, ἀλλὰ θὰ ἔχουμε τὴ συμπαράσταση τῶν ἀδελφῶν λαῶν, ποὺ θὰ συντρέξουν τὶς ἀνάγκες μας. Προσεκτικότερη ὅμως ἀνάλυση τῶν δεδομένων αὐτῶν ὁδηγεῖ σὲ ἄλλα συμπεράσματα, ἐπειδὴ γίνεται φανερὸ ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ ἀλλαγὴ ποὺ κυοφορεῖται λειτουργεῖ μέχρι στιγμῆς σὰν μετακένωση μονομερῶς ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴ πραγματικότητα στὴν ἑλληνική. Τὶς διαστάσεις αὐτῆς τῆς μετακένωσης ἔχει ἐπισημάνει στὴ χώρα μας καὶ ὁ Μίκης Θεοδωράκης σὲ συνέντευξή του, ὅπου εἶπε: *«Νομίζω ὅτι μετὰ τὸ 1992 ὅλα τὰ ὑπάρχοντα παραδοσιακὰ πολιτικὰ σχήματα, ὅλα τὰ θεσμικὰ πλαίσια, δὰ δοκιμασθοῦνε σκληρά. Ἴσως μερικὰ καὶ νὰ ξεπερασθοῦν ἀπὸ τὴ νέα πραγματικότητα. Ἡ νεοβιομηχανικὴ ἐποχὴ δὰ πλημμυρίσει τὴ χώρα μὲ μιὰ νέα πολιτική, κοινωνικὴ καὶ πολιτιστικὴ κουλτούρα. Θὰ προηγηθῆ ἕνα πρωτοφανὲς ἀνακάτωμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶναι φυσικὸ νὰ προκύψουν νέα κοινωνικά, πολιτικὰ καὶ πολιτιστικὰ δεδομένα».* Καὶ ὅπως ἐτόνισε καὶ στὸ Δ΄ Συνέδριο τῆς ἰδικῆς μας Χ.ΝΕ.Δ. ὁ καθηγ. πρωτ. π. Γ. Μεταλληνός*: «Πρόκειται γιὰ μιὰ πολυδιάστατη μεταστοιχείωση ποὺ ἁπλώνεται καὶ στὸν δικό μας βιωτικὸ χῶρο γιὰ μιὰ πραγματικὰ «νέα ἐποχή» ποὺ δὰ συνδυάζει ἰδιαίτερα γιὰ τὸν ἑλληνισμὸ ἕνα νέο ὑπαρκτικὸ πλαίσιο καὶ ἕνα νέο τρόπο ὑπάρξεως».*

Ὁ ἐπιδιωκόμενος τύπος τοῦ Εὐρωπαίου ἀνθρώπου, μὲ βάση τὰ ἰδιαίτερα δεδομένα τῆς δικῆς μας ἑλληνορθόδοξης παράδοσης εἶναι διαμετρικὰ ἀντίθετος πρὸς τὴν ταυτότητα τοῦ νεοέλληνα. Ἂν γιὰ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ἡ ἐπιδίωξη αὐτὴ κινεῖται μέσα στὰ φυσιολογικὰ πλαίσια τῶν κοινῶν τους καταβολῶν καὶ παραδόσεων, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο μὲ μᾶς τοὺς Ἕλληνες. Γιατὶ ἐμεῖς ἔχουμε πολὺ σοβαρὲς διαφορὲς καὶ στὴν παράδοση καὶ στὴν κουλτούρα μας καὶ στὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας. Πρῶτα-πρῶτα ἔχουμε θρησκευτικὴ καὶ γλωσσικὴ ἀνομοιομορφία μὲ τοὺς εὐρωπαίους. Εἴμαστε οἱ μόνοι, μέσα στὴν ΕΟΚ, ποὺ εἴμαστε ὀρθόδοξοι καὶ οἱ μόνοι ποὺ ἡ γλῶσσα μας δέν εἶναι λατινογενής. Ὅμως πρέπει νὰ γίνει φανερὸ ὅτι καμμιὰ οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἑνοποίηση μέσα στὴν Εὐρώπη δὲν μπορεῖ νὰ εὐδοκιμήσει ἂν δὲν προηγηθῆ ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ταύτιση τῶν λαῶν της. Μιὰ τέτοια ὅμως ἐξέλιξη δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ στηρίζεται στὴν ἀπάρνηση ἀπὸ μέρους μας βασικῶν παραδοσιακῶν βιωμάτων μας, γιατὶ ἀλλοιῶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐλπίζει κανεὶς στὴν ἑνότητα γιὰ τὴν ὁποία γίνεται λόγος.

Θὰ χρειαζόταν χρόνος πολὺς γιὰ νὰ ἀναλύσει κανεὶς πῶς καὶ γιατί ἡ πνευματικὴ κληρονομιά μας ποὺ εἶναι ἔντονα διαποτισμένη ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία βρίσκεται στὸν ἀντίποδα τῆς ἀντίστοιχης πνευματικῆς κληρονομιᾶς τῶν εὐρωπαίων, πρᾶγμα ποὺ θέλουν αὐτοὶ ἢ νὰ ἀγνοοῦν ἢ νὰ ὑποτιμοῦν. Αὐτοὶ καὶ ὅταν διακηρύσσουν ὅτι «ἡ κληρονομιὰ τῆς Ἑλλάδος ἀνήκει σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη» πρᾶγμα ποὺ μᾶς κολακεύει, πρέπει νὰ ἐρωτηθοῦν τί ἐννοοῦν μὲ τὸν ὅρο «ἑλληνικὴ κληρονομιά». Γιατὶ τὸ ἐρώτημα εἶναι: «Ἡ

κληρονομιὰ τῆς Ἑλλάδος» περιορίζεται στὴν προχριστιανικὴ κλασσικὴ ἀρχαιότητα ἢ ἐπεκτείνεται καὶ στὴ χριστιανικὴ Ἑλλάδα, τὴν Ἑλληνορθοδοξία, χωρὶς τὴν ὁποία εἶναι ἀδιανόητος ὁ Νεώτερος Ἑλληνισμός; Γιατὶ βέβαια ἡ Ἑλλάδα ποὺ βαδίζει σήμερα πρὸς τὴν ἑνοποιημένη Εὐρώπη δὲν εἶναι μόνο ἡ Ἑλλάδα τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλλάδα τοῦ Βυζαντίου, καὶ τῆς τουρκοκρατίας, καὶ τοῦ Μακρυγιάννη καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη. Εἶναι ἡ Ἑλλάδα τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀσκητῶν, τῶν ἡρώων τοῦ '21, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῶν κοινοτικῶν κατακτήσεων, τῆς Ρωμανίας καὶ τῆς Ρωμηοσύνης. Αὐτὴ ἡ Ἑλλάδα προσχώρησε στὴν ΕΟΚ καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι μέσα στὴν Εὐρώπη τῶν λαῶν. Θὰ γίνει ὅμως ἔτσι δεκτὴ ἢ πρέπει νὰ ἀλλάξει τὸ πρόσωπό της καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὴν ταυτότητά της, ὅταν αὐτὰ δὲν συμβαδίζουν μὲ τὸν τύπο-μοντέλο τοῦ Εὐρωπαίου ἀνθρώπου;

Ἔτσι ἐρχόμαστε τώρα στὴν καρδιὰ τοῦ προβλήματός μας. Ποιός εἶναι ὁ τύπος τοῦ Εὐρωπαίου ἀνθρώπου; Ποιόν ἄνθρωπο προετοιμάζει ἡ τεχνολογία τοῦ 21ου αἰῶνα; Ἡ Δύση δὲν εἶναι ἁπλὰ καὶ μόνο μιὰ γεωγραφικὴ περιοχή. Εἶναι παράλληλα καὶ μία συγκεκριμένη πολιτιστικὴ παρουσία. Δύση σημαίνει ἀλλοτριωμένη χριστιανοσύνη σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα: τὸ θρησκευτικό, τὸ πολιτιστικὸ καὶ τὸ κοινωνικό. Στὸ θρησκευτικὸ ἐπίπεδο ἡ θεολογία μετατράπηκε σὲ φιλοσοφικὸ σύστημα καὶ ἡ εὐσέβεια σὲ εὐσεβισμό. Ὁ Χριστιανισμὸς ἔγινε ἰδεολογία καὶ διανοητικὴ ἐνασχό-

ληση μὲ κορυφαία ἐκδήλωσή της τὸν σχολαστικισμό. Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἁπλῶς χῶρος σωτηρίας, ἀλλὰ κοσμικὸ καθίδρυμα μὲ ἐνδοκοσμικοὺς στόχους. Ὁ ἄνθρωπος αὐτοπροσδιορίζεται καὶ αὐτονομεῖται ἀπὸ τὶς ὑπερβατικὲς ἀξίες καὶ ἐξαρτήσεις. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἀθέου Διαφωτισμοῦ, ὅπως τὸν ἐδημιούργησε ἡ ἀνθρωποκεντρικὴ Ἀναγέννηση, ποὺ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἦταν ἀναίρεση τῆς Θεανθρωποκεντρικῆς Ὀρθοδοξίας. Τὸ μυστήριο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος, ὅπως τὸ διετύπωσε ἡ Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἀποβλέπει στὴ συνάντηση τοῦ Θεανθρώπου μὲ τὸν ἄνθρωπο. Ἡ συνάντηση αὐτὴ συνιστᾶ τὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Μέσα στὸν Θεάνθρωπο σώζεται καὶ ὁ ἄνθρωπος. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὀρθόδοξη ἀντίληψη γιὰ τὴ σωτηρία. Ἀντίθετα στὴ Δύση ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὑπόθεση μηχανική, ποὺ ἐξελίσσεται μέσα στὶς ἀτραποὺς τοῦ ρωμαϊκοῦ νομικισμοῦ καὶ τῆς ἀφόρητης τυπολατρείας.

Στὸ πολιτικὸ ἐπίπεδο ἡ φράγκικη φεουδαρχία ἀναπτύχθηκε σὰν δουλοπαροικία, μὲ προέκταση στὴν ἀποικιοκρατία, στὴν ὁποία ἀδιαίρετη ἐπίδοση εἶχαν οἱ πλούσιες χῶρες τῆς δυτ. Εὐρώπης. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ διαμορφώθηκε μέσα σ' ἕνα πνεῦμα κατακτητικῆς ἐπιβολῆς στοὺς ἀσθενέστερους καὶ κατήντησε στὴν ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο. Ἀντίθετα στὴ δική μας Ἀνατολὴ οὐδέποτε οὔτε στὴ θεωρία οὔτε στὴν πράξη εὐδοκίμησαν θεωρίες ρατσισμοῦ, ἐκμετάλλευσης τῶν ἀδυνάτων, ἐκμηδένισης τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὀρθόδοξη ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου ἀναγνωρίζει τὴν ἰσότητα καὶ ἀκεραιότητα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, τὸ ἀπαραβίαστό του, τὸ σεβασμὸ πρὸς αὐτό. Οὐδέποτε σὲ μᾶς ὁ κλῆρος ἔγινε τάξη

προνομιοῦχος καὶ οὐδέποτε διεξεδίκησε κοσμικὰ προνόμια καὶ τιμές. Δοκιμάσθηκε μαζὶ μὲ τὸ λαὸ καὶ θυσιάσθηκε γι' αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ θεωροῦνται ὄχι ἁπλῶς ἀνιστόρητοι ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀνυποψίαστοι ἐκεῖνοι ποὺ στὴ χώρα μας παίρνουν αὐτούσιο τὸ μαρξιστικὸ καλούπι ποὺ φτιάχθηκε γιὰ ἄλλους λαούς, μὲ ἄλλες συνθῆκες ζωῆς καὶ ἄλλες προϋποθέσεις καὶ μᾶς τὸ φοροῦν «στανικά» ἀγνοώντας ὅτι σὲ μᾶς δὲν ταιριάζει διόλου καὶ δὲν μᾶς ἀφορᾶ.

Ὁ τύπος τοῦ Εὐρωπαίου συνεπῶς ἀνθρώπου εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του καὶ μόνο, ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ μόνο, ποὺ ἀπορρίπτει κάθε ὑπερβατικὴ ἐξάρτηση γιατὶ εἶναι δυνατὸς καὶ ἱκανὸς γιὰ τὰ πάντα. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔχει ἐπίγνωση τῆς δυνάμεώς του, προσφέρει σπονδὲς στὴν κατανάλωση καὶ τὴν εὐμάρεια, εἶναι ὑλιστὴς καὶ τεχνοκράτης. Εἶναι Businessman. Δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἡ πνευματικότητα, γιατὶ ἔχει αἰχμαλωτισθῆ στὰ δίκτυα τοῦ εὐδαιμονισμοῦ. Ὁ μεγάλος κίνδυνος ποὺ ἀντιμετωπίζει δὲν εἶναι ἡ ἀτροφικὴ ἀνάπτυξη τοῦ πνευματικοῦ σκέλους τοῦ πολιτισμοῦ του, ἀλλὰ ἡ τυχὸν στέρηση ποὺ θὰ ἔλθη σὰν συνέπεια μὴ ἐπιτυχίας τῶν προγραμμάτων ἀνάπτυξής του. Ἔτσι τὸ μοντέλο αὐτὸ οὐσιαστικὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει σχέση μὲ τὸν αὐθεντικὸ χριστιανισμό, μὲ τὸ ἀσκητικό του στοιχεῖο, μὲ τὴν ἁγιότητα καὶ τὴ θεώρηση. Εἶναι μοντέλο καθαρὰ ὑλιστικό, ποὺ περιορίζει τὰ ἐνδιαφέροντά του στὴ γῆ καὶ μόνο σ' αὐτή. Οὐσιαστικὰ ὁ πρακτικὸς ὑλισμὸς διαφεντεύει τὴν καπιταλιστικὴ Δύση, ἀπωθώντας τὸ λυτρωτικὸ στοιχεῖο τῆς χριστιανικῆς πνευματικότητος.

Αὐτὸ ὅμως τὸ μοντέλο πρέπει νὰ τὸ ἀποδεχθοῦμε οἱ νεοέλληνες, ἀλλιῶς θὰ εἴμαστε παραφωνία μέσα στὴν πλημμυρίδα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Γι' αὐτὸ ἔχει ἀρχίσει μιὰ συστηματικὴ προσπάθεια ἐμπεδώσεως μερικῶν βασικῶν ἀρχῶν ποὺ θὰ πρέπει νὰ διέπουν τὴ ζωή μας, καὶ κύριο μέσο γιὰ τοῦτο ἔχει ἐπιλεγῆ ἡ Παιδεία. Ἄλλα μέσα εἶναι ἡ νομοθεσία ποὺ προσαρμόζεται σιγά-σιγὰ στὰ εὐρωπαϊκὰ δεδομένα, μὲ ταυτόχρονη ἀπεμπόληση τῶν γηγενῶν παραδοσιακῶν δομῶν τῆς ζωῆς μας. Γιατὶ βέβαια, μέτρα, ὅπως τὸ αὐτόματο διαζύγιο, ἡ ἀποποινικοποίηση τῆς μοιχείας, ὁ πολιτικὸς γάμος στὸν τομέα τῆς οἰκογένειας, ἡ ἀσύδοτη διασπορὰ τῶν αἱρέσεων καὶ ἡ ὑποβοήθησή της ἀπὸ τὸ κράτος, ἡ μὴ στράτευση τῶν χιλιαστῶν καὶ ἡ προστασία τῶν δῆθεν ἀντιρρησιῶν συνειδήσεως, στὸν θρησκευτικὸ τομέα, ἡ ἀφαίρεση τῆς περιουσίας τῶν μοναστηριῶν καὶ ὁ χωρισμὸς τῆς Ἐκκλησίας, οἱ τροποποιήσεις στὸ Οἰκογενειακὸ δίκαιο κ.ἄ. εἶναι φανερὸ ὅτι βαδίζουν πάνω στ' ἀχνάρια τῶν ὁδηγιῶν τῆς ΕΟΚ, ἐνῶ παράλληλα δοκιμάζουν καταλυτικὰ τὴν πιστότητά μας στὴ δική μας ἐγχώρια πολιτιστικὴ κληρονομιὰ ποὺ εἶναι στενὰ δεμένη μὲ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Δὲν ἔχουμε ἀκόμη ἀντιληφθῆ ὅτι ἡ ἄκριτη μεταφορὰ στὴν πατρίδα μας μέτρων νομοθετικῶν ποὺ ἰσχύουν στὴν Εὐρώπη δὲν εἶναι ἀκίνδυνη, ὅταν τὰ μέτρα αὐτὰ ἀντιβαίνουν στὰ δικά μας ἤθη καὶ ἔθιμα. Ἕνα ἁπλὸ παράδειγμα τέτοιας συμπεριφορᾶς εἶναι καὶ ὁ νόμος γιὰ τὸ ὡράριο λειτουργίας τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων, ποὺ θεσπίσθηκε μὲ βάση τὰ κλιματολογικά, κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ δεδομένα τῆς ζωῆς τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ μὲ προ-

κλητικὴ ἀγνόηση τῶν ἀνάλογων δεδομένων ποὺ ἰσχύουν στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ ρόλος λοιπὸν τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὸ εὐρωπαϊκὸ μοντέλο ποὺ ἔχει ἀνατεθῆ στὴν Παιδεία εἶναι σημαντικός, καὶ σεῖς οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἔχετε κληθῆ ἴσως καὶ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζετε νὰ ὑπηρετήσετε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴ στοχοθεσία τῆς ΕΟΚ. Στὸ τεῦχος τῆς Κοινότητος *«Ἡ ἐκπαίδευση στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, Μεσοπρόθεσμες προοπτικὲς 1989-1992»* ἀναγράφεται, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι στόχος τῆς Κοινότητος εἶναι ἡ δημιουργία ἑνὸς ἐνιαίου τύπου ἀνθρώπου στὴν Εὐρώπη, καὶ ὁ στόχος αὐτὸς θὰ ἐπιδιωχθῆ μὲ τὴν προώθηση τῆς εὐρωπαϊκῆς διάστασης στὰ σχολεῖα, μὲ τὴν συνεχῆ ἐντατικοποίηση τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰδέας στὸ μυαλὸ ἐκείνων ποὺ καταστρώνουν τὴν πολιτικὴ στὸν τομέα τῆς παιδείας καθὼς καὶ ἐκείνων ποὺ τὴν ἐφαρμόζουν σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Γι' αὐτὸ ἐπιδιώκεται ἡ *«κατάρτιση τῶν ἐκπαιδευτικῶν»* ὥστε *«νὰ προωδηθεῖ ταχεῖα σύγκλιση τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν προσεγγίσεων καὶ πρακτικῶν σ' αὐτὸν τὸν τομέα»* καὶ *«δημιουργία εὐρωπαϊκῆς ἰδέας στοὺς νέους»* γιὰ νὰ μποροῦν νά *«συμμετέχουν ἄμεσα στὴν οἰκοδόμηση τῆς Εὐρώπης τους»*.

Ἡ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀθῶα αὐτὴ ὁδηγία συμπληρώνεται μὲ ἄλλη ποὺ περιέχεται στὸ τεῦχος τῆς ΕΟΚ μὲ τίτλο: *«Στόχος 1992»* (Ἰαν. 1988) ὅπου ὑπογραμμίζεται ἡ ἀνάγκη ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ *«ἡ ἀπόκτηση ὅλο καὶ μεγαλύτερης εὐρωπαϊκῆς συνείδησης μὲ τὴν προώθηση νέων προγραμμάτων ἱστορίας, ὥστε νὰ μπορέσουν οἱ νέοι νὰ ἀποκτήσουν μεγαλύτερη συναίσθηση τῆς εὐρωπαϊκῆς τους ταυτότητας»*. Τὸ ἐρώτημα εἶναι ἂν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ

ταυτότητα ἢ ἂν θὰ πρέπει νὰ ἐπιστρατευθῆ καὶ ἡ ἱστορία γιὰ νὰ τὴν δημιουργήσει. Παράλληλα τίθεται καὶ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης. Μὲ μεγάλη εὐκολία ἔγιναν οἱ γλωσσικές μας μεταρρυθμίσεις καὶ ὕμνοι καὶ ἐγκώμια ἐπλέχθησαν γι' αὐτές. Ὅμως μήπως καὶ ἡ πρωτοβουλία αὐτὴ ὑπάγεται στὶς γενικὲς ὑποχρεώσεις μας γιὰ συμπόρευση μὲ τὴν Εὐρώπη; Σήμερα μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι καὶ ἡ γλῶσσα μας, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς μεταρρυθμίσεις αὐτές, ἀπειλεῖται ἀπὸ τὴν Εὐρώπη. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα στὴ μακραίωνη πορεία της ἀποταμίευσε ὅλο τὸν πολιτισμὸ τοῦ ἔθνους. Δὲν εἶναι ἐπομένως γιὰ μᾶς μόνο ἐκφραστικὸ ὄργανο, εἶναι καὶ φορέας τῆς ἑλληνορθόδοξης παράδοσής μας. Ἡ ἑνωμένη ὅμως Εὐρώπη δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὴ γλῶσσα μας. Ἀντίθετα, ἂν θέλουμε νὰ ἐπιβιώσουμε μέσα στὴ χοάνη τῶν λαῶν, ὀφείλουμε νὰ μάθουμε νὰ συνεννοούμεθα σὲ ξένη γλῶσσα. Ἐμεῖς πρέπει νὰ μάθουμε νὰ μιλᾶμε γαλλικὰ ἢ ἀγγλικὰ ἢ γερμανικά. Κανένας γάλλος ἢ ἄγγλος ἢ γερμανὸς δὲν αἰσθάνεται ὑποχρεωμένος νὰ μάθει ἑλληνικὰ γιὰ νὰ ζήσει.

«*Ἡ γλωσσικὴ ἀλληλοκατανόηση*» τῶν λαῶν εἶναι στόχος γραμμένος στὸ ἄρθρο 61 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης -1957- καὶ αὐτὸ θὰ ἐπιτευχθῆ ὅταν ὅλο καὶ περισσότερα ἄτομα μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν δύο τοὐλάχιστον κοινοτικὲς γλῶσσες. Γιὰ μᾶς λοιπὸν τὸ βάρος φεύγει ἀπὸ τὴ μητρική μας γλῶσσα καὶ πέφτει στὴν ξένη. Νὰ προφητεύσουμε ὅτι θὰ ἔλθη ἐποχὴ ποὺ καὶ στὴν Ἑλλάδα θὰ μιλᾶμε ξένες γλῶσσες; Εἶναι πολὺ πιθανόν. Γι' αὐτὸ τὸ ἐπισημαίνουμε, γιὰ νὰ ποῦμε στὴ συνέχεια ὅτι χρειάζεται νὰ ἔχουμε πολὺ ἰσχυρὴ ἐθνικὴ συνείδηση γιὰ νὰ ἀντέξου-

με στὸν πειρασμό, συνείδηση σὰν κι αὐτὴ τῶν ἑβραίων. Ἀλλὰ ποιός καλλιεργεῖ σήμερα στοὺς νέους μας ἐθνικὴ συνείδηση; Τὸ σχέδιο ἐφαρμόζεται μὲ μαεστρία καὶ σταδιακά. Σιγά-σιγὰ ὑποχωροῦν καὶ ἀπὸ τὰ σχολεῖα μας τὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὴν ἐθνική μας ταυτότητα. Ἡ σχέση μὲ τὴ θρησκεία ἔγινε ἐπιδερμική, ὁ ἐκκλησιασμὸς περιπέτεια, ἡ ἔπαρση τῆς σημαίας τυπική, τὰ θρησκευτικὰ μονότονα, ἡ πρωινὴ προσευχὴ εἰρωνεία, τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη χλεύη, ἡ γλῶσσα ξεπούλημα, ὁ σεβασμὸς σὲ ἀξίες περιθώρια. Ὅλα μαζὶ καθὼς συνεργάζονται μὲ ἀπίθανες συμμαχίες δραστῶν μεθοδεύουν τὴν ἀποδυνάμωση τῶν νέων ἐμπρὸς στὸ κῦμα τῆς ἄρνησης ποὺ κατακλύζει τὸν τόπο. Ἡ εἰσβολὴ νέων προτύπων ζωῆς γίνεται μὲ δυναμικὸ τρόπο καὶ μὲ προπαγάνδα ποὺ τὸ ἴδιο τὸ κράτος ὑποστηρίζει μὲ τὰ κρατικὰ μέσα ἐνημερώσεως. Ἡ νέα ἐποχὴ ἔχει ἤδη φθάσει. Καὶ περιδεεῖς θεῶνται τοὺς καρποὺς τῶν ἔργων των τώρα οἱ τερμίτες...

Καὶ τώρα, τί θὰ γίνει; Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολλὰ ποὺ δὲν ἔγιναν ἀκόμη ἀλλὰ θὰ γίνουν. Ὅπως π.χ. ἡ δημιουργία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ὑπερ-κράτους. Τό *«σχέδιο Συνθήκης γιὰ τὴν ἵδρυση τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἕνωσης»*, ποὺ ψηφίσθηκε τὸ 1984, προβλέπει τὴ δημιουργία ἑνὸς ὑπερ-κράτους τοῦ ὁποίου οἱ κανόνες θὰ ὑπέρκεινται τῶν ἐθνικῶν κανόνων. Κάθε δικαστὴς θὰ ὀφείλει νὰ ἐφαρμόζει τὸ Κοινοτικὸ Δίκαιο στὴ χώρα του, γιατὶ αὐτόματα ἡ θέσπισή του ἀπὸ τὸ ὑπερ-κράτος θὰ ἐπεκτείνεται σὲ κάθε κράτος-μέλος. Τὸ κράτος τῆς Εὐρώπης θὰ ἔχει δική του νομοθε-

σία, δικό του νόμισμα, δική του σημαία, δικό του στρατό, δική του κυβέρνηση, δικό του κοινοβούλιο, δικές του ἑορτές, δικό του ἐθνικὸ ὕμνο. Ποιά δύναμη ἔχουμε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουμε αὐτὴ τὴν πραγματικότητα; Ὅπως διαμορφώνονται τὰ πράγματα στὴ χώρα μας φοβοῦμαι πὼς δὲν ἔχουμε καμμιὰ ἢ ἔχουμε ἐλάχιστη. Ἔχουμε πτωχήνει ἀνεπανόρθωτα ἴσως. Εἴμαστε ἕνας μικρὸς λαός, καὶ μπαίνουμε μέσα σὲ μιὰ πλατειὰ κολυμβήθρα. Θὰ κινδυνεύσουμε νὰ πνιγοῦμε. Γιατὶ ἔχουμε διαβρωθῆ ἐπικίνδυνα ἀπὸ διεθνισμοὺς καὶ ὠχ - ἀδερφισμούς, ἀπὸ φαντασιώσεις καὶ ναρκισσισμούς, ἀπὸ ψευδαισθήσεις καὶ φαντάσματα, ἀπὸ ἠθικὴ σήψη καὶ διάλυση. Μᾶς ἔφταιξαν οἱ πατέρες μας καὶ τοὺς ἀπαρνηθήκαμε. Μᾶς ἔφταιξε ἡ Ἐκκλησία καὶ τὴν πολεμήσαμε. Μᾶς ἔφταιξε ὁ Θεὸς καὶ τὸν καταργήσαμε. Μᾶς ἔφταιξε ἡ οἰκογένεια, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἀρετή, ἡ τιμιότητα, ἡ ἀλήθεια, ἡ παιδεία, ἡ ἀξιοκρατία, καὶ ὅλα τὰ ἐνοθεύσαμε. Καὶ ἐβάλαμε στὰ θεμέλιά μας δυναμίτες καὶ ἐσπείραμε στὸν ἀγρό μας ἀνέμους. Καὶ τώρα ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ θερίσωμε θύελλες καὶ ἐρείπια.

Τρομάζω ἐμπρὸς στὸ ἐνδεχόμενο αὐτό, ποὺ εἶναι πολὺ πιθανό. Ὅμως ἂς τολμήσω μιὰ διέξοδο. Θαρρῶ πὼς τὸ πρόβλημα βρίσκεται περισσότερο στὰ δικά μας χέρια καὶ ὄχι σ' ἐκεῖνα τῶν ξένων. Μάθαμε εὔκολα νὰ πετροβολοῦμε ὅλο τοὺς ξένους καὶ νὰ ἀμνηστεύουμε τὸν ἑαυτό μας. Στὸ κάτω τῆς Γραφῆς, ἂν οἱ ξένοι ἐπιζητοῦν τὸ κακό μας, τὴ δουλειά τους κάνουν. Τὸ ζήτημα εἶναι τί κάνουμε ἐμεῖς. Κι ἐμεῖς ὑπνώττουμε. Ναί, ὑπνώττουμε μακαρίως. Ὁ λαός μας δείχνει τὰ τελευταῖα χρόνια νὰ διακατέχεται

ἀπὸ μιὰ γενικότερη ἀπάθεια καὶ ἀδιαφορία γιὰ ὅ,τι συμβαίνει στὸν τόπο μας. Μοιάζει νὰ ἔχει τὰ συμπτώματα ἑνὸς ἀποβιταμινωμένου ὀργανισμοῦ, ποὺ καταρρέει βαθμιαῖα ἐπειδὴ στερεῖται τῶν ἀναγκαίων βιταμινῶν. Φαίνεται ἐξωτερικὰ ὑγιής, ἀλλὰ ἀπότομα θὰ ἔλθη ἡ ὥρα τῆς κατάρρευσης. Τὸ σοβαρότερο σύμπτωμα τῆς ἀναιμίας τοῦ λαοῦ μας εἶναι ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ γιὰ τὸ ψεῦδος. Σήμερα ἡ προπαγάνδα ἀποδεικνύει ὅ,τι θέλει καὶ ὁ κόσμος τὸ ἀποδέχεται παθητικά, λὲς καὶ ἀρέσκεται στὴ δημαγωγία καὶ στὸ ψεῦδος. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ ἀδιαφορία αὐτὴ σημαίνει κόπωση. Δὲν κρίνει ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος γιατὶ δὲν ἔχει τὸ κουράγιο νὰ δῆ κατάματα τὴν ἀλήθεια. Δὲν λειτουργεῖ τὴ σκέψη του, ὄχι γιατὶ εἶναι ἀνεγκέφαλος, ἀλλὰ γιατὶ δὲν θέλει νὰ σκεφθῆ. Μοιάζει μὲ τὸ αὐτοκίνητο ποὺ δὲν κινεῖται ὄχι γιατὶ δὲν ἔχει κινητήρα, ἀλλὰ γιατὶ δὲν ἔχει βενζίνη.

Τελικὰ τὸ χρέος τῆς πνευματικῆς μας ἡγεσίας εἶναι νὰ κεντρίσει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ λαοῦ, νὰ τὸν ἀφυπνίσει, νὰ τὸν ὠθήσει πρὸς τὰ ἐμπρός. Νὰ τοῦ προσφέρει κίνητρα γιὰ λειτουργία τῆς σκέψης, νὰ τὸν πείσει ὅτι πρέπει νὰ σταθῆ ὄρθιος πάνω στὶς ἐπάλξεις. Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο. Τὸ δεύτερο εἶναι νὰ τὸν προετοιμάσει γιὰ τὴν ἀναμέτρηση ποὺ θὰ γίνει στὸ ἔδαφός μας, ὄχι μὲ τοὺς ξένους, ἀλλὰ μὲ τοὺς γραικύλους, τοὺς δυτικόπληκτους, τοὺς μειοδότες, τοὺς κομπλεξικούς, ποὺ ἔχουν συνηθίσει νὰ ἐγκαταλείπουν τὸ πάτριο χάριν τοῦ ξένου. Μεταξύ μας θὰ παλαίψουμε καὶ ἀπὸ τὴν ἔκβαση τῆς πάλης αὐτῆς θὰ ἐξαρτηθῆ ἂν ἡ ἕνω-

σή μας μὲ τὴν Εὐρώπη θὰ ἀποβῆ εὐλογία ἢ κατάρα. Ἂν δὲν μάθουμε νὰ δουλεύουμε τίμια καὶ ἀποδοτικά, ἂν δὲν στηριχθοῦμε στὰ ἑλληνορθόδοξα στοιχεῖα τῆς παράδοσής μας, ἄν δὲν τὰ ἀξιοποιήσουμε γιὰ νὰ ἐδραιωθοῦμε καὶ γίνουμε πραγματικὰ ἀνταγωνιστικοί, τότε θὰ εἴμαστε μὲν στὰ χαρτιὰ ἰσότιμοι μὲ τοὺς εὐρωπαίους, στὴν πραγματικότητα ὅμως θὰ ἔχουμε μεταβληθῆ σὲ ὑπηρέτες καὶ ὑπαλλήλους των, σὲ φερέφωνα καὶ ὀργανέττα των, θὰ εἴμαστε χαμερπεῖς καὶ δουλοπρεπεῖς καὶ γελοῖοι.

Τότε εἶναι ποὺ θὰ καταβροχθισθοῦμε πραγματικὰ ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ θὰ ξερριζωθοῦμε ἀπὸ τὸν τόπο μας. Γι' αὐτὸ χρειάζεται νὰ ριζώσουμε καλὰ στὶς ἀπαρχές μας, νὰ αὐξήσουμε τὶς καταβολές μας καὶ μὲ ἀνοιχτὸ τὸ μάτι νὰ προσέλθουμε στὴ συνάντηση τῶν λαῶν, ἔχοντας γεμάτη τὴν πνευματική μας φαρέτρα ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ πίστη καὶ τὴν ἐν Χριστῷ ζωή. Κι ἐδῶ ἀναδύεται ὁ ρόλος καὶ ὑμῶν καὶ ἡμῶν. Ὅσοι ἐκπαιδευτικοὶ ἐπὶ ἔτη τώρα γκρεμίζουν ἀπὸ τὴν ἕδρα τὴν πίστη ἢ χλευάζουν τὶς ἀξίες τῆς παράδοσής μας μοιάζουν μὲ τοὺς τερμίτες ποὺ ὑπονομεύουν τὰ θεμέλια. Σεῖς μὴ τοὺς ἀκολουθῆτε. Ἀλλὰ πυργῶστε στὶς ψυχὲς τῶν μαθητῶν σας τὸ ἐποικοδόμημα τῶν πατέρων μας. Μάθετε τὰ παιδιὰ νὰ ἀγαποῦν τὸ Θεό, τὸν ἄνθρωπο, τὴ φύση, τὰ ζῶα, τὴ δημιουργία, τὴν ἐργασία, τὴν προσφορά, τὴ θυσία. Μάθετέ τα νὰ συμπονοῦν, νὰ προσφέρονται, νὰ ζοῦν ὄχι ἐγωϊστικά, ἀλλὰ κοινωνικά, μάθετέ τα τὸ κοινοτικὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας, μορφῶστε μέσα τους τὴν ἐλπίδα, τὴν αἰσιοδοξία, τὴ χαρά. *«Ὁ χιλιόχρονος ρωμαίικος - δηλ. ὀρθόδοξος- πολιτισμός, ἡ ὑψηλότερη ἔκφραση ποιότητος ζωῆς, μπορεῖ νὰ δοθῆ ὡς ἀντίδοτο στὴν ἀπανθρωπιὰ*

τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ὁλοκληρωτισμῶν, στὴν ἐγωιστικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν συνάνθρωπο, στὴν ἐγωιστικὴ ἐκμετάλλευση καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ἀπὸ τὴ βουλιμία τοῦ κέρδους καὶ τὴν ἀλλοτρίωση ποὺ χρησιμοποιεῖ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ πλανήτου μας» (π. Γ. Μεταλληνός).

Αὐτὸ εἶναι τὸ χρέος τὸ ἐπώδυνο. Χρέος μὲν ἀπέναντι στὴν ἱστορία, στὸν τόπο, στοὺς ἀγέννητους, στοὺς νεκρούς!

Ἐπώδυνο δὲ γιατὶ οἱ πολλοὶ τὸ ἀπαρνήθηκαν γιὰ νὰ τὸ ἀναλάβουν οἱ ὀλίγοι, οἱ γενναῖοι, οἱ ἕτοιμοι γιὰ θυσίες, γιὰ χλεύη, γιὰ στιγματισμό. Ποιός θὰ τὸ τολμήσει αὐτὸ τὸ χρέος, μὲ τὸ τόσο ὑψηλὸ κόστος; Ἐσεῖς οἱ δάσκαλοι, κι ἐμεῖς οἱ κληρικοὶ εἴμαστε ἀπὸ τὴ φύση τοῦ λειτουργήματός μας προωρισμένοι γι' αὐτό. Λαμπάδες ποὺ φωτίζουν καίοντας, φρουροὶ ἄγρυπνοι ὅταν οἱ ἄλλοι κοιμοῦνται. Μὴ ἀποθαρρύνεσθε! Κάποτε αὐτὸς ὁ τόπος θὰ μᾶς εὐγνωμονῆ, ἂν σήμερα κάνουμε τὸ χρέος μας. Δὲν πειράζει ἂν εἴμαστε πολλοὶ ἢ λίγοι. Ἴσως οἱ λίγοι ἀλλὰ δυνατοὶ ἀρκοῦν. Αὐθόρμητα μοῦ 'ρχονται στὸ στόμα τὰ λόγια τοῦ ποιητῆ, τόσο χαρακτηριστικά -καὶ μ' αὐτὰ τελειώνω τὴν ὁμιλία μου-:

«Κι' ἂν εἶναι πλῆθος τάσχημα,
κι' ἂν εἶναι τάδεια ἀφέντες,
φτάνει μιὰ σκέψη, μιὰ ψυχή,
φτάνεις ἐσύ, ἐγὼ φτάνω·
νὰ δώσει νόημα στῶν πολλῶν,
τὴν ὕπαρξη ΕΝΑΣ φτάνει».

(Κ. Παλαμᾶς)

Τά «Ἄθεα γράμματα» καὶ ἡ σύγχρονη πορεία τοῦ ἔθνους*

Ἡ σημερινὴ ἑορτὴ τῶν ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν μοῦ δίδει καὶ πάλι τὴν εὐκαιρία νὰ σᾶς ὑποδεχθῶ στὴν αἴθουσα αὐτή, μετὰ τὴν ἐν Χριστῷ κοινωνίαν μας στὴ λειτουργικὴ σύναξη ποὺ προηγήθηκε, γιὰ νὰ σᾶς εὐχηθῶ ἀπὸ βάθους καρδίας δύναμη Θεοῦ στὸ ἔργο σας καὶ καταξίωσή σας στὴν ἀποστολή σας. Ἐπιθυμῶ ἐπίσης νὰ σᾶς διαβεβαιώσω γιὰ τὸ ὅτι προσεύχομαι γιὰ τὴν ἀπὸ Θεοῦ ἐνδυνάμωσή σας, προκειμένου νὰ καταστῆτε ἄξιοι τῆς κλήσεώς σας καὶ νὰ ἐκπληρώσετε στὸ ἀκέραιο τὸ καθῆκόν σας ἀπέναντι στὸ Γένος καὶ στὴν ἱστορίαν του. Δὲν εἶναι σχῆμα λόγου, ὅτι ἀποτελεῖτε, ὡς λειτουργοὶ τῆς Παιδείας, τοὺς ἱεροφάντες τῆς ἀγωγῆς καὶ διαπλάσεως τῶν νέων μας καὶ ὅτι, καὶ σεῖς, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς σας, «ἱε-

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1990 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

ρουργεῖτε» τὸ μυστήριο τῆς μέθεξης τῶν νέων μας πρὸς τοὺς κόσμους ὄχι μόνο τῆς γνώσεως τοῦ ἐπιστητοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας καὶ ἀνθρωπογνωσίας, ὅπως τοῦτο ἐπιβάλλει ἡ πανάρχαιη παράδοσή μας.

Κατὰ τὸν *Πλάτωνα*, τὸν πρῶτο καὶ μέγιστο θεωρητικὸ τῆς Παιδείας, ἡ διὰ τῆς Παιδείας ἀγωγὴ εἶναι *«δύναμις θεραπευτικὴ τῆς ψυχῆς»* τελικὸς δὲ σκοπὸς τῆς Παιδείας εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ, δι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖται γέφυρα ποὺ ὁδηγεῖ τὴν ψυχὴ πρὸς τὸ Θεό. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα οἱ τρεῖς Ἱεράρχες, τονίζουν τὸν ἀνθρωποπλαστικὸ χαρακτῆρα τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ τὸν θεοκεντρικὸ προσανατολισμό της. Καὶ ὁ Ἀδ. Κοραῆς ἀντιδιαστέλλει τὴν παιδεία τῆς κεφαλῆς καὶ τὴν παιδεία τοῦ στήθους. Τὴν πρώτη ταυτίζει μὲ τὴν Σοφία, καὶ τὴν δεύτερη μὲ τὴν Παιδεία. *«Ἡ πρώτη -λέγει- τελειοποιεῖ τὰς διανοητικὰς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις, ἡ δευτέρα τὰς ἠθικάς. Ἡ πρώτη χωρισμένη ἀπὸ τὴν στηθικὴν παιδείαν γεννᾶ ἀνθρώπους λογίους, κομψούς, χαρίεντας, γλυκεῖς εἰς τὴν ἀναστροφήν, ἐρασμίους, μαλακούς, εὐκολοπίστους… ἡ παιδεία τοῦ στήθους μόνη γεννᾶ τοὺς ἄνδρας, τόσον ὑπερτέρους ἀπὸ τοὺς χρηστοήθεις λεγομένους ἐκείνους καὶ χαρίεντας ἀνθρώπους, ὅσον ὑπερβαίνουν οἱ γίγαντες τοὺς νάνους»* (Βλ. Βασ. Καραγεώργου: *«Ὁ Ἀδ. Κοραῆς καὶ ἡ Εὐρώπη»*).

Κατὰ ταῦτα ἡ Παιδεία μας, σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ περιορίζεται στὴν προσφορὰ τῆς ἐγκεφαλικῆς ἁπλῶς γνώσεως, ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνεται καὶ στὴν περιοχὴ τῆς ψυχῆς, καλλιεργώντας τὴν ἀρετή, τὸ ἦθος, τὴν εὐσέβεια, τὴν φιλογένεια καὶ ὅλα ὅσα συνθέτουν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ὅμως λυπηρὸ ὅτι τὶς ἀρχὲς αὐτὲς δὲν ἐνστερνίζονται ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ

ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, ἐνῶ παράλληλα καὶ αὐτὲς οἱ κατευθυντήριες γραμμὲς ποὺ ὁριοθετοῦν τὸν σκοπὸ τῆς Παιδείας μας καὶ προέρχονται ἀπὸ τὰ ἁρμόδια πολιτειακὰ ὄργανα ἀποκλίνουν σημαντικὰ ἀπὸ τὸν στόχο αὐτόν, ὅπως τοὐλάχιστον τοῦτο μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἀναδρομὴ στὶς διάφορες φάσεις ἐξέλιξης τοῦ παιδευτικοῦ μας ἰδεώδους. Καὶ ἐπειδὴ τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι πολὺ σοβαρὸ καὶ ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ τύπου ἀνθρώπου ποὺ ἡ Παιδεία μας ἐπιδιώκει νὰ διαπλάσει, ἔκρινα ἀναγκαῖο νὰ σᾶς ἀπασχολήσω μὲ αὐτὸ ἐφέτος[1], πολλῷ μᾶλλον διότι ἡ τελευταία αὐτὴ δεκαετία τοῦ αἰῶνα μας, μέλλει νὰ εἶναι καθοριστικὴ γιὰ τὸ μέλλον τοῦ τόπου μας, μέσα σὲ μιὰ ἑνωμένη Εὐρώπη τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐθνοτήτων, ὅπου, ὅπως ἔχει τονισθῆ, τελικὰ θὰ ἐπιβιώσουν οἱ λαοὶ ποὺ ἔχουν ἐπίγνωση τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτιστικῆς των ταυτότητος καὶ ὄχι ἐκεῖνοι ποὺ ἀνέμελα ξεπουλοῦν στὸ δημοπρατήριο τῶν κομματικῶν δοσοληψιῶν τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀπαρτίζουν τὴν πνευματικὴ εἰκόνα τοῦ

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983), θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985), ια) Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς (1986), ιβ) Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα (1987), ιγ) Ὅρος ἐπιβίωσης (1988), ιδ) Χρέος ἐπώδυνον (1989).

λαοῦ τους. Ἔτσι ἐπέγραψα τὴν ὁμιλία μου αὐτή: *«Τά "ἄθεα γράμματα" καὶ ἡ σύγχρονη πορεία τοῦ Ἔθνους»*, σὲ μιὰ προσπάθεια ἐπισήμανσης τῆς ἀνάγκης νὰ γίνει ἡ Παιδεία μας γνήσια ἑλληνορθόδοξη, ὅπως εἶναι καὶ ἡ εἰκόνα τῆς παράδοσης τοῦ λαοῦ μας.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι, μὲ τὴν ἀπελευθέρωσή μας ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ τίθενται σὲ ἐφαρμογὴ τὰ σχέδια γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ συρρίκνωση τῆς ρωμηοσύνης, γιὰ τὸν ἐξανδραποδισμό της. Μεταξὺ τῶν πρώτων στοιχείων τῶν σχεδίων αὐτῶν εἶναι ἡ «καλλιεργημένη ὑστερία» τῶν «διαφωτισμένων» γραικῶν γιὰ τά «φῶτα» τῆς Εὐρώπης, ποὺ μᾶς ξαναδίνουν συνείδηση τῆς ἀρχαιοελληνικῆς μας καταγωγῆς καὶ δόξης καὶ ἡ ἀποστροφή τους γιὰ ὅ,τι θύμιζε Βυζάντιο καὶ Ὀρθοδοξία. Σχολιάζοντας εἰρωνικὰ τὴν τακτικὴ αὐτὴ ὁ Ἀλ. Παπαδιαμάντης θὰ γράψει: *«Ὅλα τὰ χριστουγεννιάτικα καὶ τὰ πασχαλινὰ διηγήματα δὲν πρέπει πλέον νὰ βλέπωσι τὸ φῶς. Μὴ θρησκευτικά, πρὸς Θεοῦ. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν εἶναι βυζαντινόν. Ἐννοήσατε; Οἱ σημερινοὶ ἕλληνες εἶναι κατ' εὐθεῖαν διάδοχοι τῶν ἀρχαίων. Ἔπειτα ἐπολιτίσθησαν, ἐπροώδευσαν καὶ αὐτοί. Συμβαδίζουν μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη»*.

Φαίνεται ὅτι καὶ στὶς ἡμέρες τοῦ μεγάλου μας πεζογράφου ἐπεβίωνε τὸ ἀντιθρησκευτικὸ πνεῦμα τῶν μεταπελευθερωτικῶν χρόνων, ποὺ ἐζωγράφιζε ὅλες τὶς φάσεις τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ εὐρωπαίου ἀνθρώπου, ποὺ αὐτοανυψώνεται εἰς θεότητα, ἀλάθητον καὶ αὐτοπροσδιοριζομένην. Αὐτὸς ὁ ἀλάθητος ἄνθρωπος δεσπόζει παντοῦ κατ' ἀντίθεσιν μὲ τὸν παραδοσιακὸ ἄνθρωπο τῆς ἑλληνορθοδοξίας, ποὺ ἡ ζωή του ἀνελίσσε-

ται χριστοκεντρικά. Πρῶτοι καὶ κύριοι ἐκφραστὲς τοῦ νέου αὐτοῦ πνεύματος εἶναι οἱ ξενοσπουδαγμένοι ἕλληνες, ποὺ καταφθάνουν στὸ νέο κρατίδιο γιὰ νὰ ἀλλάξουν τὰ φῶτα τοῦ λαοῦ, ποὺ κατ' αὐτοὺς ζῇ «ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου». Εἶναι δὲ τόσο ἔντονη ἡ καταβαλλόμενη φιλότιμη προσπάθειά των, ὥστε καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἐμπνευστής της Ἀδ. Κοραῆς, νὰ ἀναγκασθῇ νὰ γράψει: *«Ἄρχισα νὰ φοβοῦμαι ὄχι μὴ φωτισθῇ τὸ Γένος, ἀλλὰ μή, πρὶν ἀποκτήσει φῶτα ἀρκετά… γίνῃ ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης»* (Βλ. Μ. Γεδεών: *«Ἡ πνευματικὴ κίνησις τοῦ Γένους κατὰ τὸν ιη΄ καὶ ιθ΄ αἰῶνα»*, Ἀθῆναι 1976, σ. 280).

Στὴν κίνηση αὐτὴ ὅμως, ὡς ἀπὸ ἐνστίκτου, ἀντιδρᾶ ὁ λαός, ποὺ ἀπορρίπτει τὶς ξενόφερτες θεωρίες καὶ ἀρνεῖται νὰ ἐγκαταλείψει τὰ πνευματικά του ἐρείσματα. Ἐκφραστές του γίνονται μερικοὶ ἀδιάφθοροι καὶ ρωμαλέοι καὶ ἀπροσκύνητοι Ἕλληνες, ποὺ ὑψώνουν τὸ ἀνάστημα καὶ τὴ φωνή τους ἐνάντια στὰ φρικτὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκκοσμίκευσης καὶ τῆς ἀλλοτρίωσης. Ὅπως παληὰ στὴ Ρωσία τοῦ Μεγάλου Πέτρου οἱ Ντοστογιέφσκυ, Κομιακώφ, Γκόγκολ, Κιρεέφσκυ, Πούσκιν κ.λπ. ἔτσι κι ἐδῶ οἱ Κολλυβάδες, μὲ τὴ Φιλοκαλικὴ ἀναγέννηση καὶ μὲ τὴ λαϊκὴ γλῶσσα καὶ εὐσέβεια ἀφυπνίζουν τὴ ρωμηοσύνη καὶ μαζί τους ὁ Μακρυγιάννης, ὁ Παπουλάκος, ὁ Φλαμιᾶτος, ὁ Κων. Οἰκονόμος, ὁ Ἰγν. Λαμπρόπουλος, ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ Μωραϊτίδης, ὁ Ζαμπέλιος, ὁ Παπαρρηγόπουλος καὶ ἄλλοι γίνονται βράχοι ἀντίστασης κατὰ τῆς πλημμυρίδος τῶν «φώτων» ποὺ ἀπειλοῦν νὰ καταπνίξουν τὴν παράδοση. Ὁ λόγος τους εἶναι κεραυνὸς ποὺ σχίζει τὰ σκοτάδια τῆς ἀμάθειας, ὅμως πνίγεται μέσα στὴ συκοφαντία

καὶ στὴ διαβολή. Καθὼς καὶ στὴ δύναμη τῆς βίας, ποὺ ἐπιστρατεύει ἰδίως στὰ πρῶτα χρόνια τὸ νεοπαγὲς ξενοκίνητο βασίλειο γιὰ νὰ φιμώσει καὶ ἀπονευρώσει τοὺς ἀληθινοὺς ἑλληνορθόδοξους.

Θὰ παραθέσω ἕνα χαρακτηριστικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τόν *«Παπουλάκο»* τοῦ Κ. Μπαστιᾶ. Ἀναφέρεται σὲ ὁμιλία τοῦ ἀνυποχώρητου αὐτοῦ καλόγερου τοῦ Μωρηᾶ, τοῦ Χριστοφόρου ἢ Παπουλάκου πού, ἀπομονωμένος καὶ καταδιωκόμενος ἀπὸ παντοῦ, ἀντιστάθηκε στὸν ὁδοστρωτήρα τῆς ἀλλοτρίωσης καὶ κράτησε ψηλὰ τὰ λάβαρα τῆς ἑλληνορθοδοξίας. Εἶναι χαρακτηριστικὰ τὰ λόγια τοῦ φλογεροῦ αὐτοῦ Διδάχου, γιατὶ ἀναφέρονται στά «ἄθεα γράμματα» ὅπως ὠνόμαζε τὴν πλημμυρίδα τῶν «σοφῶν» ποὺ ἦλθαν ἀπ' ἔξω μεταφέροντας μέσα στὴν πατρίδα τὴν ἀμόλυντη τὸ μίασμα τῆς ἀθεΐας, τοῦ ἀθεϊστικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τῆς ἀπάρνησης τῆς πίστεως, καὶ ἐγκατεστάθησαν κυρίως στὰ σχολεῖα, καθοδηγώντας τὰ παιδιὰ σ' ἕνα νέο δρόμο ποὺ περνοῦσε ἀπαραίτητα μέσα ἀπὸ τὴν κατερείπωση τοῦ ὀρθόδοξου βιώματος καὶ τῆς κατεδάφισης τῶν πατρογονικῶν πιστευμάτων. Ἰδοὺ τὸ ἀπόσπασμα:

«Τὰ ἄθεα γράμματα παραμέρισαν τοὺς ἁγιους καὶ τοὺς ἀγωνιστὲς καὶ βάλανε στὸ κεφάλι τοῦ ἔθνους ξένους καὶ ἄπιστους γραμματισμένους, ποὺ πᾶνε νὰ νοθέψουνε τὴ ζωή μας. Τ' ἄθεα γράμματα κόψανε τὸ δρόμο τοῦ ἔθνους καὶ τ' ἀμποδάνε νὰ χαρῆ τὴ λευτεριά του. Εἶναι ντροπή μας ἕνα γένος ποὺ μὲ τὸ αἷμά του πύργωσε τὴ λευτεριά του, ποὺ πορπάτησε τὴ δύσκολη ἀνηφοριά, νὰ

παραδεχθῆ πὼς δὲν μπορεῖ νὰ πορπατήσει στὸν ἴσιο δρόμο ἅμα εἰρήνεψε, κι' ὅτι δὲν ξέρουμε ἐμεῖς νὰ σιγυρίσουμε τὸ σπίτι, ποὺ μὲ τὸ αἷμά μας λευτερώσαμε, ἀλλὰ ξέρουν νὰ τὸ σιγυρίσουν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πολέμησαν, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πίστεψαν στὸν ἀγῶνα, ἐκεῖνοι ποὺ πᾶνε νὰ μᾶς ἀποκόψουνε ἀπὸ τὸ Χριστό, καὶ πασχίζουνε νὰ μᾶς ρίξουνε στὴ σκλαβιὰ ἄλλων ἀφεντικῶν ποῦναι πιὸ δαιμονισμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Γιατὶ κι' ἐκεῖνα ποὺ σεβάστηκεν ὁ τοῦρκος, τ' ἄδεα γράμματα τὰ πετᾶνε καὶ πᾶνε νὰ τὰ ξερριζώσουνε. Ἀφανίζουνε τὰ μοναστήρια, πομπεύουνε τοὺς καλόγερους καὶ τὶς καλόγρηες, κλέβουνε τ' ἅγια δισκοπότηρα καὶ τὰ πουλᾶνε γιὰ ἀσῆμι ποὺ θὰ στολίσει τὶς βρωμογυναῖκες. Ἁρπάζουνε τ' ἅγια τῶν ἁγίων καὶ τὰ βάζουνε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῆς ἐξουσίας τους, ποὺ τὰ ὁρίζει κατὰ τὰ νιτερέσια της. Τ' ἄδεα γράμματα ὑφαίνουνε τὸ σάβανο τοῦ Γένους. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ γράμματα θὰ μάθουνε τὰ παιδιά μας; Κι' ἂν ἀκόμα συναχτοῦν ὅλοι οἱ ἄδεοι γραμματισμένοι καὶ στιφτοῦνε σὰν τὸ λεμόνι, δὲν θὰ πετύχουν νὰ γράψουν μιὰν ἀράδα ποὺ ν' ἀξίζει μιὰ γραμμὴ ἀπ' τὰ βαγγέλια. Ἀλλὰ τί λέω μιὰν ἀράδα; Οὔτε μιὰ λέξη ποὺ νὰ μοιάζει μὲ μιὰ τοῦ Θεοτοκικοῦ αὐτοῦ βιβλίου. Γιατὶ κάθε τι ἐκεῖ μέσα εἶναι λόγος Κυρίου, εἶναι σοφία ὀρθή, καὶ τὰ ὅσα λέει τὸ χτίσμα δὲν γίνεται νὰ φτάσουν τὸ λόγο τοῦ Πλάστη. Ἀντὶς νὰ μαθαίνουνε στὰ παιδιά μας ἀπ' τ' ἅγια συναξάρια τὸ πῶς ζήσανε οἱ ἅγιοι τῆς χριστιανωσύνης καὶ τὸ πῶς μαρτυρήσανε γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, τοὺς μαθαίνουνε τὴν ἱστορία τοῦ κολασμένου κόσμου. Γιατὶ δύο λογιὼ εἶναι καὶ οἱ ἱστορίες. Εἶναι ἡ ἁγιασμένη καὶ ἡ κολασμένη ἱστορία. Ἀδιάκοπα φανερώνουνε

τὴν κολασμένη εἰκόνα τοῦ κόσμου καὶ σιγά-σιγὰ καταφέρανε νὰ πιστέψουνε πὼς ἡ εἰκόνα αὐτὴ εἶναι ἡ γνήσια εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου καὶ πὼς ὄξω ἀπ' αὐτὴν ἄλλη ζωὴ δὲν ἐστάθη. Ὅλα τοῦτα εἶναι ἄτιμα ψέμματα, εἶναι τὰ ζιζάνια ποὺ σπέρνουνε στὸν ἀγρὸ τοῦ Κυρίου τ' ἄθεα γράμματα. Μᾶς μιλᾶνε γιὰ τοὺς ἀρχαίους. Κι' ἐγὼ ὁ ταπεινὸς καὶ ἀγράμματος κήρυκας τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ μας σᾶς λέω πὼς κανένας ἀρχαῖος δὲν ξεπερνᾶ σὲ παλληκαριὰ σὲ μεγαλεῖο καὶ σὲ δόξα τὸν Ἅγιο Κοσμᾶ, τοὺς μάρτυρες καὶ τοὺς μεγάλους ἀσκητάδες. Γιατὶ ἂν ἐκεῖνοι πεθάνανε γιὰ μιὰ πατρίδα, ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς μαρτύρησε γιὰ μιὰν Ἑλλάδα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι γιὰ μιὰν Ἑλλάδα δουλωμένη στὸν ἀντίχριστο».

Πῶς νὰ μὴ συγκινηθῆ κανεὶς καὶ νὰ μὴ κλάψει μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ὠμὴ καὶ εἰλικρινῆ γλῶσσα ποὺ μοιάζει μέ «μάχαιραν δίστομον»; Πῶς νὰ μὴ σκύψει εὐλαβικὰ τὸ κεφάλι μπροστὰ στοὺς ἀπροσκύνητους αὐτοὺς ἡγέτες τῆς προδομένης ρωμηοσύνης ποὺ ὕψωσαν τὴ φωνή τους στεντόρεια ἐνάντια στὴν ἄθεη Παιδεία; Ἔκρουσαν ἐγκαίρως τὸν κώδωνα τοῦ συναγερμοῦ γιὰ νὰ ξυπνήσουν τοὺς παραδομένους στὸ λήθαργο τοῦ εὐδαιμονισμοῦ καὶ θαμβωμένους ἀπὸ τὰ φῶτα τοῦ οὐμανισμοῦ νεοέλληνες, τοὺς κοσμικούς καὶ -ἀτυχῶς- τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντες τοῦ τόπου. Αὐτοὶ ἀπευθύνονταν κατὰ κύριο λόγο στὸν ἁπλοϊκὸ λαό, αὐτὸν ποὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχει στὸ πετσί του τὴν πίστι. Καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ξαναθυμίσουν τὴν ξεχασμένη ἱστορία του, νὰ τὸν προφυλάξουν ἀπὸ τὴν πανούκλα τῆς ἀποστασίας, νὰ τὸν φέρουν σὲ αὐτογνωσία. Ἀείμνηστε Παπουλάκο, ποὺ ἔστρεψες τὸ μαστίγιο τοῦ λόγου

σου ἐνάντια στὴν ἀνάξια ἡγεσία τοῦ τόπου, ἀρθεὶς στὰ ὕψη τῶν προμάχων τοῦ Γένους, ποὺ δὲν ξεπούλησες στοὺς φράγκους τὰ ἀκριβά σου πρωτοτόκια, ποὺ δὲν συνεμάχησες μὲ τοὺς ἰσχυροὺς γιὰ χάρι καιρικῶν ἀπολαύσεων. Σὺ ἐγνώριζες καλά, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὑπακούουν μὲν στοὺς ἰσχυρούς, ὅμως σέβονται μόνο τοὺς δικαίους. Καὶ δὲν θέλησες νὰ γίνεις ἰσχυρός, παρέμεινες ὅμως δίκαιος, γιὰ νὰ σὲ σέβονται τώρα οἱ γενεὲς τῶν ἀληθινῶν ἑλλήνων ποὺ συγκινοῦνται ἀπὸ τὸν ἀπερίτμητο λόγο σου.

Πόσον ἐπίκαιροι δὲν θὰ ἦσαν καὶ σήμερα οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Παπουλάκου. Καὶ σήμερα ποὺ τὸ ἴδιο ἀλαζονικό, ἀνθρωποκεντρικὸ καὶ ἀνόσιο πνεῦμα κυριαρχεῖ στὴ δημόσια ζωὴ τοῦ τόπου, στὴν Παιδεία, στὴ διανόηση, στὴ διοίκηση, στὴν οἰκονομία. Ἂν σήμερα ζοῦσε ἕνας Παπουλάκος θὰ ξεσπάθωνε ἀσφαλῶς ἐναντίον τῆς νοθείας τῆς γλώσσης μας, ἐναντίον τῶν ἀθέων ἐκπαιδευτικῶν ποὺ θέλουν νὰ μᾶς ἐγκλωβίσουν στὰ ἀδιέξοδα τῆς χωρὶς Θεὸ καὶ χωρὶς Πατρίδα φιλοσοφίας των. Θὰ εἶχε καταγγείλει μὲ ὁρμὴ τὴν τραγικὴ σχιζοφρένεια στὴν ὁποία ὁδηγεῖται καθημερινὰ ὁ λαός μας, τὸν γραικυλισμὸ τῶν κρατούντων, ποὺ θυσιάζουν στὸν Μολὼχ τοῦ κομματικοῦ κόστους, πανεθνικὰ ἰδεώδη, ποὺ κτυποῦν μὲ λύσσα τὰ μεγάλα καὶ ἄπαρτα κάστρα: τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν οἰκογένεια. Γιατὶ αὐτὸς ἤξευρε καλύτερα ἀπὸ ἐμᾶς, ὅτι σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο, ὅποιος παύσει νὰ εἶναι ὀρθόδοξος, πολὺ γρήγορα θὰ παύσει νὰ εἶναι καὶ ἕλλην.

Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ τὴν ἐγνώριζαν πολὺ καλὰ ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ κατακτητές μας. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλοι τους ἐστρά-

φησαν μὲ μανία κατὰ τῆς ἀμωμήτου πίστεώς μας. Οἱ τοῦρκοι στὴ διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας ἔθεσαν σὲ κίνηση μηχανισμοὺς ἐξισλαμισμῶν, πιστεύοντας ὅτι χανόταν καὶ γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ ὅποιος χανόταν γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία. Τὸ παιδομάζωμα, οἱ πιέσεις γιὰ φορολογικὴ ἀφαίμαξη, τὰ δεινὰ τῶν ραγιάδων ὅλα ἀπέβλεπαν σὲ τοῦτο. Καὶ ὅταν δὲν κατώρθωναν τὸ ποθούμενο ξεσποῦσαν σὲ βάρος τῶν κληρικῶν μας. Ἀργότερα οἱ φράγκοι καὶ οἱ λατίνοι τὸ ἴδιο σύστημα ἐφήρμοσαν, τὸν ἐκλατινισμό. Καὶ ὅπου ἐπεκράτησαν ἐξεδίωξαν τοὺς ὀρθόδοξους κληρικούς καὶ ἐξήντλησαν σὲ βάρος τους ὅλη τὴν μῆνιν τους. Στὸν Μακεδονικὸ πάλιν ἀγῶνα, οἱ βούλγαροι κομιτατζῆδες τοὺς ἕλληνες κληρικοὺς εἶχαν στὸ στόχαστρό των καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, ὅπως ὁ Γρεβενῶν Αἰμιλιανός, ἔβαψαν μὲ τὸ αἷμά τους τὴ μακεδονικὴ γῆ.

Τὸ 1922 στὴ Μικρασία οἱ Ἱεράρχες μας καὶ οἱ ἄλλοι κληρικοί μας, οἱ ναοί μας καὶ τὰ σεβάσματά μας δέχθηκαν τὸ μεγαλύτερο βάρος τῆς θηριωδίας. Τὸ 1941 στὴ δυτ. Θράκη οἱ βούλγαροι ἐξεδίωξαν τοὺς ἕλληνες Ἱεράρχες ἀπὸ τὶς ἕδρες των, ἐπέβαλαν τὴ χρήση τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης στοὺς ναούς μας προσπαθώντας νὰ ἀφελληνίσουν τοὺς πληθυσμούς μας. Καὶ στὶς ἡμέρες μας πάλιν οἱ τοῦρκοι τὸ 1955 στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ μένος των ἐξήντλησαν ἐναντίον τῶν ναῶν μας, τῶν τάφων μας, τοῦ τιμίου σταυροῦ μας. Μέχρι καὶ πρὸ μηνῶν ποὺ συνέλαβαν στὴν Κύπρο τὸν Ἱεράρχη Κιτίου Χρυσόστομο καὶ τὸν ἐταπείνωσαν κρατώντας τον αὐτὸν μόνο δέσμιον περισσότερο χρόνο ἀπὸ ὅ,τι ὅλους τοὺς ἄλλους. Χωρὶς ἀμφιβολία στόχος τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος μας εἶναι πάντοτε

ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ πίστις μας. Καὶ χωρὶς δισταγμὸ χαρακτηρίζω ἐχθροὺς τοῦ Γένους ὅλους ἐκείνους, παλαιούς καὶ σύγχρονους ποὺ στρέφονται ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πίστεως, ἀποβλέποντας στὴ συρρίκνωσή μας καὶ στὸν ἀφανισμό μας.

Τὰ ἀνωτέρω δὲν θὰ εἶχαν μεγάλη πρακτικὴ σημασία ἂν καὶ σήμερα δὲν παριστάμεθα μάρτυρες μιᾶς μέχρις ἐνὸς βαθμοῦ συντηρούμενης ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς Παιδείας μας. Γνωρίζετε ἀσφαλῶς τὴν κατασυκοφάντηση τῶν «ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδανικῶν» ἐπάνω στὰ ὁποῖα ἐδραζόταν, σύμφωνα ἄλλωστε καὶ μὲ τὸ ἄρθρο 16 τοῦ προϊσχύσαντος Συντάγματος, ἡ Παιδεία μας. Μὲ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 ὁ ὅρος ἀπηλείφθη, ἐπειδὴ ὅπως ἐλέχθη τότε δημιουργοῦσε συνειρμικοὺς συσχετισμοὺς μὲ συγκεκριμμένη πολιτικὴ κατάσταση. Δηλ. ἐπειδὴ κάποιος ἐχρησιμοποίησε τὸ μαχαίρι γιὰ νὰ δολοφονήσει, ἀπαγορεύεται ἡ χρήση μαχαιριῶν στὸν κόσμο ὅλο! Κάτι τέτοιο μοῦ θυμίζει ἡ γελοία δικαιολογία, ποὺ ἐπέτρεψε ὅμως στοὺς καιροφυλακτοῦντες ἐχθροὺς τοῦ Γένους νὰ ἀναπετάσουν τὴ σημαία τῆς ἀπαγκίστρωσης δῆθεν τῆς Παιδείας ἀπὸ τόν «σκοταδισμό» τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀπὸ τὰ δῆθεν ξεπερασμένα πνευματικὰ ἐρείσματά του. Ἔτσι ἐφθάσαμε σιγά-σιγὰ στὴ διαπίστωση ποὺ ἔκανε γιὰ τὸν θρησκευτικὸ ἀποχρωματισμὸ τῆς Παιδείας μας ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Κ. Τρυπάνης, τ. Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τονίζοντας ὅτι τὰ ἐκπαιδευτικά μας ἱδρύματα *«μετεβλήθησαν εἰς ἑστίας*

μολύνσεως ἰδεολογιῶν ἀνατρεπτικῶν καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐπαναστατικῶν κατὰ τῶν γονέων, κατὰ τῶν οἰκείων, κατὰ τῆς κοινωνίας, κατὰ τῆς θρησκείας, κατὰ πάντων» («Ἠώ», Ἰούνιος 1988).

Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ Παιδεία μας, τῶν ὑψηλοτέρων μάλιστα βαθμίδων, κατρακύλησε, ἀπὸ πλευρᾶς θρησκευτικότητος, σὲ κρημνούς, ἀποδυναμώθηκε, κατάντησε ἀνήμπορη νὰ ἀντιμετωπίσει τοὺς κινδύνους τῆς πνευματικῆς ἀλλοτρίωσης τοῦ λαοῦ μας, ἔγινε ἐν πολλοῖς ὄργανο ἀποκαθήλωσης, βεβήλωσης καὶ χλευασμοῦ τῶν ἀξιῶν τοῦ Γένους, μετεβλήθη σὲ βιομηχανία τίτλων, ποὺ οἱ περισσότεροι δὲν ἔχουν ἀντίκρυσμα. Κατὰ τὴν διδασκαλία τῶν ἱστορικῶν μαθημάτων γίνονται ἀπαράδεκτοι ἐκτροχιασμοὶ ἄρδευσης τοῦ Γένους. Θὰ καταφύγω καὶ πάλιν σὲ διαπιστώσεις τοῦ κ. Τρυπάνη, ποὺ λέγει: *«Στὴ σχολική μας ἱστοριογραφία τόσο τοῦ Γυμνασίου, ὅσο καὶ τοῦ Λυκείου ὑπάρχει καθαρὸς ἐνοφθαλμισμὸς τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ. Παντοῦ καὶ συνεχῶς τονίζεται ἄλλοτε περισσότερο καὶ ἄλλοτε ὀλιγώτερο - ὅτι ἡ ἱστορία εἶναι ἱστορία τῆς πάλης τῶν τάξεων, ὅτι τὰ πολιτικά, θρησκευτικὰ καὶ πολιτιστικὰ ζητήματα ἔχουν τὶς ρίζες τους στὴν οἰκονομικὴ πραγματικότητα, ὅτι ὁ πολιτισμὸς δηλ. δὲν εἶναι παρὰ ἐκχύλισμα οἰκονομικῶν ὅρων»* (Βλ. *«Ἐκκλησία»* 1-11-87).

Τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν ἐγνώρισε κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια ἐπιθέσεις ἰσχυρές, μὲ στόχο τὴν κατάργηση ἢ ἔστω τὴν περιθωριοποίησή του. Ἂν δὲν ἔχει καταργηθῆ αὐτὸ ὀφείλεται σὲ μία λέξη τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος ποὺ ἐπιβάλλει στὴν Παιδεία νὰ καλλιεργῆ καὶ τὴ *θρησκευτικὴ συνείδηση* τοῦ μαθητοῦ. Ἀλλὰ εἶναι πολλοὶ

ἐκεῖνοι ποὺ ὀνειρεύονται τὴ μετατροπή του, στὴν περίπτωση ποὺ δὲν καταργηθῆ, σὲ μάθημα θρησκειολογίας. Ἐκεῖνο ποὺ ἐπιδιώκουν οἱ «φιλοτίμως» ἐργαζόμενοι γιὰ τὴν πνευματική μας ἀποψίλωση εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο, νὰ παύσουν τὰ ἑλληνόπουλα νὰ ἔχουν γνῶσι καὶ σχέσι μὲ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, νὰ παύσει τὸ σχολεῖο νὰ προσφέρει ἐρείσματα στὴν πνευματικὴ ὀρθόδοξη καλλιέργεια τοῦ παιδιοῦ, καὶ στὸν ἴδιο στόχο ἀποβλέπουν καὶ οἱ γελοῖες προσπάθειες μερικῶν καθηγητῶν, νοσταλγῶν τοῦ μαρξιστικοῦ ἢ τοῦ ὑλιστικοῦ ἀθεϊσμοῦ, ποὺ παρεμβάλλουν συστηματικὰ προσκόμματα στὸν τακτικὸ ἐκκλησιασμὸ τῶν μαθητῶν, στὴν παρουσία κληρικῶν στὰ σχολεῖα, στὴ διακίνηση χριστιανικῶν ἐντύπων μεταξὺ τῶν μαθητῶν. Στὴν προσπάθειά τους δὲ αὐτήν, σὲ κάποιο Λύκειο τῆς πόλεώς μας, οἱ «φιλότιμοι» αὐτοὶ ἐκπαιδευτικοί, ποὺ δὲν ἀντιπροσωπεύουν οὔτε τὸ 10% τοῦ συνόλου τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας, ἀνέλαβαν τὴν πρωτοβουλία νὰ συγκαλέσουν σὲ συνεδρίαση τὸν Σύλλογο τῶν καθηγητῶν γιὰ νὰ καταδικάσουν τὸν νεαρὸ θεολόγο τοῦ σχολείου, πού... ἐτόλμησε τὶς παραμονὲς τῶν Χριστουγέννων νὰ καλέσει στὸ σχολεῖο, μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Διευθυντοῦ, τὸν ἱερέα, ὅπως αὐτὸ συνέβη σὲ ὅλα τὰ ἐκπαιδευτήριά μας, γιὰ νὰ δεχθῆ στὴν Ἐξομολόγηση τοὺς μαθητές. Καὶ οἱ ἴδιοι πάλιν ἐξίσωσαν τὴν Ἐκκλησία, δηλ. τὴν Ἱ. Μητρόπολη, μὲ τοὺς ἰδιωτικοὺς φορεῖς ἢ τὰ κόμματα, τῶν ὁποίων τὰ ἔντυπα ἀπαγορεύεται νὰ κυκλοφοροῦν στοὺς σχολικοὺς χώρους, ὅταν διενεμήθη στοὺς μαθητὲς τὸ ἔντυπό μας γιὰ τὸ AIDS, ποὺ κατὰ γενικὴ ὁμολογία καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν Ὑπουργῶν τῶν κυβερνήσεων τοῦ ΠΑΣΟΚ εἶναι τὸ καλύτερο ποὺ ἔχει κυκλοφορηθῆ στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔτσι σκέπτονται ἀλλοιθωρίζουν πρὸς τὸν ξεπερασμένο ἀθεϊσμό, ποὺ ὅμως κατέρρευσε στὶς χῶρες ὅπου ἐπεκράτησε. Τὰ συγκλονιστικὰ γεγονότα ποὺ ἐζήσαμε καὶ ζοῦμε ἀκόμη τῶν χωρῶν τῆς ἀνατ. Εὐρώπης ἀφήνουν ὅμως ἀδιάφορους τοὺς ἐπίδοξους ἀναμορφωτὲς τῆς Παιδείας μας. Κι ἐνῶ σὲ ὅλο τὸν κόσμο παρατηρεῖται μιὰ δυναμικὴ στροφὴ ὅλων πρὸς τὶς πνευματικὲς ἀξίες, ποὺ εἶναι οἱ μόνες στὶς ὁποῖες μπορεῖ πλέον νὰ στηριχθῆ ὁ κόσμος, ἐδῶ στὴ χώρα μας ἐξακολουθοῦν μερικοὶ μύωπες, τραγικοὶ νοσταλγοὶ ξεπερασμένων θεωριῶν καὶ καταστάσεων νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἐπιβολή των καὶ στὴν Παιδεία τοῦ ἔθνους, ἔχοντας ἀναλάβει τὸν ἄχαρι ἀγῶνα νὰ στερήσουν τὰ παιδιά μας ἀπὸ μιὰ ζωτικὴ δύναμη, ποὺ εἶναι πιὰ ἡ μοναδικὴ ἐλπίδα τοῦ κόσμου. Ἐμφανιζόμενοι ὡς δῆθεν προοδευτικοὶ γιὰ νὰ ἐπιβάλλουν ἔτσι τὴν ἀντιπαράθεσή τους τάχα πρὸς τοὺς συντηρητικοὺς καὶ ὀπισθοδρομικούς, ἐνῶ αὐτοὶ κατὰ ἀλήθειαν εἶναι σκοταδιστὲς καὶ μουχλιασμένοι, ἐπιστρατεύουν πεπαλαιωμένα ὅπλα, ποὺ ὅπου ἐχρησιμοποιήθησαν ἐξηπάτησαν τοὺς λαούς, τὴ συκοφαντία, τὴ διαβολὴ καὶ τὴν προκατάληψη, γιὰ νὰ ἀπομονώσουν τὸν νέο Ἑλληνισμὸ ἀπὸ τὴ ζωοπάροχη πηγή του, ποὺ εἶναι ἡ Ὀρθοδοξία. Καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἁπλῶς ροκανίζουν τὸ κλαδὶ πάνω στὸ ὁποῖον κάθονται καὶ μεθοδεύουν τὴ στέρησή των ἀπὸ μιὰ βασικὴ καὶ οὐσιαστικὴ θωράκιση. Ἀγνοοῦν ἢ προσποιοῦνται ὅτι ἀγνοοῦν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς Λαὸς ἐξακολουθεῖ, παρ' ὅλη τὴν πλύση ἐγκεφάλου ποὺ τοῦ γίνεται, νὰ πιστεύει καὶ δὲν θέλει νὰ ἀποκοπῆ ἀπὸ τὸ μαστὸ τῆς Ἐκκλησίας μας ἀπὸ τὸν ὁποῖον τρέφεται ἐπὶ αἰῶνες. Καὶ ἀπόδειξη αὐτοῦ

εἶναι ὅτι ὅσο ἐντείνεται ἡ ἀντιθρησκευτικὴ προπαγάνδα ὁπουδήποτε καὶ ὁποτεδήποτε ἐκεῖ ἡ πίστι θεριεύει. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ μαθητὲς στὰ σχολεῖα «βάζουν στὴ θέση» τους σήμερα τοὺς τολμητίες καθηγητὲς ποὺ ἀπεργάζονται τὴν κατασυκοφάντηση τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτοκτονοῦν καὶ αὐτοκαταστρέφονται ὅσοι στεροῦν τὸν ἑαυτόν τους καὶ ἐγκλημάτοῦν ὅσοι τὸ ἐπιδιώκουν καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, δηλ. τὸ νὰ ἀμαυρώσουν καὶ ἀχρηστεύσουν τὰ πνευματικά τους ἐρείσματα.

Στὴν πατρίδα μας ἔγινε τῆς μόδας πρὶν λίγα χρόνια νὰ θεωρεῖται προοδευτικὸς ἐκεῖνος ποὺ ἐπεδείκνυε ἀθεΐα καὶ μαρξισμό. Καὶ τὰ δύο τώρα κατέρρευσαν ὑπὸ τὴν πίεση τῶν γεγονότων. Ὅλος ὁ κόσμος ἐπιστρέφει σήμερα πρὸς τὶς πνευματικὲς ἀξίες καὶ παίρνει τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν Ἐκκλησία. Ὅσοι μένουν πίσω ξεπερνιοῦνται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ καθυστεροῦν. Θὰ ἔλθει καὶ γι' αὐτοὺς κάποτε ἡ ὥρα τῆς μετανοίας, ἀλλ' ἴσως εἶναι ἀργά. Τὸ κακὸ γι' αὐτοὺς θὰ ἔχει συντελεσθῆ.

Τά «ἄθεα γράμματα» ἔδρασαν ἀρκετὰ χρόνια στὸ χῶρο τῆς Παιδείας μας. Εἶναι καιρὸς νὰ παραχωρήσουν τὴ θέσι τους σὲ μιὰ ἀνθρώπινη, παραδοσιακὴ καὶ χριστοκεντρικὴ ἀγωγὴ ποὺ συμβάλλει στὸν ἁπαρτισμὸ τοῦ ὁλοκληρωμένου πνευματικοῦ ἀνθρώπου, αὐτοῦ ἀκριβῶς τὸν ὁποῖον ἔχει ἀνάγκη ὁ τόπος μας καὶ ἐπιβάλλουν οἱ περιστάσεις. Τὰ 150 χρόνια τῆς πνευματικῆς μας ἀλλοτρίωσης δὲν κατάφεραν τελικὰ νὰ ἀφανίσουν τὴν ὀρθόδοξη συνείδησή μας. Καὶ ὁ λαός μας ἔχει διατηρήσει μέσα στὸν ἐσώτατο χῶρο τῆς

ψυχῆς του τὰ ἀγαθὰ σπέρματα τῆς χριστιανικῆς του προέλευσης, πιστεύοντας ἀκράδαντα αὐτὸ ποὺ ὁ Τ. Λιγνάδης εἶχε πρὶν λίγο τονίσει: ὅτι δηλ. *«ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι ἡ ἔκφραση τοῦ Γένους. Ὅσοι δέλησαν νὰ τὸ ἀμφισβητήσουν ὄχι μόνο ἔπεσαν ἔξω ἀλλὰ καὶ ἐγελοιοποιήθησαν».*

Αὐτὸ κινδυνεύουν νὰ πάθουν καὶ ὅσοι καὶ σήμερα, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὶς κοσμογονικὲς ἀλλαγὲς στὴν ἀνατ. Εὐρώπη, ἐξακολουθοῦν νὰ ἐμμένουν σὲ ξεπερασμένα σχήματα ποὺ βλέπουν δυνατὴ τὴν ἀνθρώπινη ἀνέλιξη τῶν κοινωνιῶν χωρὶς πνευματικὴ ὑποδομὴ καὶ χωρὶς ἐσωτερικὴ καλλιέργεια. Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔχουμε τὸ προνόμιο νὰ ἀνήκουμε στὴν Ὀρθοδοξία ποὺ βλέπει τὸν ἄνθρωπο κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ θέλει νὰ τὸν ὁδηγήσει στὸ καθ' ὁμοίωσιν. Σέβεται τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἅγιοι Πατέρες πιστεύουν ὅτι ὅταν ὁ ἄνθρωπος χάσει τὴν ἐλευθερία του χάνει τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτόν του. Μιὰ σωτηρία, μιὰ παιδεία χωρὶς ἐλευθερία εἶναι σκλαβιά. Ὅποιος εἶναι φιλόθεος εἶναι καὶ φιλάνθρωπος. Ὅποιος ἔχει «ὁμοήθεια» Θεοῦ, ἐκεῖνος ἀποκτᾶ καὶ τὸ θυσιαστικὸ ἦθος, τὸ ἦθος τῆς προσφορᾶς. Ὅποιος αἰσθάνεται τὸν Θεὸ Πατέρα, αὐτὸς αἰσθάνεται καὶ τοὺς συνανθρώπους του ἀδελφούς.

Πιστεύω ἀκράδαντα ὅτι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ σώσει τὸν κόσμο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Δὲν πιστεύω στὴ σωτηρία ποὺ προσφέρει ἡ πολιτικὴ γιατὶ εἶναι γιὰ τὸν παρόντα ἁμαρτωλὸ κόσμο καὶ εἶναι δημιουργημένη ἀπὸ τὸν πεπτωκότα ἄνθρωπο. Οὔτε πιστεύω στὴν φιλοσοφία. Γιατὶ ἂν αὐτὴ μποροῦσε νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο δὲν θὰ χρειαζόταν νὰ ἔλθη στὸν κόσμο ὁ Χριστός. Οὔτε μὲ ἱκανοποιεῖ αὐτὴ ἡ οὐμανιστικὴ παιδεία, ποὺ διδάσκουν μερικοὶ νεοέλληνες καὶ

οἱ ψευτοπολιτισμένοι ὀπαδοὶ τῆς Ἑλλαδίτσας μας. Πιστεύω στὴν θεανθρώπινη παιδεία ποὺ δίνει λύσεις ὀρθὲς καὶ κατευθύνσεις σωτήριες καὶ ἠρεμεῖ τὸν ἄνθρωπο ψυχικά. Ὁ Ντοστογιέφσκυ εἶχε τονίσει πὼς ὁ Χριστὸς τῆς Ὀρθοδοξίας «θὰ σώσει τὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὴν ἄβυσσο καὶ τὸ χάος». Λυποῦμαι αὐτοὺς ποὺ βασίζονται ἀποκλειστικὰ στὸν καπιταλισμὸ ἢ στὸν μαρξισμὸ ἢ πιστεύουν στὸν ὑπαρξισμὸ καὶ τὰ ἄλλα ἀνθρώπινα συστήματα γιατὶ βασανίζονται ἀπὸ ἀλύτρωτα συμπλέγματα καὶ ματαιοπονοῦν.

Οἱ μακροπρόθεσμες συνέπειες τῶν «ἀθέων γραμμάτων» βαραίνουν ἐπάνω στὴ γενιά μας γιατὶ αὐτὴ ἡ γενιὰ δοκίμασε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη τὴν ἀντίθεη τακτικὴ τόσο τῶν ἀριστερῶν ὅσο καὶ τῶν δεξιῶν ἀστικῶν ὑλιστικῶν πράξεων. «*Οἱ νεοέλληνες* -τονίζει ὁ Ἡγούμενος ἀρχιμ. π. Γεώργιος Καψάνης- *εἴμεθα ὑπεύθυνοι δύο μεγάλων ἁμαρτημάτων: τῆς καπηλείας τῆς παραδόσεως μὲ ὅλο τὸ πληθωρικὸ καὶ χωρὶς ἀντίκρυσμα στὴν προσωπικὴ ζωὴ ρητορισμὸ γύρω ἀπὸ τὶς ἀξίες τοῦ «ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ» ποὺ ἐπεχείρησαν οἱ παρατάξεις δεξιῶν καὶ μικροαστικῶν φρονημάτων. Καὶ τῆς ἀπορρίψεως τῆς παραδόσεως προκειμένου νὰ οἰκοδομηθῇ ἐπὶ ὑλιστικῶν καὶ ἀθεϊστικῶν βάσεων ἡ σοσιαλιστικὴ κοινωνία ποὺ ἐπιχειροῦν οἱ παρατάξεις ἀριστερῶν φρονημάτων. Πρόκειται οὐσιαστικὰ γιὰ τὴν ἴδια ἀρνητικὴ στάση, ποὺ προδίδει ἄγνοια τῆς παραδόσεώς μας, πνευματικὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴ μὴ ὀρθόδοξη, αἱρετική, ἰδεαλιστικὴ ἢ ὑλιστικὴ Δύση, ἀποκοπὴ καὶ ξερρίζωμα ἀπὸ τὶς ζωηφόρες ἑλληνορθόδοξες πηγές μας, αὐτὲς ποὺ ἔθρεψαν τὸ λαό μας στὴν τουρκοκρατία, ἐδημιούργησαν τὸ εἰκοσιένα καὶ ἀνέδειξαν ἑλληνορθόδοξους ἀγωνιστές, σὰν*

τὸν Ἅγιο Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό, τὸν Μακρυγιάννη, τὸν Παῦλο Μελᾶ καὶ ἄλλους ἀργότερα» (Ἀρχιμ. π. Γεωργ. Καψάνη: *«Χριστός, Ἐκκλησία καὶ κοινωνία»*, ἐκδόσεις EXON, σσ. 13-14). Αὐτὰ τὰ δύο κολοσσιαῖα ἁμαρτήματά μας ὀφείλουμε νὰ τὰ ἀναγνωρίσουμε καὶ νὰ μετανοήσουμε γι' αὐτά. Καὶ νὰ ἐπιστρέψουμε ὅλοι στὴ βάση μας, κοντὰ στὴν πίστι καὶ στὴν Ἐκκλησία μας...

Τά «ἄθεα γράμματα» εἶναι καιρὸς νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ ἀποσυρθοῦν ἔστω στὸ προσωπικὸ ταμιεῖο τῶν ἐκφραστῶν τους, ἂν καὶ αὐτοὶ τελικὰ δὲν θέλουν νὰ σωθοῦν. Ὅμως τὰ παιδιά μας ὀφείλουμε νὰ τὰ ἐγκεντρίσουμε στὴν καλλιέλαιο τοῦ Χριστοῦ, ἐνοφθαλμίζοντας ταυτόχρονα στοὺς νεαροὺς αὐτοὺς βλαστούς μας τό «μπόλι» τῆς ἑλληνορθοδοξίας, ποὺ σήμερα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴ σωτηρία μας τόσο τὴ μεταφυσική, ὅσο καὶ τὴν τρέχουσα. Ἀρκετὰ ἔχει ταλαιπωρηθῆ ἡ πατρίδα μας ἀπὸ ἀνέρειστες, φιλόδοξες καὶ ἀντιπνευματικὲς θεωρίες, ποὺ ἐπιζητοῦσαν νὰ μάθουν τέχνη «στοῦ κασσίδι τὸ κεφάλι». Καιρὸς πλέον νὰ σκεφθοῦμε σοβαρά. Σεῖς, ἰδιαίτερα, οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἀναλογισθῆτε τὶς εὐθύνες σας. Τὰ σημερινὰ παιδιά, οἱ μαθητές σας οἱ αὐριανοὶ ἡγέτες τῆς κοινωνίας μας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγέννητοι καὶ οἱ νεκροὶ θὰ ζητοῦν καὶ ἀπὸ σᾶς λόγον. Καὶ πρέπει νὰ ἔχετε κάτι νὰ τοὺς πῆτε. Κάτι ποὺ θὰ σᾶς τιμᾶ, θὰ σᾶς ἀνυψώνει, θὰ σᾶς καθιερώνει στὴ συνείδηση τοῦ Γένους. Σᾶς τὸ εὔχομαι μὲ ἀγάπη καὶ τιμή.

Παιδεία: ἐσχάτη ὥρα*

Καὶ πάλιν σήμερα ἡ ἱερὰ μνήμη τῶν ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν ἡμᾶς ἐδῶ συνήγαγε. Συνεχίζοντας μιὰ καθιερωμένη παράδοση ἀγάπης, ἐτελέσαμε τὸ πρωὶ τὴ θ. Λειτουργία καὶ ἐπικαλεσθήκαμε τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ σὲ σᾶς καὶ στοὺς μαθητές σας, γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς κοινῆς προσπάθειας γιὰ μόρφωση χαρακτήρων, γιὰ προετοιμασία τῶν αὐριανῶν χρηστῶν πολιτῶν αὐτῆς τῆς χώρας. Δράττομαι αὐτῆς τῆς εὐκαιρίας γιὰ νὰ σᾶς χαιρετίσω, νὰ σᾶς ἀσπασθῶ νοερὰ ἕναν πρὸς ἕνα καὶ νὰ σᾶς ἀπευθύνω ἐγκάρδιες ἀδελφικὲς εὐχὲς γιὰ ὑγεία καὶ δύναμη στὸ δύσκολο ἔργο σας, πού, στὶς ἡμέρες μας, ἔχει γίνει ὄχι ἁπλῶς δυσκολότερο, ἀλλὰ καὶ προβληματικό. Ὁ χῶρος τῆς Παιδείας δοκιμάζεται τὰ τελευταῖα χρόνια σὲ βαθμὸ ἐπικίνδυνο, ποὺ συνιστᾶ μιὰ εὐθεία ἀπειλὴ ἐναντίον τοῦ

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1991 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

μέλλοντος τῆς πατρίδος μας καὶ ποὺ μέλλει νὰ ἔχει σοβαρές ἐπιπτώσεις ἐπάνω στὴν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς τῶν σημερινῶν νέων, ποὺ θὰ κληθοῦν σὲ λίγα χρόνια νὰ ἀναλάβουν στὰ χέρια των τὶς τύχες αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Ἡ βαθειά μου ἀνησυχία, ὡς πνευματικοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὴν τύχη τῶν σκοπῶν τῆς ἐθνικῆς μας Παιδείας καὶ ἡ ἐπιθυμία μου νὰ σᾶς καταστήσω κοινωνοὺς τῶν ἀνησυχιῶν μου αὐτῶν μὲ ὤθησαν ἐφέτος νὰ ἐπιλέξω ὡς θέμα πρὸς ἀνάπτυξιν, αὐτὸ ποὺ ἔχω ἐπιγράψει μὲ τὸν τίτλον: *«Παιδεία: ἐσχάτη ὥρα»*, γιὰ νὰ καταδείξω ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἄνευ περιστροφῶν καὶ ἀνώφελων συγκαλύψεων τὴ βαθειὰ κρίση ποὺ μαστίζει τὴν Παιδεία μας καὶ νὰ σᾶς καλέσω, στὴ συνέχεια, σὲ συναγερμὸ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως, ποὺ βρίσκεται σὲ φάση θανάσιμη. Καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι, ἂν ὄχι ὅλοι, πάντως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀκροατές μου θὰ συμφωνῆτε μαζί μου καὶ μαζὶ μὲ πλειάδα ἑλλήνων διανοητῶν, ὅτι ὁ μεγάλος ἀσθενὴς τοῦ τόπου μας εἶναι ἡ Παιδεία μας, τὰ χάλια τῆς ὁποίας θὰ πρέπει τώρα νὰ ἀποκαλυφθοῦν σὲ ὅλη τους τή «δόξα» ὥστε, ἔστω καὶ αὐτὴ τὴν ἔσχατη ὥρα, νὰ καταβληθεῖ μία προσπάθεια νὰ περισωθεῖ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ στὸ παρελθὸν συνιστοῦσε γιὰ τὴ χώρα μας ἕνα ἀκρογωνιαῖο λίθο ἐπὶ τοῦ ὁποίου μποροῦσε κάποτε νὰ στηρίζει τὸ πύργωμα τῶν ὀνείρων της γιὰ τὸ μέλλον.

Εἶμαι ἤδη ἀπὸ καιρὸ πεπεισμένος ὅτι σὲ τίποτε πλέον δὲν ὠφελεῖ ἡ συγκάλυψη τῆς θλιβερῆς κατάστασης τῆς Παιδείας μας καὶ τοῦ ὅλου συστήματός της, καὶ ὅτι ἀντιθέτως ἐπιβάλλεται ἡ μὲ θερμοκαυστήρα προσέγγιση τῶν πληγῶν στὸ σῶμά της γιὰ ἐπώδυνη μὲν ἀλλὰ σωτήρια

ἐπέμβαση, λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο ποὺ τὰ σημάδια του ἄρχισαν νὰ φαίνονται ἤδη. Ἐφέτος λοιπὸν[1] θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι ἀπροκάλυπτα ἀποκαλυπτικὸς καὶ ἐπώδυνα εἰλικρινής, ἔστω κι ἂν θὰ πρέπει νὰ φανῶ δυσάρεστος σὲ μερικοὺς παράγοντες τῆς ἐκπαίδευσης. Ἔχει περάσει ὁ καιρὸς καὶ δὲν χωροῦν πλέον τὰ μισὰ λόγια καὶ οἱ μισὲς ἀλήθειες. Τώρα στὴν ὥρα μηδὲν δὲν μποροῦμε νὰ κρυβόμαστε πίσω ἀπὸ σχήματα εὐγενείας προσέχοντες μὴ θίξωμε πρόσωπα ἢ καταστάσεις. Ἢ τὰ λέμε «ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια» ἢ «τὰ μασᾶμε». Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ἡ νομοτέλεια λειτουργεῖ σὲ βάρος μας. Μόνο ποὺ στὴν πρώτη περίπτωση ὁ νόμος τῶν πιθανοτήτων καίτοι ἀσθενὴς καὶ αὐτός, δυνατὸν νὰ ὁδηγήσει τὴν ἀφύπνιση τῶν ὑπνωτισμένων καὶ στὴ γενίκευση τῆς ἀντίδρασης τοῦ σὲ ἀφασία εὑρισκομένου παιδευτικοῦ μας σώματος. Ὁπότε κάποια ἀμυδρὰ ἐλπίδα σωτηρίας μπορεῖ νὰ ὑπάρξει...

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983), θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985), ια) Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς (1986), ιβ) Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα (1987), ιγ) Ὅρος ἐπιβίωσης (1988), ιδ) Χρέος ἐπώδυνον (1989), ιε) Τά «ἄθεα γράμματα» καὶ ἡ σύγχρονη πορεία τοῦ ἔθνους (1990).

Εἶναι κοινὸς τόπος ὅτι ἡ Παιδεία μας πάσχει. Τὸ γράφουν κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἐκλεκτοί μας διανοητές, ποὺ μὲ φανταχτεροὺς τίτλους ἐπιδιώκουν νὰ καταστήσουν σαφὲς πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν ὅτι τὰ περιθώρια γιὰ ἀνάκαμψη στενεύουν ἀπελπιστικά. *«Ἡ ἀναγέννηση τῆς Παιδείας»*, *«Ἡ Παιδεία μας ψυχορραγεῖ»*, *«Ἀνάγκη ἀφυπνίσεως»*, *«Ἡ ἀπάτη τῆς ἀνώτατης Παιδείας»*, *«Τὰ πανεπιστήμια "παν-επιζήμια" ἐκτροφεῖα ἀγραμμάτων πτυχιούχων»* κ.λπ. εἶναι μερικοὶ χαρακτηριστικοὶ τίτλοι ἄρθρων καὶ μελετῶν ἐπώνυμων συντακτῶν, ποὺ κρούουν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου καὶ προσπαθοῦν νὰ κινήσουν τὰ λιμνάζοντα ὕδατα τῆς γενικῆς ἀδιαφορίας ὡς πρὸς τὸ ἄθλιο ἐκπαιδευτικό μας σύστημα ποὺ τὸ μόνο γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν φαίνεται νὰ νοιάζεται, ἂν καὶ αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ πρώτιστο, εἶναι ἡ δημιουργία καὶ διάπλαση τοῦ ἀνθρώπου.

Σκοπὸς βασικὸς τῆς Παιδείας εἶναι ὅτι ἀναδέχεται ἕνα βιολογικὰ καὶ ψυχολογικὰ ὑπὸ διαμόρφωσιν ἄνθρωπο καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν διαπλάσσει σὲ συγκροτημένη ἠθικὴ προσωπικότητα, ἄξια καὶ ἱκανὴ νὰ καθορίζει τὸν ἑαυτό της μὲ τὸν ἄριστο δυνατὸ τρόπο, ἐπαυξάνοντας τὴν παιδαγωγική της ἱκανότητα, τὴ δημιουργικὴ πολιτισμοῦ καταλληλότητάς της καὶ τὴν ἀφομοιωτικὴ τοῦ καλοῦ δυνατότητά της. Αὐτὰ περιμένουμε ἀπὸ τὴν Παιδεία γιὰ νὰ εὐδοκιμήσει ἡ Πατρίδα. *«Δὲν εἶναι Παιδεία τὸ σύστημα ποὺ προσφέρει κάποια ἐφόδια ζωῆς, χωρὶς νὰ προσφέρει νόημα ζωῆς. Παιδεία εἶναι αὐτὴ ποὺ καλλιεργεῖ στὰ παιδιὰ πίστη σὲ ἀξίες. Αὐτὸ προϋποθέτει ἐκπαιδευτικοὺς μὲ ἀξία»* (Σ. Καργάκος, στὴν *«Ἐλευθεροτυπία»*, 7-9-1990).

Μιλᾶμε πολὺ καὶ σὲ ὅλους τοὺς τόνους γιὰ τὴν ἀνάγκη

νὰ πάει ὁ τόπος μπροστά. Ὅμως ἡ γυμνὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οὔτε οἱ ἐπενδύσεις, οὔτε ἡ γονιμότητα τοῦ ἐδάφους, οὔτε οἱ πλουτοπαραγωγικοὶ πόροι, οὔτε τὰ μεγάλα ἀναπτυξιακὰ ἔργα ἀρκοῦν γιὰ νὰ προχωρήσουμε πρὸς τὰ ἐμπρός, ἂν αὐτὸς ὁ τόπος δὲν διαθέτει ἀνθρώπους συγκροτημένους ἠθικὰ καὶ παιδευτικά, ἐφοδιασμένους ὄχι μόνο μὲ ξηρὲς γνώσεις ἀλλὰ καὶ μὲ γνώση ἢ μᾶλλον μὲ ἐπίγνωση τῆς ἀποστολῆς τους. Μιλᾶμε συχνὰ καὶ σὲ ὅλους τοὺς τόνους ὅτι διατρέχουμε τὸν κίνδυνο τῆς ἀφομοίωσης ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους λαοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ παράλληλα κάνουμε τὸ πᾶν γιὰ νὰ ἀφοπλίσουμε τὸ λαό μας καὶ ἰδίως τὰ παιδιά μας ἀπὸ τὴ φυσική τους θωράκιση, ὥστε νὰ μείνουν ἀπροστάτευτα, ἔκθετα, ἀναιμικά, ἕτοιμη τροφὴ καὶ λεία ὁποιουδήποτε αἰσθητοῦ ἢ νοητοῦ θηρίου.

Ἡ μεγάλη εὐθύνη γι' αὐτὸ βαρύνει τοὺς ὤμους τῆς Παιδείας μας. Ἀλλ' ὄχι μόνον. Τὴ διάπλαση τοῦ ἀνθρώπου δὲν τὴν κάνει ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο τὸ σχολεῖο. Τὸ σχολεῖο ἔχει ἀναλάβει τὴν ἐκπαίδευση, ἡ κοινωνία ὅλη ἐξασκεῖ τὴν παιδεία. *«Ὅμως σήμερα κανένας νουνεχὴς καὶ ἔντιμος παρατηρητὴς τῶν συντελουμένων στὸ χῶρο τῆς παιδείας δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ὑποστηρίξει πειστικὰ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία, μέσῳ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, προετοιμάζει, κατὰ κανόνα, πολίτες, ποὺ μποροῦν χωρὶς δεκανίκια νὰ σταθοῦν ὄρθιοι στὰ πόδια τους, νὰ γίνουν δημιουργικοὶ δι' ἑαυτοὺς καὶ τὸν τόπο αὐξάνοντας ἔτσι τὸν ἐθνικὸ πλοῦτο καὶ ἑπομένως καὶ τὸ ἔστω καὶ ἄνισο μερίδιο τοῦ καθενὸς στὴ συλλογικὴ εὐημερία (ποὺ δὲν εἶναι μόνο οἰκονομική) καὶ ἐξασφαλίζοντας μία θετικὴ καὶ ὑπολογίσιμη συμμετοχὴ τῆς χώρας μας στὸ διεθνῆ καταμερισμὸ τῆς*

ἐργασίας, στὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ στὴ διεθνῆ ἀλληλεξάρτηση ὡς ἰσότιμος καὶ ἀνταγωνιστικὸς ἑταῖρος. Τὸ ἐκπαιδευτικό μας σύστημα ἐπὶ δεκαετίες τώρα, ἀλλὰ ἰδιαίτερα τὰ τελευταῖα χρόνια, κινεῖται μεταξὺ τῆς καλλιέργειας ψευδαισθήσεων, ποὺ ὁδηγοῦν συχνὰ στὴν αὐταπάτη καὶ τῆς συνειδητῆς ἐξαπάτησης τῶν πολλῶν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ καθορίζουν τὸ περιεχόμενο τῆς παιδείας καὶ τοὺς προσανατολισμοὺς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος» (Γ. Μαρίνου: *«Παιδεία: ὥρα πιὰ νὰ σκεφθοῦμε ὅλοι σοβαρά, καὶ ἰδίως οἱ μαθητές»*, στόν *«Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο»*, φ. 52, 27-12-1990, σ. 3). Παρὰ τὴν ἀπόλυτη ὅμως σημασία τῆς κοινωνικῆς παιδείας, ἡ ἐποχή μας μόνο ἐκπαίδευση μπορεῖ νὰ προσφέρει. *«Διότι ἡ καταναλωτικὴ κοινωνία δὲν εἶναι κοινωνία Παιδείας. Οὔτε ἡ τεχνολογική μας ἐποχὴ εἶναι ἐποχὴ Παιδείας. Βέβαια ἀρδευόμαστε ἀκόμη ἀπὸ τὰ νάματα τῆς μεγάλης Παιδείας τοῦ παρελθόντος. Ὅμως τὸ ρεῦμα τους ὁλονὲν λιγοστεύει»* (Χρ. Μαλεβίτση: *«Ὁ κόσμος»*, στήν *«Καθημερινή»*, 5-2-1990).

Ἡ διαπίστωση αὐτὴ εἶναι τραγικὴ στὴν ἁπλότητά της. Σὲ μιὰ ρυθμισμένη κοινωνία, παιδεία προσφέρει καὶ ἡ οἰκογένεια, καὶ ἡ Ἐκκλησία, καὶ ὁ γονιός, καὶ ὁ κληρικός, καὶ ὁ δημοσιογράφος, καὶ ὁ φίλος, καὶ ὁ γείτονας, τὸ ραδιόφωνο, τὸ θέατρο, τὸ βιβλίο, ἡ τηλεόραση, τὰ κόμματα, ἡ βουλή, οἱ ἄρχοντες μὲ τὸ ἦθος τους, οἱ διανοούμενοι μὲ τὰ γραπτά τους, οἱ καλλιτέχνες μὲ τὰ ἔργα τους. Ὅλοι αὐτοί, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, διδάσκουν ἀξίες, συμπεριφορά, ἀξιολογήσεις, νοοτροπίες. Εἶναι, μὲ ἄλλα λόγια, πρότυπα πρὸς μίμησιν. Ἀλλὰ οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς σήμερα ἔχουν καταδυναστεύσει καὶ ἐξακολουθοῦν

νὰ καταδυναστεύουν τὰ ὁράματα, τὶς προσδοκίες καὶ τὶς ἐλπίδες τῶν μὴ προνομιούχων, προβάλλοντας τὸ ἀπατηλὸ ἀρχέτυπο ποὺ *ἡ μαρξιστικὴ ἰδεολογία*, ποὺ τώρα καταρρέει, εἶχε ἀναγάγει σὲ ἱερὸ θεσμό. Γιατὶ ἡ ἰδεολογία αὐτὴ προσπαθώντας νὰ καταλύσει τὸ κοινωνικοοικονομικὸ σύστημα τῆς ἀγορᾶς κατεξευτέλισε καὶ ἔπνιξε μὲ τὴ βία ἢ τὴ λάσπη τῆς συκοφαντίας ὅλες τὶς ἀπὸ καταβολῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας ἀξίες, ποὺ διεμόρφωσε μὲ τὴν ἐξέλιξή του ὁ πολιτισμὸς μέσα ἀπὸ χιλιετίες ἀγώνων καὶ ἑκατόμβες θυσιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ τώρα ποὺ αὐτὸ τὸ ἄκαμπτο μέχρι πρό τινος καὶ ἀπάνθρωπο σύστημα ζωῆς ποὺ ἀγνόησε τὸν ἄνθρωπο καὶ ἐβίασε τὴ φύση του, καταρρέει σὰν χάρτινος πύργος ὑπὸ τὶς ἀρὲς ἑκατομμυρίων ὑπάρξεων ποὺ ἐταλανίσθησαν ἐξ αἰτίας του ἐπὶ πολλὲς δεκαετίες, τὰ ἰδανικὰ ἐμφανίζονται τόσο πολὺ εὐτελισμένα καὶ ἀδύναμα νὰ σηκωθοῦν, ὥστε ὁ κόσμος κινδυνεύει νὰ καταληφθεῖ ἀπὸ ἀγωνία μέχρι καὶ πανικό, μὴ εὑρίσκοντας ποῦ νὰ στηριχθεῖ.

Παράλληλα καὶ *ἡ ἄλλη ἰδεολογία τοῦ καταναλωτισμοῦ*, ἀφοῦ ἐχάρισε στὸν δυτικὸ ἄνθρωπο τὴν ἀφθονία τῶν ἀπολαύσεων καὶ τὴν ἀσυδοσία τῆς ἀνελευθερίας του ὑποτάσσοντάς τον στὶς καταλυτικὲς ἀνθρώπινες ἀνάγκες, οὐσιαστικὰ ἔκαψε θυμίαμα στὸ βωμὸ τοῦ πρακτικοῦ ὑλισμοῦ καὶ ἐστέρησε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὶς προοπτικὲς τῆς μεταφυσικῆς πραγματικότητος, περιορίζοντάς τον ἀσφυκτικὰ στὰ περιωρισμένα ὅρια τῆς συμβατικῆς ἐνδοκοσμικότητας, ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς ψυχικὲς καὶ πνευματικές του ἀναζητήσεις. Καίτοι ὅμως τὸ σύστημα αὐτὸ τῶν ἀγελαίων κατευθύνσεων, ἀφήνει περιθώρια γιὰ

τὴ λειτουργία τῆς ψυχῆς, ὡστόσον ἔχει καὶ αὐτὸ τὶς εὐθύνες του γιὰ τὴ διολίσθηση τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀνομία τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας καὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα μοιάζει νὰ εἶναι τὸ ἴδιο. Καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ τὰ ἰδανικὰ ἔχασαν τὴν σπιρτάδα τους καὶ δὲν ἐμπνέουν πιὰ τοὺς νέους ὥστε νὰ ἀποκτᾶ νόημα γι' αὐτοὺς ὁ ἀγώνας γιὰ τὴ ζωή. Γιατὶ ὅσο κι ἂν λένε οἱ σημερινοὶ νέοι ὅτι τοὺς ἐκφράζει τάχα ἡ ρὸκ μουσική, τὰ ναρκωτικά, ἢ ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία, δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἀντιλαμβάνονται ἀκόμη καὶ οἱ διανοητικὰ ἀνεπαρκεῖς ἢ καὶ οἱ πιὸ ντροπιασμένοι, ὅτι ὅλα αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ ἀποτελοῦν σκοπὸ τῆς ζωῆς, οὔτε ὑπόσχεση ἑνὸς αὔριον ποὺ θὰ φέρει τὴν εὐτυχία καὶ μαζὶ καὶ τὴν ἐπιτυχία καὶ τὴν πληρότητα τοῦ εἶναι.

Μὲ βάση τὶς ἀνωτέρω παρατηρήσεις καὶ ἐπισημάνσεις ἐπιθυμῶ τώρα νὰ ἔλθω νὰ ἐξετάσω πῶς ἐφθάσαμε μέχρις ἐδῶ. Στὸ ζήτημα αὐτὸ ὁ καθένας ἔχει καὶ ἴσως νὰ δικαιοῦται νὰ ἔχει τὶς προσωπικές του ἐκτιμήσεις, προβάλλοντας γιὰ τοὺς ἄλλους μὲν τὶς πελώριες εὐθύνες τους, γιὰ τὸν ἑαυτό του δὲ τὸ ἄλλοθι ποὺ αἰσθάνεται ἀναγκαῖο γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὶς δικές του εὐθύνες. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ ἤμασταν ἔξω ἀπὸ τὰ πράγματα ἂν λέγαμε πὼς γιὰ τὸ χάλι αὐτὸ φταῖμε ὅλοι μας.

Φταῖνε πρῶτα-πρῶτα ἐκεῖνοι ποὺ κυβερνοῦν ἢ θέλουν νὰ κυβερνήσουν, καὶ ποὺ ἴσως νὰ θέλουν νὰ μὴ παράγονται στὰ σχολεῖα σκεπτόμενοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ κραυγαλέα φερέφωνα τῶν κομματικῶν τους ἐπιλογῶν.

Φταῖνε ἀκόμη ἐκεῖνοι ποὺ διδάσκουν καὶ πού, ὅλα δείχνουν ὅτι ἔχουν ὑποστεῖ θανάσιμη διάβρωση σὲ ὅ,τι ἀναφέρεται στὸ λειτούργημα ποὺ ἀσκοῦν. Ὁλονὲν καὶ λιγότεροι συμπεριφέρονται σὰν δάσκαλοι καὶ πιὸ πολὺ καὶ πιὸ συχνὰ σὰν ἐπαγγελματίες.

Φταῖνε οἱ γονεῖς, ποὺ ἀφοῦ ἔζησαν καὶ ζοῦν μέσα στὴν χωρὶς ἠθικὲς ἀξίες κοινωνία, θέλουν τὰ παιδιά τους νὰ ζήσουν καὶ αὐτὰ στὴν ἴδια διαβρωμένη κοινωνία καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὸ περιπόθητο «χαρτί» ποὺ εἶναι χωρὶς ἀντίκρυσμα, δηλ. ἕνα τυπικὸ ἐφόδιο χωρὶς οὐσία.

Φταῖνε τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας ποὺ ἐκτρέφουν τὴν ἀνωριμότητα τῶν νέων, τοὺς ἀναγορεύουν σὲ καλὸ πελάτη καὶ τοῦ πλασσάρουν ἔντεχνα τὴν πραμάτεια τους, ἔστω κι ἂν εἶναι καταλυτικὴ θεσμῶν καὶ ἀξιῶν.

Φταίει τὸ παιδαγωγικὸ σύστημα, ποὺ θεωρεῖ τὰ παιδιὰ περίπου ὥριμα γιὰ τὴν αὐτοδιάθεσή τους καὶ χύνει σπονδὲς στὴν ἱκανότητά τους νὰ στέκονται ἰσότιμα δίπλα στοὺς δασκάλους τους, ἔχοντας περιφρονήσει τὸ σύστημα τῆς ἀνταμοιβῆς τοῦ κόπου καὶ ἰσοπεδώσει δικαίους καὶ ἀδίκους σὲ μιὰ προσπάθεια κολακείας τῶν ἀδυναμιῶν τῶν νέων μας, καὶ θεοποίησης τῆς φυγοπονίας των.

Φταῖνε οἱ ἐκπρόσωποι τῆς πνευματικῆς μας ἡγεσίας, ἐκτὸς ἐλαχίστων, διότι δὲν ὕψωσαν τὴ φωνή τους καὶ δὲν διεχώρισαν τὴ θέση τους ἀπὸ τὸ συντελούμενο ἔγκλημα σὲ βάρος τοῦ ἔθνους. Θὰ περίμενε κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μὴν ὑποκύψουν στὸν πειρασμὸ τοῦ δῆθεν προοδευτισμοῦ καὶ νὰ σηκώσουν ψηλὰ τὴ σημαία τῆς σωστῆς παιδείας ποὺ φτιάχνει ἀνθρώπους καὶ ὄχι ρομπότ.

Φταῖνε οἱ λαϊκιστὲς κάθε μορφῆς ποὺ σκυλλεύοντας τὸ

ἐθνικὸ σῶμα ἐθώπευσαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ θωπεύουν τὶς ἀδυναμίες καὶ τὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς γιὰ νὰ ἀποκομίσουν πρόσκαιρο κέρδος. Ἔτσι ἐξευτέλισαν κάθε ἔννοια ἀγώνα γιὰ τὰ ψηλὰ καὶ τὰ ὄμορφα καὶ κατεδάφισαν τὶς ἐλπίδες καὶ τὰ ὁράματα.

Φταῖνε οἱ σύμβουλοι τοῦ δῆθεν ἐκδημοκρατισμοῦ, στὴν πραγματικότητα ὅμως τοῦ ἐκφασισμοῦ τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς, μὲ τὴν καπηλικὴ προβολὴ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, σὲ βάρος τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ προσώπου καὶ μὲ τίμημα τὸν ἐξανδραποδισμὸ τῶν παιδιῶν μας, τοῦ ἤθους των καὶ τῆς ἐπάρκειάς των.

Φταῖνε οἱ συνδικαλιστὲς τοῦ χώρου, ποὺ ἐνῶ κάμνουν ὅτι κόπτονται γιὰ τὰ δικαιώματα τῶν παιδιῶν στὴ γνώση καὶ στὴ μάθηση, αὐτοὶ πέρσι κρατοῦσαν ὁμήρους χιλιάδες μαθητῶν ἂν δὲν ἱκανοποιοῦνταν τὰ δραχμοειδῆ αἰτήματά των.

Φταῖνε οἱ ἴδιοι οἱ μαθητές, ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀντιληφθεῖ ὅτι «χρησιμοποιοῦνται» γιὰ ἄνομους σκοπούς, πολιτικούς, κομματικούς, οἰκονομικούς, χρησιμοθηρικούς, ἀντὶ νὰ εἶναι τὸ ἀκριβὸ πετράδι τῶν ὀνείρων μας καὶ τῶν κόπων μας. Φταῖνε ἀκόμη γιατὶ παρασύρονται ἢ δείχνουν νὰ παρασύρονται ἀπὸ ἀνεύθυνες ντιρεκτίβες ποὺ στρέφονται ἐναντίον τους, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ἤδη προβληματική μας παιδεία νὰ καθίσταται ἀκόμη πιὸ τραυματικὴ καὶ ἀνίκανη νὰ ἐπιτελέσει τὴν ἀποστολή της.

Φταῖνε οἱ προγραμματιστὲς τῶν συνεχῶν ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων, οἱ ὁποῖες συνήθως κατεβάζουν τὸ ἐπίπεδο τῶν σπουδῶν, ἀντὶ νὰ τὶς ἀναβαθμίζουν, ὅπως ἰσχυρίζονται. Ἔτσι τὰ πειράματα ἀποβαίνουν σὲ βάρος τῶν νέων, σὲ βάρος ὅλου τοῦ ἔθνους ποὺ ἤδη ἔχει ἀρχίσει νὰ γεύεται τοὺς πι-

κροὺς καρποὺς τῆς ὑποβάθμισης τῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν περισσοτέρων μαθητῶν μας νὰ παρακολουθήσουν σὲ βάση ἰσοτιμίας τοὺς συναδέλφους τῶν ἄλλων χωρῶν.

Ὅλοι αὐτοί, ὅλοι ἐμεῖς ἐφέραμε τὴν παιδεία στὰ σημερινά της χάλια. Καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἐμᾶς ἀντὶ νὰ τύπτομε τὰ στήθη καὶ νὰ ψελλίζουμε τὸ MEA CULPA ἔχουμε τὸ θράσος νὰ ζητᾶμε καὶ ρέστα καὶ νὰ ἐλέγχουμε τοὺς ἄλλους ζητώντας τους νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὶς δικές μας ἀντιλήψεις. *«Φρενοκομεῖον ἡ Ἑλλάς»*, θὰ μποροῦσε νὰ ὀνομασθεῖ αὐτὸς ὁ τόπος, ὅπου ἀνθεῖ ἡ σχιζοφρένεια, ἡ ἀπάτη, ἡ παραπληροφόρηση καὶ ἡ ἀνευθυνότητα. Ἐκεῖ ἐφθάσαμε οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σωκράτους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Μακρυγιάννη. Τρεφόμαστε μὲ ψευδαισθήσεις καὶ ἐπιμένουμε πεισματικὰ νὰ ἀγνοοῦμε τὴν πραγματικότητα, καλύπτοντάς την ἔντεχνα μὲ πρόχειρα ἐπιθέματα, ποὺ ἡ πρώτη πνοὴ τοῦ ἀνέμου θὰ τὰ παρασύρει καὶ θὰ ἀποκαλύψει τὴν τραγική μας γυμνότητα.

Τὸ σημερινὸ σχολεῖο θέλει γκρέμισμα καὶ νέο κτίσιμο. Αὐτὴ εἶναι ἡ δική μου γνώμη. Καθὼς σκύβω πάνω του προσπαθῶ νὰ διακρίνω ἂν μέσα στὸ σημερινὸ σχολεῖο οἰκοδομεῖται ὁ ἄνθρωπος ποὺ χρειάζεται ἡ σημερινή μας πατρίδα, αὐτὸς ποὺ ὁριοθετεῖται ἀπὸ τὴν μακροχρόνια παράδοσή μας. *Καὶ βλέπω κατ' ἀρχὴν τὰ σχολικὰ βιβλία.* Ἀπὸ αὐτὰ ἔχει ἐπιμελῶς ἀφαιρεθῆ κάθε τι ποὺ παρακινοῦσε πρὸς τὴν ἀγάπη, πρὸς τὸ Θεό, πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τὶς παραδοσιακὲς ἀξίες. Σ' αὐτὰ στηλιτεύεται ἡ ἄμιλλα, ἡ ἐπιβράβευση τῶν ἀξιῶν καὶ ἐπιδοκιμάζονται οἱ ἀπείθαρχοι, οἱ νωχελεῖς,

οἱ ἐξυπνάκηδες. Ἂν δὲ λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψιν του ὅτι στὴν Ἑλλάδα τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα λειτουργεῖ διαστρεβλωτικά, ἔχοντας ὡς κέντρο βάρους ὄχι τὴ γενικότερη παιδεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν καλλιέργεια τῶν νοητικῶν δυνάμεων, καὶ τῆς κριτικῆς ἱκανότητος τοῦ νέου ὡς ὑπευθύνου πολίτη, ἀλλὰ τὴν μὲ κάθε τρόπο εἰσαγωγή του στὰ ΑΕΙ, τότε τὸ μὲν σχολεῖο χάνει τὴν αὐτοτέλειά του, τὸ δὲ σχολικὸ βιβλίο προσλαμβάνει πελώριες καὶ πολύτιμες διαστάσεις.

Θὰ παραθέσω ἕνα ἐκτενὲς ἀπόσπασμα ἀπὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ καθηγητῆ Γ. Μπαμπινιώτη γιὰ τὸ ὕφος καὶ τὸ ἦθος τῶν ἐν χρήσει σχολικῶν βιβλίων: *«Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακινδυνεύεις μέσα στὴν τάξη τὴν ἀξιοπρέπειά σου ὡς πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ μαζὶ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀξιοπιστία σου ὡς δασκάλου, διδάσκοντας βιβλία ὅπου προβάλλεται ὡς πρότυπο… τὸ ἀλβανικὸ μοντέλο ἢ προπαγανδίζονται τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ κυβερνῶντος κόμματος ἢ προβάλλεται ὡς ἰδανικὴ στὶς σχέσεις της ἡ κοινωνία τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων (τροφοσυλλεκτῶν) ποὺ ὅμως -ὑποσημειώνεται- ζοῦσαν κατὰ μέσον ὅρο 19 ἔτη… Οὔτε ἐν ὀνόματι ἑνὸς ἐπιπόλαιου ἐκσυγχρονισμοῦ μπορεῖς νὰ παριστάνεις τὶς μορφὲς τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ποὺ ἀνήχθησαν σὲ σύμβολα ἐννοιῶν καὶ ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου στὸν εὐρύτερο δυτικὸ πολιτισμό, ὡς φιγοῦρες κόμικς. Οὔτε ἐπίσης μὲ ἀφελοῦς συλλήψεως διδακτικὰ τάχα παραδείγματα, παιδαριώδη ἢ ἐπιεικῶς ἀτυχῆ, ἐπιτρέπεται νὰ διακυβεύεις τὸ κῦρος τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου καὶ μαζὶ τοῦ δασκάλου, ὑποτιμώντας συγχρόνως προκλητικὰ τὴν κρίση καὶ τὶς ἱκανότητες τῶν μαθητῶν στοὺς ὁποίους ἀπευθύνεσαι. Καὶ βεβαίως εἶναι ἀδιανόητα γιὰ σχολικὴ χρήση κείμενα μὲ τέτοια γλωσσικὴ διατύ-*

πωση, ὥστε μαθητές, δάσκαλοι, γονεῖς καὶ ἄλλοι συμπάσχοντες (γείτονες, συγγενεῖς, φίλοι...) νὰ ἐγκύπτουν ἐπὶ μακρὸν καὶ νὰ ἀνταλλάσσουν σκέψεις πῶς πρέπει νὰ νοηθοῦν τὰ ἀνοήτως νοούμενα καὶ ἀνεξιχνιάστως διατυπούμενα ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ὁρισμένων σχολικῶν βιβλίων» (Γ. Μπαμπινιώτη: *«Εὐλογία ἢ κατάρα;»*, στό *«Βῆμα»*, 5-8-1990). Θὰ κλείσω αὐτὸ τὸ κεφάλαιο μὲ τὴν ὑπόμνηση ἔντονης διαμαρτυρίας πρὸς τὴν κυβέρνηση πλειάδος καθηγητῶν Πανεπιστημίου γιὰ τὴν καταστροφικὴ τῶν συνειδήσεων καὶ βεβηλωτικὴ τῶν ἀξιῶν διδασκαλία τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ ποὺ ἐπιχειρεῖται μέσα ἀπὸ τὰ ἐγχειρίδια τῶν σχολικῶν βιβλίων τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Κοινωνιολογίας τῆς Γ΄ Λυκείου, μὲ ἡμερομηνίαν Αὐγούστου 1990.

Ἡ ποιότητα καὶ τὸ ἦθος τῶν διδασκόντων εἶναι ἕνας ἄλλος ἰσχυρὸς πολίτης ποὺ ὁρίζει τὴ διάσταση τῆς ἐκπαίδευσης. Ἀναγνωρίζοντας τὴν ὕπαρξη τῶν σπουδαίων ἐκείνων ἐκπαιδευτικῶν ποὺ ἔγιναν δάσκαλοι ἀπὸ ἕνα ἀσίγαστο ἵμερο προσφορᾶς πρὸς τὰ παιδιὰ καὶ συνεχίζουν τὴν σκληρή τους ἀποστολὴ μὲ πίστη στὰ ἰδανικὰ τῆς ἑλληνορθόδοξης παιδείας, δὲν μπορῶ νὰ μὴ σταθῶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν μετατρέψει τὸ λειτούργημα σὲ ἐπάγγελμα, ποὺ ἀσκεῖται μάλιστα προκλητικὰ καὶ ἀνόσια. Ἡ ἔλλειψη ἀσφαλῶς κάποιου συστήματος ἐπιλογῆς μετὰ τὴν ἀπόκτηση τοῦ πτυχίου, ἔχει συμβάλει στὴ συσσώρευση μέσα στὸ διδακτικὸ σῶμα τῆς παιδείας μας στοιχείων ἀλλοπρόσαλλων, μηδενιστικῶν, ἀρνητικῶν, ψυχοπαθολογικῶν καὶ ἀνώμαλων, ἀνίκανων καὶ καταστροφικῶν ποὺ ἔχουν ἀνα-

γάγει τὸν πλουτισμὸ σὲ σκοπὸ καὶ τὸν ἀμοραλισμὸ σὲ θεσμοποιημένη κατάσταση. Ποὺ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ προβάλουν τὸν ἑαυτό τους σὰν παράδειγμα γιὰ μίμηση, ποὺ χρησιμοποιοῦν τὴν ἕδρα γιὰ τὴ διοχέτευση τοῦ δηλητηρίου τῆς ἀθεΐας καὶ τοῦ ὑλισμοῦ, ποὺ μετέρχονται τὸν ἐκβιασμὸ σὲ βάρος τῶν παιδιῶν καὶ τῶν γονέων των γιὰ νὰ ἀρυσθοῦν οἰκονομικὰ καὶ ἄλλα ὀφέλη, ποὺ μὲ ἀναξιοπρέπεια καὶ ἀδιστακτωσύνη προβάλλουν τὶς προσωπικές τους ἐπιλογὲς καὶ ἀποτυχίες στὴ ζωὴ σὰν φωτεινὰ μετέωρα ποὺ καθοδηγοῦν. Ποὺ ποδοπατοῦν τοὺς ἀληθινοὺς παιδευτικοὺς στόχους καὶ ὠχυρωμένοι πίσω ἀπὸ τὴ συνδικαλιστικὴ προστασία τοῦ κλάδου ὑπεραμύνονται τῆς δῆθεν ἀσυλίας τοῦ σχολείου, γιὰ νὰ ἀπομακρύνουν κάθε κριτικὴ παρουσία σὲ βάρος των καὶ νὰ ἀσυδοτοῦν ἀνεξέλεγκτα. Ποὺ καλλιεργοῦν τὸν νόμο τῆς ἥσσονος προσπαθείας καὶ τῶν ἀπαιτήσεων, ὑμνολογώντας τὴν ἀνικανότητα καὶ τὴν ἀδαημοσύνη.

Ἔχουν παντελῶς ἐκλείψει ἀπὸ τὴ σχολικὴ διαδικασία οἱ τεχνικὲς τοῦ ἐλέγχου τῆς ἀποδοτικότητος τῶν διδασκόντων, τῆς ἐπιστημονικῆς τους ἐπάρκειας, τῆς οὐσιαστικῆς τους προσφορᾶς. Δίκαιοι καὶ ἁμαρτωλοὶ στὸ ἴδιο τσουβάλι μέσα. Καὶ αὐτὸ σημαίνει γιὰ τοὺς μὲν ἄξιους ἀπογοήτευση, γιὰ τοὺς δὲ ἀνάξιους ἀποθράσυνση. Καὶ τὰ δύο στρέφονται κατὰ τῆς παιδείας. Γιατὶ ὅταν οἱ ἱκανοὶ ἀπελπίζονται καὶ οἱ ἀνίκανοι ἀποθρασύνονται τότε ἡ ἀρετὴ δεινοπαθεῖ καὶ ἡ σχολικὴ προσπάθεια ἀποτυγχάνει.

Τὰ ἐπιτελικὰ ὄργανα τῆς Παιδείας αὐτοσχεδιάζουν καὶ πειραματίζονται συνεχῶς. Ἡ μία κυβέρνηση καταργεῖ ὅ,τι ἡ ἄλλη οἰκοδόμησε. Ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλη, τὰ συστήματα βαθμολόγησης τῶν

μαθητῶν, ἐξετάσεων καὶ εἰσαγωγῆς στὰ ΑΕΙ μεταβάλλονται σὲ συχνὰ χρονικὰ διαστήματα. Τελευταῖα εἴχαμε τὴν ἐμπειρία τῶν περιώνυμων Διαταγμάτων ποὺ δημοσιεύθηκαν καὶ ἀνεστάλησαν. Ὅποιος ἔχει δύναμη καταργεῖ τὶς ρυθμίσεις ἢ τὶς προσαρμόζει στὰ συμφέροντά του. Τὴ μιὰ οἱ καθηγητές, τὴν ἄλλη οἱ μαθητὲς συμβάλλουν στὸ καθησιό, χάνονται πολύτιμες ὧρες ἀπὸ ἀβελτερία ἢ καὶ σκοπιμότητα, ἔχουμε θεσμοποιήσει καὶ τὸ ζήτημα τῶν λεγομένων ἀδικαιολόγητων ἀπουσιῶν, ποὺ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀπροκάλυπτη «κοπάνα» μὲ τὶς εὐλογίες τῶν νόμων τοῦ κράτους. Ποῦ ἀλλοῦ ἰσχύουν τέτοιες ρυθμίσεις; Ἀδυνατῶ καὶ νὰ τὸ φανταστῶ κἄν.

Καὶ ἔρχομαι, τελευταῖα, στοὺς ἴδιους τοὺς μαθητές. Τὰ παιδιὰ ἀρχίζουν νὰ συνέρχονται καὶ νὰ συνειδητοποιοῦν ὅτι ἔχουν πέσει θύματα στὰ χέρια ἐπιδέξιων δημαγωγῶν. *«Δὲν προετοιμάζονται γιὰ τὴ ζωὴ οὔτε μὲ ἐκεῖνα τὰ ψυχικὰ ἐφόδια ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ νὰ ἀντέξουν στὶς κακουχίες τῆς ζωῆς καὶ γιὰ νὰ βγοῦν νικητὲς οὔτε καὶ μὲ τὶς γνώσεις καὶ δεξιότητες ἐκεῖνες ποὺ θὰ τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ μποροῦν νὰ εἶναι ἀνταγωνιστικοὶ καὶ μέσα στὴν ἴδια τους τὴ χώρα. Οἱ νέοι ὅμως ποὺ καταλαβαίνουν τὴν ἀπάτη καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὶς παγίδες της εἶναι δυστυχῶς ἡ μειοψηφία»* (Γ. Μαρίνου, ἔνθ' ἀνωτ., σσ. 7-8).

Οἱ περισσότεροι δὲν ξέρουν οὔτε τί ζητοῦν, οὔτε πῶς τὸ ζητοῦν. *Ζητοῦν* ὑλικοτεχνικὴ ὑποδομή, ἀλλ' αὐτὴν ποὺ τοὺς παρέχουν τὴν καταστρέφουν βάρβαρα. *Ζητοῦν* καλύτερα βιβλία, ἀλλὰ παζαρεύουν λιγότερες σελίδες γιὰ ἐξέταση. *Ζητοῦν* καλύτερους δασκάλους, ἀλλὰ συμπαρίστανται ταυτόχρονα στὴ διατήρηση τῆς ἐπετηρίδος ἡ ὁποία

ἀπομακρύνει τοὺς ἄξιους καὶ ἱκανούς. *Ζητοῦν* σεβασμὸ ἀπὸ τοὺς δασκάλους, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι ἀσεβοῦν ἀπέναντί των. *Ζητοῦν* νὰ καταργηθεῖ ἡ ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευση, καὶ ταυτόχρονα ξημεροβραδυάζονται στὰ ἰδιωτικὰ φροντιστήρια καὶ φοιτοῦν στὴν παραπαιδεία. *Ζητοῦν* νὰ μὴ λειτουργήσουν στὴν Ἑλλάδα ἰδιωτικὰ πανεπιστήμια, ἀλλὰ παράλληλα ματαιώνουν καὶ τὴν ἀναβάθμιση τῶν δημοσίων πανεπιστημίων. *Ἀγωνίζονται* γιὰ μιὰ καλύτερη ὅπως λένε παιδεία, καὶ ταυτόχρονα ἐπιτρέπουν τὴν εἴσοδο στὰ σχολεῖα των τῶν ἀναρχικῶν καὶ τῶν φρικιῶν. *Ζητοῦν* κονδύλια γιὰ τὴν παιδεία, καὶ σπαταλοῦν ἀνώφελα τὰ ἑκατομμύρια μὲ βανδαλισμούς. *Ζητοῦν* νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα τῆς «κοπάνας» καὶ ἀξιώνουν νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ σχολεῖο συγκροτημένοι. *Ζητοῦν* νὰ ἔχουν καλοὺς δασκάλους, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι δὲν δέχονται ἔλεγχο στὴ ζωή των μέσα κι ἔξω ἀπ' τὸ σχολεῖο. *Ζητοῦν* νὰ ἀποφασίζουν αὐτοὶ γιὰ ὅ,τι δήποτε συμβαίνει στὸ σχολεῖο, ἀλλὰ εἶναι ὅλα τὰ ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ μαθητές.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ μαθητιῶσα νεολαία μας βρίσκεται σὲ δεινὴ σύγχυση. Προσφεύγει στὶς εὔκολες λύσεις, γιατὶ δὲν ἀντέχει στὸ ζόρισμα. Ὁπαδὸς τοῦ νόμου τῆς ἥσσονος προσπαθείας ἀναζητεῖ λύσεις χωρὶς κόστος. Καὶ τὸ κράτος τὶς δίδει. Ἀρκεῖ νὰ γίνουν ὅλα χωρὶς δυσκολίες. Τώρα ἔχουμε, μὲ τὸ σύστημα τῆς ὑποχρεωτικῆς προαγωγῆς ἀπὸ τὴ μιὰ τάξη στὴν ἄλλη, ἀποφοίτους Δημοτικοῦ καὶ Γυμνασίου μέν, ἀλλ' ὄχι καὶ μορφωμένους νέους. Τεχνητὰ ἀνέβηκε ὁ δείκτης ἀλφαβητισμοῦ, οὐσιαστικὰ ὅμως ἔχομε στρατιὲς ἀναλφαβήτων ἢ ὀλιγογραμμάτων. Καὶ ἀφοῦ ἔτσι τὰ ἔχομε κανονίσει ὕστερα ἐκπλησσόμεθα

γιατὶ τὰ παιδιὰ δὲν ξέρουν γράμματα, οὔτε νὰ διατυπώνουν τὶς σκέψεις των, οὔτε νὰ γράφουν ἑλληνικά.

Διερωτῶμαι: Δὲν θὰ βρεθεῖ ποτὲ τάχα ἕνας ὑπεύθυνος γιὰ νὰ πεῖ πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις τὴν ἀλήθεια; Ἡ Παιδεία ψυχορραγεῖ καὶ ἐξακολουθοῦμε νὰ παίζομε θέατρο; Δὲν θὰ βρεθεῖ κάποιος νὰ πεῖ στὰ παιδιὰ ὅτι τὰ ψέμματα δὲν περνοῦν πιὰ καὶ ὅτι ἂν θέλουν νὰ ζήσουν καὶ προκόψουν πρέπει νὰ κοπιάσουν; Δὲν θὰ βρεθεῖ κάποιος νὰ πεῖ στοὺς ἐκπαιδευτικοὺς συνδικαλιστὲς ὅτι δὲν μετριοῦνται ὅλα τὰ πράγματα μὲ τὸν πῆχυ τοῦ ὑλικοῦ συμφέροντος, οὔτε προσφέρονται ὅλα γιὰ κομματικὴ ἐκμετάλλευση; Ποιός τάχα θὰ τοὺς ὑπενθυμίσει ὅτι εἶναι ἐκεῖ γιὰ νὰ προσφέρουν θετικὸ καὶ διαχρονικὸ ἔργο; Ποιός θὰ ἀπευθυνθεῖ πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ θὰ τοὺς καλέσει νὰ συνεργασθοῦν σοβαρὰ μὲ τὸ σχολεῖο γιὰ νὰ ξεπερασθεῖ ἡ κρίση, ἀφήνοντας κατὰ μέρος τοὺς συναισθηματισμοὺς καὶ τὴ συμπαράσταση στοὺς κάθε λογῆς κανακάρηδες καὶ στοὺς ποικίλους δημαγωγούς;

Ἔτσι ποὺ πᾶμε, ἐν ὄψει μάλιστα καὶ τοῦ 1992 θὰ ἔλθει ὥρα ποὺ θὰ ἰσχύσει αὐτὸ ποὺ σὲ μιὰ ἐπιθεώρηση θεατρικὴ ἔλεγε γνωστὸς κωμικός: *«Μὲ τὸ πτυχίο τῆς Παντείου δὰ πατᾶς κάποτε σταφύλια στὸν τρύγο. Καὶ μὲ τοῦ Πολυτεχνείου δὰ μαζεύεις ἐληὲς στὸν κάμπο»*. Ποιός θὰ πείσει τοὺς δογματικοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ὅτι δὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ἕδρα γιὰ τὴν προώθηση τῆς ἰδεολογίας των; Καὶ ποιός θὰ ξαναφέρει τὴν ὀρθόδοξη πνευματικότητα στὴν ἐκπαίδευση; Ποιός θὰ πείσει τὰ παιδιὰ καὶ

τοὺς γονεῖς των ὅτι εἶναι θλιβερὸ νὰ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ὑποτίμηση τῆς ἀξίας των; Ποιός θὰ πεῖ στοὺς καθηγητὲς ποὺ ἐν ὀνόματι ἑνὸς λαϊκισμοῦ καὶ προκειμένου νὰ γίνουν ἀρεστοὶ μοιράζουν πεντάρια, ὅπου αὐτὰ χρειάζονται, διαπράττοντας ἔτσι ἔγκλημα σὲ βάρος τῶν παιδιῶν; Ποιός θὰ κάνει σωστὲς ἐπιλογὲς βιβλίων, ὥστε νὰ ἀποσυρθοῦν τά «γονατογραφήματα» καὶ ὅσα ἔχουν γραφεῖ ὄχι γιὰ νὰ μεταδώσουν γνώσεις, ἀλλὰ γιὰ νὰ δυσκολέψουν τὸ διάβασμά των ἢ γιὰ νὰ «περάσουν» τὴν ἰδεολογία τοῦ συγγραφέα; Ποιός θὰ ξεκαθαρίσει τὴ γλῶσσα μας ἀπὸ τοὺς ξενικούς ὅρους, ποὺ συνεχῶς πολλαπλασιάζονται στὰ στόματα τῶν νέων, ποιός θὰ μελετήσει στὰ σοβαρὰ τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ μαθήματος τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν στὰ Γυμνάσια, ποιός θὰ ἐκπαιδεύσει τοὺς ἐκπαιδευτὰς γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ διδάξουν, ποιός θὰ μελετήσει τὴν χρησιμότητα τοῦ μονοτονικοῦ; Ποιός θὰ συνδέσει τὸ πτυχίο ἢ τὸ ἀπολυτήριο μὲ τὶς ἀνάλογες γνώσεις, ὥστε νὰ μὴ μοιάζει, ὅπως τώρα, μὲ κάλπικο νόμισμα; Ποιός θὰ βάλει τάξη στὶς τάξεις καὶ θὰ ἐπιβάλλει δίκαιους νόμους ποὺ θὰ ρυθμίζουν, ἀντὶ νὰ ἀπορρυθμίζουν τὴ σχολικὴ ζωή; Καὶ ποιός θὰ θελήσει νὰ ἀπομακρύνει τὸ βόλεμα ἀπὸ ὅσους τὸ φυλάττουν ἑπτασφράγιστο μυστικὸ γιατὶ ἔτσι ἔμαθαν ἢ ἔτσι τοὺς συμφέρει;

Ἔχει γραφεῖ ὅτι *«τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας ὁρίζει ἀριθμὸ εἰσαγομένων στὰ διάφορα ΑΕΙ μὲ τὴν προσδοκία ὅτι οἱ περισσότεροι θὰ εἶναι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κοπανατζῆδες καὶ δὲν θὰ προσέρχονται στὰ μαθήματα. Στηρίζει δηλ. τὸν ἀριθμὸ τῶν εἰσαγομένων σὲ μιὰν ἀνήθικη προσδοκία»* (Βλ. Γ. Μαρίνου: *«Οἱ ψευδαισθήσεις τῆς κοινωνίας μας καὶ ἡ ἀπάτη τῆς ἀνώτατης παιδείας»* στόν *«Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο»*, 31-8-

1989). Καὶ ὅτι *«τὸ πτυχίο ἔγινε πιὰ ἡ νέα «ἰδεολογία» τῶν Ἑλλήνων μπροστὰ στὴν ὁποία κλίνουν γόνυ ὅλες οἱ ἄλλες συνεργώντας μὲ τὴν σιωπή των, τὴν συγκατάνευσή των στὴν κυριαρχία τῆς ἀπάτης ὅτι ἀρκεῖ ἕνα χαρτὶ χωρὶς τὶς ἀντίστοιχες γνώσεις ποὺ βεβαιώνει γιὰ νὰ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν πολιτεία ὡς σοφὸς ἐπιστήμονας ἢ εἰδικός»* (ἔνθ' ἀνωτ.). Ὅμως εἶναι κοντὰ ἡ ἡμέρα, ἔφθασε ἤδη ὅπου, οἱ ξένες ἑταιρεῖες ποὺ θὰ εἰσβάλουν στὸν τόπο μας *«θὰ ζητοῦν ἀνθρώπους μὲ προσόντα καὶ πτυχίο καὶ ὄχι ἀνθρώπους μὲ πτυχίο, ἀλλὰ χωρὶς προσόντα»* (Σ. Καργάκου: *«Ἀποεντατικοποίηση ἢ ἐντατικοποίηση τῶν σπουδῶν;»* στὸ περιοδικὸ *«Ἡ Δρᾶσις μας»*, Φεβρ. 1990). Ποιός θὰ ἐπαναφέρει τὴν Παιδεία στὸ ἑλληνορθόδοξο πνεῦμα καὶ θὰ ἐξαφανίσει τὸν μέχρι τώρα ἔντεχνο ἀφανισμό του; Γιατὶ εἶν' ἀλήθεια ὅτι *«ὁ ἀφανισμὸς τοῦ μυθικοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος μέσα στὸν ψυχοφθόρο κόσμο τῆς τεχνολογίας θὰ ὁδηγήσει τὴν ἀνθρωπότητα σὲ κοσμοϊστορικὸ ναυάγιο»* (Χρ. Μαλεβίτση: *«Ὁ κόσμος»*, στήν *«Καθημερινή»*, 5-5-1990).

Εἴθε τὰ ἀγωνιώδη ἐρωτήματά μου, ποὺ ἀπευθύνονται σὲ πολλοὺς καὶ σὲ πολλὲς κατευθύνσεις, νὰ βροῦν τὴ σωστὴ ἀπάντηση. Δὲν τὴν περιμένω τώρα. Αὐτὸ εἶναι ὑπόθεση σοβαρὴ ποὺ θὰ ἀντιμετωπισθεῖ μὲ σοβαρότητα. Ἔτσι πρέπει νὰ γίνει, ἂν γίνει. Ἀλλ' ἂν οἱ ἄλλοι ἀδιαφορήσουν, σεῖς οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ποὺ διακονεῖτε μὲ σύνεση καὶ συνέπεια, στὸ ναὸ τοῦ πνεύματος, δὲν δικαιοῦσθε νὰ σιωπήσετε. Ἐμεῖς δὲ σᾶς βλέπουμε ἁπλῶς σὰν ὑπαλλήλους τοῦ κράτους ἢ σὰν ἐπαγγελματίες τῆς ζωῆς. Σᾶς θεωροῦμε λειτουργοὺς μιᾶς ἱερουργίας, ποὺ ἔχει γιὰ θυσιαστήριο τὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν μας καὶ χρησιμοποιεῖ τὸ Ἅγιο Βῆμα

τῆς παράδοσής μας. Στὰ χέρια σας κρατᾶτε τὸ Δισκοπότηρο τῆς ἀλήθειας καὶ μὲ τὴ Λαβίδα τοῦ λόγου σας, μεταγγίζετε τὴν ἄφθαρτη γνώση, πλάθοντας ταυτόχρονα τὶς νεαρὲς ὑπάρξεις, ποὺ σᾶς ἔχουμε ἐμπιστευθεῖ. Στὸ πρόσωπό σας βλέπουμε ὁ καθένας μας τὸν δάσκαλό του, τὸν ὁδηγητὴ τῶν παιδικῶν του χρόνων, τὸ εἴδωλο τῆς νιότης του. Ἀπὸ τὴν ἕδρα σας ἐκπορεύεται τῆς καρδιᾶς σας ὁ κτύπος, ζυμώνεσθε ἀκατάπαυστα μὲ τὴ ζάλη καὶ τὴ δίνη τῆς ζωῆς, ἀντικρύζετε καὶ ἀντιμετωπίζετε τὴν ἀνεμοθύελλα τῶν πειρασμῶν, ποὺ παρασύρουν τὰ παιδιά μας, ἀγωνίζεσθε μαζί μας, μοιράζοντας σωσίβια, γλυτώνοντας ἀπ' τὸ χαλασμὸ ψυχὲς καὶ κορμιά. Αὐτὸ θὰ πεῖ ἕλληνας δάσκαλος. Εἶναι μυσταγωγὸς κι ἀνθρωποπλάστης ὁδηγὸς καὶ χειραγωγὸς στὰ δύσβατα μονοπάτια. Δείχνει αὐτὸ ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ἀκολουθεῖ «ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ».

Τὸ ἔργο σας εἶναι δύσκολο ἀλλὰ καὶ πολὺ ὡραῖο. Εἶναι ἱεραποστολικό. Ἔχει συγκινήσεις, κινδύνους κι ὀμορφιές. Εἶναι ἕνας τοκετὸς ὀδυνηρὸς μὰ κι ἐλπιδοφόρος. Σπείρετε μὲ μακροχρόνια προσδοκία. Ἡ γνώση ποὺ μεταδίδετε δὲν εἶναι ξερὴ καὶ στεγνή. Εἶναι τὸ ἀπαύγασμα κυοφορίας αἰώνων σ' αὐτὴ τὴ γῆ, ποὺ ἀκατάπαυστα ποτίζεται ἀπὸ αἵματα καὶ δάκρυα καὶ ἱδρῶτες τίμιων καὶ ἐσαεὶ ἐπαναλαμβανόμενων παιδιῶν της. Τὴν Παιδεία μας τὴν πλουτίζουν φιλόσοφοι καὶ στοχαστές, πρακτικοὶ καὶ θεωρητικοί, ὅλοι μαζὶ στρατευμένοι κάτω ἀπὸ τὰ ἑλληνορθόδοξα ἰδεώδη ποὺ ὁριοθετοῦν τὴ ζωὴ καὶ τὸν πολιτισμὸ αὐτοῦ τοῦ τόπου. Αὐτὰ τὰ ἰδανικὰ εἶναι γιὰ μᾶς ἡ ἀλήθεια.

Στὴν πατρίδα μας Ὀρθοδοξία καὶ Ἑλληνισμὸς στέκον-

ται κοντά-κοντὰ ἀξεχώριστα μεγέθη πολιτισμοῦ ψυχῆς, ψωμὶ καὶ κρασὶ στὴ δίψα καὶ στὴν πεῖνα τοῦ λαοῦ. Αὐτὰ τὰ ξέχασαν πολλοί, τὰ θυμόμαστε ὅμως ἐμεῖς. Τὰ θυμᾶσθε καὶ σεῖς καὶ ἄλλοι πολλοί. Ὅλοι, ὅσοι ἀγαποῦν αὐτὸν τὸν τόπο καὶ μάχονται γιὰ νὰ διατηρήσει τὴν ταυτότητά του καὶ τὴν προσωπικότητα τῶν παιδιῶν του.

Σταθῆτε ὄρθιοι καὶ πιστοὶ στὴν ἔπαλξή σας. Περιφρονεῖστε αὐτοὺς ποὺ χλευάζουν τὰ ἰδεώδη μας. Δὲν εἶναι ἄξιοι γιὰ κάτι τέτοιο. Ὁ ὑπέρτατος νόμος τοῦ κράτους, τὸ Σύνταγμά μας διακηρύττει τὴν σ' αὐτὰ πιστότητα τῆς Παιδείας μας καὶ ὁ νέος σχετικὸς νόμος-πλαίσιο γιὰ τὴ δομή της τὰ ὀνοματίζει σταθερὰ σὰν σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς. Ὅσοι ἀρνοῦνται εἶναι παραβάτες τῶν νόμων καὶ τοῦ ὅρκου των. Μὴ τοὺς φοβεῖσθε καὶ μὴ τοὺς ὑπολογίζετε. Εἶναι ψοφοδεεῖς καὶ καιροσκόποι. Ὑπολογίζουν στὴν κάμψη τοῦ φρονήματός σας γιὰ νὰ γκρεμίσουν τὸ ναὸ μέσα στὸν ὁποῖον ἱερουργεῖτε. Καὶ τὸ γκρέμισμα ἔχει ἀρχίσει πρὸ πολλοῦ. Ἐφθάσαμε στὴν ὥρα μηδέν. Σταθῆτε ἰδίως τώρα ποὺ τὰ σήμαντρα σημαίνουν τὸ τέλος, σταθῆτε ὄρθιοι καὶ μὴ ὑποστέλλετε τὴ σημαία σας. Μὴ κιοτέψετε ἐμπρὸς στὸ χαλασμὸ ποὺ μαίνεται. Εἴμεθα ὅλοι στὸ πλευρό σας. Σᾶς παρακολουθοῦμε καὶ σᾶς συντρέχουμε. Τιτάνια ἡ πρόκληση ἀλλὰ καὶ συναρπαστική. Καὶ κάποιοι θὰ τὴν ἀποδεχθοῦν καὶ θὰ τὴν φέρουν εἰς πέρας. Εὔχομαι νὰ εἶσθε σεῖς καὶ ἐμεῖς. Ἡ Παιδεία τὸ ἀξίζει. Πετάξτε ἀπὸ πάνω σας τήν *«πανοπλία ποὺ σᾶς σκεπάζει - ὅπως λέει κι ὁ ποιητής- τὶς πληγὲς καὶ τὰ τρωτά σας μέρη»*. Ἡ Παιδεία χρειάζεται σήμερα ἀνθρώπους ποὺ χωρὶς νὰ κρύβουν τὰ λάθη τους, θὰ ταπεινώνονται ἀπ' αὐτὰ καὶ θὰ ἐπιζητοῦν νὰ θυσιασθοῦν γιὰ τὴν ἀποστολή τους. Τὰ φέμα-

τα σὲ τίποτε πιὰ δὲν ὠφελοῦν. *«Ἐσχάτη ὥρα ἐστί». «Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου. Πρόσχωμεν».* Τιμὴ στοὺς ἄξιους ἐκπαιδευτικούς. Τιμὴ στοὺς ἄξιους μαθητές. Τιμὴ στὴν Παιδεία μας. Δὲν πρέπει κανεὶς ἀπ' τοὺς ἄξιους νὰ ἀδρανήσει, νὰ χαθεῖ. Τὰ περιθώρια στένεψαν, οἱ εὐθύνες ὅλων εἶναι πολλὲς καὶ μεγάλες. Ἡ ἱστορία δὲν θὰ δείξει ἔλεος καὶ ἐπιείκεια. Τὸ Γένος δὲν ἀμνηστεύει τοὺς προδότες, οὔτε τοὺς ριψάσπιδες. Τιμᾶ τοὺς σεμνούς, τοὺς γενναίους καὶ τοὺς μαχητές. Εὔχομαι σ' αὐτοὺς νὰ ἀνήκετε.

«Ἀσέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ;»*

(Γιὰ μιὰ ἐθνικὴ ἀφύπνιση)

Ἔχει ἤδη καταστεῖ παράδοση στὴν Ἱ. Μητρόπολή μας ἡ σημερινὴ ἑόρτια ἐκδήλωση. Εἶναι μιὰ εὐκαιρία ἀναγωγῆς μας στὶς ἀείζωες ρίζες τῆς ἐθνικῆς μας Παιδείας καὶ στοὺς μεγάλους καὶ οἰκουμενικοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας μας, στοὺς ὁποίους ὀφείλουμε τὸ πραγματικὰ φιλελεύθερο καὶ ἐπιλεκτικὸ πνεῦμα ποὺ ἔκτοτε διέπει τὴ σκέψη καὶ τὰ διαβήματά μας. Οἱ Ἕλληνες, χάρις στοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, γρήγορα ἀπέβαλαν τὴ στενὴ ἀντίληψη περὶ Θεοῦ ποὺ εἶχαν οἱ ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοὶ καὶ μὲ βάση τὴν Παύλειο διδασκαλία περὶ τῶν ἐθνῶν, ἐχρησιμοποίησαν ἄφοβα καὶ ἐκλεκτικὰ σὰν ὄχημα σκέψεως τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ποὺ ἀνοίγει οἰκουμενικοὺς ὁρίζοντες καὶ ἐγγυᾶται τὴν ἐλευθερία τοῦ νοῦ καὶ τὴν πραγματικὴ θεώρηση τῶν ὄντων. Ἡ ἐξασφάλιση αὐτὴ πέρασε καὶ στὴν Παιδεία μας, τὴν ἑλληνορθόδοξη, ποὺ γι'

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1992 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

αὐτὸ τὸ λόγο, ἀξιοποιώντας τὴ σκέψη τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, οἰκοδόμησε μὲ στερεὰ ὑλικὰ τὴ δομημένη εἰκόνα ἑνὸς συστήματος ζωῆς, ποὺ ἐκκινώντας ἀπὸ τὴ σπερματικὴ ἀλήθεια καὶ περνώντας μέσα ἀπὸ τὴ θεία ἀποκάλυψη, ἔγινε βάθρο πολιτισμοῦ καὶ φῶς τοῦ κόσμου.

Αὐτὴ ἡ ἡμέρα ἀνήκει στὴν Παιδεία καὶ στοὺς θεράποντές της τοὺς ἐκπαιδευτικούς. Ἀνήκει καὶ στοὺς μαθητές. Ἀνήκει σὲ ὅλο τὸ ἔθνος. Εἶναι ἡμέρα εὐχαριστιῶν γιὰ ὅ,τι ἔχουμε ἀπολαύσει σ' αὐτὴ τὴ γῆ, οἱ πρόγονοί μας κι ἐμεῖς, γιὰ ὅσα πρὸς τό «*εὖ ζῆν*» ἀγαθὰ μᾶς ἔχει προσπορίσει ἡ ἀκένωτη πηγὴ τῆς παράδοσής μας. Καὶ ταυτόχρονα πρέπει νὰ εἶναι ἡμέρα στοχασμοῦ καὶ ἀνάνηψης γιὰ ὅσα ἁμαρτωλὰ καὶ ἐπιζήμια γιὰ τὸ Γένος ἔχουμε ἀπεργασθεῖ, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὴ συστοιχία τῶν βάθρων τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, κατεργαζόμενοι ἀνεπίγνωστα ἢ καὶ ἐν ἐπιγνώσει τὴ φθορὰ καὶ τὸν ἀφανισμό του. Σᾶς ἔχω πολλὲς φορὲς ἀπασχολήσει τὰ τελευταῖα χρόνια μὲ τὸ φαινόμενο αὐτό, καθὼς καὶ μὲ τὶς παραμέτρους του[1].

---

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983), θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985), ια) Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς (1986), ιβ) Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα (1987), ιγ) Ὅρος ἐπιβίωσης (1988), ιδ) Χρέος ἐπώδυνον (1989), ιε) Τά «ἄθεα γράμματα» καὶ ἡ σύγχρονη πορεία τοῦ ἔθνους (1990), ιστ) Παιδεία: ἐσχάτη ὥρα (1991).

Ἐφέτος ἡ συγκυρία τῶν συγκλονιστικῶν γεγονότων ποὺ σημάδεψαν τὸ 1991, μοῦ προσφέρει τὴν ἀφορμὴ νὰ σᾶς καταστήσω κοινωνοὺς μερικῶν μου σκέψεων, ποὺ θέλω νὰ πιστεύω ὅτι κινοῦνται μέσα στὰ πλαίσια τῆς λειτουργίας τοῦ αἰσθήματος τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Βλέπω ὅτι ἀπὸ παντοῦ στενεύουν τὰ πράγματα γιὰ τὴ χώρα μας. καὶ οἱ κίνδυνοι ποὺ μᾶς ἀπειλοῦν εἶναι πιὰ ὁρατοί. Γι' αὐτὸ καὶ ἀποφασίζω νὰ σᾶς πῶ ἐφέτος πῶς μποροῦμε νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ καὶ τί πρέπει νὰ κάμουμε γιὰ νὰ ἀποσοβήσουμε τὴν τελικὴ κατάρρευσή μας. Ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα μπῆκε στὸ 1992 μὲ μεγάλη ἀγωνία, ἀνησυχία καὶ ἀμηχανία. Γιατὶ ἡ κατάσταση εἶναι πολὺ ρευστὴ καὶ ταυτόχρονα ἐκρηκτική, ἐνῶ τὸ κενὸ ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν κατάρρευση τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ δημιουργεῖ «περιδινήσεις» μέσα στὶς ὁποῖες κινδυνεύει νὰ χαθεῖ ὁ κόσμος ὁλόκληρος. Καὶ δυστυχῶς λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ συνειδητοποιοῦν τοὺς κινδύνους. Φαίνεται νὰ μὴν ὑπάρχουν πιὰ ὁράματα, ἀξίες, πυξίδες, ἡγέτες, ὁδοδεῖκτες πορείας. Φαίνεται ὅτι *«ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ»* ὅπως θὰ ἔλεγε καὶ ἡ Πυθία. Καὶ ὅμως, ὑπάρχει ἐλπίδα γιὰ μιὰ ἐθνικὴ ἀφύπνιση, γιὰ μιὰ ἀνάταση τῶν ψυχῶν, γιὰ τὴ σωτηρία.

Τὸ 1991 θὰ μείνει, χωρὶς ἀμφιβολία, ὡς ἔτος-σταθμὸς στὴν παγκόσμια ἱστορία. Βρισκόμαστε μπροστὰ στὸ τέλος τῶν γνωστῶν «-ισμῶν». Ἀπὸ τούς «φιλελευθερισμούς» ἕως καὶ τοὺς «κομμουνισμούς». Μιὰ διαδοχικὴ σειρὰ γεγονότων ὡδήγησε στὸ ἀποτέλεσμα αὐτό. *«Ἡ εὐτυχὴς ἀλλὰ ἀνολοκλήρωτη κατάληξη τοῦ πολέμου στὸν Περ-*

σικὸ Κόλπο, ἡ ὁριστικὴ λήξη τοῦ ψυχροῦ πολέμου Ἀνατολῆς - Δύσεως καὶ ἡ πολυπρισματικὴ χρεοκοπία τῆς μιᾶς ἀπὸ τὶς δύο ὑπερδυνάμεις, τῆς ΕΣΣΔ, ὁ ἀπροβλέπτων ἐπιπτώσεων ἄγριος ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ ξέσπασε καὶ βρίσκεται σὲ ἐξέλιξη στὴ Γιουγκοσλαβία, ὁ ἠθικὸς θρίαμβος τῆς Δημοκρατίας καὶ ἡ ἐπιβολή της ὡς συστήματος διακυβερνήσεως στὸν μεγαλύτερο ἀριθμὸ χωρῶν τοῦ πλανήτη μας, γιὰ πρώτη φορὰ ἀφότου γεννήθηκε στὴν Ἑλλάδα, ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς μονοδρομικῆς δυναμικῆς τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν ἑνοποίησή τους σ' ἑνὸς εἴδους ἡνωμένων πολιτειῶν εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ συγκλονιστικὰ συμβάντα ποὺ σφράγισαν τὸ 1991» (Γιάννη Μαρίνου, 1991: *«Ὁ χρόνος ποὺ γκρέμισε τὰ ψεύδη ἀλλὰ δὲν ὑπόσχεται τὴν ἐλπίδα»*, στόν *«Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο»*, 2-1-1992). Παράλληλα ἡ ἀναβίωση τῶν ἐθνικισμῶν, ὡς ὑποκαταστάτων τῶν ἰδεολογιῶν ποὺ ἐχρεοκόπησαν, εἶναι σὲ μεγάλη ἔκταση ἡ ἀφετηρία νέων περιπετειῶν γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὁ τοῦρκος Πρόεδρος ἀτενίζει μὲ νοσταλγία στό *«ὀθωμανικὸ ἰδεῶδες»* ὀνειρευόμενος μιὰ ἰσχυρὴ Τουρκία ποὺ ἐπηρεάζει τό *«ἰσλαμικὸ τόξο»* πάνω ἀπὸ τὰ βόρεια σύνορά μας. Στὴ Βουλγαρία φαίνεται νὰ φουντώνει τὸ πατριωτικὸ συναίσθημα τῆς χριστιανικῆς πλειοψηφίας κατὰ τῆς «τουρκοβουλγαρικῆς κυβερνήσεως» ποὺ στηρίζεται στὶς ψήφους τοῦ Ἀχμὲτ Ντογάν. Στὴν Ἀλβανία, ὅπως δήλωσε στὴ Θεσσαλονίκη, μεταξὺ ἄλλων, στὶς ἀρχὲς Δεκεμβρίου ὁ βορειοηπειρώτης βουλευτὴς τοῦ μειονοτικοῦ κόμματος «Ὁμόνοια», *«Ἰταλοὶ καὶ Τοῦρκοι ἁλωνίζουν, οἱ βορειοηπειρῶτες ζητοῦν ἐναγωνίως τρόφιμα ἀλλὰ καὶ βι-*

βλία, ὁ δὲ ἀλβανικὸς τύπος ἔχει ἐξαπολύσει μιὰ μεγάλη ἀνθελληνικὴ ἐκστρατεία» (Κ. Χολέβα: *«Εὐρώπη καὶ Βαλκάνια: ἀναδιανέμονται οἱ ζῶνες ἐπιρροῆς»*, στόν *«Οἰκονομικό Ταχυδρόμο»*, 2-1-1992). Στὴ Γιουγκοσλαβία ἡ διάλυση τῆς ὁμοσπονδίας καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ Σέρβων καὶ Κροατῶν, ἀναζωπυρώνει τὶς ἐπιδιώξεις τῶν Σκοπίων, ποὺ βρίσκουν ἀπρόσμενα ἐρείσματα στὴ Βουλγαρία. Ἡ Γερμανία δὲν κρύβει τὴν πρόθεσή της νὰ καταστεῖ ὁ κυρίαρχος τοῦ παιγνιδιοῦ ὄχι μόνο στὰ Βαλκάνια, ἀλλὰ γενικώτερα στὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη. Ἡ πιθανότητα ἐπανένωσης τῆς Αὐστρίας μὲ τὴν Οὐγγαρία κατακτᾶ ὁλονὲν καὶ περισσότερο ἔδαφος, ἐνῶ τὰ ΕΟΚικὰ φαίνεται νὰ ἀπασχολοῦν πολὺ λιγότερο τώρα τοὺς γερμανούς. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὸ Βατικανό, μὲ προκάλυμμα τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τοὺς καθολικοὺς τῶν χωρῶν τῆς τέως ἀνατολικῆς Εὐρώπης, εἰσχωρεῖ καὶ σ' αὐτὲς ἀκόμη τὶς παραδοσιακὰ ὀρθόδοξες χῶρες, ἀπωθώντας καὶ καταπολεμώντας μὲ κάθε μέσο τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ἐνδεικτικὸ τῶν πολὺ κακῶν ἀπηχήσεων ποὺ ἔχουν οἱ παπικὲς αὐτὲς πρωτοβουλίες στὶς βαλκανικὲς κυρίως ὀρθόδοξες χῶρες εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες Ρωσίας, Ρουμανίας, Σερβίας, Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος καίτοι προσεκλήθησαν δὲν παρέστησαν στὶς ἐργασίες τῆς πρόσφατα συνελθούσης στὴ Ρώμη ἐκτάκτου Συνόδου τῶν εὐρωπαίων ρωμαιοκαθολικῶν Ἐπισκόπων, ὁ δὲ μετασχὼν ἐκπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Μητροπολίτης Ἰταλίας κ. Σπυρίδων, λαβὼν τὸν λόγον, ἐκαυτηρίασε τό «ἐνδιαφέρον» αὐτὸ τοῦ Βατικανοῦ ποὺ φαίνεται νὰ ἐκλαμβάνει τὶς ὀρθόδοξες αὐτὲς χῶρες ὡς

«χῶρες ἱεραποστολῆς» προσηλυτίζοντας τοὺς λαοὺς μὲ τὸ δέλεαρ τῆς ἰσχύος καὶ τῶν παροχῶν.

Ἐὰν ἐπεχείρησα τὴν περιγραφὴν τῶν συμβαινόντων στὸν γειτονικό μας χῶρο σήμερα, τὸ ἔκαμα γιὰ νὰ ἐπισημάνω τοὺς μεγάλους κινδύνους ποὺ διέρχεται σήμερα ἡ Ἑλλάς, κινδύνους ποὺ φθάνουν μέχρις ἀμφισβητήσεως καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν συνόρων της καὶ ἐγκυμονοῦν, μὲ τὴν ἀναδιάταξη τῶν πραγμάτων στὰ Βαλκάνια, τὴν δημιουργίαν νέων δεδομένων σὲ βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ περιήγησή μας στὴν πολιτικὴ μελλοντολογία ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ ἀφυπνίσει τὶς ὑπνώττουσες δυνάμεις μας, ποὺ παραμένουν ἐν πολλοῖς ἀναξιοποίητες καὶ πού, ὡστόσο, μποροῦν νὰ μᾶς βγάλουν ἀπὸ τὰ ἀδιέξοδα καὶ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσουν τὴν οὐσιαστική μας ἐπιβίωση.

Πρέπει βέβαια νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι *«σήμερα ἡ Ἑλλάδα, μὲ μειωμένη ἐθνικὴ συνείδηση, μὲ ἀκρωτηριασμένη γλῶσσα, μὲ νεότερες γενιὲς ποὺ ἀγνοοῦν ἢ καὶ περιφρονοῦν τὴν πατρίδα τους, ποδοπατοῦν τὶς παραδόσεις, χλευάζουν τὴν θρησκεία, καὶ ταυτόχρονα μὲ χρεοκοπημένη οἰκονομία καὶ ἀποδιοργανωμένη κοινωνία ποὺ ἔχει διδαχθεῖ νὰ πιστεύει μόνο στὸν καταναλωτισμό, στὸ DOLCE FAR NIENTE, στὴν κομπίνα καὶ τὸ εὔκολο, ἔστω καὶ παράνομο κέρδος, βρίσκεται ξαφνικὰ στὸ κέντρο τοῦ τυφώνα μὲ ὅλους τοὺς γείτονές της νὰ τὴν ἐπιβουλεύονται, ἐνῶ οἱ φίλοι της ἀπαυδησμένοι μὲ τὶς ἀνακολουθίες καὶ τὴν ἀδιαφορία τοῦ λαοῦ της νὰ προσαρμοσθεῖ στὶς νέες συνθῆκες καὶ νὰ ἀντιδράσει αὐτοσυντηρητικὰ καὶ προτάσσοντας, ὅπως εἶναι φυσικό, τὰ δικά τους συμφέροντα καὶ προβλήματα ὁλοένα καὶ περισσότερο*

ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν τύχη τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ λαοῦ της» (Γιάννη Μαρίνου: *«Τρεῖς προτεραιότητες γιὰ τὴν ἐπιτυχέστερη ἄμυνα τοῦ ἔθνους μας»*, στὸν *«Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο»*, 12-12-1991). Ὅλα αὐτὰ δείχνουν ὅτι ἂν ἐμεῖς δὲν θελήσουμε νὰ σωθοῦμε καὶ ἂν ἐμεῖς δὲν ἐπιστρατεύσουμε τὶς ἐφεδρεῖες μας δὲν θὰ μᾶς σώσει κανένας ἄλλος, πού, ὅπως εἶναι φυσικό, σ' αὐτὴ τὴν ὥρα τοῦ γενικοῦ χαλασμοῦ κυττάζει νὰ σώσει τὸν ἑαυτόν του. Κατὰ συνέπειαν τὸ ζητούμενο εἶναι ἂν διαθέτουμε καὶ ποιές ἐφεδρεῖες, τί ἔχει γλυτώσει ἀπὸ τὸ ξέφτισμα, τὸ γκρέμισμα, τὸν ὀνειδισμό, τὴ χλεύη, τὴν περιφρόνηση καὶ τὴν εὐτέλεια καὶ ποιοὶ μποροῦν νὰ ἀναλάβουν στὶς πλάτες των τὸ βαρὺ ἔργο τῆς στηρίξεως αὐτοῦ τοῦ τόπου καὶ τῆς ἀνασυγκρότησης τῆς φυσιογνωμίας του.

Δὲν θὰ κάμω λόγον γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς οἰκονομικῆς ἀνάκαμψης καὶ διότι αὐτὴ ἀνήκει στὴν ἁρμοδιότητα τῶν πολιτικῶν κυρίως, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν πιστεύω ὅτι μόνη αὐτὴ μπορεῖ νὰ σώσει σήμερα τὴν Ἑλλάδα. Θέλω νὰ ἀποδείξω ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμη μυστικὲς διέξοδοι καὶ πανίσχυρες δυνάμεις παρωπλισμένες ἴσως, ἀπωθημένες στὴν παρασκιὰ καὶ παρεξηγημένες, ποὺ τώρα ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ εἰσέλθουν στὸν στίβο τοῦ ἀγῶνος καὶ νὰ παίξουν πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὴ μεγάλη ὑπόθεση τῆς σωτηρίας μας. Εἶναι «τὸ λάλον ὕδωρ» τῆς Πυθίας, ποὺ ἀκράδαντα πιστεύω ὅτι δὲν ἐχάθη ἀπὸ τὶς συνειδήσεις μας, ἀλλὰ μπορεῖ καὶ πάλιν νὰ ἐκχυθεῖ πρὸς κάθε κατεύθυνση, νὰ στερεώσει πίστεις, νὰ ὀργανώσει ἀντιστάσεις, νὰ ἐξασφαλίσει μηνύματα ἐλπίδος καὶ ὁράματα ζωῆς. Τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ καλοῦνται σήμερα νὰ ἀναλάβουν ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Παιδεία.

Ὁ ἑλληνισμός, εἴτε μᾶς ἀρέσει εἴτε ὄχι, ἀπὸ τὸν 1ον αἰῶνα ταυτίζεται μὲ τὴν Ὀρθοδοξία. Οἱ ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρξαν οἱ μεγάλοι πρωταγωνιστές, ἰδίως ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα καὶ μετά, τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς συναντήσεως, ποὺ ἔμελλε νὰ διαδραματίσει, στὰ χρόνια τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ρόλον ὄχι μόνον ἀκραιφνῶς θρησκευτικόν, ἀλλὰ καὶ ἐκπολιτιστικὸν ὅλων τῶν γνωστῶν τότε λαῶν. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπῆρξε τὸ ὄχημα μεταφορᾶς τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος στὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἡ ἑλληνικὴ σκέψη ἐχρημάτισε τὸ ὄργανο γιὰ τὴ διατύπωση τῶν δογμάτων.

Ἂν ὅμως ὁ ἑλληνισμὸς ἐδάνεισε στὸν χριστιανισμὸ τὰ στοιχεῖα του αὐτά, εἰσέπραξε καὶ ἐκεῖνος, μὲ τὴν σειράν του, τὴν ἐπιβίωσή του, γιατὶ χωρὶς τὴν Ἐκκλησία θὰ εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀποθάνει. Καὶ ὄχι μόνο. Γιατὶ τώρα ἡ τόσο στενὴ σύνδεση τῶν δύο μεγεθῶν, τὰ ἔχουν καταστήσει Σιαμαῖα, εἰς τρόπον ὥστε ἢ πρέπει μαζὶ νὰ ζήσουν ἢ ἄλλως νὰ διακινδυνεύσουν, διὰ τοῦ χωρισμοῦ, τὸν θάνατον τοῦ ἑνὸς ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἄλλου. *Καὶ βέβαια δὲν πρόκειται σὲ καμμιὰ περίπτωση νὰ ἀποθάνει ἡ Ἐκκλησία*, ποὺ δὲν ἀπέθανε οὔτε κατὰ τοὺς διωγμοὺς τοῦ Νέρωνος καὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ, οὔτε κατὰ τὴν 74χρονη συστηματικὴ καὶ μεθοδικὴ καταπολέμησή της ἀπὸ τὴν ἀθεϊστικὴ μαρξιστικὴ ἰδεολογία καὶ πρακτική, οὔτε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τήν «πεφωτισμένη δεσποτεία» τοῦ πρακτικοῦ καπιταλιστικοῦ ὑλισμοῦ στὴ Δύση. Τρανὴ ἀπόδειξη τῶν ἀνωτέρω εἶναι ἡ θρησκευτικὴ ἔξαρση ποὺ παρατηρεῖται αὐτὴ τὴ στιγμὴ στὶς ἀπελευθερωθεῖσες χῶρες τῆς Ἀνατ. Εὐρώπης, ἔξαρση ποὺ ἐμφανίζεται στὶς ψυχὲς καὶ στὰ πρόσωπα

ἀνθρώπων ποὺ ἐγεννήθησαν μέσα στὸ ἀθεϊστικὸ σύστημα, ποὺ ὑπέστησαν τὴν ἀντιθρησκευτικὴ προπαγάνδα σὲ ὅλες τὶς βαθμίδες τοῦ σχολείου καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ ποὺ κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ φαντασθεῖ ὅτι θὰ διέσωζαν τόσο ζηλότυπα μέσα τους αὐτὸ ποὺ τόσο φιλότιμα ἀλλὰ καὶ βάναυσα πολλοὶ εἶχαν προσπαθήσει νὰ ξερριζώσουν. Χωρίς, λοιπόν, τὴν Ἐκκλησία ὁ Ἑλληνισμὸς ἦταν καὶ εἶναι καταδικασμένος σὲ μαρασμό. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ὁ μεγάλος μας ἱστορικός, ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος διαπιστώνει: *«Ὁ Ἑλληνισμὸς διεσώθη διὰ τῆς μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ συμμαχίας»*. Ὅποιος ἀγνοεῖ αὐτὴ τὴν ἀλήθεια σύντομα θὰ ἀναγκασθεῖ, ἂν ἀκόμη δὲν ἔχει ἀναγκασθεῖ, νὰ τὴν ἀποστηθίσει, γιατὶ ἀλλιῶς θὰ γευθεῖ τραγικὲς ἐμπειρίες.

Σήμερα ὁ ρόλος τῆς Ὀρθοδοξίας εἶναι βαρυσήμαντος καὶ μὲ προεκτάσεις σαφεῖς γιὰ τὴν πατρίδα μας. Δυστυχῶς ἡ Ἐκκλησία στὴ χώρα μας δὲν δείχνει ἀκόμη σημεῖα προσαρμογῆς πρὸς τὶς νέες ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν καὶ ὅπως ἔχει ἤδη γραφεῖ *«περιορίζεται νὰ ἀπασχολεῖται κυρίως σὲ διανομὲς Μητροπόλεων καὶ τὰ σχετικὰ ἀλληλοφαγώματα, σὲ ἀνέμπνευστα θρησκόληπτα κηρύγματα»*. Ἔτσι, ὅπως ἔγραφε τὸ NEWSLETTER τῆς *«Ἐποπτείας»* μηνὸς Νοεμβρίου 1991, ἕνας καρδινάλιος διπλωμάτης τῆς Ἁγίας Ἕδρας εἶπε ἀπευθυνόμενος σὲ Ἕλληνα ὀρθόδοξο δημοσιογράφο: *«Ἡ ἀνικανότητα τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας νὰ περάσει τὴν ὀρθάνοιχτη πόρτα τῆς ἱστορίας ἐπιτρέπει στὸν Πάπα νὰ τὴν κλείσει κατάμουτρα στοὺς Ἕλληνες»*. Ἡ διαπίστωση εἶναι, μέσα στὴν τραγικότητά της, ἀποκαλυπτική. Καὶ μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσουμε ὅτι ὁ καιρὸς δὲν περιμένει καὶ ὅτι εἶναι μεγάλη, ἐπείγουσα ἡ ἀνάγκη νὰ

δραστηριοποιηθεῖ ἡ Ἐκκλησία μας γιὰ νὰ προλάβει τὶς ἐξελίξεις, στὸ ἐξωτερικό, καὶ ἀντίστοιχα στὸ ἐσωτερικὸ νὰ καλέσει τοὺς ὀρθοδόξους Ἕλληνες σὲ μιὰ συνειδητὴ μέθεξη στὴν ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια τῆς πίστεως, σὲ μιὰ καθημερινὴ βίωση τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στὴ ζωή μας, σὲ μιὰ ἐνδοστρεφὴ καλλιέργεια, μὲ βάση τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων.

Ἰδιαίτερα σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ στὴ βιωματικὴ αὐτὴ μέθεξη τῆς θεότητος ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὴν αὐθεντικότερη καὶ γνησιότερη ἔκφραση τῆς εὐαγγελικῆς ἀλήθειας, στὸ ἐπίκεντρο τῆς ὁποίας βρίσκεται τὸ πρόσωπον τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μόνου ποὺ ἐγγυᾶται τὴ δικαίωση τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τὸ πρόσωπο δεινοπαθεῖ καὶ προδίδεται.

Οἱ διάφορες θεωρίες καὶ ἰδεολογίες τοῦ κόσμου, ὅλες ἀνδρώθηκαν μέσα στὸ ὅραμα τῆς διακονίας τοῦ προσώπου, ἀλλὰ ὅλες ἀνεξαιρέτως περιεφρόνησαν τὸν ἄνθρωπο ἢ καπηλεύθηκαν τὴν ἀξίαν του. Σὲ διαφορετικὸ ἴσως βαθμό, ἀλλὰ πάντως ὁ ἄνθρωπος ὡς προσωπικότης δὲν βρίσκεται στοὺς βασικοὺς παράγοντες τῶν συστημάτων οὔτε τοῦ φιλελευθερισμοῦ, οὔτε τοῦ σοσιαλισμοῦ. Τὸ γεγονὸς δὲ καὶ μόνον ὅτι στὴ Δύση ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν «φτωχοί» καὶ πένητες, καὶ ὅτι τὰ παιδιὰ δολοφονοῦνται στὴ Βραζιλία ἢ ὅτι οἱ νέοι ἐξανδραποδίζονται στὰ σκλαβοπάζαρα τῶν ναρκωτικῶν, ὅτι οἱ περισσότεροι πολιτικοὶ καὶ τεχνοκράτες φοροῦν τίς «παρωπίδες» τῆς ἐλευθέρας ἀγορᾶς, ὅτι ἐπικρατεῖ στοὺς περισσοτέρους πολιτικοὺς ἡ μηχανιστικὴ καί «ποσοτική» ἀντίληψη τῶν διαφόρων «παραμέτρων» καὶ μεγεθῶν καὶ ἔχει χαθεῖ ὁ «ποιοτικὸς παράγων» ἀποτελεῖ ἀψευδῆ μαρτυ-

ρίαν ὅτι κάτι... λείπει. Καὶ αὐτὸ ποὺ λείπει εἶναι ὁ ἀνθρωπισμός, ἐὰν μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν ἀνθρώπινη αὐτὴ διάσταση. Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ τοῦ ἐξανθρωπισμοῦ τῆς ζωῆς μας ἀποτελεῖ αὐτὴ τὴν ὥρα τὴ μεγαλύτερη ἀνάγκη καὶ τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη ποὺ μπορεῖ νὰ ἐμπνεύσει στοὺς ἀνθρώπους τὸ σεβασμὸ πρὸς τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ἀξία του.

Ἂς μὴ ξεχνᾶμε δὲ ὅτι ἡ ἐπὶ 74 χρόνια «βασιλεία» τοῦ κομμουνισμοῦ στὴ μισὴ περίπου γῆ στηρίχθηκε ἀκριβῶς στὰ ὁράματα, στὶς προσδοκίες καὶ στὴν ἀνέχεια μιᾶς μεγάλης μερίδος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς. Καὶ ὅπως τότε, ἔτσι καὶ τώρα καραδοκοῦν οἱ κάπηλοι γιὰ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν πρὸς ἴδιον ὄφελος τὶς στρατιὲς αὐτὲς τῶν «ἀποκλήρων» ποὺ δὲν θὰ παύσουν νὰ ἀναζητοῦν προστασία καὶ ἔκφραση τῶν πανανθρωπίνων πόθων τους γιὰ δικαιοσύνη, εἰρήνη καὶ ἀγάπη. Αὐτό, λοιπόν, ποὺ ἀναζητοῦσε καὶ ἀναζητεῖ καὶ σήμερα ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι οἱ «ψευδοπροφῆτες» καὶ οἱ «μαστρωποί» τῶν εἰδώλων ἀλλὰ *οἱ ἀληθινοὶ ἐκφραστὲς τῶν ἰδανικῶν τῆς ζωῆς* ποὺ μακρυὰ ἀπὸ τοὺς μικροπωλητὰς τῶν ἰδεολογιῶν, μακρυὰ ἀπὸ τὰ ὑποκατάστατα τῶν «ἀνθρωπισμῶν» μποροῦν ἐπὶ τέλους νὰ ἀνακαλύψουν τὸν ἄνθρωπο σὰν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, σὰν πρόσωπο, τὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ μόνο -ἐπαναλαμβάνουμε- ἡ Ἐκκλησία καὶ μάλιστα ἡ ὀρθόδοξη ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐπιτύχει καὶ νὰ προσφέρει στοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ ἔχει πικρὰν πεῖραν τῆς μεγάλης ἀποστάσεως ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ χωρίζει τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλον μέσα στὴν ἴδια γειτονιά, μέσα στὴν ἴδια, πολλὲς φορές, οἰκογένεια.

Καὶ ἂν ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν κοινὸ τόπο γιὰ τοὺς χρι-

στιανοὺς τῆς Γῆς, συνιστοῦν κατ' ἀκρίβειαν τρόπον ζωῆς γιὰ μᾶς τοὺς ὀρθοδόξους Ἕλληνες, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γευθήκαμε τὴν παρουσία τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας σὲ ὅλες τὶς ἐκφράσεις καὶ ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς μας. Τὸ ἦθος τῆς ζωῆς μας ἔχει ἐπηρεασθεῖ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια αὐτὴ σὲ βάθος καὶ γι' αὐτὸ κάθε ἄλλο «ἦθος» ποὺ δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν εἶναι ξένο καὶ σὰν ξένο ἀποβάλλεται καὶ ἀπορρίπτεται ἀπὸ τὸν ὀργανισμό μας. Κάθε δὲ προσπάθεια ἐπιβολῆς μὲ τὴ βία ἄλλου τρόπου ζωῆς στοὺς Ἕλληνες συνιστᾶ ἀπόπειρα βιασμοῦ τῆς γνησιότητος καὶ αὐθεντικότητος τῆς ζωῆς των. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι ὑπῆρξε καὶ στὸν τόπο μας τέτοια ἀπόπειρα μὲ πρωταγωνιστὲς τοὺς διανοουμένους μας, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐστήριξαν τὸ πιὸ ἀπάνθρωπο κοινωνικο-οικονομικὸ σύστημα ποὺ ἐγνώρισε ποτὲ ἡ ἀνθρωπότητα καὶ ποὺ δὲν θὰ ζοῦσε τόσα χρόνια, ἂν δὲν τοῦ προσέδιδαν κῦρος καὶ ἀξιοπιστία οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης συνειδητὰ ψευδόμενοι καὶ ἐξαπατῶντας τὴν παγκόσμια κοινὴ γνώμη γιὰ νὰ μὴ παραδεχθοῦν τὴν τραγικὴ ἀρχική τους πλάνη. Ἔτσι ὅμως κατεδίκασαν τοὺς λαοὺς στὴν τιμωρία νὰ ἀπαρνηθοῦν τὶς ἴδιες τὶς ρίζες τους στὸ ὄνομα ἑνὸς προλεταριακοῦ διεθνισμοῦ καὶ νὰ ἀποβάλουν τὶς θρησκευτικές των πίστεις στὸ ὄνομα ἑνὸς ἀθεϊστικοῦ μονισμοῦ.

Ἀλλ' ἐὰν ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας σήμερα εἶναι τόσο σημαντικὸς γιὰ τὴν ἐνθάρρυνση καὶ ἐνίσχυση τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων τῆς ἀντίστασης ἐναντίον τοῦ κακοῦ, ὁ

ἄλλος ρόλος τῆς Παιδείας στὸν τόπο μας ἀναδύεται ἐξόχως ἀποφασιστικὸς καὶ ρηξικέλευθος. Εἶναι ἀνάγκη τὰ σχολεῖα μας νὰ ξαναγίνουν φυτώρια Ἑλλήνων. Ὁ πνευματικὸς πλοῦτος τοῦ Γένους μας κρύβεται μέσα στὴν Παιδεία μας, μὲ αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς κυριάρχησε σὲ ὅλο τὸν παλιὸ κόσμο. Ἡ γλῶσσα μας ἔχει τὸ προνόμιο τῆς μοναδικῆς πλαστικότητος, τῆς ἀκριβοῦς ἐκφράσεως, τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀρτιότητος μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι δομημένη. Αὐτὴ τὴ γλῶσσα πρέπει μὲ κάθε θυσία νὰ διασώσουμε ἀπὸ τοὺς ἰδεολόγους τῆς ἀμάθειας καὶ τοὺς μοιραίους αὐτοσχεδιαστές, ποὺ θυσιάζουν στὸ ἐφήμερο τὸ διαχρονικὸ καὶ αἰώνιο. Νὰ παύσουν τὰ πρόχειρα πειράματα στὴν πλάτη τῆς Παιδείας μὲ τὶς ἀλλεπάλληλες «μεταρρυθμίσεις» ποὺ οὐσιαστικὰ εἶναι μᾶλλον ἀπορρυθμίσεις καὶ διαλυτικὰ φαινόμενα στὸ χῶρο τῆς Παιδείας. Ἡ Παιδεία νὰ γίνει, ἐπὶ τέλους, ἐθνική, ὑπερκομματικὴ καὶ μορφωτική. Σὲ τίποτε δὲν μᾶς ὠφελεῖ ἡ τεχνητὴ αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποφοίτων ἐὰν τὰ χορηγούμενα πτυχία δὲν ἔχουν ἀντίκρυσμα στὸν κόσμο τῶν γνώσεων. Θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ξαναμποῦν οἱ ἠθικὲς ἀρχὲς στὴ διδασκαλία. *«Ὁ καθηγητὴς κ. Χρ. Γιανναρᾶς ἔχει καταγράψει τὶς ἀξίες καὶ τὶς ἀρετὲς ποὺ μεθοδικὰ κάποιοι ἐγκληματίες μὲ τὴ λεοντὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, ἀφαίρεσαν ἀπὸ ὅλα τὰ σχολικὰ βιβλία, ἀκόμα καὶ μὲ κατακρεούργηση λογοτεχνικῶν κειμένων, ἐνῶ κάποιοι ἱστορικοὶ ὑπηρέτες ξένων συμφερόντων ἀλλοίωσαν ἢ ἐξευτέλισαν τὴν ἱστορία τοῦ ἔθνους μας γιὰ νὰ τὸ καταστήσουν πιὸ εὐάλωτο στὴν ξένη ἰδεολογικὴ καὶ τελικὰ ἐδαφικὴ ἐπικυριαρχία»* (Γιάννη Μαρίνου: *«Τρεῖς προτεραιότητες…»*, στόν *«Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο»*, 12-12-1991).

Τὰ βάθρα τῆς Παιδείας ἔχουν σοβαρὰ διασαλευθεῖ καὶ

οἱ προσπάθειες γιὰ ἀνάκαμψη προσκρούουν στὸ συνδικαλιστικὸ κατεστημένο καὶ στὸν νόμο τῆς ἥσσονος προσπαθείας. Αὐτὸς ὁ τόπος κάποτε ἐστηρίζετο στοὺς φρόνιμους καὶ σοφοὺς ἐκπαιδευτικούς του, ποὺ εἶχαν ἀναλάβει σὰν ἱερουργία καὶ λειτούργημα τὸ ἔργο τους καθαρὰ ἀνθρωποπλαστικὸ καὶ διαπλαστικὸ ἀκέραιων καὶ χρηστῶν χαρακτήρων. Ἀλλὰ καὶ τὴν καταστροφή του τὴν ὀφείλει πάλιν σὲ κακοὺς ἐκπαιδευτικούς, ὁδηγοὺς τυφλούς, ποὺ κατεχράσθησαν τῆς ἐμπιστοσύνης, μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς περιέβαλεν ἡ πατρὶς καὶ μετέφεραν στὸν ἱερὸ χῶρο τοῦ σχολείου τὶς προσωπικές των ἰδεολογικὲς τοποθετήσεις, προσπαθώντας νὰ κρημνίσουν ἀπὸ τὶς ψυχὲς τῶν μαθητῶν των τὴν πίστη στὸ Θεὸ καὶ στὶς ἀξίες τῆς ζωῆς. Καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀποθωρακίσουν τὶς γενιὲς τῶν νέων μας ἀπὸ τὰ σωστικὰ ἀντισώματα τῆς φθορᾶς παραδίδοντάς τες ἄοπλες καὶ ἀδύναμες στὰ χέρια τοῦ «ἁλάστορα» ποὺ λεηλατεῖ τὶς ψυχὲς καὶ δουλώνει τὸ φρόνημα.

Τοὺς καρποὺς αὐτῆς τῆς ἄφρονος τακτικῆς τοὺς δρέπουμε σήμερα, καθὼς διαπιστώνουμε πὼς ἡ νεολαία μας εἶναι παγιδευμένη στὴν ἀπειλὴ τῆς ἀλλοτρίωσης καὶ ἐγκλωβισμένη στὶς σαθρὲς ἐπιλογὲς τῆς ὑποκουλτούρας. Ξεκινώντας ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἡ διάβρωση, ἐπεκτείνεται καὶ στὴν οἰκογένεια, καὶ στὴν τέχνη καὶ στὴ ζωή. Ἂν τὸ σχολεῖο δὲν ἀρχίσει καὶ πάλιν νὰ προσφέρει στὰ παιδιὰ μόρφωση καὶ χαρακτῆρα, δὲν χρειάζεται νὰ ὑπάρχει. Γιατὶ τὰ γράμματα ἀπὸ μόνα των δὲν ἀποφέρουν καρπούς. Τά «ἄθεα γράμματα» τὰ ἐφοβεῖτο ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς καὶ τὰ ἐμάχετο. Ἀλλ' ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ἀνασυνταχθοῦμε γιὰ νὰ ἐπιβιώσουμε. Νὰ ἀνασυνταχθοῦμε, γιατὶ πολλοὶ λέγουν

πὼς ἡ Παιδεία μας σήμερα εἶναι κλινικὰ νεκρή. Ὁ Στ. Ράμφος τὸ ὑποστηρίζει, προσθέτοντας: *«Οἱ καταλήψεις ἔδειξαν ἁπλῶς τὸ τελευταῖο σκαλοπάτι στὸν κατήφορο. Καὶ ὁ συνδικαλισμὸς στὸ χῶρο αὐτὸ δὲν δίνει τίποτε θετικό, διότι ἐπιδιώκει ὑλικὰ ἀτομικὰ ὀφέλη ἐνῶ ἡ Παιδεία εἶναι προσφορὰ καὶ θυσία».* Καὶ τὴν προσφορὰ βέβαια αὐτὴν τὴν ἐνσαρκώνουν οἱ τίμιοι, οἱ ἄγνοὶ ἐκπαιδευτικοί, ποὺ λιγοστεύουν συνεχῶς, ἀφοῦ ἄλλωστε καμμιὰ διαδικασία κάποιας στοιχειώδους ἔστω ἐπιλογῆς των δὲν ὑφίσταται, ὅπως θὰ ἔπρεπε.

Εἶναι μᾶλλον δύσκολο νὰ βρεῖ κανεὶς κάποια πηγὴ αἰσιοδοξίας μέσα στὸ γενικὸ χαλασμὸ ποὺ μαίνεται σήμερα στὸν γεωγραφικό μας χῶρο. Ὡστόσο ὡς ἄτομα καὶ ὡς Ἔθνος ἔχουμε ἀσφαλῶς περάσει χαλεπότερους καιρούς, δυσχερέστερα προβλήματα. Καὶ ἐπικρατήσαμε ὡς μονάδες, ἐπιβιώσαμε ὡς λαός. Πολλὲς φορὲς μάλιστα οἱ μεγάλες ἀντιξοότητες καὶ τὰ ἀδιέξοδα ἀφύπνισαν τὶς ἐσώτερες δυνάμεις μας μὲ ἀποτέλεσμα ὄχι μόνο νὰ κατανικήσουμε τὶς δυσκολίες, ἀλλὰ καὶ νὰ μεγαλουργήσουμε. Σήμερα ἡ κατάσταση φθάνει σὲ ὁριακὸ σημεῖο. Ἀπὸ παντοῦ ὑπονομεύσεις καὶ ἀπειλές. Ἡ ἑνωμένη Εὐρώπη μὲ εἰρηνικοὺς τρόπους, τὰ Βαλκάνια μὲ βίαιους μᾶς θέτουν ἐνώπιον τῶν εὐθυνῶν μας, ἐμπρὸς στὸ παρὸν καὶ στὸ μέλλον μας. Ἂν τούτη τὴν ὥρα χρειάζεται νὰ γονατίσουμε, αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάμουμε μόνο σὰν προσευχὴ καὶ δέηση καὶ ἱκεσία μὲ ταπείνωση καὶ αὐτοκριτική. Κατὰ τὰ ἄλλα ὀφείλουμε καὶ μποροῦμε, ὅσοι κληρικοὶ καὶ ἐκπαιδευτικοὶ ἔχουμε ἐπί-

γνωση τῶν ἱστορικῶν στιγμῶν ποὺ διερχόμεθα, νὰ σταθοῦμε στὰ πόδια μας, νὰ ἀντικρύσουμε κατάματα τὴν πραγματικότητα, νὰ τοποθετηθοῦμε μὲ εὐθύνη ἐνώπιον τῆς Ἱστορίας μας. Σὲ περιόδους κρίσεως ἡ ἑλληνικὴ ἰδιοσυγκρασία ἐκδηλώνεται μὲ διάφορες ἀντιδράσεις καὶ συναισθήματα. Ὑπάρχει ἡ φάση τῆς ἀπογοήτευσης, τῆς ἀδράνειας, τοῦ μηδενισμοῦ, τοῦ ὑπερατομισμοῦ. Κάποτε ὅμως φθάνει ἡ στιγμὴ τοῦ «ὄχι». Ἡ ὥρα τῆς ἀφύπνισης, τῆς δυναμικῆς ἀντίθεσης, τῆς ὁμοψυχίας, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς πίστης σὲ μιὰ νίκη, ποὺ φαινόταν ὡς χθὲς ἀπίστευτη.

Πότε ἔρχεται αὐτὴ ἡ στιγμή; Ἴσως ὄχι μόνον ὅταν οἱ δυσκολίες μεγαλώσουν ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸ βλέμμα τοῦ στοχασμοῦ μας πέσει ἐπάνω στὶς πολύτιμες ἐφεδρεῖες ποὺ κουβαλᾶμε ὅλοι μέσα μας. Ὅταν φθάνει «ὁ κόμπος στὸ χτένι» καὶ ὅταν ὡς λαός, ὡς κράτος καὶ ὡς ἔθνος φθάνουμε στὸ τελευταῖο σκαλί «στοῦ κακοῦ τὴ σκάλα», τότε ἀφυπνιζόμαστε καὶ ἐνεργοῦμε συλλογικά, ἀλάνθαστα καὶ γενναῖα γιατὶ λειτουργεῖ τὸ ἔνστικτό μας. Σήμερα καλούμεθα καὶ ὡς ἔθνος καὶ ὡς λαὸς νὰ ἐπιβεβαιώσουμε τὴν ἱστορία μας. Δηλ. νὰ ἀνακαλέσουμε ἀπὸ τὴν ἐφεδρεία τὶς δυνάμεις ἐκεῖνες ποὺ μποροῦν νὰ μᾶς σώσουν ἀπὸ τὸν καταποντισμό. Καὶ αὐτὲς εἶναι βασικὰ δύο: *Ἡ Ὀρθοδοξία μας καὶ ἡ Παιδεία μας*. Χάρις σ' αὐτὲς ἐζήσαμε καὶ μεγαλουργήσαμε ἐπὶ αἰῶνες. Δὲν πρόκειται τώρα νὰ χαθοῦμε. Αὐτὲς μποροῦν νὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ ξαναβροῦμε τὸν χαμένο ἑαυτό μας, νὰ μᾶς ἐμπνεύσουν νέα ὁράματα ζωῆς, νὰ ἀνακόψουν τὴ μοιραία πορεία μας, νὰ μᾶς ἀφυπνίσουν ἀπὸ τὴ νάρκη τοῦ εὐδαιμονισμοῦ καὶ τοῦ καταναλωτισμοῦ, νὰ μᾶς δείξουν στὰ πρόσωπά των τοὺς ἀληθι-

νοὺς ταγοὺς τοῦ λαοῦ, ποὺ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐπιτύχουν τὸ ἀδύνατο δηλ. τὴν ἀνάταση. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ ἦταν ἀδικία στὸ λαό μας ἐὰν ἠθέλαμε ἰσχυρισθεῖ πὼς σ' αὐτὴ τὴ χώρα τώρα στέρεψαν πιὰ ὁριστικὰ οἱ πηγὲς τῆς ἐθνικῆς μας ἀνανέωσης καὶ πὼς ὄντως «ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ». Ὅμως ὄχι! Ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων στὴ γειτονιά μας καὶ ἡ πολύβουη Βαβυλώνα τῆς Δύσεως πρὸς τὴν ὁποίαν κατευθυνόμεθα καθιστοῦν ἀναγκαία τὴν ψυχική μας ἀνάταση καὶ τὴν ἐθνική μας ἀφύπνιση. Ὁ φερέγγυος λόγος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἔμψυχος ναὸς τοῦ σχολείου, κληρικοὶ καὶ ἐκπαιδευτικοὶ καλούμεθα νὰ ἀνοικοδομήσουμε τὰ ἐρείπια καὶ νὰ δώσουμε νέα ὁράματα στὰ παιδιά μας. Ἀπὸ τὴν ἀκένωτη παρακαταθήκη τῆς πίστεως καὶ τῆς παραδόσεώς μας. Ἀπὸ τὴν ἀνεξάντλητη δεξαμενὴ τοῦ «ζῶντος ὕδατος». Τὸ ἐκ τοῦ στόματός μας ἀναβλύζον «λάλον ὕδωρ» θὰ διαφοροποιήσει τότε γιὰ τὸ λαό μας τὸν χρησμὸ τοῦ Θεοῦ. Καί *«ἀντὶ τῆς στοιβῆς ἀναβήσεται κυπάρισσος, καὶ ἀντὶ τῆς κονίζης ἀναβήσεται μυρσίνη. Καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας. Καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ»*.

Οἱ Δέκα Φαραωνικὲς πληγὲς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας*

Ἡ σημερινὴ ἑορτὴ τῶν Ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς Παιδείας μας, μᾶς προσφέρει γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν εὐκαιρία αὐτῆς τῆς ἐπικοινωνίας, ποὺ γίνεται μὲ τὴ δική μας πρωτοβουλία καὶ τὴ δική σας συναινετικὴ ἀνταπόκριση, στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας, μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν εὐχῶν μας, προβληματιζόμαστε ἀπὸ κοινοῦ πάνω στὰ σημερινὰ προβλήματα τόσον τῆς Παιδείας μας, ὅσον καὶ τῆς ἐκπαίδευσης, μὲ ἐλατήρια ἀγνῆς ἀγάπης καὶ ἀνιδιοτελοῦς ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸ μέλλον τοῦ Γένους μας, ποὺ στηρίζεται ἐν πολλοῖς στὴν Παιδεία μας. Σᾶς ὑποδέχομαι, λοιπόν, μὲ αἰσθήματα τιμῆς καὶ ἀγάπης, στὴν πάντοτε φιλόξενη τούτη ἐκκλησιαστικὴ Στέγη, ἀπευθύνοντάς σας ἐγκάρδιες εὐχὲς ποὺ ἀποδέκτες της εἶναι ὅλοι οἱ ἀνὰ τὴν μητροπολιτική μας περιφέρεια ὑπηρετοῦντες ἐκπαιδευτικοὶ ὅλων τῶν βαθμίδων, αὐτοὶ ποὺ βαστώντας στὰ χέ-

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1994 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

ρια τὴν ἄσβεστη δάδα τῶν ἑλληνορθοδόξων παραδόσεών μας, τὴν μεταλαμπαδεύουν, μὲ πιστότητα καὶ συνέπεια, στὴ νέα γενιά, δημιουργώντας ἔτσι τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς διάρκειας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, σὲ μιὰ περίοδο, ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἐκφυλιστικὲς τάσεις στὰ οὐσιώδη τῆς ὑπάρξεώς μας.

Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος σ' αὐτὸν τὸν τόπο, ποὺ νὰ μὴν παραδέχεται ὅτι ἡ Παιδεία μας εἶναι ὁ μεγάλος ἀσθενὴς τῆς Πατρίδος. Ἐπὶ δεκαετίες τὰ προβλήματα τῆς Παιδείας μας συνωθοῦνται, διευρύνονται καὶ διογκώνονται, παρὰ τὶς προσπάθειες ποὺ λέγεται ὅτι καταβάλλονται γιὰ τὴν ἐπίλυσή των. Βασικὴ μέριμνα τῶν ἑκάστοτε κυβερνώντων εἶναι ἡ ἐξασφάλιση οἰκονομικῶν κονδυλίων, μιὰ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας δεσπόζει στὴν περὶ Παιδείας ἀντίληψη, καὶ τοῦτο ὄχι βέβαια πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις. Κτίζονται μὲν νέες αἴθουσες καὶ γίνονται δειλὰ βήματα πρὸς τὸν ἐκσυγχρονισμὸ τῆς ὑποδομῆς τῆς ἐκπαίδευσης, ὅμως οἱ ἀποδοχὲς τῶν ἐκπαιδευτικῶν εἶναι καθηλωμένες σὲ ἐπίπεδα, ποὺ ἂν μὴ τὶ ἄλλο δείχνουν πόσον ὀλίγον ἐκτιμᾶται ὁ ρόλος των γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἔθνους. Διότι μόνο μιὰ Παιδεία συγκροτημένη μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει τὰ φλέγοντα καὶ πολυσύνθετα προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας, ἰδίως τώρα ποὺ εἴμεθα ὅλοι μέλη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἕνωσης.

Ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τῆς Παιδείας μας λείπει ὁ κοινὸς νοῦς. Μᾶς ἀπασχολοῦν τὰ συμπτώματα ἑνὸς νοσοῦντος ὀργανισμοῦ καὶ δὲν ἀσχολούμεθα μὲ τὴν πάθηση καθ' ἑαυτήν. Μὲ τὸν ἄρρωστο ἀσχολοῦνται συνήθως οἱ θεωρούμενοι «εἰδικοί». Ὅμως ἴσως θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκουσθοῦν καὶ κάποιοι τρίτοι, ἔξω δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση, ποὺ δὲν ἔχουν ὑποστεῖ τὴ

διάβρωση τοῦ «μιθριδατισμοῦ», καὶ διαθέτουν τὴ δυνατότητα νὰ βλέπουν μὲ καθαρὸ μάτι τὰ συμβαίνοντα μέσα σ' αὐτήν: *«Ὁ κοινὸς νοῦς βεβαιώνει πὼς δὲν λείπουν ἁπλῶς αἴθουσες διδασκαλίας ἢ διδακτικὸ προσωπικό, τὰ ὁποῖα θὰ λείπουν καὶ θὰ συμπληρώνωνται ἀενάως. Λείπει κάτι κρισιμότερο: ὁ μαθητὴς δὲν καταλαβαίνει γιὰ ποιό λόγο εἶναι μαθητής (τό «καταλαβαίνει» ὀλέθρια στὸ ἰνστιτοῦτο ξένων γλωσσῶν καὶ στὸ φροντιστήριο), ὁ δάσκαλος γιὰ ποιό λόγο εἶναι δάσκαλος, ἡ πολιτεία τί θέλει ἀπ' τὸ σχολεῖο, ὁ γονιὸς τί θέλει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, τὸ κράτος, τὸ παιδί του καὶ τὸ δάσκαλο. Δὲν πρόκειται γιὰ κάποια ἐπιγενόμενη κρίσι ἀξιῶν, πρόκειται περὶ κρίσεως τοῦ νοήματος, ὄχι δηλαδὴ τί ἀξίζει καὶ τί ὄχι, ἀλλὰ τί σημαίνει καὶ ποῦ ἀποσκοπεῖ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο* (Στέλιου Ράμφου: *«Ἀγωνία καὶ ἐλπίδα γιὰ τὴν παιδεία μας»*, στόν *«Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο»* 12-11-1992)».

Ὀνόμασα τὴν ἐφετεινή μου[1] ὁμιλία *«Οἱ δέκα φαραω-*

---

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983), θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985), ια) Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς (1986), ιβ) Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα (1987), ιγ) Ὅρος ἐπιβίωσης (1988), ιδ) Χρέος ἐπώδυνον (1989), ιε) Τὰ «ἄθεα γράμματα» καὶ ἡ σύγχρονη πορεία τοῦ ἔθνους (1990), ιστ) Παιδεία: ἐσχάτη ὥρα (1991), ιζ) «Ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ;» (1992), ιη) Ἡ συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν τῆς Μακεδονίας εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα (1993).

νικὲς πληγὲς τῆς Ἑλληνικῆς μας Παιδείας», θέλοντας νὰ προσεγγίσω τὸ πρόβλημά της μὲ διάθεση εὐλαβικὴ ἀπέναντι στὸ θεσμὸ τῆς Παιδείας μας, μὰ καὶ μὲ πρόθεση νὰ ὑπομνήσω τὶς πικρὲς γιὰ ὅλους μας συνέπειες τῆς ἀπορρύθμισης ποὺ κυριαρχεῖ στὸ χῶρο της, προσδοκώντας κάποιο ὄφελος, ποὺ ἀσφαλῶς θὰ προέλθει, ἂν ὅλοι μας δοῦμε τὰ δεινά της κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἀνίερης καὶ ἀσεβοῦς πρὸς τὸν ἐθνικό μας θεσμὸ συμπεριφορᾶς μικρῶν καὶ μεγάλων. Καὶ προσδοκῶ πὼς τὰ ἐρεθίσματα ἀπὸ τὶς ἐπισημάνσεις ποὺ ἀκολουθοῦν θὰ προκαλέσουν τὶς θετικὲς ἀντιδράσεις ποὺ θὰ ὁδηγήσουν στὴ συνειδητοποίηση τῶν αἰτίων τῆς κακοδαιμονίας. Ζητῶ δὲ ἐκ τῶν προτέρων τὴν κατανόησή σας γιὰ ὅσα θὰ ἀκουσθοῦν, καὶ τὰ ὁποῖα λέγονται μόνον ἀπὸ ἀγαθὴ διάθεση καὶ ἀπὸ πολλὴ ἀγάπη πρὸς ὅλους τοὺς παράγοντες τῆς ἐκπαίδευσης.

Εἶναι γνωστὲς οἱ δέκα Πληγὲς τοῦ Φαραώ. Ἐδόθησαν ἀπὸ τὸ Θεὸ σταδιακά, μὲ σκοπὸ τὴν ἀφύπνιση τῆς συνειδήσεως τοῦ μεγάλου Φαραώ, ὥστε νὰ ἐξαναγκασθεῖ νὰ ὑποταχθεῖ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Κατὰ μία ἀναλογία θὰ ἔλεγα πὼς καὶ οἱ «δέκα πληγὲς τῆς Παιδείας μας» ποὺ θὰ περιγραφοῦν στὴ συνέχεια, εἶναι σημεῖα ποὺ μᾶς δίνει ἡ ἀσύνετη καὶ ἄφρων τακτικὴ ποὺ ἔχει ἀκολουθηθεῖ στὰ θέματα τῆς Παιδείας, ὥστε, νὰ ἐξαναγκασθοῦμε ἐπὶ τέλους νὰ δοῦμε κατάματα τὴν πικρὴ ἀλήθεια καὶ νὰ λάβουμε θέσι.

1. Θὰ ὀνόμαζα ὡς πρώτη πληγὴ τὴν *ἔλλειψη ἐθνικῆς ἐκπαιδευτικῆς στρατηγικῆς*. Ἡ ἔλλειψη αὐτὴ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀπουσία σαφοῦς σκοποθεσίας στὴν Παιδεία

μας, ἐν ὄψει μάλιστα τοῦ 21ου αἰῶνος. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ Πολιτεία μας δὲν ἔχει κατασταλάξει ποιόν τύπο ἀνθρώπου ζητεῖ νὰ διαμορφώσει ἡ Παιδεία μας, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχει κατορθώσει νὰ δώσει ἕνα σωστὸ προσανατολισμὸ στὴν ὅλη δομὴ τῆς ἐκπαίδευσης. Καὶ ναὶ μὲν λέγεται ἀπὸ κάθε κατεύθυνση ὅτι ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση ποὺ θὰ ἐπιλέξουμε θὰ ἐξαρτηθεῖ ἡ ἑλληνικὴ πνευματικὴ ὀντότητα, ἀλλὰ μὲ τὸ δικό μας πρόσωπο, τὶς ἰδιαιτερότητές μας καὶ τὴν οὐσία τῆς ἀτομικῆς καὶ συλλογικῆς μας ὕπαρξης. Σήμερα σὲ ὅλες τὶς χῶρες τῆς Εὐρώπης παρατηρεῖται μιὰ ἔντονη κινητικότητα καὶ προβληματικὴ γύρω ἀπὸ τὰ θέματα τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων, ὥστε ἡ μορφὴ τῆς Παιδείας σὲ κάθε χώρα νὰ συντελεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν στὴ συναδέλφωση ὅλων τῶν λαῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ στὴν ἐνδυνάμωση τῶν ἐθνικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς κάθε πολιτιστικῆς κοινότητος γιὰ νὰ μὴν ἐξαλειφθοῦν οἱ ἰδεολογικές, πνευματικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἰδιαιτερότητες τοῦ κάθε λαοῦ.

Στὴν πατρίδα μας ἔχουμε κάνει λάθος ἐπιλογὲς στὰ σημεῖα αὐτά. Θυσιάζουμε πρόχειρα καὶ ἀβασάνιστα στὸ βωμὸ τοῦ ἐξευρωπαϊσμοῦ μας τὴ δική μας παράδοση, τὰ στοιχεῖα τῆς ὁποίας χλευάζουμε ἂν δὲν τὰ ἀγνοοῦμε, μὲ συνέπεια νὰ πριονίζουμε οὐσιαστικὰ τὸ κλαδὶ πάνω στὸ ὁποῖο καθόμαστε. Ξεκινήσαμε κάποτε νὰ διαμορφώσουμε τὸν ἄνθρωπο τῆς λογοκρατούμενης ἐπιστήμης γιὰ νὰ περάσουμε στὸν ἄνθρωπο τῶν ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδανικῶν, γιὰ νὰ πᾶμε ἀργότερα στὸν ἄνθρωπο τῆς δημοκρατίας καὶ τώρα στὸν εὐρωπαῖο ἄνθρωπο, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «κοσμοπολίτη». Διερωτῶμαι πότε θὰ ἀποφασίσουμε ὅτι ἡ Παιδεία μας πρέπει νὰ προετοιμάζει τὸν ἄνθρωπο

Ἕλληνα, ποὺ θὰ ἀγαπᾶ τὴν πατρίδα του, θὰ σέβεται τὸ Θεὸ τῶν πατέρων του καὶ θὰ τιμᾶ τὶς πνευματικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἀξίες τοῦ τόπου. Αὐτὸ μοῦ θυμίζει τὴ γνωστὴ ρήση τοῦ Μακρυγιάννη, ποὺ ἐπέκρινε τοὺς συγχρόνους του ποὺ ἦταν ἄλλοι ρωσόφιλοι, ἄλλοι γαλλόφιλοι καὶ ἄλλοι ἀγγλόφιλοι, γιὰ νὰ διατυπώσει τὸ ἐρώτημα: *«Τελικὰ ποιοί ἔμειναν γιὰ νὰ εἶναι ἑλληνόφιλοι;»*. Ἀλλὰ σήμερα ἡ Παιδεία μας μεταβλήθηκε σὲ μηχανικὴ διαδικασία. Ἔτσι κατασκευάζει «ἀνθρωπάρια», δὲν δημιουργεῖ ἀνθρώπους. Ἀσχολεῖται μὲ τὴ μηχανικὴ μίμηση καὶ ἀπομνημόνευση καὶ ἀγνοεῖ τὴ δημιουργικότητα (Βλ. Γ. Μποζώνη: *«Προλεγόμενα στὸ νόημα τῆς Παιδείας»*, στὸ *περιοδικό «Κοινωνικὲς Τομές»*, Ἰαν. 1991). Ὁ ἅγιος πατρο-Κοσμᾶς ἔβλεπε τὴν Παιδεία «προσφέρουσαν ἦθος καὶ γνώση». *«Διατί* -ἔλεγε- *ἅγιοι ἱερεῖς καὶ τίμιοι προεστῶτες δὲ ἑρμηνεύετε τὰ εὐλογημένα μας ἀδέλφια νὰ στερεώνωσι καὶ νὰ βάνωσι εἰς κάθε χωρίον σχολεῖον, νὰ μανθάνουν τὰ παιδιὰ γράμματα, νὰ γνωρίζουν τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν;»*. Δηλαδὴ ἤθελε τὴν Παιδεία διαπλαστικὴ τοῦ ἤθους καὶ τοῦ πνεύματος. Καὶ τὰ δύο μαζὶ συνθέτουν τὴν ἀληθινὴ σκοποθεσία τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας.

Συνακόλουθο σύμπτωμα τῆς γενικότερης ἔλλειψης ἐκπαιδευτικῆς στρατηγικῆς εἶναι καὶ ἡ ἀπουσία οὐσιαστικοῦ καὶ μόνιμου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, βάσει τοῦ ὁποίου δάσκαλοι καὶ μαθητὲς θὰ μποροῦν νὰ ὁδηγηθοῦν στὴν κατάκτηση τῆς γνώσεως μετ' ἐπιστήμης. Τὰ ἐκπαιδευτικά μας συστήματα μεταβάλλονται συνεχῶς. Κάθε κυβέρνηση φιλοδοξεῖ νὰ καταργήσει τὸ σύστημα τῆς προηγούμενης καὶ ἐδῶ ἰσχύει ὅτι *«στοῦ κασσίδη τὸ κε-*

φάλι μαθαίνουν νὰ κουρεύουν ὅλοι». Ὄχι μόνο δὲν εἶναι μόνιμο ἕνα ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, ἀλλὰ καὶ οἱ μεταβολὲς ποὺ γίνονται τὸ καθιστοῦν ἐνίοτε χειρότερο τοῦ προηγουμένου. Κανεὶς τελικὰ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ γνωρίζει πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσει. Παράλληλα καὶ τὸ σύστημα εἰσαγωγῆς στὶς Ἀνώτατες Σχολὲς πάσχει, διότι δὲν στηρίζεται πάνω στὴν ἐκτίμηση τῆς κρίσεως καὶ τῆς γνώσεως τοῦ μαθητῆ, ἀλλὰ στὴ μηχανικὴ ἀπομνημόνευση τῆς ὕλης ἀπὸ μέρους του, χωρὶς τελικὴ ἀφομοίωσή της.

2. Ἡ δεύτερη πληγὴ εἶναι ἡ ὑποκατάσταση τοῦ *Δασκάλου ἀπὸ τοὺς διδάσκοντες*. Στὰ παλαιότερα χρόνια εἴχαμε ἀληθινοὺς δασκάλους, ποὺ μὲ γλίσχρα μέσα καὶ μισθοὺς πείνης, ἦταν προσηλωμένοι στὸ χρέος των, ποὺ ἐξελάμβαναν τὴν ἀποστολή των ὡς λειτούργημα ἱερό, ποὺ ἔβλεπαν τὸ σχολεῖο σὰν ἕναν ἄλλο ναό, ὅπου αὐτοὶ ἱερουργοῦσαν τὸ μυστήριο τῆς μύησης στοὺς μυστικοὺς κόσμους τῆς γνώσεως καὶ τῆς διάπλασης τῶν χαρακτήρων. Τώρα ἔμειναν πολὺ λίγοι ἀληθινοὶ Δάσκαλοι, ὅπως τά *«οὐσιώδη ἐν ἀνεπαρκείᾳ»* καὶ ἐπλεόνασαν οἱ ἐπαγγελματίες, οἱ συνδικαλιστὲς καὶ οἱ πολιτικολογοῦντες. Αὐτὸ εἶναι τὸ σύμπτωμα ἑνὸς νοσηροῦ καὶ νοσοῦντος ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον παράγει καὶ ἀναπαράγει δημοσίους ὑπαλλήλους ἀσκοῦντας τὸ διδακτικὸ ἐπάγγελμα ἄσχετο πρὸς κάθε ἔννοια λειτουργήματος. *«Καταστρέψαμε τὸν δάσκαλο ὡς θεμέλιο καὶ ψυχὴ τοῦ σχολείου, γιὰ νὰ τὸν μεταβάλουμε σὲ συνδικαλιστὴ καὶ φροντιστή, σὲ πρότυπο ἰδιοτέλειας καὶ ἀδιαφορίας, ποὺ ξέρει ἁπλῶς νὰ ἔχει διεκδικήσεις καὶ νὰ πολιτικολογῆ. Ἀκόμη δὲν καταλαβαί-*

νουμε πὼς καλὸ εἶναι τὸ σχολεῖο μὲ τοὺς ἀφοσιωμένους δασκάλους καὶ ὄχι μὲ τὸν ἄριστο κτηριακὸ κι ἐποπτικὸ ἐξοπλισμό» (Στ. Ράμφου, ἔνθ' ἀνωτ.). Κι ἂς μὴ βαυκαλιζόμεθα μὲ τὴ σκέψη ὅτι ἀρκεῖ ὁ ἐκπαιδευτικὸς νὰ διαθέτει μεράκι γιὰ τὸ ἔργο του καὶ μπορεῖ νὰ κατορθώσει μέσα στὴν τάξη τὰ πάντα. Αὐτὸ ὁδηγεῖ στὸ χειρότερο εἶδος ἐρασιτεχνισμοῦ. Ὁ δάσκαλος ὀφείλει νὰ εἶναι ἄριστα κατηρτισμένος, τόσο ἐπιστημονικὰ ὅσο καὶ ἐκπαιδευτικά. Ἀλλὰ ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ μόνη χώρα τῆς Εὐρώπης, στὴν ὁποία οἱ καθηγητὲς τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσης εἰσέρχονται στὰ σχολεῖα καὶ ἀναλαμβάνουν τὴ διδασκαλία τῶν μαθημάτων τῆς εἰδικότητάς των, χωρὶς οὐδεμία παιδαγωγικὴ προετοιμασία, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὲς περιπτώσεις μὲ ἀνεπαρκέστατη γνώση τοῦ εἰδικοῦ ἀντικειμένου ποὺ καλοῦνται νὰ διδάξουν. Γιὰ παράδειγμα ἀναφέρω, πὼς κάτω ἀπὸ τὴν εὐρεία εἰδικότητα τοῦ φιλολόγου καλύπτονται πανεπιστημιακοὶ πτυχιοῦχοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν καμία σχέση μὲ τὴν φιλολογία. Πτυχιοῦχοι τμημάτων ἀρχαιολογίας, ἱστορίας, φιλοσοφίας, ψυχολογίας, ποὺ δὲν ἔχουν διδαχθεῖ τὴν ἀρχαία ἢ τὴ νέα ἑλληνικὴ φιλολογία, ἀναλαμβάνουν, χωρὶς κανένα ἐπιστημονικὸ ἐφόδιο, τὴ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ τραγελαφικὸ φαινόμενο θεωρεῖται ἀπὸ ὅλους μας φυσικό. Ὅταν λέγω ὅτι «χάσαμε τὸ δάσκαλο» δὲν ἐννοῶ ἀσφαλῶς ὅτι ξέπεσαν ὅλοι οἱ ἐκπαιδευτικοί, ἀλλὰ τόσοι πολλοί, ὥστε νὰ διαμορφώνουν τὸ σημερινὸ βαρὺ κλῖμα καὶ νὰ καθιστοῦν κάθε ἀνορθωτικὴ προσπάθεια ἀνέφικτη.

Ἀκόμη, ὁ ἅπαξ διορισθεὶς σὲ θέση ἐκπαιδευτικοῦ, χωρὶς κανένα ἄλλο προσὸν πέραν τοῦ πτυχίου του, οὐδεμίαν ὑφί-

σταται ἀξιολόγηση τῆς προσφορᾶς του κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας του. Τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα οἱ μὲν κακοὶ ἐκπαιδευτικοὶ νὰ ἐνθαρρύνονται νὰ παραμένουν στὴν κατάστασή των, οἱ δὲ καλοὶ νὰ ἀπογοητεύονται καὶ νὰ χάνουν τὴν ὄρεξή των γιὰ προσφορά, μιὰ καὶ ὅλοι, ἱκανοὶ καὶ ἀνίκανοι, κατάλληλοι καὶ ἀκατάλληλοι, προχωροῦν κανονικὰ καὶ ἀνεμπόδιστα στὸ δρόμο τους. Τὸ ἀξιοπερίεργο εἶναι ὅτι ἡ πρώτη δειλὴ ἀπόπειρα τοῦ Ὑπουργείου νὰ ἐπιβάλει τὴν ἀξιολόγηση συνάντησε τὴν ἀντίδραση τῶν συνδικαλιστικῶν φορέων τῶν ἐκπαιδευτικῶν, ποὺ ἔτσι δείχνουν νὰ μὴ θέλουν τὴν ποιοτικὴ βελτίωσή των.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ ἤθελα νὰ βυθίσω βαθύτερα τὸ μαχαίρι στὴν πληγή. Ἐχάσαμε σήμερα τὸ δάσκαλο, καὶ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι σπανίζουν πλέον ἐκεῖνοι μεταξύ των ποὺ ἔχουν ἰδεώδη στὰ ὁποῖα πιστεύουν, ποὺ μποροῦν νὰ προβάλουν τὸ παράδειγμά των πρὸς μίμησι, ποὺ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ μορφώνουν συνειδήσεις. Ὑπάρχουν πολλοὶ ἐκπαιδευτικοὶ σήμερα ποὺ κρημνίζουν συνειδήσεις, ποὺ ἀρνοῦνται πεισματικὰ νὰ παραδεχθοῦν τὴν ἰδεολογική τους ἀστοχία, ποὺ συνεχίζουν νὰ ἐκπροσωποῦν καὶ νὰ προβάλουν ξεπερασμένα μοντέλα ζωῆς, καὶ ταυτόχρονα ἀρνοῦνται πεισματικὰ νὰ ἀξιολογήσουν τὴν πνευματικὴ δύναμη καὶ προσφορὰ τῆς πίστεως, τῆς ψυχικῆς καλλιέργειας, τῆς ἑλληνορθόδοξης παράδοσης. Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ αὐτοὶ μετατρέπουν πολὺ συχνὰ τὶς τάξεις των σὲ βήματα προβολῆς τῶν προσωπικῶν των βιωμάτων, ἔστω κι ἂν αὐτὰ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς διακηρυγμένες ἐπίσημα ἰδεολογικὲς ἀρχὲς καὶ κατευθύνσεις ποὺ διέπουν τὴν Παιδεία μας. Καταχρώμενοι δηλαδὴ τῆς ἐμπιστοσύνης μὲ

τὴν ὁποία τοὺς περιέβαλε τὸ ἔθνος, ἐπιδιώκουν νὰ συντελέσουν στὸν κρημνισμὸ τῶν πνευματικῶν μας ἐρεισμάτων, μεταδίδοντες ἁπλῶς τὴν πτωχεία των στοὺς μαθητές των. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι σ' αὐτοὺς ἀποκαρδιωτικό. Τὰ παιδιὰ τοὺς προσπερνοῦν γιατὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ὑπολοίπους ἐργαζομένους ποὺ δίνουν ὅ,τι ἔχουν, οἱ δάσκαλοι δίνουν ὅ,τι εἶναι. Παλαιότερα χάρι στοὺς δασκάλους ἡ Παιδεία χωρὶς ἐπαρκῆ κτίρια ὑπῆρχε. Σήμερα παραμένουν τὰ κτίρια πλὴν ἡ Παιδεία καταρρέει σὰν νὰ ἔχει δεχθεῖ βόμβα νετρονίου. Ἂν εἴχαμε τὸ δάσκαλο, τὸ σχολεῖο θὰ ζοῦσε.

Τώρα ἔχουμε τὶς καταλήψεις καὶ πρέπει νὰ τὶς κατανοήσουμε σὰν κραυγὴ ἀπόγνωσης τῶν παιδιῶν γιὰ τὸ χαμένο δάσκαλο.

3. *Τὴν κομματικοποίηση τῆς ἐκπαίδευσης μὲ τὴ συνακόλουθη ἀναξιοκρατία*, θεωρῶ ὡς τρίτη πληγὴ τῆς Παιδείας μας. Ὁ χῶρος τῆς Παιδείας εἶναι ἱερὸς καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ κομματικὲς ἐπιρροὲς καὶ ἐπιλογές. Ἡ ἀνάγκη μιᾶς ὑπερκομματικῆς πολιτικῆς στὴν Παιδεία φαίνεται ἀνέφικτη, ἐπειδὴ τὸ σχολεῖο εἶναι ἕνας λεπτὸς τομέας στὸν ὁποῖο χειρισμοὶ μὲ ἰδιοτέλεια, δυναμιτίζουν τὴν ἀξιοκρατία καὶ ἀπωθοῦν στὸ περιθώριο συνήθως τοὺς ἀξίους, ἐνῶ προβάλλουν τὶς μετριότητες, ἀρκεῖ ποὺ αὐτὲς οἱ μετριότητες διαθέτουν κομματικὴ ταυτότητα καὶ πιστότητα. Στὴ διαδικασία αὐτή, οἱ κομματικοὶ ἐγκάθετοι ἀναλαμβάνουν συνήθως διοικητικὰ καθήκοντα καὶ δικαιοδοσίες ποὺ ξεπερνοῦν τὶς ἱκανότητές των ἢ ποὺ ἀπαιτοῦν διαμορφωμένες μέσα ἀπὸ πολυχρόνια δοκιμα-

σία προσωπικότητες, ποὺ θὰ μποροῦν νὰ ἐπιβληθοῦν ὄχι μὲ τὴν ἀπειλὴ τῆς συγκεκαλυμμένης βίας, ἀλλὰ μὲ τὴν βαρύτητα τῆς πνευματικῆς τους ἀξίας. Ὅταν ἐπιπλέουν οἱ ἀνάξιοι, ποὺ τὸ μόνο προσὸν ποὺ ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν εἶναι ἡ νομιμοφροσύνη τους ἀπέναντι στὶς πελατειακὲς σχέσεις τῶν κομμάτων, οὐδεὶς διανοεῖται νὰ σεβασθεῖ καὶ πολὺ περισσότερο νὰ θυσιάσει τίποτε. Καὶ τοῦτο, διότι σεβασμὸς καὶ κόπος προϋποθέτουν ἱεραρχία καὶ ἱεραρχία χωρὶς τὰ ζωντανά της πρότυπα δὲν γίνεται, ὅπως δὲν γίνεται πρωταθλητισμὸς χωρὶς ἐπιλογὴ τῶν ἀρίστων.

Ἡ κομματικοποίηση ἔχει ἐπεκταθεῖ καὶ σὲ ἄλλους χώρους τῆς ἐκπαίδευσης, ὅπως εἶναι ὁ συνδικαλισμὸς ἐκπαιδευτικῶν καὶ μαθητῶν. Οἱ συνδικαλιστὲς τῶν ἐκπαιδευτικῶν δὲν μποροῦν νὰ συνεννοηθοῦν οὔτε στὰ καθεαυτὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα, οἱ διεκδικήσεις των εἶναι συνήθως καὶ κατὰ βάσιν οἰκονομικές, χωρὶς νὰ λείπουν βέβαια καὶ μερικὲς καθαρὰ ἐκπαιδευτικές, ἐνῶ ἡ πολιτικοποίηση τῶν μαθητῶν, διαχωρίζει τὰ παιδιὰ ἀνάλογα μὲ τὴν κομματική τους τοποθέτηση, διχάζοντας οὐσιαστικὰ τοὺς νέους καὶ ὁδηγώντας τους ἤδη ἀπὸ τὴν τρυφερή τους ἡλικία σὲ κομματικὲς ἀντιπαραθέσεις, ποὺ δὲν εἶναι μόνο στεῖρες ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνες γιὰ τὴν πρόοδό των. Τὸ ὅραμα τῆς πολιτικοποίησης τῶν νέων μας δὲν μπόρεσε νὰ διαφύγει τὸν πειρασμὸ τῆς διολίσθησής των στὸν κομματισμό, ποὺ παρασύρει κάθε ἔννοια ὀρθῆς καὶ ὑπεύθυνης πολιτικῆς τοποθέτησης τῶν νέων ἐμπρὸς στὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ τόπου.

4. *Ἡ διατάραξη τῶν σχέσεων δασκάλου καὶ μαθητῆ* εἶναι καὶ αὐτὴ πληγὴ τῆς ἐκπαίδευσης. Σὲ μιὰ σχετικὰ

πρόσφατη ἔρευνα στὸ θέμα αὐτό, τὸ 28% τῶν ἐρωτηθέντων νέων ἀπήντησαν ὅτι οἱ σχέσεις των μὲ τοὺς καθηγητές των εἶναι καλές. Τὸ 41,4% τῶν μαθητῶν ἀπήντησε ὅτι ἔχει μαζί τους φυσιολογικὰ προβλήματα, ἐνῶ ἕνα ἄλλο 28,3% ἐντόπισε μεγάλα προβλήματα. Δηλαδὴ συνολικὰ ἕνα 69,7% τῶν μαθητῶν δηλώνουν ὅτι δὲν ἔχουν καλὲς σχέσεις μὲ τοὺς καθηγητές των. Στὴν ἴδια ἔρευνα (*«Τὸ Βῆμα»*, 24-10-1992) τὸ 36% τῶν μαθητῶν κατηγοροῦν τοὺς καθηγητές των γιὰ ἔλλειψη διαλόγου μαζί των, ἐνῶ ἕνα 26,5% τοὺς χρεώνει εὐθέως ἀδιαφορία. Στὸ χάσμα τῶν γενεῶν ἀποδίδει ἕνα 17,3% τῶν μαθητῶν τὴν ἔλλειψη ἐπικοινωνίας μὲ τὸν καθηγητή, ἐνῶ μόνο τὸ 11,3% τῶν ἐρωτηθέντων ἀποδίδει τὸ φαινόμενο στὴν ἔλλειψη σεβασμοῦ πρὸς τοὺς καθηγητές. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς δημοσκόπησης εἶναι εὔγλωττα. Δὲν ὑπάρχει πιὰ σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ ἡ παλιὰ στενὴ προσωπικὴ σχέση ἀνάμεσα σὲ μαθητὴ καὶ καθηγητή, ἡ ὁποία στηριζόταν στὴν ἐμπιστοσύνη, στὴν ἀναγνώριση τῆς ἀξίας τοῦ καθηγητοῦ, στὸ σεβασμὸ καὶ στὴν ἀναγνώριση τοῦ παιδευτικοῦ του ἔργου, στὴν πατρική του φροντίδα γιὰ τὰ προβλήματα τοῦ μαθητῆ. Ἐπαινετὲς ἐξαιρέσεις, ἁπλῶς ἐπιβεβαιώνουν τὸν κανόνα.

5. *Ἡ διαλελυμένη οἰκογένεια κρύβεται πίσω ἀπὸ μιὰ σειρὰ προβλημάτων τῶν παιδιῶν, ποὺ ἀναμεταδίδει τὴν κρίση μέσα στὴν ἐκπαίδευση.* Πολλὰ παιδιὰ σήμερα προέρχονται εἴτε ἀπὸ διαλελυμένα σπίτια εἴτε ἀπὸ κλονιζόμενες οἰκογένειες, μὲ ἀποτέλεσμα τὰ παιδιὰ αὐτὰ νὰ κουβαλοῦν μαζί τους στὸ σχολεῖο τὰ οἰκογενειακά, συναισθηματικὰ καὶ ψυχολογικά τους προβλήματα, ποὺ καθιστοῦν τὴν

ἴδια πλέον τὴν ἐκπαίδευση προβληματική. Πολλοὶ ἐκπαιδευτικοὶ διαπιστώνουν καθημερινὰ τὶς συνέπειες τῆς κατάστασης αὐτῆς, ποὺ βραχυκυκλώνει καὶ τὸ δικό τους ἔργο. Ἡ συνεργασία τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὸ σχολεῖο θεωρεῖται καὶ σήμερα ἀναπόσπαστο τμῆμα τῆς ἀναμενόμενης ἐπιτυχίας τοῦ παιδευτικοῦ συστήματος. Ἀλλὰ πολλάκις οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς στέκονται ἐμπόδιο στὴν πρόοδο τῶν παιδιῶν τους καθὼς εἴτε εἶναι παντελῶς ἀδιάφοροι, εἴτε ἐπεμβαίνουν ἄκαιρα καὶ προκλητικὰ στὸ παιδευτικὸ ἔργο τῶν καθηγητῶν, εἴτε ἀδυνατοῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ ρόλο τους καὶ νὰ συμβάλουν στὴν ὀρθὴ διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν τους, ποὺ κατὰ τρόπον ἀντιδεοντολογικὸ καὶ ἀντιπαιδαγωγικὸ τὰ δικαιώνουν καὶ στὶς πιὸ παράλογες ἀξιώσεις των, μὲ ἀποτέλεσμα τὰ παιδιὰ νὰ ἔχουν μετατραπεῖ σὲ μικροὺς τυράννους τοῦ σχολείου καὶ τοῦ συστήματος. Ἀναλογίζομαι τί εἴδους γονεῖς μπορεῖ νὰ λογίζονται αὐτοὶ ποὺ ἔρχονται στὸ σχολεῖο γιὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὰ δικαιώματα τῶν παιδιῶν τους, χωρὶς νὰ ἔχουν προηγουμένως ἀκούσει καὶ ἐκτιμήσει τοὺς λόγους, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἕνας καθηγητὴς ἢ δάσκαλος ἔλαβε κάποιο δυσμενὲς μέτρο σὲ βάρος των. Τὰ παιδιὰ ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴ βάση τῆς μόνιμης δικαίωσής των ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ γίνουν σιγά-σιγὰ ἄτομα ἀσύδοτα καὶ ἐγωκεντρικά.

Σὲ τελικὴ ἀνάλυση τὸ πρόβλημα ποὺ ἀναδύεται εἶναι ἂν ἡ κοινωνία μας ἀγκαλιάζει, ἀναγνωρίζει καὶ ἐπιβραβεύει τὸ πρότυπο τοῦ δασκάλου-λειτουργοῦ καὶ ὄχι τὸ πρότυπο τοῦ δασκάλου-μαθητοπατέρα. Φοβοῦμαι ὅτι, ὅπως καὶ ὁ Καθηγητὴς Γ. Μπαμπινιώτης παραδέχεται, ἡ σύγχρονη κοινωνία στὴν Ἑλλάδα *«ἀποδαρρύνει, ἀπο-*

γοητεύει, ἀπομακρύνει κι ὅσους ἀκόμη ξεκινοῦν μὲ ἀνάλογες φιλοδοξίες καὶ ἰδανικά. Μιὰ κοινωνία ποὺ ἀποστρέφεται ἀλλεργικὰ ἢ ὑποτιμᾶ τὶς ἀξίες, πού "μετεξελίσσεται" σὲ κοινωνία τζόγου καὶ λοταρίας, ὅπου ὁ κλῆρος, ἡ τύχη, ἡ σύμπτωση, ὁ ὀπορτουνισμὸς κι ὄχι ὁ μόχθος, ἡ ἀξία, ὁ ἀγώνας, ἡ ἐργασία εἶναι ποὺ ἐπιβραβεύονται, μιὰ τέτοια κοινωνία εἶναι φυσικὸ νὰ μὴν εὐνοεῖ τὸ πρότυπο τοῦ δασκάλου-λειτουργοῦ ποὺ τείνει νὰ ἀποτελεῖ "ἐκπαιδευτικὸ δονκιχωτισμό" (Γ. Μπαμπινιώτη: *«Ἀπὸ Δάσκαλοι διδάσκοντες»*, στό *«Βῆμα»*, 1993)».

6. *Ἡ ἀδυναμία ἢ ἡ ἀδιαφορία σύνδεσης τῶν μαθητῶν μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς, θρησκευτικῆς καὶ πολιτισμικῆς μας παράδοσης* συνιστᾶ μιὰν ἄλλη πληγὴ τοῦ συστήματος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλάτωνος ἡ Παιδεία ἐκαλεῖτο νὰ διαπλάσει χαρακτῆρες καὶ νὰ μὴν περιορισθεῖ ἁπλῶς στὴ μετάδοση ξηρῶν γνώσεων. Ὡστόσο σήμερα οἱ ξηρὲς αὐτὲς γνώσεις, μὲ μιὰ ἀντιπαιδαγωγικὴ μάλιστα μέθοδο, τὴν τῆς ἀποστήθισης, (ποὺ τὴν ἐπιβεβαιώνει ἡ ἄνθηση τῆς «παραπαιδείας») συνιστοῦν τὴ μοναδική, ὡς φαίνεται, ἀποστολὴ τῆς Παιδείας μας. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ καθαρῶς ἀνθρωποπλαστικὰ στοιχεῖα της ἔχουν παραμερισθεῖ. Ἔπρεπε νὰ ἀναφανεῖ τὸ Μακεδονικὸ γιὰ νὰ ἀρχίσει νὰ γίνεται λόγος στὰ σχολεῖα γιὰ τὴν ἔννοια τῆς Πατρίδος. Καὶ ἔπρεπε νὰ συμβοῦν τὰ ἐγκλήματα τῶν σατανιστῶν γιὰ νὰ κινηθοῦν τὰ γρανάζια τῆς δυσκίνητης ἐκπαιδευτικῆς ἱεραρχίας πρὸς τονισμὸ τῶν θρησκευτικῶν ἀξιῶν τῆς Ὀρθοδοξίας. Γιατὶ ποιές ἐθνικὲς καὶ θρησκευτικὲς ἀξίες τονίζονται στὸ σχολεῖο; Ἀντιθέτως *«χέρια ἑλληνικά, ὁπλισμένα μὲ ὅπλα ξένα, βάρβαρα καὶ ἐχθρικά, πλήγω-*

σαν θανάσιμα τὶς ἀστείρευτες πηγὲς τῆς Ἑλληνικότητάς μας. Πολέμησαν καὶ πολεμοῦν, μέσα ἀπὸ τὰ κανάλια τῆς ὀργανωμένης Ἑλληνικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τὴν κλασσική μας παράδοση καὶ τὸ ὀρθόδοξο χριστιανικὸ πνεῦμα τοῦ τόπου μας» (Γ. Κρασσανάκη: *«Ἡ σημερινὴ κατάσταση τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας»*, στὸ περιοδικὸ *«Ἑλληνικὸς Ἀστήρ»*, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1991, σ. 283).

Καὶ ὅλα αὐτὰ συμβαίνουν σήμερα ἰδίως, ποὺ νέες πραγματικότητες ἔχουν ἐμφανισθεῖ στὸν ὁρίζοντα μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωση καὶ μὲ τὴν ἀνάγκη νὰ διαφυλάξουμε ὡς ἔθνος τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά μας, ποὺ θὰ ἀποτρέψουν τὴν κατάλυση καὶ τὴν ἀφομοίωσή μας. Σήμερα ἡ Εὐρώπη ὑπαγορεύει στὶς χῶρες-μέλη της τοὺς στόχους τῆς ἐκπαίδευσης. Καὶ κύριος καὶ βασικὸς στόχος εἶναι ἡ δημιουργία, διὰ τῆς παρεχομένης ἐκπαίδευσης, τοῦ νέου εὐρωπαίου ἀνθρώπου, ποὺ ἔχει τὴ συνείδηση ὅτι ἀνήκει στὴ μεγάλη οἰκογένεια τῆς γηραιᾶς μας ἠπείρου. Δεύτερη θέση δίδεται στὴν τεχνολογία καὶ τὴν ἐπιστήμη καὶ τρίτη καὶ τελευταία στὶς ἐθνικές, παραδοσιακὲς ἰδιαιτερότητες κάθε λαοῦ.

Ὁ καθηγητὴς Γ. Μπαμπινιώτης παρατηρεῖ σχετικά: *«Μὲ λίγα λόγια ἡ Παιδεία μας καθὼς καὶ ἡ Παιδεία τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν πρέπει νὰ διαχύσει σὲ ὅλα τὰ γνωστικὰ ἀντικείμενα καὶ στὸ πεδίο τῆς ἀγωγῆς τῶν αὐριανῶν Εὐρωπαίων πολιτῶν τὴ λεγόμενη "εὐρωπαϊκὴ διάσταση". Πρέπει ἐπίσης νὰ διευκολύνει καὶ νὰ ἀξιοποιήσει μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης τὴ διακίνηση τῶν ἰδεῶν, τῶν προβληματισμῶν καὶ τῶν ἐμπειριῶν κάθε χώρας στὴν παιδεία καὶ τὸν πολιτισμό, ὥστε ὅ,τι ὀνομάζεται*

Ἑνωμένη Εὐρώπη νὰ πραγματωθεῖ βαθμηδὸν στὸ πιὸ ἀπαιτητικὸ καὶ οὐσιαστικὸ ἐπίπεδο, τὸ ἐπίπεδο τῆς Παιδείας καὶ τὸ συνειδησιακὸ ἐπίπεδο. Καὶ ὅλα αὐτά -συνεχίζει ὁ καθηγητής- *χωρὶς ἡ Παιδεία νὰ ἀποβεῖ εἰς βάρος τῆς προσδιοριστικῆς γιὰ κάθε χώρα διάστασης: τῆς ἐθνικῆς Παιδείας καὶ τῆς καλλιέργειας ἐθνικῆς συνείδησης… Ἡ καλλιέργεια τῆς γλώσσας, τῆς παράδοσης, τῆς θρησκείας, τῶν δεσμῶν ποὺ συνέχουν συγχρονικὰ καὶ διαχρονικὰ ἕνα ἔθνος, ὁ ὑγιὴς ἐθνισμός, μὲ μία λέξη, ὄχι μόνο δὲν συνιστᾶ ἀντίφαση στὸ δεσμὸ τῆς Ἑνωμένης Εὐρώπης, ἀλλὰ ἀποτελεῖ προϋπόθεση ὑπάρξεώς του. Ἡ ὑπέρβαση τοῦ ἐθνισμοῦ κάθε χώρας-μέλους χάριν μιᾶς Ἑνωμένης Εὐρώπης δὲν σημαίνει καὶ κατάλυση τοῦ ἐθνισμοῦ, ὡς χωριστῆς καὶ αὐθύπαρκτης ἱστορικῆς συνείδησης κάθε λαοῦ»* (Γ. Μπαμπινιώτης: *«Ἡ παιδεία μας καὶ οἱ νέες πραγματικότητες»*, στό *«Βῆμα»*, 10-1-1993).

Οἱ βαρυσήμαντες αὐτὲς ἐπισημάνσεις ὅμως τοῦ Καθηγητοῦ Μπαμπινιώτη ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ ὅ,τι ἐζήσαμε καὶ ἐνδεχομένως ζοῦμε καὶ σήμερα σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις μέσα στὰ σχολεῖα, ὅπου μερικοὶ ἐκπαιδευτικοί, θεωροῦντες προφανῶς τὸ σχολεῖον τιμάριόν των καὶ τὰ παιδιὰ ὁμήρους των, ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπονομεύουν τὰ πνευματικά μας ἐρείσματα μὲ ἐξοργιστικὸ τρόπο. Θὰ ἀναφέρω μερικὰ παραδείγματα διαβρωτικῆς συνείδησης μερικῶν καθηγητῶν ποὺ συγκλονίζουν. Καθηγητὲς τοῦ Ἑνιαίου Πολυκλαδικοῦ Λυκείου Ἀθηνῶν, σύμφωνα μὲ ἐπίσημη καταγγελία, διακήρυξαν στὴν διάρκεια συνεδρίασης τοῦ Συλλόγου τῶν Καθηγητῶν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Σημαία εἶναι *«σύμβολο μίσους, πολέμου καὶ φανατισμοῦ»*

καὶ ὅτι ἡ *«ἀνάρτησή της στὸ κοντὸ τοῦ σχολείου ἐπὶ καθημερινῆς βάσεως "θυμίζει ἄλλες ἐποχές"* (ὑπονοώντας προφανῶς τὴ δικτατορία». Καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρνησιπάτριδες ἐκπαιδευτικούς, ὁσοδήποτε μικρὴ μειοψηφία καὶ ἂν εἶναι, ὁ Σύλλογος τῶν ἄλλων καθηγητῶν, ὁρμώμενος ἀπὸ μία συντεχνιακὴ ἀλληλεγγύη, ἐπεχείρησε νὰ τὸ καλύψει, ὅπως αὐτὸ ἔχει συμβεῖ καὶ πάρα πολλὲς ἄλλες φορὲς κατὰ τὴν ἀντιμετώπιση παρεμφερῶν ἀντιλήψεων ὅπως εἶναι π.χ. ἡ παραχάραξη τῆς ἱστορίας μας ἢ ὁ καταβιβασμὸς ἀπὸ τὸν τοῖχο τῆς τάξεως τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου. Ἄλλο παράδειγμα: Δάσκαλος σὲ σχολεῖο τῆς Βορείου Ἑλλάδος σὲ ὁμιλία του, προπαγάνδιζε ὑπὲρ τῆς «ἀπελευθέρωσης τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κατοχή» (Βλ. *«Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο»*, 4-6-1992). Καὶ βέβαια κανεὶς δὲν ἐνδιαφέρθηκε νὰ συνετίσει ἢ νὰ διαφωτίσει τὸ δάσκαλο αὐτό. Ἢ τέλος νὰ τοῦ πεῖ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι δάσκαλος ἂν ἔχει τέτοιες ἰδέες. Πρέπει νὰ ἀλλάξει ἀμέσως ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἀφήσει τὰ παιδιά μας σὲ χέρια καθαρὰ καὶ μυαλὰ ἑλληνικά...

Ὅλα αὐτὰ ἐπιβεβαιώνουν μιὰ τρανὴ ἀλήθεια, ὅτι οἱ λεγόμενοι «προοδευτικοί» μέσα στὸ χῶρο τῆς ἐκπαίδευσης διακατέχονται ἀπὸ ἕνα εἶδος μανιχαϊσμοῦ καὶ γι' αὐτὸ πολεμοῦν τὴν παράδοση, πολεμώντας τὸν ἑαυτό τους, καὶ τὴν ἀφήνουν νὰ τὴν καπηλεύονται οἱ δῆθεν «συντηρητικοί», ποὺ καὶ αὐτοὶ μπορεῖ νὰ μὴ πιστεύουν σὲ τίποτε, ἀλλὰ αὐτὸ στὸ ὁποῖο δὲν πιστεύουν τὸ ἔκαναν σημαία καὶ λάβαρό τους ἐξ ἀντιδράσεως καὶ μόνο. Μοιάζει ὅλο αὐτὸ τὸ σκηνικὸ μὲ τὸ θανάσιμο λάθος τῶν χωρῶν τοῦ ἄλλοτε ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τῶν κομμουνιστῶν, ποὺ τὴ θρησκεία, ἕνα κατ'

ἐξοχὴν λαϊκὸ βίωμα, τὴν πρόσφεραν στὸ πιάτο στοὺς καπιταλιστές, γιὰ νὰ ἐμφανίζονται ὡς προστάτες της καὶ ὑπερασπιστές της. Οἱ ἴδιοι «προοδευτικοί» ἀνεκάλυψαν πὼς ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἦταν κατακτητὴς καὶ διαρρηγνύουν τὰ ἱμάτιά των ἐναντίον κάθε δυτικῆς πολιτικῆς ἐξάρτησης, ἐνῶ οἱ ἴδιοι εἶναι βουτηγμένοι στὸ κακέκτυπο δυτικὸ πνεῦμα (Βλ. Ν. Ματσούκα: *«Παιδείας παραλειπόμενα»*, στὸ περιοδικὸ *«Ἔξοδος»*, Φθινόπωρο 1991).

Χαρακτηριστικὲς στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι οἱ διαπιστώσεις τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων στὸ Μήνυμά των γιὰ τὰ προβλήματα τῆς Παιδείας τοῦ ἔτους 1984: *«Ἀπὸ πολλὰ τώρα χρόνια γίνεται συστηματικὴ προσπάθεια, διαρκῶς αὐξανόμενη, νὰ πολεμηθῆ ἡ πίστις. Νὰ βγῆ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ὁ Χριστός. Νὰ διαστρεβλωθῆ ἡ ἱστορία μας. Νὰ εὐτελισθῆ ἡ σημασία τῶν μεγάλων ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, ποὺ τόσο ζῆ ὁ λαός μας. Νὰ παύση ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία νὰ ἐπηρεάζη τὴ ζωὴ τοῦ γένους μας, δηλαδὴ νὰ παύση ἡ ψυχὴ τοῦ γένους μας νὰ ζωογονῆ τὸ εἶναι μας. Νὰ μείνη ὁ λαὸς ἀπροστάτευτος, ἔκθετος, ἀναιμικός, ἕτοιμη λεία καὶ τροφὴ ὁποιουδήποτε αἰσθητοῦ ἢ νοητοῦ θηρίου»* (Βλ. τὸ κείμενο στὸ περιοδικὸ *«Σύναξη»*, τ. 10/1984). Καὶ ὁ Κοραῆς παρετήρη: *«Ἡ ἀρετὴ εἶναι πρᾶγμα ἐθιστὸν καὶ ἀποκτᾶται ὡς ὅλα τὰ ἀποκτώμενα ἀπὸ μακρὰν συνήθειαν... Μόνον ἡ παιδεία, ἐλευθερώνουσα τὸν νοῦν ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν, διδάσκει τὸν ἄνδρωπον τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καθήκοντα»*.

7. Πληγὴ τῆς Παιδείας μας συνιστᾶ καὶ τὸ περίφημο γλωσσικὸ ζήτημα, ποὺ ταλανίζει ἐπὶ δεκαετίες τὴν ἐκπαί-

δευσή μας. Τὰ παιδιὰ πελαγοδρομοῦν ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο γλωσσικὸ σύστημα, χωρὶς κανεὶς νὰ γνωρίζει τί τελικὰ ἰσχύει καὶ ποῦ βαδίζει ἡ ἐκπαίδευση. Ἡ διὰ νόμου κατάργηση τῆς καθαρεύουσας καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς δημοτικῆς, καθὼς καὶ ἡ διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ ἐπιβολὴ τοῦ μονοτονικοῦ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν λεξιπενία τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἀδυναμία τους νὰ ἐκφρασθοῦν. Καὶ ὅμως! Θὰ ἔπρεπε οἱ νέοι νὰ μαθαίνουν τὴ μεγάλη καὶ πλούσια ἱστορική μας γλῶσσα σὲ ὅλη τὴ διαχρονικὴ ἐξέλιξή της, ὥστε νὰ εἶναι κάτοχοι ὄχι μόνο τοῦ γλωσσικοῦ ἐκφραστικοῦ μας ὀργάνου, ξεπερνώντας τὸ σημερινὸ φαινόμενο τῆς «ἀλεξίας», ἀλλὰ καὶ τοῦ πολιτισμικοῦ μας πλούτου, μιὰ καὶ ἡ γλῶσσα εἶναι φορέας τῶν πολιτισμικῶν ἀγαθῶν τοῦ λαοῦ μας καὶ κρηπίδα τῆς ὑποστάσεώς του. Ὁ Κοραῆς παρατηροῦσε: «*Ποτὲ ἔθνος δὲν διαστρέφει τὴν γλῶσσαν του χωρὶς νὰ διαστρέφη ἐν ταυτῷ καὶ τὴν παιδείαν του. Ἡ ἀσυνταξία τῆς γλώσσης συνοδεύει πάντοτε καὶ τὴν ἀσυνταξίαν τῶν ἰδεῶν, διότι ὅστις καταφρονῆ τοὺς κανόνας τῆς Γραμματικῆς γρήγορα θέλει καταφρονήσειν καὶ τοὺς κανόνας τῆς Λογικῆς*» (Αὐτοσχέδιοι στοχασμοί).

Μὲ τὴν κυριαρχία του πάνω στὴ γλῶσσα ὁ ἕλληνας νέος θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ σκεφθεῖ ἀνετότερα καὶ ὡριμότερα, νὰ ἐκφράσει ἐναργέστερα τὰ διανοήματά του καὶ νὰ δεῖ τὶς ξένες γλῶσσες ὡς παραπληρώματα ποὺ ἔρχονται νὰ βοηθήσουν τὴ συνεννόησή του καὶ ὄχι ὡς ὑποκατάστατα τῆς δικῆς του γλώσσας, ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει σήμερα μὲ τὴ γενικὴ ἐξάπλωση καὶ καθιέρωση ξενικῶν ἐκφράσεων στὴν καθημερινὴ ὁμιλία καὶ ἐξελληνισμένων λέξεων καὶ φράσεων, ποὺ καταδυναστεύουν τὴ γλωσσική μας ἐπάρ-

κεια. Καὶ βέβαια εἶναι εὐχάριστο πὼς ἄρχισε ἤδη νὰ γίνεται συνείδηση καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς λυμεῶνες τοῦ γλωσσικοῦ μας πλούτου, ὄχι χωρὶς βελτίωση τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας στὰ σχολεῖα, κινδυνεύουμε νὰ ἀφανισθοῦμε ὡς ἔθνος τώρα ποὺ εἴμαστε μέσα στὴν Εὐρώπη. Ὅμως μόνον αὐτὴ ἡ διαπίστωση, παρ' ὅλη τὴ βαρύτητα ποὺ ἔχει, δὲν ἀρκεῖ ἂν δὲν συνοδευθεῖ ἀπὸ ἄμεση διόρθωση τῶν κακῶν χειρισμῶν ποὺ ἔγιναν καὶ ἂν δὲν τεθεῖ ἀμέσως καὶ χωρὶς καθυστερήσεις σὲ ἐνέργεια ἕνα νέο ἐντατικὸ πρόγραμμα ἐκμάθησης καὶ διδασκαλίας τοῦ ὀρθοῦ γλωσσικοῦ μας πλούτου. Διότι δὲν εἶναι μόνο ποὺ καταργήσαμε τὴν ἀρχαία καὶ τὴ λογία γλῶσσα, καταδυναστεύσαμε καὶ τὴ νέα ποὺ διδάσκεται ἀνορθόδοξα χωρὶς σεβασμὸ τοῦ Συντακτικοῦ καὶ τῆς Γραμματικῆς ποὺ τὴ συνοδεύουν. Τὸ δένδρο τῆς γλώσσης μας, ποὺ ἔχει καρποφόρα ζωὴ 3.000 περίπου ἐτῶν, κλαδεύτηκε ἀπειλητικὰ καὶ ἐπικίνδυνα τὸ 1976 μὲ τὴ διὰ νόμου καθιέρωση τῆς δημοτικῆς ὡς ἐπισήμου γλώσσης τῆς ἐκπαίδευσής μας, καὶ ἔπαυσε νὰ ποτίζεται τὸ 1981 μὲ τὴν καθιέρωση τοῦ μονοτονικοῦ, ἐνῶ ἀκούεται καὶ γράφεται πὼς δέν ἀργεῖ καὶ ἡ ἀντικατάσταση τοῦ ἀλφαβήτου μας μὲ λατινικό, ἐκ λόγων συμπόρευσης μὲ τὴν Εὐρώπη.

8. Μιὰ ἄλλη πληγὴ τῆς Παιδείας μας εἶναι *ἡ ἀπουσία �ράματος, τόσο στοὺς κυβερνῶντες, ὅσο καὶ στοὺς διδάσκοντες καὶ στὰ παιδιά.* Καμιὰ ἀνορθωτικὴ προσπάθεια δὲν πετυχαίνει χωρὶς ὅραμα. Τὸ ὅραμα ὑποβάλλει σὲ θυσίες καὶ κόπους. Τὸ αὐθεντικὸ ὅραμα προβαίνει ἀπὸ τὸ κενὸ τοῦ νοήματος καὶ τείνει νὰ τὸ ἀνασυγκροτήσει. Ἐνώ-

νει σὲ ἀνώτερα ἐπίπεδα τὸ ὑπερχρονικὸ νόημα μ' ἕνα ἱστορικὸ σκοπὸ καὶ ἐντάσσει κάθε ἀλλαγὴ στὴν προοπτικὴ τῆς ἀνθρωπίνης σκοπιμότητος. Τὸ ὅραμα δὲν πείθει παραλόγως, πείθει μὲ τὴν ἐσωτερική του λογικὴ καὶ φωτίζει σὰν τὸν κεραυνὸ ἐξαίφνης τὰ πάντα. Τὸ πραγματοποιήσιμο τοῦ ὁράματος ξεσηκώνει καὶ συγκινεῖ. Ὅραμα δὲν θὰ πεῖ νεφέλωμα, ἀλλὰ κλήση σὲ αὐτοπροσφορά. Ἐδῶ τὸ προσωπικὸ παράδειγμα παίζει σπουδαῖο ρόλο. Τὸ ὅραμα μᾶς μεταφέρει ἀπὸ τό «Ἐγώ» στό «Ἐμεῖς».

Τὸ ζητούμενο σήμερα εἶναι νὰ μείνουμε ἀνθρώπινοι παρὰ τὴν ἔκρηξη τῆς τεχνολογίας, νὰ μείνουμε Ἕλληνες παρὰ τὶς διεθνιστικὲς προβολές. Νὰ γίνουμε κοινωνικοί, ξεπερνώντας τὴν ἀτομοκεντρικότητά μας μὲ ἀνθρωπιστικὰ καὶ ἐσχατολογικὰ ὁράματα. Χωρὶς τέτοια ὁράματα δὲν ξεπερνιέται μὲ κανένα τρόπο ἡ ἄπληστη ἐγωκεντρικότητα ποὺ ὀξύνεται σήμερα μέσα σ' ἕνα πολιτισμὸ κατανάλωσης καὶ κυρίως σπατάλης. Ὅμως τὰ ὁράματα αὐτὰ μένουν ἀνενέργητα, χωρὶς ἄσκηση ἀνθρωπιᾶς καὶ ἀγάπης. Καὶ ἐδῶ ἀναδύεται σπουδαῖος ὁ ρόλος τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἀλλὰ ποιός νοιάζεται σήμερα γι' αὐτά; Οἱ πάντες ἐνδιαφέρονται γιὰ μιὰ Παιδεία τῆς ἄμεσης χρησιμοθηρίας ἢ γιὰ τὴν ἔκταση τῆς γνώσεως σὲ βάρος τοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ βέβαια δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ ὅ,τι ἐκφράζουν αὐτοί, ποὺ ὁ λαός μας ἔχει ὀνομάσει «κουλτουριάρηδες».

9. *Οἱ προχειρότητες καὶ οἱ αὐτοσχεδιασμοὶ στὸ χῶρο τῆς ἐκπαίδευσης* εἶναι μιὰ ἄλλη πληγή, πολὺ σοβαρὰ καὶ αἱμάσσουσα. Ἀλλεπάλληλες «ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις» ἔχουν ἐκφυλίσει τὴ σημασία τῶν βαρύγδουπων λέξε-

ων ποὺ τὴ σηματοδοτοῦν. Ὅ,τι οἰκοδομεῖ ἡ μία κυβέρνηση τὸ γκρεμίζει σὲ λίγο ἡ ἄλλη. Τίποτε δὲν μένει σταθερό, κανένας δὲν ξέρει τί θὰ ἰσχύει τὴν ἑπόμενη χρονιά. Ἀλλάζουν τὰ συστήματα τῶν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων, ἡ ἀξιολόγηση τῶν μαθητῶν, τὰ διδακτικὰ βιβλία, ἡ διδασκόμενη ὕλη. Τίποτε δὲν εἶναι μόνιμο καὶ ὅλες οἱ ἀλλαγὲς ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὴν προχειρότητα. Κανεὶς δὲν ἀναγνωρίζει τὰ καλὰ ποὺ ἔκανε κάποιος ἄλλος. Ἔτσι, ἐκεῖ ποὺ περιμένει κανεὶς νὰ ἀποδώσουν κάποια μέτρα ποὺ ἐλήφθησαν, ἀλλάζει ἡ κυβέρνησις καὶ πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς. Τοῦτο δείχνει ὅτι ὁ αὐτοσχεδιασμὸς εἶναι κανόνας καὶ ἡ προχειρότητα σύστημα. Γι' αὐτὸ καὶ τίποτε δὲν στεριώνει καὶ ὅλα συνεχῶς ἀναβάλλονται. Ὄχι βέβαια πάντοτε πρὸς τὸ καλύτερο. Οἱ 17 πρυτάνεις τῶν Πανεπιστημίων τῆς χώρας σὲ μιὰ δραματική των ἔκκληση τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1991 ὁμολογοῦν: *«Ὁ καθοριστικὸς ρόλος τῆς Παιδείας γιὰ τὸ ἐπίπεδο ζωῆς τοῦ λαοῦ μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἐπιβίωσή του, δὲν ἐκτιμήθηκε στὸ βαθμὸ ποὺ ἔπρεπε μὲ ὡρισμένες ἐξαιρέσεις, ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἡγεσίες ποὺ κυβέρνησαν τὸν τόπο τὰ τελευταῖα σαράντα χρόνια, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἔλλειψη ἑνὸς μακρόχρονου καὶ κοινὰ ἀποδεκτοῦ ἐκπαιδευτικοῦ σχεδιασμοῦ. Ἀντίθετα, ὁ χῶρος τῆς παιδείας, χῶρος κατ' ἐξοχὴν εὐαίσθητος, μετατράπηκε σὲ πεδίο διαρκοῦς καὶ ἔντονης κομματικῆς ἀντιπαράθεσης»* (Βλ. *«Οἰκον. Ταχυδρόμο»*, 28-3-1991).

10. Τέλος *ἡ προσδοκία «μαγικῶν λύσεων»* στὸ πρόβλημα τῆς Παιδείας εἶναι καὶ αὐτὴ μεγάλη πληγὴ στὸ σῶμά της, καθὼς σὲ τελευταία ἀνάλυση ὁ καθένας περιμέ-

νει νὰ λυθοῦν τὰ προβλήματα ὡς διὰ μαγείας, καὶ πάντοτε μὲ κόστος ποὺ θὰ κληθοῦν νὰ σηκώσουν οἱ ἄλλοι. «*Μαγικὲς λύσεις ὅμως δὲν ὑπάρχουν γιὰ τίποτε. Καὶ οἱ μάγοι ποὺ αὐτὰ ἐπαγγέλλονταν χρεωκόπησαν*» (Γ. Μαρίνου: «*Ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ παιδεία καὶ ἄνευ αὐτῆς ματαιοπονοῦμε*», στόν «*Οἰκον. Ταχυδρόμο*» 9-1-1992). Τώρα ὅλοι ἔχουν καταθέσει τὰ ὅπλα καὶ ἀναμένουν ἐξ οὐρανοῦ τὸ μάννα. Ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεὸς ὅμως δὲν πρόκειται νὰ ἐμφανισθεῖ, καὶ τὸ δράμα δὲν θὰ βρεῖ τὴ λύση του. Ἄθελά μου μοῦ ἔρχονται στὸ νοῦ οἱ στίχοι τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ: «*Γιατί μέσα στὴν Σύγκλητο μιὰ τέτοια ἀπραξία; Τί κάθοντ' οἱ Συγκλητικοὶ καὶ δὲν νομοθετοῦνε; Γιατὶ οἱ βάρβαροι δὰ φθάσουν σήμερα. Τί νόμους νὰ κάμουν πιὰ οἱ Συγκλητικοί; Οἱ βάρβαροι σὰν ἔλθουν, δὰ νομοθετήσουν... Κι ὁ αὐτοκράτωρ περιμένει νὰ δεχθῆ τὸν ἀρχηγό τους. Μάλιστα ἑτοίμασε νὰ τοῦ δώση μιὰ περγαμηνή. Ἐκεῖ τὸν ἔγραψε τίτλους πολλοὺς κι ὀνόματα... Γιατί οἱ ἄξιοι ρήτορες δὲν ἔρχονται σὰν πάντα, νὰ βγάζουνε τοὺς λόγους τους, νὰ ποῦνε τὰ δικά τους; Γιατὶ οἱ βάρβαροι δὰ φθάσουν σήμερα καὶ αὐτοὶ βαρυοῦντ' εὐφράδειες καὶ δημηγορίες*».

Ἐκλεκτὴ ὁμήγυρη,

Οἱ παλιὲς παλαιοδιαθηκικὲς πληγὲς τοῦ Φαραὼ τελικὰ ἐξηνάγκασαν τὸν μονάρχη τῆς Αἰγύπτου νὰ ὑποταχθεῖ στὸ θεῖο θέλημα καὶ νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἔξοδο τῶν Ἑβραίων. Αὐτὲς οἱ τωρινὲς φαραωνικὲς πληγὲς τῆς Παιδείας μας δὲν γνωρίζω ποῦ τελικὰ θὰ ὁδηγήσουν. Φοβοῦμαι πὼς οἱ ὑπομονὲς ἐξαντλήθησαν. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν κατ' ἐπανάληψιν ἐξαπατηθεῖ, καὶ ἀπογοητευθεῖ.

Δὲν ἔχουν πιὰ κουράγιο γιὰ νὰ ἀναλάβουν μιὰ νέα σταυροφορία. Ὅμως ἡ Παιδεία εἶναι τὸ εἶναι μας, τώρα ποὺ εἴμαστε στὴν Ἑνωμένη Εὐρώπη θέλουμε ἐκτὸς ἀπὸ κεφάλαια καὶ κεφάλια. *«Καὶ τὰ κεφάλια τὰ γεμίζει μὲ μυαλὸ καὶ γνώσεις ἡ καλὴ Παιδεία. Καὶ αὐτὴν δὲν τὴν ἔχουμε»*, (Γ. Μαρίνος: ἔνθ' ἀνωτ.). Πρέπει ὅμως μὲ κάθε θυσία νὰ τὴν ἀποκτήσουμε. Γιὰ τὰ παιδιά μας, γιὰ τὸ μέλλον τοῦ τόπου. Κανεὶς δὲν δικαιοῦται νὰ παίζει ἐν οὐ παικτοῖς. Ἡ εὐθύνη πέφτει καὶ πάλι στοὺς ἀξίους. Κουραστήκαμε ὅλοι, ἀλλὰ ἀξίζει νὰ ἐπιστρατεύσουμε τὶς θετικές μας δυνάμεις γιὰ νὰ σωθεῖ ἡ Παιδεία μας. Εὐθύνη ἔχουν καὶ οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καὶ οἱ γονεῖς καὶ τὰ παιδιά. Καὶ ὅλη ἡ κοινωνία. Ἡ ἀνάγκη τώρα προστάζει, ὅλοι νὰ συστρατευθοῦν στὸν κοινὸ ἀγῶνα, νὰ θεραπευθοῦν οἱ πληγές, νὰ σωθεῖ τὸ τραυματισμένο σῶμα. Ἡ νεολαία μας, ἂν δὲν τὴν προσέξουμε, θὰ μᾶς ἀποδοκιμάσει. Καὶ ἡ πικρὴ γεύση τῆς ἀποτυχίας θὰ μᾶς συγκλονίσει. Θὰ μοῦ ἀντείπητε: καὶ τί μπορῶ νὰ κάνω ἐγώ, ἕνας καὶ μοναδικός; Θὰ σᾶς ἀπαντήσω, ἐπιστρατεύοντας τὸν παλαιὸ ἁγιοπατερικὸ λόγο καὶ τὴ σύγχρονή μας ποίηση. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος εἶπε: *«Ἀρκεῖ εἷς ἄνδρωπος ζήλῳ πεπυρωμένος ὁλόκληρον διορθῶσαι δῆμον»*. Καὶ ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς: *«Κι ἂν εἶναι πλῆθος τᾶσχημα, κι ἂν εἶναι τᾶδεια ἀφέντες, φθάνει μιὰ σκέψη, μιὰ ψυχή, φτάνεις ἐσύ, ἐγὼ φτάνω. Νὰ δώσει νόημα στῶν πολλῶν τὴν ὕπαρξη ΕΝΑΣ φτάνει»*.

Ἡ Εὐρώπη τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν καὶ ὁ ρόλος τῶν ἑλλήνων ὀρθοδόξων καὶ τῆς παιδείας μας*

Εἶναι κοινὸς πλέον τόπος ἡ ἐπανάληψη καὶ ἀπὸ τὸ βῆμα αὐτὸ τῆς γενικῆς πιὰ διαπίστωσης ὅτι ἡ Παιδεία τοῦ Ἔθνους μας εἶναι «ἡ μεγάλη ἀνίατη» (Βλ. ἄρθρο Μ. Πλωρίτη στό *«Βῆμα»*, 6-11-1994), ποὺ καὶ ἡ ἴδια ταλαιπωρεῖται καὶ τὸν τόπο ταλαιπωρεῖ! Σπαραχτικὲς κραυγὲς ἐκπαιδευτικῶν κυρίως, διεκτραγωδοῦν τὴν κατάσταση, πότε διότι δὲν ὑπάρχει χρόνος γιὰ κάτι σοβαρὸ στὸ σχολεῖο, μιὰ καὶ ὁ διαθέσιμος καιρὸς καταναλίσκεται σὲ συνελεύσεις, διασκέψεις, ἐκδρομές, γιορτὲς καὶ ποικίλες ἄλλες ἐκδηλώσεις ποὺ μόνον τὰ γράμματα δὲν προωθοῦν, καὶ πότε διότι δὲν ὑπάρχει διάθεση γιὰ κάτι σοβαρό, ἐπειδὴ ὑπονομεύεται ἀπὸ πολλοὺς κάθε φιλότιμη προσπάθεια, μιὰ καὶ στὸ χῶρο

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1995 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

τοῦ σχολείου κυριαρχεῖ «τὸ κωμειδύλλιο: Ἐλεύθεροι καὶ Ὡραῖοι», ὅπου -κατὰ τὴν ὁμολογία καθηγήτριας- «*οὐδεὶς γνωρίζει, οὐδείς ἐνδιαφέρεται νὰ μάθει τί διδάσκουμε καὶ πῶς τὸ διδάσκουμε· πῶς ἀξιολογοῦμε, συμπεριφερόμαστε, διαπαιδαγωγοῦμε*» (ἔνθ' ἀνωτ.).

Τὸ τραγικότερο εἶναι ὅτι τὸ τί διδάσκουν οἱ ἐκπαιδευτικοί μας καὶ ποιόν ἄνθρωπο καταρτίζουν καὶ προετοιμάζουν γιὰ τὸ 2.000 μ.Χ., φαίνεται νὰ μὴν τὸ γνωρίζει οὔτε τὸ ἁρμόδιο Ὑπουργεῖο, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ὑπερβῆ πρὸ πολλοῦ τὴν σύγχυση ποὺ χαρακτηρίζει τὴν σκοποθεσία τῆς Παιδείας μας, δίδοντας σαφῆ προσανατολισμὸ στὴν ἐκπαίδευση γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν στοιχείων ἐκείνων ποὺ θὰ ἐπιτρέψουν στοὺς σημερινοὺς μαθητὲς νὰ γίνουν αὔριο πολίτες τῆς Ἑνωμένης Εὐρώπης χωρὶς νὰ προδώσουν τὴν ἑλληνική τους προέλευση. Μὲ ἄλλα λόγια πρόκειται γιὰ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ διαθέτουν τὴ δύναμη νὰ συντηρήσουν τὴν ἑλληνική μας αὐτοσυνειδησία, δίδοντας παράλληλα στοὺς Ἕλληνες τὴ δύναμη νὰ προσέλθουν στὴν ἱστορικὴ συνάντησή τους μὲ τοὺς εὐρωπαίους, ὄχι ὡς φτωχοὶ συγγενεῖς, μακρινοὶ «ἀνατολίτες», ξένοι πρὸς τὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα τῆς Δύσεως, ἀλλ' ὡς οἰκεῖοι στό «μεγάλο εὐρωπαϊκό μας σπίτι».

Οἱ Ἕλληνες εἶναι πιὰ καιρὸς νὰ μάθουμε καλὰ ὅτι σήμερα ἡ Εὐρώπη μᾶς ἔχει ἀνάγκη, περισσότερο ἀπὸ ὅσην ἀνάγκη ἔχει πλουτοπαραγωγικῶν πόρων, προκειμένου νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ ἀσφυκτικὸ ἀδιέξοδο καὶ νὰ μὴν καταρρεύση. Καὶ ὁμιλῶ γιὰ πνευματικὴ καὶ ὄχι γιὰ πολιτικὴ ἢ οἰκονομικὴ κατάρρευση. Καὶ αὐτὸ εἶναι -πρέπει νὰ εἶναι- κύρια καὶ βασικὴ ὑποχρέωση τῆς Παιδείας μας, ἐπειδή -ὄχι μόνον κατὰ τό «ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται»- ἡ Παιδεία μας, αὐτὴ κυ-

ρίως ὑπῆρξε, στὴ διάρκεια τῶν 170 χρόνων ἐλευθέρου βίου μας, ὁ βασικὸς μοχλὸς κινήσεως, τῆς ἰδεολογίας τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ στὴ χώρα μας, μὲ κυρίαρχο στοιχεῖο τὴν ἀπεμπόληση τῆς ὀρθόδοξης θεώρησης τῆς παράδοσής μας, προκειμένου νὰ προωθηθῆ ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ Εὐρώπη μπορεῖ νὰ ὑπάρξη καὶ χωρὶς τὸν Χριστιανισμό, καὶ ὅτι τῆς ἀρκοῦσε ἁπλῶς τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα.

Ὅμως ἐπιτρέψατέ μου, πρὶν προχωρήσω στὴν παράθεση τῶν σκέψεών μου, νὰ εὐχηθῶ, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς σημερινῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων μεγάλων Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας, σὲ ὅλους ἐσᾶς, τοὺς μύστες καὶ θεσμοπόλους της, νὰ ἔχετε δύναμη ψυχῆς καὶ ἀντοχὴ σώματος γιὰ νὰ ὑπηρετεῖτε τὸ Γένος μέσα ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση, ποὺ τὸ ἔθνος σᾶς ἔχει ἐμπιστευθῆ. Αὐτὴ ἡ ἐτήσια συνάντησή μας προσφέρει ἀμοιβαίως δυνατότητα ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων ἐπὶ καιρίων προβλημάτων τῆς Παιδείας μας[1] πρᾶγμα ποὺ συνεχίζεται ἤδη γιὰ 20ὴ

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983), θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985), ια) Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς (1986), ιβ) Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα (1987), ιγ) Ὅρος ἐπιβίωσης (1988), ιδ)

φορὰ ἐφέτος. Σκοπὸς τῶν κοινῶν μας προβληματισμῶν εἶναι κάθε φορὰ ἡ ἐπισήμανση θετικῶν ἢ ἀρνητικῶν φαινομένων στὸν εὐαίσθητο αὐτὸ χῶρο, ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴ διάπλαση χαρακτήρων «καλῶν κἀγαθῶν», ἡ κριτικὴ τοποθέτησή μας ἀπέναντί των καὶ ἡ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐνίσχυση τῶν θετικῶν καὶ ἀποδυνάμωση τῶν ἀρνητικῶν, προκειμένου νὰ φθάσουμε στὸ προσδόκιμο ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐκπαίδευσης ποὺ θὰ μπορεῖ νὰ προσφέρη στὸν Ἑλληνισμό μας τὸ δικαίωμα ἐπιβίωσης μέσα στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωση ἐν ὄψει τοῦ 2.000.

Ἀκούγεται συχνὰ καὶ γράφεται ὅτι ἐπείγουσα ἀνάγκη προβάλλει ὁ ἐξευρωπαϊσμὸς τῶν νεοελλήνων, προκειμένου νὰ ἀποκτήσουν τὴν δυνατότητα ἀφομοίωσης τῶν εὐρωπαϊκῶν προτύπων ζωῆς καὶ νὰ μὴν ἀπωθηθοῦν στὸ περιθώριο τῆς Κοινότητος. Τὸ πρόβλημα ὅμως εἶναι ἂν πρέπει ἐμεῖς νὰ ἐξευρωπαϊσθοῦμε ἢ ἂν ἀντιθέτως πρέπει οἱ εὐρωπαῖοι νὰ ἐξελληνισθοῦν καὶ νά «ἐκχριστιανισθοῦν», προκειμένου νὰ συναντηθοῦμε σὲ μιὰ κοινὴ πνευματικὴ βάση ποὺ θὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ ζήσουμε ὄχι μόνο ἁρμονικά, ἀλλὰ καὶ δυναμικὰ καὶ δημιουργικά. Τὸ ζητούμενο μὲ ἄλλα λόγια εἶναι ἂν πολιτισμικὰ καὶ ὄχι ἁπλῶς πολιτιστικὰ εἴμεθα ἐμεῖς οἱ ἑλληνορθόδοξοι ξένοι πρὸς τὴν Εὐρώπη, καὶ στὸ

Χρέος ἐπώδυνον (1989), ιε) Τά «ἄθεα γράμματα» καὶ ἡ σύγχρονη πορεία τοῦ ἔθνους (1990), ιστ) Παιδεία: ἐσχάτη ὥρα (1991), ιζ) «Ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ;» (1992), ιη) Ἡ συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν τῆς Μακεδονίας εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα (1993), ιθ) Οἱ δέκα φαραωνικὲς πληγὲς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας (1994).

κατὰ πόσον μποροῦμε νὰ θεωροῦμε τὴν Εὐρώπη σὰν τὸν πνευματικό μας οἶκον, αἰσθανόμενοι ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς οἰκεῖον περιβάλλον, καίτοι τοῦτο φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι φίλιον. Φοβοῦμαι ὅτι ἐπὶ 170 χρόνια οἱ νεοέλληνες τρέφονται μὲ τὴν ἰδέα ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀποτελοῦν τήν «Ἀνατολήν» τῆς ὀπισθοδρόμησης καὶ τῆς τυφλῆς συντήρησης, ἐνῶ οἱ εὐρωπαῖοι εἶναι «Δύσις», δηλαδὴ πρόοδος καὶ εὐδαιμονία.

Ἡ Παιδεία μας, προσανατολισμένη ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως πρὸς τὸν Διαφωτισμό, δέχθηκε ταυτόχρονα καὶ τὰ σπέρματα τῆς ἀμφισβήτησης τοῦ ρόλου τοῦ πνευματικοῦ παράγοντα γενικότερα καὶ τῆς θρησκείας εἰδικότερα στὴ διαμόρφωση τοῦ πολιτισμικοῦ γίγνεσθαι, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἡ βασικὴ αἰτία τῆς συγχύσεως ποὺ ἐπεκράτησε καὶ ἐπικρατεῖ ἀκόμη σήμερα ὄχι μόνο στὴν ὀρθόδοξη πατρίδα μας, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλη τὴν ἑτερόδοξη χριστιανικὴ Δύση, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μιλοῦμε μὲν τώρα γιά «Ἑνωμένη Εὐρώπη» καὶ νὰ ἐννοοῦμε ἕνωση πολιτική, οἰκονομικὴ ἢ στρατιωτική, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση της μέλλει νὰ εἶναι θνησιγενὴς καὶ προσωρινή, ἐνῶ μόνον ἡ πνευματικὴ ἕνωση καὶ ἡ κοινότης κοσμοθεωριακῆς ἀντιλήψεως μπορεῖ νὰ ἐγγυηθῆ τὴν ἀληθινὴ καὶ στερεὴ καὶ βιώσιμη ἕνωση τῶν λαῶν. Μὲ ἄλλα λόγια καμμία «ἕνωση» δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη διάρκεια, ἐὰν βασίζεται ἐπὶ τῆς κοινότητος ἁπλῶς τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ ἕνωση τῶν λαῶν, τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν. Κατὰ συνέπειαν δὲν ἀρκεῖ νὰ συνθηματολογοῦμε μὲ τὴ λέξη «ἐξευρωπαϊσμός» μας, ὅταν ἀγνοοῦμε οὐσιαστικὰ ποιοί εἴμεθα, τί ἐκπροσωποῦμε ἐξ ἐπόψεως πολιτισμικῆς καὶ τί μποροῦμε νὰ προσφέρουμε, στὸν ἑαυτό μας

πρωτίστως καὶ στοὺς ἑταίρους μας ὕστερα, στὸν τομέα τῆς πνευματικῆς ὅλων μας ταυτότητος.

Τὸ ὅραμα τοῦ ἐξευρωπαϊσμοῦ μας ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀπελευθερώσεώς μας ἀπὸ τοὺς Τούρκους δυναμικὴ λειτουργία μέσα στὸ νεοπαγὲς τότε ἑλλαδικὸ κρατίδιο. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Δύση πῆρε τρόπον τινὰ τὴν revanche ἔναντι τῆς ἑλληνορθοδοξίας τοῦ λαοῦ μας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, κατορθώσασα νὰ ἐμπνεύση σὲ μεγάλο τμῆμα του, μὲ πρωτοπόρα τὴν ἑλληνικὴ διανόηση, μιὰν ὑποτιμητικὴ γιὰ τὴν ἀνατολικὴ βυζαντινὴ Ὀρθοδοξία ἀντίληψη ἀφ' ἑνός, καὶ μιὰν ὑπερτροφικὴ γιὰ τὴ Δύση θεώρηση, ποὺ συνιστοῦσε εὐθεῖα ἀπειλὴ γιὰ τὴν αὐτοσυνειδησία μας. Οἱ τάσεις αὐτὲς ποὺ διαμορφώθηκαν στὴ συνέχεια μέσα καὶ ἀπὸ πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς διεργασίες, ἀνάγκασαν πολλοὺς «ἀπροσκύνητους» Ἑλληνορθόδοξους νὰ ἀντιδράσουν δυναμικὰ καὶ νὰ συμβάλουν μὲ τὸν τρόπο τους στὴν περαιτέρω ἀπομόνωσή μας ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ καλλιεργεῖται ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ μεγάλου Σχίσματος (1054 μ.Χ.), συνοδευομένη ἀπὸ κοσμοθεωριακὲς ἀντιθέσεις μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.

Ἡ κατάληξη σήμερα εἶναι ὅτι οἱ μὲν εὐρωπαῖοι, λησμονήσαντες τὶς πνευματικές των καταβολές, νὰ μᾶς θεωροῦν οὐσιαστικὰ ξένους πρὸς τοὺς ἑαυτούς των, μιὰ καὶ δὲν ἔχομε -ὅπως λένε- κοινότητα γλώσσης, θρησκείας καὶ τοποθετήσεως ἀπέναντι στὰ μεγάλα ρεύματα καὶ κινήματα τῆς διανόησής των, ἐμεῖς δὲ νὰ πασχίζουμε μὲ κάθε τρόπο νὰ εἰσχωρήσουμε στὴν εὐρωπαϊκὴ οἰκογένεια, ἔστω

καὶ ὡς φτωχοὶ συγγενεῖς, φοβούμενοι μὴ καὶ θεωρηθοῦμε καθυστερημένοι, καί -τὸ σπουδαιότερο- πρόθυμοι νὰ ἀπεμπολήσουμε τὴν παράδοσή μας, τὴν προέλευσή μας, τὴν ἱστορία μας, ἀρκεῖ νὰ τοὺς πείσουμε ὅτι ταιριάζουμε μ' αὐτούς, ἔτσι γυμνοὶ καὶ ξυπόλυτοι ὅπως καταντήσαμε, ἀπαλλοτριωμένοι ἀπὸ τὴν πνευματική μας κληρονομιά, φτωχοὶ πνευματικά, ἄστεγοι καὶ ἀνέστιοι, λαὸς χωρὶς ἔρμα, χωρὶς θρησκεία, χωρὶς παράδοση. Καὶ τήν «ἐπάθαμε» σὰν τοὺς χωριάτες.

Ἀλλὰ ποῦ εἶναι τάχα ἡ Δύση, ποὺ τόσο ἐπιθυμοῦν οἱ Ἕλληνες νὰ ἀποδεχθοῦν; Μήπως εἶναι Δύση ἡ σημερινὴ Εὐρώπη, ὅπως ἔχουμε συνηθίσει νὰ λέμε; Καὶ βέβαια ὄχι, ἂν θέλουμε νὰ κρίνουμε πολιτικά, ἱστορικὰ καὶ πολιτισμικά. Γιατί, ὅσο κι ἂν αὐτὸ φαίνεται περίεργο, ἡ Εὐρώπη βρίσκεται στὴν Ἀνατολή. Ἡ Ἀνατολὴ ἔθρεψε πνευματικὰ τὴ Δύση καὶ τὸ Βυζάντιο τὴν ἄρδευσε. Αὐτὸ ἐπρομάχησε νὰ μὴν ὑποδουλωθῆ ἡ Εὐρώπη στὴ βαρβαρικὴ Ἀνατολή, αὐτὸ ἐκπολίτισε τοὺς Σλάβους καὶ γι' αὐτὸ ἀπέβη -κατὰ τὸν Κάρολον Ντήλ- ὁ μεγάλος παιδαγωγὸς τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

Οἱ Ἕλληνες ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, ἀγωνίσθησαν «ὡς Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι τῶν λατίνων εἰς τοὺς σλάβους ἔναντι τῶν Φράγκων» γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν φραγκικὴ διείσδυση καὶ ἀλλοτρίωση. Ὁ ἅγιος Βενέδικτος, ὁ ἐξελληνισμένος ἀναμορφωτὴς τοῦ δυτικοῦ μοναχισμοῦ, ποὺ ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὡς *«ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τοῦ οἰκοδομήματος τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης»* (Εὐ. Θεοδώρου: *«Τὰ*

πνευματικὰ θεμέλια τῆς Εὐρώπης», στήν *«Ἐκκλησία»*, 1990) καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔδωσαν στὴν Εὐρώπη τὴν πολιτισμικὴ φυσιογνωμία της σὲ στέρεη σχέση μὲ τὴν Ἀνατολή. Ἀλλ' ἡ ἐκφράγκευσή της ἀργότερα μὲ τὴν φραγκογερμανικὴ λαίλαπα καὶ τὴ θωμιστικὴ Θεολογία τοῦ σχολαστικισμοῦ, ὡδήγησε στὴ μετακαρλομάγνεια ἀλλοτρίωση ποὺ ἐγκατέλειψε τὴν ἀσκητικοπνευματικὴ τῆς Ἀνατολῆς, ἀντικαταστήσασα αὐτὴν μὲ τὴν ἁπλὴ κοινωνιολογία τὴν ἀποξενωμένη ἀπὸ κάθε ὑπερβατικὴ ἀνάταση.

Ἡ Εὐρώπη ἔχει δύο ἄξονες ἀναφορᾶς: τὴν παλαιὰ καὶ τὴ νέα Ρώμη. Στὴ Δύση ἡ παλαιὰ Ρώμη σύνδεσε τὸ ὄνομά της μὲ τὸ κοινοτικὸ οἰκοδόμημα. Οἱ ἕξι πρῶτες χῶρες ποὺ κατὰ τὴν δεκαετία τοῦ 1950 ἵδρυσαν «τήν εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα Ἄνθρακος καὶ Χάλυβα καὶ κατόπιν τὴν ΕΟΚ διέθεταν ὅλες χριστιανοδημοκράτες πρωθυπουργούς», ἐνῶ ἀπὸ τὰ πρῶτα ἕξι ἱδρυτικὰ μέλη, τὰ πέντε «ἦταν στὴν πλειοψηφία τους καθολικὰ καὶ ἀρχηγὸς τῆς διπλωματίας τοῦ ἕκτου κράτους, τῆς Ὁλλανδίας, ἦταν ὁ προτεστάντης Γιόχαν Βίλμ Μπέγεν, ὁ ὁποῖος τελικὰ ἀσπάσθηκε τὸν Καθολικισμό» (Eric Hoesli, στό *«Βῆμα»* 1-1-1993). Ἄλλωστε «τὸ ὄργανο σχεδιασμοῦ καὶ μακροπρόθεσμης ἀνάλυσης ποὺ περιβάλλει καὶ συμβουλεύει τοὺς Ἐπιτρόπους καὶ εἰδικὰ τὸν Ζὰκ Ντελόρ, ἀφιέρωσε στὴ θρησκεία μεγάλο μέρος τοῦ προβληματισμοῦ του στὶς ἀρχὲς τοῦ 1992». Ὅμως κρίνοντας τὴν κατάσταση, διαπιστώνουμε ὅτι ὁ δυτικὸς χριστιανισμὸς ταυτίσθηκε μὲ τὸν Διαφωτισμό, ποὺ σήμερα ἐξαντλεῖ πιὰ τὰ ὅριά του, ὁδηγώντας σὲ ἀδιέξοδο τὴν πορεία της.

Ἡ Εὐρώπη ζῆ σήμερα μιὰ μεταβατικὴ περίοδο, καθὼς δημιουργοῦνται οἱ βάσεις ἑνὸς νέου πολιτισμοῦ. Ἂν ἡ

Εὐρώπη μείνει ὡς ἔχει, θὰ κλονισθῆ ἀναπόφευκτα. Ἤδη δοκιμάζει τριγμοὺς στὸ πνευματικό της οἰκοδόμημα. Ἡ ἑτερόδοξη χριστιανωσύνη δὲν φαίνεται ἱκανή, μὲ τὴν ἐκλογίκευση τῆς πίστεως ποὺ ἀσπάσθηκε, νὰ ἱκανοποιήση τὶς ἐσώτατες μυστικὲς ἐπιθυμίες καὶ ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκεῖ ἄρχισαν νὰ μιλοῦν τώρα γιὰ μιὰ μετα-χριστιανικὴ ἐποχή, θέλοντας ἔτσι νὰ καταθέσουν τὴν ἄποψη ὅτι ἡ χριστιανικὴ παρουσία δὲν ἐγγίζει ὅσο παλαιότερα τὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων. Καθολικισμὸς καὶ προτεσταντισμός, ποὺ ὑπῆρξαν οἱ μοναδικοὶ ἐκφραστὲς τῆς εὐρωπαϊκῆς πνευματικότητος, ἐμφανίζουν κάμψη στὴν οὐσιαστικὴ ἐπιρροή τους στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ δρόμος ποὺ ἀκολούθησαν ἦταν διαμετρικὰ ἀντίθετος μὲ ἐκεῖνον τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ἐμεῖς στὴν Ἑλλάδα βιώνουμε τὴν ἀλλοτρίωσή μας, ἀκριβῶς διότι ὑποταχθήκαμε στὰ σχήματα τῆς Δύσεως καὶ ἀφήσαμε στὸ ράφι τῶν ἀζήτητων τὴν Ὀρθοδοξία μας. Οἱ διανοούμενοί μας τὴν πέταξαν ὡς ἄχρηστη, γιατὶ αὐτὴ δὲν εἶχε τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὴν ἐγκόσμια δόξα τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ ἢ τὸν ἀκτιβισμὸ τῶν Προτεσταντῶν. Κι ὅμως ἐκεῖ τώρα ἡ κρίση κτυπᾶ τὴν θύρα τῶν εὐρωπαίων, ποὺ νοιώθουν τὴν παρουσία της αἰσθητὰ στὴ ζωή των καὶ ἀντιμετωπίζουν τὸ δεινὸ ἀδιέξοδο, ποὺ κανεὶς δὲν ξέρει ποῦ θὰ καταλήξει, πῶς θὰ ἐκτονωθῆ. Σήμερα στὴν Εὐρώπη παρατηρεῖται μιὰ ἀγωνιώδης προσπάθεια μεταξὺ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν καὶ πολιτικῶν προκειμένου νὰ ἐπαναβεβαιωθοῦν ὡρισμένες ἀξίες ποὺ θὰ ἐξασφαλίσουν ἐπιβίωση στὴν Εὐρώπη. Καὶ ἡ ἀνάσυρση τῆς μνήμης ἰδίως τῆς θρησκευτικῆς, εὑρίσκεται στὴν πρώτη γραμμή. Καθὼς ἡ ἀνεργία, ἡ ξενοφοβία, ὁ νεοναζισμός, ἡ ἀθεΐα,

κυριαρχοῦν στὴν Εὐρώπη, γίνεται συνείδηση ἡ ἀνάγκη ἐπαναπροσδιορισμοῦ τῶν εὐρωπαϊκῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, ποὺ ἔχουν εὐτελισθῆ κάτω ἀπὸ τὰ πλήγματα τῆς ὑποκρισίας τῶν χριστιανῶν.

Ἀντίθετα στὴν ὀρθόδοξη Ἀνατολή, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο εἶναι ἡ νέα Ρώμη καὶ ἡ Ἑλλάδα ἐκπροσωπεῖ μιὰ τελείως διαφορετικὴ παρουσία ζωῆς καὶ πνεύματος, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ Ὀρθοδοξία ἐκπροσωπεῖ τὴ φυσικὴ σύνδεση τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα. Οἱ Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐχριστιάνισαν τὸν Ἑλληνισμό, δώσαντες νέες ἀπαντήσεις, προερχόμενες ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πίστη, στὰ μεγάλα ὑπαρξιακὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἐρωτήματα τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε ἀσχοληθῆ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα. Οἱ Καππαδόκες ἰδίως Πατέρες τοῦ 4ου αἰῶνος διέπλασαν ὁριστικὰ τὴν Ὀρθοδοξία στοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Μέσα στοὺς αἰῶνες ποὺ ἀκολούθησαν μέχρι καὶ τὴν ἀπελευθέρωσή μας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ζοῦσε καθημερινὰ τὴν ἑλληνικότητά του μὲ τὴ μορφὴ τῆς Ὀρθοδοξίας, μέσα καὶ γύρω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία του.

Ἔχει κατὰ κόρον τονισθῆ τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἀλλοτρίωση ποὺ ὑπέστη ὁ λαός μας μετὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν ἵδρυση τοῦ ἐλεύθερου μικροῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι καὶ διαρκούσης ἀκόμη τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὑπῆρξαν ἀνεπιτυχεῖς ἀπόπειρες ἀνασύνδεσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα χωρὶς τὴ μεσολάβηση τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ

Πλήθων Γεμιστός, ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς καὶ ἄλλοι δὲν ἐπέτυχαν στὸ σκοπό τους καὶ τὸ Γένος ἀπέρριψε τὶς ἐπιλογές των. Ὅμως ἡ Δύση τὶς ἀπεδέχθη προετοιμάζοντας τὴν Ἀναγέννησή της, καὶ ἀργότερα τὶς ἐπέβαλε στὸ ἐλευθερωμένο τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, παίρνοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἐκδίκηση γιὰ τὴν πρότερη ἀπόρριψη.

Μὲ τὸν κλασσικὸ οὐμανισμὸ σὰν κυρίαρχη ἰδεολογία, ὁλόκληρη ἡ ἑλληνικὴ Παιδεία προσανατολίστηκε πρὸς τὰ ἀρχαῖα κλασσικὰ γράμματα, ἀγνοώντας τοὺς βυζαντινοὺς καὶ μεταβυζαντινοὺς συγγραφεῖς καὶ ἀπορρίπτοντας τὴ χιλιόχρονη βυζαντινὴ περιόδο, γιὰ τὴν ὁποία ἐδίδασκε τὰ παιδιά, στὸ μάθημα τῆς ἱστορίας, πὼς ἐπρόκειτο γιὰ τὸν μεσαίωνα τῆς Ἀνατολῆς, μὲ τὶς ἴντριγκες, τὶς δολιότητες καὶ τὰ πάθη τῶν ἀρχόντων, τῶν μοναχῶν, τῶν κληρικῶν, ὡσὰν τέτοια φαινόμενα νὰ μὴν ὑπάρχουν καὶ στὶς πιὸ ἐκλεκτὲς καὶ ἔνδοξες περιόδους τῆς ἱστορίας κάθε λαοῦ. Ἀλλὰ ἐδῶ ἔπρεπε νὰ συκοφαντηθῆ τὸ Βυζάντιο καὶ νὰ ἐπιβληθῆ σκωπτικὰ ὁ ὅρος «βυζαντινισμός», σημαίνων τὴν στεῖρα φιλολογία καὶ ἀδολεσχία, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ὑποβαθμισθῆ στὴ συνείδηση τοῦ νεοέλληνα ἡ πιὸ λαμπρὴ περίοδος τῆς ἱστορίας του. Καὶ δὲν ἐπρόκειτο βέβαια γιὰ ἁπλὴ ὑποβάθμιση, ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ συνειδητὴ ἀντίθεση, γιὰ μιὰ σύγκρουση μεταξὺ Σχολείου καὶ Ἐκκλησίας, Διανοήσεως καὶ Ὀρθοδοξίας. Σύγκρουση, τῆς ὁποίας ἔκφραση ὑπῆρξεν ἡ προσπάθεια γιὰ ἀποκοπὴ τοῦ λαοῦ μας ἀπὸ τὴν λειτουργικὴ καὶ μυστηριακὴ ζωή, ποὺ ἀφέθη -ὅπως ἔλεγε ἕνας ἕλληνας πρωθυπουργός- γιὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους γιὰ τὸ μετὰ θάνατον, ὡσὰν ἡ πίστη νὰ μὴν ἐχρειάζετο στοὺς ζωντανοὺς καὶ δημιουργικοὺς ἀνθρώπους, ἡ δυσφήμηση τοῦ ἱεροῦ κλήρου

μὲ τὴν ἀνεξέλεγκτη σκανδαλολογία σὲ βάρος των, ἰδίως τῶν Ἱεραρχῶν, ἡ ἀντιπαλότητα Κράτους καὶ Ἐκκλησίας, ἡ ἀμφισβήτηση στὴν Ἐκκλησία τοῦ δικαιώματος συμμετοχῆς στὶς διαδικασίες διαμόρφωσης τῆς νεοελληνικῆς ταυτότητος, ὁ ἀποκλεισμός της ἀπὸ τὸν σχολικὸ χῶρο μὲ τὴν αἰτιολογία ὅτι ἀποτελεῖ καὶ αὐτή, ἡ ἄλλοτε Μητέρα τοῦ ἔθνους, «ἐξωσχολικὸ παράγοντα», ἡ ὑποτίμηση τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος καὶ ἡ ὑπαλληλοποίηση τοῦ Κλήρου.

Οἱ νεοέλληνες ἔπαυσαν νὰ βλέπουν στὸ πρόσωπο τοῦ Ἐπισκόπου των τὸν ἐκφραστὴ καὶ ἐγγυητὴ τῆς ἑλληνικότητός των, ὅπως συνέβαινε ἄλλοτε ἢ ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερα στὴ Διασπορά. Ἄλλοτε κάθε πλῆγμα κατὰ τοῦ Ἐπισκόπου του ὁ Ἕλληνας τὸ θεωροῦσε κτύπημα κατὰ τῆς ταυτότητός του. Ὁ Ἐπίσκοπος ἦταν σύμβολο τοῦ Γένους, καὶ τὰ σύμβολα δὲν τὰ πετροβολεῖ κανεὶς καὶ δὲν τοὺς ρίχνει λάσπη. Ἡ μόνη ἀχνὴ θεσμικὴ παρουσία τῆς θρησκείας στὸ σχολεῖο εἶναι τὸ σκιῶδες πιὰ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, ποὺ καὶ αὐτοῦ ἡ ὕπαρξη ἐξαρτᾶται ἀπὸ μία λεπτὴ κλωστή, ποὺ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, σὲ προσεχῆ τροποποίηση τοῦ Συντάγματος, εἶναι δυνατόν νὰ κοπῇ. Αὐτὴ ἦταν καὶ εἶναι ἡ διαμορφωθεῖσα κατάσταση μέσα στὸ κράτος μας. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα;

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι *«ὁ νεοέλληνας ἔμαθε νὰ καυχᾶται γιὰ τοὺς ἀρχαίους προγόνους του, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς συνδέσει μὲ τὸ ἄμεσο παρελθὸν ἢ καὶ μὲ τὸ παρόν του. Στὸ Σχολεῖο μάθαινε ὅτι ἑλληνισμὸς εἶναι ὁ κλασσικὸς ἑλληνισμός, ἀλλὰ στὴν καθημερινὴ ζωή του, ποὺ ἄρχιζε ἀπὸ τὸ παραμύθι τῆς γιαγιᾶς καὶ περνοῦσε μέσα ἀπ' τὸ βυζαντινὸ εἰκόνισμα καὶ τὶς τελετὲς τῆς Ἐκκλησίας γιὰ νὰ*

φθάνει ὡς τὸ λαϊκὸ τραγούδι καὶ τοὺς καημοὺς τῆς ξενιτειᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ξοῦσε σὲ ἕναν ἄλλο κόσμο. Αὐτὸς ὁ "ἄλλος κόσμος" ἦταν ἡ φυσικὴ ἑλληνικότητά του. Ὁ κόσμος τῆς Παιδείας ἦταν μιὰ ἑλληνικότητα πλαστή, διανοητικὴ καὶ χωρίς ὑπαρξιακὲς ρίζες. Ἔτσι μπαίνει στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωση φέρνοντας μαζί του ἕνα διχασμὸ ποὺ κυριαρχεῖ στὴν ἑλληνικότητα τοῦ νεοέλληνα, δηλαδὴ στὴν ἴδια τὴν ταυτότητά του» (Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου: *«Εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα καὶ ἑλληνικὴ Ὀρθοδοξία»*, στὸ περιοδικό, *«Ἀνάπλασις»* τ. 315, 1987, σ. 29).

Αὐτὸς ὁ διχασμὸς τῆς αὐτοσυνειδησιακῆς μας προσωπικότητος μᾶς ἀφαιρεῖ κάθε δυνατότητα οὐσιαστικῆς παρέμβασης στὰ εὐρωπαϊκὰ δρώμενα καὶ μᾶς φορτώνει μιὰ μειονεξία ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἠττοπάθεια καθὼς ἀντικρίζουμε τὴν Εὐρώπη. Τὸ ἀδυσώπητο ἐρώτημα ποὺ τίθεται τώρα, εἶναι μὲ ποιά ἑλληνικὴ ταυτότητα πορευόμαστε στὴν Εὐρώπη; Μ' αὐτὴν ποὺ μᾶς ἔδωσαν στὸ Σχολεῖο, μ' αὐτὴν ποὺ πήραμε ἀπὸ τὴν Διανόηση ἢ μ' αὐτὴν ποὺ μᾶς ἐδίδαξε ἡ Ὀρθοδοξία; Εἶναι παρήγορο τὸ σημεῖο ποὺ ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του πρὶν ἀπὸ πέντε περίπου χρόνια μετὰ τὴν κατάρρευση τῶν ἰδεολογιῶν στὴν ἀνατολικὴ Εὐρώπη καὶ στὰ Βαλκάνια. Τὸ φαινόμενο τῆς ρητορικῆς ἔστω ἀναγνώρισης τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ ρόλου της στὸ πνευματικὸ γίγνεσθαι τῶν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς εὐρύτερης περιοχῆς μας. Ἂν ἡ ὑπογράμμιση αὐτοῦ τοῦ ρόλου δὲν συνιστᾶ ἁπλὴ εὐθυγράμμιση μὲ κάποιο εἶδος συρμοῦ τῆς ἐποχῆς, ποὺ κάποτε θὰ παρέλθει, τότε πρόκειται γιὰ μιὰ ἔμπρακτη καὶ συνειδητὴ μεταμέλεια τῶν πολιτικῶν μας ἀπέναντι στὸ οὐσιῶδες μέγεθος τῆς ὑπάρξεώς μας, ποὺ

ἀνταποκρίνεται ὁπωσδήποτε στὶς ἐσώτερες πνευματικὲς καταβολὲς τοῦ λαοῦ μας. Καὶ ἀξίζει νὰ ὑπογραμμισθῆ ἐδῶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πληθωρικὸς γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία μας λόγος τῶν πολιτικῶν μας, ἀρθρώνεται ἐπὶ τέλους σὲ μιὰ περίοδο ὀξύτατης κρίσεως στὴν πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ μεγάλο μας πρόβλημα, ἡ Διάρκεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, φαίνεται νὰ γίνεται συνείδηση στοὺς πολλούς, ποὺ ἀναζητοῦν τὰ ἐρείσματα στὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ ἀκουμπήση ὁ λαός μας. Καὶ οἱ ἐλάχιστοι παράγοντες τῆς ἐκπαίδευσης, ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπηρετοῦν πεπαλαιωμένες ἢ ξεπερασμένες ἀντιλήψεις, αὐτὲς ποὺ σήμερα ἀπορρίπτει κάθε λογικὸς καὶ νουνεχὴς ἄνθρωπος, εἶναι ἀνάγκη νὰ αὐτοελεγχθοῦν καὶ νὰ προσαρμοσθοῦν μὲ τὶς νέες ἀπαιτήσεις τῆς ἱστορίας μας στοὺς σύγχρονους καιροὺς καὶ νὰ συμβάλουν, μὲ τὴν ἀλλαγὴ πορείας ἢ πλεύσεως στὴν ἀνάσταση τοῦ Γένους καὶ στὴν ἀπόκτηση τῆς χαμένης ἰδιοπροσωπίας του.

Ἂν θέλουμε ὄχι μόνο νὰ ξαναναποκτήσουμε τὴν πνευματική μας ταυτότητα, ἀλλὰ καὶ νὰ παίξουμε ἕνα ρόλο σὰν Ἕλληνες στὴν Ἑνωμένη Εὐρώπη τῶν ἀξιῶν καὶ ὄχι τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν συμφερόντων, μίαν ἔχουμε διέξοδο: νὰ φορτωθοῦμε καὶ πάλιν τὶς ἱστορικές μας ἀποσκευὲς ποὺ εἶναι ἡ ἑλληνορθοδοξία καὶ νὰ συμβάλουμε στὴν πνευματικὴ ἑνότητα τῆς Εὐρώπης. Γιὰ νὰ τὸ κάνουμε αὐτὸ χρειαζόμεθα τὴν ἑλληνική μας ταυτότητα ὅπως τὴν διεμόρφωσε ἡ ἑλληνική μας Ὀρθοδοξία. Τὸ πείραμα μιᾶς ἑλληνικότητας χωρὶς Ὀρθοδοξία ποὺ ἔγινε στὰ ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἀπέτυχε οὐσιαστικά. Τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἔντονη ἀναζήτηση στὶς ἡμέρες μας τῆς ὑπαρκτικῆς μας ταυτότητος, ποὺ ἀπασχολεῖ ὅλο καὶ περισσότερους ἀνθρώπους. Τὸ μήνυμα τῆς Ὀρθοδοξίας ἀνά-

γει τὴ σκέψη μας στὶς ρίζες μας, ποὺ περνοῦν μέσα ἀπὸ τὸ Βυζάντιο καὶ φθάνουν στὴν κλασσικὴ ἐποχή. Αὐτὴ ἡ πορεία μοιάζει μὲ ἐπιστροφή, δηλαδὴ ὀπισθοδρόμηση, οὐσιαστικὰ ὅμως εἶναι προοδευτικὴ δημιουργία. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἁπλὴ ἀπομίμηση παλαιῶν μορφῶν, ἕνας ἁπλός «ἔρως Ὀρθοδοξίας» ἀλλὰ μιὰ δημιουργικὴ σύνθεση ποὺ δὲν θὰ ἐπιδιώκει νὰ ἀντιπαρατεθῆ πρὸς τοὺς εὐρωπαίους, ἀλλὰ θὰ ἀτενίζει τὴν Εὐρώπη σὰν δική της, καὶ θὰ φιλοδοξεῖ νὰ τὴν ἀναμορφώση μὲ τὴ δύναμη τῶν ἀξιῶν ποὺ ἐκπροσωπεῖ.

Γιὰ πολλὰ χρόνια ὁ λαός μας δέχθηκε τὴ διανοητικὴ ἐπίθεση ἑνὸς συστήματος ποὺ βασιζόταν στὴν οἰκοδόμηση τῆς ζωῆς του μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς θρησκείας. Μερικοὶ ἀσφαλῶς ὑπέκυψαν. Εἶναι αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ γράψει ὁ Κ. Παλαμᾶς: *«καὶ τοῦ Ναζωραίου ἐσεῖς πιστοί …ὅλοι εἰδωλολάτρες εἴσαστε»*. Κανένας βέβαια ἀπὸ τούς ...ἀναμορφωτές μας δὲν ἔφθασε νὰ ζητήσει τὸ κλείσιμο τῶν ἐκκλησιῶν ἢ νὰ καταδιώξη τὶς ἐκδηλώσεις εὐσέβειας τοῦ λαοῦ μας. Ἄλλα ὅπλα χρησιμοποιήθηκαν: ἡ λοιδωρία, ἡ σκωπτικὴ ἀντιμετώπιση τῶν εὐσεβῶν ἀνθρώπων ὡς δῆθεν καθυστερημένων, ἡ περιθωριοποίηση τῶν κληρικῶν μας, ἡ χάλκευση νομοθετικῶν πλαισίων ὑποτέλειας καὶ ὑποταγῆς τῆς Ἐκκλησίας στὸν Καίσαρα, καὶ αἰχμαλωσίας της στὰ κελεύσματα καὶ τοὺς στόχους τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ὅμως οὐσιαστικὰ ὁ λαός μας, στὴ μεγάλη του πλειονότητα, κατώρθωσε νὰ ξεπεράση τὸν διχασμὸ τῆς προσωπικότητός του καὶ νὰ διατηρήση ἀνέπαφες τὶς ὑπερούσιες πνευματικὲς ἀξίες τῆς παράδοσής του, ἔστω κακοποιημένες, ἔστω παραμορφωμένες, ἔστω κακομορφισμένες. Καὶ ἔφθασε σήμερα στὸ σημεῖο νὰ βγάζη ἀπὸ τὴ ναφθαλίνη τοῦ πνευματικοῦ

του σεντουκιοῦ τὰ ἱερὰ παλλάδιά του γιὰ νὰ ἀναπετάσσῃ σὰν ἀπάντηση στὸν καταιγισμὸ τῶν ἀπειλῶν ποὺ δέχεται γιὰ τὴν ὑπόστασή του.

Ἡ Ὀρθοδοξία μας εἶναι τώρα ἕνα πολύτιμο κεφάλαιο γιὰ τὸ λαό μας. Παρέμεινε ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ἀμόλυντη καὶ γνησία. Δὲν ἀνεμίχθη στὴν πολιτική, δὲν ἐπεζήτησε τὸν ρόλο τοῦ ρυθμιστοῦ τῶν πολιτικῶν της πραγμάτων, δὲν θέλησε νὰ ὀργανωθῇ σὲ πολιτικὸ κόμμα, κατὰ τὸ πρότυπο τῶν χριστιανοδημοκρατικῶν κομμάτων τῆς δύσεως, γιὰ νὰ ἐξευτελισθῇ μαζὶ μὲ αὐτά, ἀλλὰ ἔμεινε αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἦταν: μία εὐχαριστιακὴ κοινότης μὲ ἀνακαινιστικὴ δύναμη. Ἡ δύναμή της εἶναι ὁ ἐκκλησιαστικός της χαρακτὴρ μὲ τὴν τεράστια μεταμορφωτικὴ τῶν καρδιῶν δύναμη. Δηλαδὴ ἡ παρουσία τῆς θείας χάριτος.

Ἡ Ὀρθοδοξία ἀντιπαραθέτει στὸν ὁδοστρωτήρα τῆς ἰσοπέδωσης τῶν πάντων μέσα ἀπὸ τὸν ἀτομικισμό, τὴν καλλιέργεια τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων. Διασώζει τὸ πρόσωπο κατ' ἀντίθεσιν μὲ τὸ ἄτομο. Καὶ μὲ τὴν ἀγάπη ἐλευθερώνει τὸν ἄνθρωπο. Καὶ οἱ ὀρθόδοξοι καλούμεθα νὰ ἐγκολπωθοῦμε τὶς ἀρχὲς αὐτές, νὰ ἀποκτήσουμε πλήρη συνείδηση τῶν θεμελιωδῶν πολιτισμικῶν ἰδεωδῶν τῆς Ὀρθοδοξίας, νὰ τὰ βιώσουμε καὶ νὰ τὰ ἀντιπροσφέρουμε στὴν κοινωνία τῶν προσώπων. Ἀλλιῶς θὰ ἀφομοιωθοῦμε καὶ θὰ παύσουμε νὰ ὑπάρχουμε. Ἡ Ὀρθοδοξία προσφέρει στοὺς ὀρθοδόξους ἕνα νέο ξεχωριστὸ ἦθος, ποὺ μετουσιώνεται σὲ ἐπὶ μέρους ἐκφάνσεις μιᾶς συμπεριφορᾶς σφραγισμένης ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Πολλοὶ νέοι μας παρεκκλίνουν καὶ μᾶς λυποῦν. Διερωτώμεθα τότε πῶς καὶ γιατί, μοιάζοντας μὲ τὸν ἀφελῆ ἐκεῖνο βοσκὸ ποὺ διερωτᾶτο πῶς καὶ ψοφοῦν τὰ πρόβατά του ὅταν μὲ τὸν ἥλιο τὰ ἔβγαζε καὶ μὲ τὸν ἥλιο τὰ ἔβαζε μέσα στὴ στάνη. Κι ἐμεῖς ἀφοῦ στεροῦμε τὰ παιδιά μας ἀπὸ τὴν αὐθεντικὴ παρουσία τοῦ Πνεύματος στὴ ζωή τους, ἔχοντας ἐπικεντρώσει ὅλα των τὰ ἐνδιαφέροντα στὴ μονοσήμαντη θεώρηση τῆς ζωῆς, ποὺ κινεῖται ἀνάμεσα στὴ χαμοζωὴ τῶν παντοίων καταχρήσεων καὶ στὴν ἀτομικιστικὴ ἀντίληψη τῆς ἐπιτυχίας στὴ ζωή, μὲ βάσι τὸ ὑλικὸ κέρδος καὶ μόνο, ἀποροῦμε γιατὶ οἱ νέοι μας εἶναι ἀποπροσανατολισμένοι καὶ ἀνίκανοι νὰ σταθοῦν ὄρθιοι καὶ νὰ παλαίψουν γιὰ τὴ ζωή. Οἱ μπαρόβιοι, καφενόβιοι καὶ περιθωριακοὶ νέοι ποὺ σπαταλοῦν τὰ ἄγουρα χρόνια τῆς νιότης χωρὶς νὰ μεριμνοῦν γιὰ τὸ μέλλον, ποὺ δὲν τοὺς ἐγγίζει, εἶναι καρποὶ μιᾶς κοινωνίας διεφθαρμένης, χωρὶς ἦθος καὶ ἐπίγνωση. Ποιός φταίει; Καὶ νὰ σκεφθῆ κανεὶς ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι ἡ ὑπόσταση τῆς ἐλπίδος μὲ τὸν τρόπο ζωῆς ποὺ εἰσηγεῖται, εἶναι ἡ ἀξεπέραστη δύναμη ποὺ συγκροτεῖ τὴν προσωπικότητα ποὺ συγκρατεῖ τὸν πολιτισμό.

Ἡ Ἑνωμένη Εὐρώπη ἂν θέλει νὰ ἐπιζήση θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήση ἕνα πνευματικὸ ὑπόβαθρο γιὰ τὴν ἑνότητα τῶν λαῶν της. Καὶ τέτοιο θεμέλιο μόνον ἡ χριστιανικὴ πίστη μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίση, γιατὶ αὐτὴ βρίσκεται στὴ ρίζα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὴν πίστη αὐτή, μὲ ὅλη τὴν ἀποστολικὴ αὐθεντικότητα καὶ γνησιότητα, διαθέτει σήμερα ἡ ἑλληνικὴ Ὀρθοδοξία καὶ ἐναπόκειται στὴν Ἐκκλη-

σία καὶ τὴν Παιδεία μας, σὲ μᾶς καὶ σὲ σᾶς, νὰ ἀναλάβουμε μείζονα σταυροφορία, γιὰ νὰ θωρακίσουμε τοὺς Ἕλληνες, νὰ τοὺς ὁπλίσουμε μὲ τὴ δύναμη τῆς Παράδοσης, νὰ τοὺς δώσουμε αὐτοπεποίθηση καὶ νὰ τοὺς ἐμφυτεύσουμε πίστη στὰ ἑλληνορθόδοξα ἰδεώδη.

Μὲ αὐτὴν τὴν πνευματικὴ ἐξάρτυση πορευόμενοι ὅλοι πρὸς τὴ Δύση, θὰ ἔχουμε τὴν αἴσθηση μιᾶς πνευματικῆς ἀποστολῆς: νὰ ἀνταποκριθοῦμε ὀρθὰ στὴν ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ στηρίξουμε πνευματικὰ τὴν κλονιζόμενη εἰκόνα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ συμβάλουμε καθοριστικά, πρὶν νὰ εἶναι ἀργά, στὴν ἐπιβίωση καὶ ἀναδιαμόρφωσή του.

Ἐν ὄψει τοῦ 4ου Πυλώνα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνωσης*

Πρὸς μία πολυεθνικὴ καὶ πολυθρησκευτικὴ Ἑλλάδα ἢ πρὸς μία ἑλληνορθόδοξη Ἑλλάδα;

Ἐπωφελοῦμαι καὶ πάλιν ἐφέτος τῆς σημερινῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς Παιδείας μας, γιὰ νὰ σᾶς εὐχηθῶ στὸν παραδοσιακὸ τοῦτο χῶρο μὲ πολλὴ ἀγάπη καὶ τιμὴ πρὸς τὸ λειτούργημά σας, ἀπὸ μέρους τῆς τοπικῆς μας Ἐκκλησίας, ὑγεία καὶ δύναμη παρὰ Θεοῦ καὶ εὐλογία, ὥστε νὰ ἐπιτελεῖτε τὸ καθῆκον σας μὲ ὑπευθυνότητα καὶ ἐπίγνωση πρὸς χάριν τῆς ἱστορικῆς συνεχείας τοῦ Γένους μας, τοῦ ὁποίου εἴσθε θεμελιακοὶ καὶ διαχρονικοὶ στύλοι. Στὸ πρόσωπό σας ἀνα-

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1996 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

πολῶ τὴ σεβάσμια μορφὴ τῶν δικῶν μου δασκάλων καὶ καθηγητῶν, ποὺ ἐνστάλαξαν στὴν καρδιά μου τὰ νάματα τῆς ἑλληνορθοδοξίας, πρὸς τοὺς ὁποίους τρέφω ἀπεριόριστη εὐγνωμοσύνη. Καὶ σήμερα ἡ ἡμέρα τὸ καλεῖ νὰ ἀναπολήσουμε ὅλοι τὸν δικό του ὁ καθένας μας δάσκαλο καὶ καθηγητή, τὸν σμιλευτὴ αὐτὸ τοῦ χαρακτῆρα μας, ποὺ παίρνοντάς μας μιὰν ἄμορφη πνευματικὴ μάζα, μᾶς διεμόρφωσε σὲ πρόσωπο, μὲ ὀντότητα καὶ περιεχόμενο, διδάσκοντάς μας, μὲ λόγια καὶ πράξεις, τὴν παίδευση τῶν Ἑλλήνων, τὸν πλοῦτο τῆς ἱστορίας μας, τὴ διαπλοκὴ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητας, τὸ βάθος τῆς χριστιανικῆς σκέψεως, τὶς πολιτισμικὲς διαστάσεις τοῦ κραταιοῦ Βυζαντίου, τὰ ἡρωικὰ ἔπη τῶν προγόνων μας μέσα στὴ σκλαβιά, τὴ νεότερη ἱστορία μας. Καὶ ἀκόμη μᾶς δίδαξε τὴ λεπτότητα καὶ πλαστικότητα τῆς γλώσσας μας, τὰ συμβολικὰ ἔθιμά μας, τὴ σοφία τοῦ λαοῦ μας.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα, ποὺ συνθέτουν τὴν προσωπικότητά μας, εἴμαστε ὅλοι εὐγνώμονες πρὸς τοὺς ἀκατάβλητους ἐκείνους λειτουργοὺς τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, ποὺ ἀνάλωσαν τὴν ὕπαρξή των στὴν ὑπηρεσία ἑνὸς ἀνθρωποπλαστικοῦ ἔργου μεγίστης ἐμβέλειας. Ἂς ἀναπαύει ὁ Θεὸς τὶς ψυχὲς ὅσων ἔχουν ἀποδημήσει στὸν κόσμο τῶν μακάρων καὶ ἂς τηρεῖ σὲ κατάσταση ἀκμῆς τὶς πνευματικὲς καὶ σωματικὲς δυνάμεις ὅσων ἄλλων εὑρίσκονται ἀνάμεσά μας καὶ ἢ συνεχίζουν τὸ ἀπὸ τῆς ἕδρας λειτούργημά των ἢ τελοῦν σὲ ἀνάπαυση ἀπὸ τοὺς κόπους μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς, γεμάτης ἀπὸ συγκινήσεις, ἐμπειρίες, ἱκανοποιήσεις καὶ δυσκολίες.

Τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἐφετινή μου ὁμιλία[1] παίρνω ἀπὸ

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέ-

μιὰ εἴδηση, ποὺ σὲ ἄρθρο του πρὸ μηνῶν στήν *«Καθημερινή»* τῆς 1-10-1995 μᾶς ἐγνωστοποίησε ὁ εὐρωβουλευτὴς κ. Ἀντ. Τρακατέλλης, καθηγητὴς καὶ τ. Πρύτανις τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Στὸ ἄρθρο του ἐκεῖνο ὁ κ. Πρύτανις ἀναφερόμενος στὴν ἐξελικτικὴ πορεία τῆς ἀρχικῆς ΕΟΚ, ποὺ σήμερα ἔχει μετονομασθῆ σὲ Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωση, ἐτόνιζεν ὅτι ἡ ΕΟΚ ξεκίνησε πρὶν ἀπὸ χρόνια ὡς Οἰκονομικὴ Κοινότητα, ποὺ ἀπέβλεπε στὴν οἰκονομικὴ συνεργασία τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς ἀποτροπὴν ἀνταγωνισμῶν καὶ πρὸς ἐπίτευξη τῆς ποθητῆς εὐδαιμονίας τῶν λαῶν των. Ὁ ἀρχικὸς αὐτὸς στόχος -ποὺ ὀνομάζεται 1ος Πυλώνας- ἔχει ἐν πολλοῖς ἐπιτευχθῆ καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει φαίνεται νὰ ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν οἰκονομικὴ σύγκλιση τῶν ἐπὶ μέρους οἰκονομιῶν τῶν κρατῶν-μελῶν σὲ μιὰ ἐργώδη

ων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983), θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985), ια) Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς (1986), ιβ) Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα (1987), ιγ) Ὅρος ἐπιβίωσης (1988), ιδ) Χρέος ἐπώδυνον (1989), ιε) Τά «ἄθεα γράμματα» καὶ ἡ σύγχρονη πορεία τοῦ ἔθνους (1990), ιστ) Παιδεία: ἐσχάτη ὥρα (1991), ιζ) «Ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ;» (1992), ιη) Ἡ συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν τῆς Μακεδονίας εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα (1993), ιθ) Οἱ δέκα φαραωνικὲς πληγὲς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας (1994), κ) Ἡ Εὐρώπη τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν καὶ ὁ ρόλος τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων καὶ τῆς παιδείας μας (1995).

προσπάθεια δημιουργίας εἰ δυνατὸν μιᾶς ταχύτητος στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξή των, χωρὶς νὰ χρειασθῆ νὰ υἱοθετηθοῦν διαφορετικὰ μέτρα γιὰ τὶς οἰκονομίες δεύτερης καὶ τρίτης ταχύτητος ποὺ θὰ καθυστεροῦν στὴν ἀνάπτυξή των καὶ θὰ μένουν ἀναγκαστικὰ πίσω ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἑταίρους των.

Πολὺ σύντομα ὡστόσο διαπιστώθηκε ὅτι μόνη ἡ οἰκονομικὴ συνεργασία καὶ ἑνότητα πολὺ ἀπεῖχε ἀπὸ τοῦ νὰ σημαίνει μιὰν ἀληθινὴ Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωση, χωρὶς νὰ ἔχει ἐπιδιωχθῆ παράλληλα καὶ ἡ πολιτική της ἕνωση. Πολλοὶ ἐχαρακτήριζαν τότε τὴν Εὐρώπη ὡς ἕνα οἰκονομικὸ γίγαντα, ἀλλὰ πολιτικὸ νάνο, ἐπειδὴ δὲν διέθετε μέχρι τότε τοὺς μηχανισμοὺς παρέμβασης καὶ σὲ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ παγκόσμιας τάξης. Ἔτσι ἀποφασίσθηκε ἡ δημιουργία τῶν 2ου καὶ 3ου Πυλώνων ποὺ ὁ δεύτερος ἀναφέρεται στὴν ἄσκηση κοινῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ ἄμυνας καὶ ὁ τρίτος στὴ ρύθμιση θεμάτων ἐσωτερικῆς ἀσφάλειας. Οἱ δύο αὐτοὶ Πυλῶνες ἀκόμη μελετῶνται καὶ μέσα στὸ 1996 πρόκειται νὰ διαφανῆ ἂν τὰ κράτη τῆς Ε.Ε. εἶναι σὲ θέση νὰ συμφωνήσουν στοὺς τρόπους ἐφαρμογῆς τοῦ 2ου Πυλώνα ποὺ εἶναι ἡ κοινὴ ἐξωτερικὴ πολιτική. Ὁ 3ος Πυλώνας φαίνεται πιὸ προσιτός, ἤδη δὲ ἡ συμφωνία Schengen συνιστᾶ τὸν σκληρὸ πυρῆνα τῶν κρατῶν τῆς Ε.Ε. ποὺ ἀπὸ τὸν Μάρτιο τοῦ 1995 πειραματίζονται γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ στόχου τοῦ Πυλώνα αὐτοῦ, ποὺ εἶναι ἡ ἐλεύθερη διακίνηση προσώπων, ἀγαθῶν καὶ ἰδεῶν στὶς χῶρες τῆς Ε.Ε., ἡ κατάργηση τῶν ἐλέγχων στὰ κοινὰ σύνορα, καὶ ἡ μεταφορά τους στὰ ἐξωτερικὰ σύνορα τῆς Ἕνωσης. Μὲ τὸν 3ο Πυλώνα

ἡ Εὐρώπη ἀποτελεῖ οὐσιαστικὰ ἕνα ἐνιαῖο χῶρο χωρὶς σύνορα, ὅπου πρόσωπα, προϊόντα, ὑπηρεσίες καὶ κεφάλαια κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα, ἐνῶ παράλληλα αὐξάνεται ἡ συνεργασία γιὰ τὴν πάταξη τοῦ διεθνοῦς ἐγκλήματος δηλ. τοῦ λαθρεμπορίου ὅπλων, ναρκωτικῶν, τῆς τρομοκρατίας καὶ τῆς λαθρομετανάστευσης.

Ἐν τούτοις καὶ ἂν εἶχε ὑποτεθῆ ὅτι καὶ οἱ 3 ὡς ἄνω Πυλῶνες εἶχαν τεθῆ σὲ ἰσχὺ καὶ ἀπέδιδαν, καὶ πάλιν θὰ ἀπείχαμε πολὺ ἀπὸ τὸ σημεῖο τοῦ νὰ διακηρύξωμε ὅτι ἡ Ε.Ε. ἀποτελεῖ μιὰ οὐσιαστικὴ Ὁμοσπονδία κρατῶν, ὅπου τὸ κυρίαρχο σημεῖο θὰ ἦταν -κατὰ τὸν κ. Ντελόρ- ἡ μελλοντικὴ μεταφορὰ ἐθνικῶν ἁρμοδιοτήτων στὰ ὄργανα τῆς Ε.Ε. καὶ ἡ μετατροπὴ τῶν ἐπὶ μέρους κρατῶν σὲ Νομαρχίες τρόπον τινὰ τῶν Βρυξελλῶν. Κατὰ τὴν ἄποψη αὐτὴ θὰ ἐξασφαλιζόταν *«ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ δημοκρατικὸς ἔλεγχος καὶ ἡ ἀποφυγὴ κατάχρησης ἐξουσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ σεβασμὸς τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτιστικῆς ταυτότητας τῶν ἐθνῶν»* (Βλ. Ἀντ. Τρακατέλλη: *«Πολιτισμός, ὁ 4ος πυλώνας»*, στήν *«Οἰκονομικὴ Καθημερινή»*, 1-10-1995). Μὲ αὐτὴ τὴ λογικὴ διατυπώθηκε ἡ ἰδέα ἑνὸς 4ου Πυλώνα ποὺ βρίσκεται ἐπὶ θύραις καὶ εἶναι ὁ κοινωνικο-πολιτιστικός.

Ὁ Πυλώνας αὐτὸς ὑποστασιάζει τὶς ἐλπίδες -ὅπως γράφεται- τῶν λαῶν τῆς Ε.Ε. ποὺ βλέπουν ὅτι μόνη ἡ οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἕνωση δὲν ἐξασφαλίζει σ' αὐτοὺς οὐσιαστικὴ ἑνότητα. Μὲ τὸν 4ο Πυλώνα ἡ ἑνοποιητικὴ διαδικασία δὲν περιορίζεται μόνο στὰ οἰκονομικὰ ἢ πολιτικὰ μεγέθη, ἀλλὰ συνδέεται μὲ τὴν προώθηση καὶ συνύφανση τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἱστοῦ μιᾶς εὐρωπαϊκῆς πλέον κοινωνίας, ὅπου οἱ ἔννοιες τῆς παιδείας, τῆς

δημόσιας ὑγείας, τοῦ περιβάλλοντος, τῆς γλώσσας καὶ τῆς πολιτιστικῆς ταυτότητας κάθε λαοῦ θὰ ἀποτελοῦν τὰ βασικὰ νήματα. Ἀναζητεῖται λοιπὸν ἀλληλεγγύη καὶ συναίνεση στὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο καὶ τὸ πρόβλημα ποὺ τίθεται ἐπὶ τάπητος γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες εἶναι πῶς πρέπει νὰ δοῦμε τὴν τάση καὶ πῶς μποροῦμε νὰ ἐπωφεληθοῦμε ἀπὸ αὐτήν.

Πρὸ πάσης ὅμως ἄλλης σκέψεως ἐπιβάλλεται νὰ ἀνιχνεύσουμε τὸ εὐρωπαϊκὸ ἔδαφος σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ ἐμᾶς καὶ τὸν πολιτισμό μας. Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὰ θεμέλια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα, ἡ Ρώμη καὶ ὁ Χριστιανισμός, ὁ ὁποῖος καὶ συνιστᾶ τὴν συνισταμένη τῶν δύο ἄλλων μεγεθῶν. Ἐρευνώντας ὡστόσο τὸν θρησκευτικό, φιλοσοφικὸ καὶ πολιτικὸ ὁρίζοντα τῆς Εὐρώπης σήμερα διαπιστώνουμε ὅτι ἡ Εὐρώπη στέκεται ἀπέναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ μεγάλη προκατάληψη, καὶ ἀπέναντί μας μὲ ἐπιφυλακτικότητα, γιὰ νὰ μὴν πῶ καὶ μὲ ἐχθρότητα. Ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸν κλασσικὸ πολιτισμό της ἀποτελεῖ γιὰ τοὺς εὐρωπαίους ἀντικείμενο μελέτης καὶ θαυμασμοῦ. Ἡ χριστιανικὴ ὅμως καὶ μάλιστα ἡ βυζαντινὴ ὀρθόδοξη Ἑλλάδα ἔχει τόσο πολὺ διαβληθῆ, ὥστε νὰ τὴν ἀποστρέφονται οἱ ἀπόγονοι τῶν ρωμαίων καὶ τῶν φράγκων σήμερα καὶ νὰ τὴν παραβάλλουν πρὸς τὸν ἰσλαμικὸ φονταμενταλισμό.

Πρὸ καιροῦ ὁ κ. Ντιτμάγιερ, Πρόεδρος τῆς Deutschebank ἐδήλωνε στὸ περιοδικό *«Famiglia Christiana»: «Ὀνειρεύομαι τὴν Εὐρώπη τῶν καθολικῶν»*. Πρόκειται γιὰ σκληροπυρηνικὸ θρησκευόμενο καθολικό, ἐνῶ τὸ γερμανικὸ μάρκο

καθορίζει σήμερα τὴν πορεία τῆς Εὐρώπης. Ἄλλωστε καὶ ὁ Βίλλυ Κλάες, πρώην Γεν. Γραμματεὺς τοῦ NATO, ποὺ εὐτυχῶς γιὰ μᾶς ἀναγκάσθηκε νὰ παραιτηθῆ μετὰ τὴν ἀποκάλυψη σκανδάλου ποὺ τὸν ἀφοροῦσε, εἶχε δηλώσει πρόσφατα: *«Ἡ Εὐρώπη πρέπει νὰ ἀποτινάξει ὁτιδήποτε θυμίζει τὸ πολεμοχαρὲς Βυζάντιο»*. Οἱ δηλώσεις αὐτὲς εὐθυγραμμίζονται μὲ τὶς φιλοσοφικὲς ἰδέες τοῦ διάσημου σήμερα πολιτικοῦ ἐπιστήμονα Samuel Huntington ποὺ σὲ δύο ἄρθρα του στὸ ἐγκυρότατο περιοδικὸ διεθνῶν σχέσεων, τό *«Foreign Affairs»* τὸ 1993 εἶχε διατυπώσει τὸ σχῆμα ποὺ ἔχουν υἱοθετήσει οἱ δυτικοί, ὅτι δηλ. στὴν Εὐρώπη ἔχουμε μιὰ πόλωση πολιτισμῶν ποὺ ὑλοποιεῖται σὲ δύο ἄξονες. Ὁ πρῶτος ἄξονας συγκροτεῖται ἀπὸ τὶς κοινωνίες μὲ ρωμαιοκαθολικὴ καὶ προτεσταντικὴ παράδοση καὶ ὁ δεύτερος ἀπὸ τὶς ὀρθόδοξες καὶ ἰσλαμικὲς κοινωνίες. Αὐτὸς ὁ δεύτερος ἄξονας εἶναι πολιτιστικὰ ἀσυμβίβαστος μὲ τὶς ἀρχὲς τῆς εὐρωπαϊκῆς νεωτερικότητας, τὰ ἀνθρώπινα δηλ. δικαιώματα, τὴν ἀπουσία τοῦ φανατισμοῦ, τοὺς θεσμοὺς τῆς δημοκρατίας.

Κατὰ τὸν Huntington ἡ ὀρθόδοξη παράδοση καὶ ὁ ἰσλαμικὸς φονταμενταλισμὸς μὲ τὸ ἀποτρόπαιο πρόσωπο μπαίνουν στὸ ἴδιο σακκὶ καὶ ἀντιμετωπίζονται σὰν πολιτιστικὰ ἀπόβλητα ποὺ συντηροῦν τὶς ἐθνικιστικὲς τάσεις καὶ τὶς αὐταρχικὲς κοινωνίες. Τὸ αὐθαίρετο καὶ ἄδικο τοῦτο σχῆμα υἱοθετήθηκε μὲ καταπληκτικὴ ταχύτητα ἀπὸ δημοσιογράφους καὶ ἀναλυτὲς καὶ κυριαρχεῖ αὐτὴ τὴν ὥρα στὴν Εὐρώπη, ὅπου ὁ μὲν ἰσλαμισμὸς ἐμφανίζεται ὡς μέγας κίνδυνος γιὰ τὶς δημοκρατικὲς ἐλευθερίες καὶ ἡ ὀρθόδοξη Ἑλλάδα ὡς σκοταδιστικὴ καὶ μισαλλόδοξη. Ἡ δὲ υἱοθέτηση τοῦ σχήματος αὐτοῦ ἔχει ὁδηγήσει τοὺς δυτικοὺς στὴν τοποθέ-

τησή των ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων σέρβων, ποὺ δῆθεν ἐκφράζουν τὸ μισαλλόδοξο πνεῦμα, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἰσλαμιστὲς τῆς Βοσνίας τὰ διπλωματικὰ συμφέροντα ἐπιτάσσουν σιγὴν καὶ ἀνοχήν. Σᾶς ὑπενθυμίζω ὅτι ἡ γαλλική *«Liberation»* ἐδημοσίευσε πρὸ καιροῦ τὴν εἴδηση ὅτι ὁ Πατριάρχης τῶν Σέρβων διέταξε τὴν καταστροφὴ ὅλων τῶν καθολικῶν ναῶν καὶ τῶν μουσουλμανικῶν τεμενῶν στὶς σερβοκρατούμενες περιοχὲς τῆς Βοσνίας. Οἱ σέρβοι ποὺ διαμένουν στὴν Γαλλία ἐμήνυσαν τὴν ἐφημερίδα γιὰ συκοφαντικὴ δυσφήμηση. Στὸ δικαστήριο ἀπεδείχθη τὸ ψεῦδος τῆς πληροφορίας. Ἐν τούτοις σωρεία πνευματικῶν ἀνθρώπων, διανοουμένων καὶ ἐπιστημόνων ἐζήτησαν ἀπὸ τὸ δικαστήριο νὰ μὴν ἐπιβάλει ποινὴ στὴν ἐφημερίδα, ἀλλὰ νὰ τὴν ἀθωώσει, γιατὶ παρὰ τό «λάθος» της εἶναι γεγονὸς ὅτι οἱ σέρβοι καὶ γενικὰ οἱ ὀρθόδοξοι εἶναι σκοταδιστές, μισαλλόδοξοι καὶ φανατικοί.

Δείγματα τέτοιας «γραφῆς» ὑπάρχουν δυστυχῶς πολλά, ἀκόμη καὶ στὴν ὑπερπόντια δημοκρατία τῆς Ἀμερικῆς. Ἀρκεῖ τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα ἀπὸ τούς *«New York Times»: «Στοὺς ἀντίποδες τοῦ δραστήριου ρωμαιοκαθολικοῦ πολιτισμοῦ βρίσκονται οἱ θρασύδειλες χριστιανικὲς ὀρθόδοξες δημοκρατίες καὶ τὸ ἰσλάμ, μὲ τὶς ἀπολυταρχικὲς παραδόσεις τους, ποὺ ἀπειλοῦν τὴν Εὐρώπη ἐκτρέφοντας ἔντονο ἐθνικισμὸ καὶ ὄχι δημοκρατία»* (Βλ. Χρ. Γιανναρᾶ: *«Εὐρώπη: πόλωση πολιτισμῶν;»*, *«Καθημερινή»*, 14-6-1995). Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Huntington δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἰσχυρίζεται ὅτι γιὰ τοὺς πολέμους τοῦ Βυζαντίου ἔφταιγε ὁ... ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος;

Καὶ γιὰ μὲν τὸ ἰσλὰμ οἱ κρίσεις τῶν εὐρωπαίων εἶναι ὀρθές. Τὸ ἰσλὰμ σήμερα κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὴν Εὐρώπη μὲ μιὰ δυναμικὴ ποὺ τρομάζει. Δὲν εἶναι μόνο οἱ τρομοκρατικὲς ἐκδηλώσεις τῶν ἀλγερινῶν ἐπαναστατῶν ποὺ συγκλονίζουν τὴ Γαλλία, εἶναι καὶ τὰ ἑκατομμύρια τῶν «εὐρωπαίων» μουσουλμάνων (4 ἑκατομμύρια μόνο στὴ Γαλλία) ποὺ δὲ δείχνουν καμμία διάθεση ἐνσωμάτωσης στὴν εὐρωπαϊκὴ χριστιανικὴ κοινωνία. Ἄλλωστε ὁ κ. Ἰζετμπέκοβιτς μὲ τήν «Ἰσλαμικὴ Προκήρυξή» του ποὺ ἐκδόθηκε ἀρχικὰ τὸ 1984 στὴν Ἀμερικὴ καὶ τὸ 1987 στὴν Τουρκία καλεῖ τοὺς μουσουλμάνους ὅλου τοῦ κόσμου νὰ ἀφυπνισθοῦν καὶ νὰ φέρουν σὲ πέρας τήν ἱστορική τους ἀποστολή, ποὺ συνοψίζεται στὸ σύνθημα: *«Οὔτε Ἀνατολή, οὔτε Δύση. Τὸ ἰσλὰμ εἶναι ἡ μόνη λύση»*. Ὁ ἴδιος πάλιν ἐδήλωσε ὅτι *«εἶναι ἀδιανόητη κάθε ἔννοια εἰρήνης ἢ ἡ συνύπαρξη ἀνάμεσα στὸ ἰσλὰμ καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἢ κοινωνικοὺς δεσμοὺς τοῦ μὴ ἰσλαμικοῦ κόσμου»* (Βλ. στόν *«Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο»*, 11-8-1994).

Τώρα οἱ δυτικοὶ πᾶνε νὰ ξυπνήσουν ἀπὸ τὸν λήθαργο καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν ὅτι ἀπειλοῦνται, καθὼς οἱ ἰσλαμιστὲς διακηρύσσουν φανερὰ πιὰ ὅτι ἐπιδίωξή τους εἶναι νὰ κάνουν ἰσλαμικὴ καὶ τὴν Εὐρώπη. Ὁ δὲ ὀθωμανικὸς ἰσλαμισμός, αἱρετικὸς ὁ ἴδιος καὶ ἄκρως ἀντιπαθὴς στοὺς γνησίους ἰσλαμιστὲς ἄραβες, ἐπιβουλεύεται καὶ τὴν Εὐρώπη γενικά, καὶ τὴν Ἑλλάδα εἰδικότερα, ἔστω κι ἂν ἡ κ. Τανσοὺ Τσιλὲρ κατορθώνει νὰ πείθει τοὺς εὐρωπαίους πολιτικοὺς ὅτι τάχα ἡ χώρα της ἀποτελεῖ τὸν προμαχώνα τῆς Δύσεως κατὰ τῆς ἰσλαμικῆς πλημμυρίδος. Σᾶς ὑπενθυμίζω τὶς δηλώσεις τοῦ τούρκου Ὑπουργοῦ Προεδρίας

ὅτι σκοπὸς τῆς Τουρκίας μόλις γίνει δεκτὴ στὴν Ε.Ε. εἶναι νὰ μετατρέψει τὴν Εὐρώπη σὲ χώρα ἰσλαμική. Καὶ τὶς ἀνησυχίες τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς ἐλίτ μήπως μετασχηματισθῆ ἡ ΕΟΚ σὲ ἕνα χριστιανικὸ χῶρο, λὲς καὶ δὲν εἶναι τώρα (Βλ. *«Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος»*, 13-5-1993). Διερωτᾶται ὁ Χρ. Γιανναρᾶς διαπορῶν γιὰ τὴ στάση τῆς Εὐρώπης. *«Δὲν βλέπει* -γράφει- *δὲν καταλαβαίνει τὰ πλοκάμια ποὺ τὴν περισφίγγουν; Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ὁ δυτικὸς ἄνθρωπος παζαρεύει οἰκονομικὸ κέρδος ἀπὸ τὸ σχοινὶ ποὺ θὰ πουλήσει στούς ἀντιπάλους του γιὰ νὰ τὸν πνίξουν»* (Βλ. Χρ. Γιανναρᾶ: *«Δύση - Ἰσλὰμ - Ἑλλάδα»*, στή *«Θεσσαλία»*, 21-9-1995).

Χωρὶς ὑπερβολὴ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ὑποστηρίξει ὅτι ἔναντι τῆς ἐφησυχαζούσης Δύσεως, ποὺ ἐπαναπαύεται στὶς ἀπολαύσεις τῶν ἐφήμερων ἡδονῶν τοῦ τεχνολογικοῦ της πολιτισμοῦ, ὁ μωαμεθανισμὸς ἐπιτίθενται σὲ ὅλα τὰ μέτωπα. Σὰν ἕνα τεράστιο ἡφαίστειο μοιάζει σήμερα ὁ ἰσλαμικὸς κόσμος, ποὺ ἔχει τὴν νοοτροπία τῶν προλεταρίων τοῦ αἰῶνα μας. Ἀπεχθάνονται τὴ Δύση γιατὶ δὲν ξεχνοῦν τὶς Σταυροφορίες καὶ τὰ δεινὰ ποὺ τοὺς προκάλεσαν οἱ λατίνοι (Βλ. Ἀμὶν Μααλούφ: *«Γιατὶ τὸ Ἰσλὰμ ἀπεχθάνεται τὴ Δύση»*, στόν *«Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο»*, 27-7-1995).

Καὶ αὐτὰ μὲν ὡς πρὸς τοὺς φονταμενταλιστὲς τοῦ ἰσλάμ. Ὅμως ποιὰ σχέση μπορεῖ νὰ ἔχουν τὰ φαινόμενα αὐτὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἢ τὴ σλαβικὴ Ὀρθοδοξία, ὥστε νὰ μπαίνουμε ὅλοι μαζὶ στὸν ἴδιο παρονομαστὴ μὲ τοὺς φανατικοὺς καὶ αὐταρχικοὺς ἰσλαμιστές; Ἡ Ὀρθοδοξία ἔχει

ἐγκαίρως διαχωρίσει τὴ θέση της ἀπὸ τυχὸν μισαλλόδοξες ἐκδηλώσεις ἐνίων πιστῶν της, ποὺ παρασύρονται σὲ τακτικὲς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ βρίσκουν θρησκευτικὴ δικαίωση. Ἡ διακήρυξη τοῦ Φαναρίου (Φεβρουάριος 1994) εἶναι σαφής: *«Τὸ διαπραττόμενον ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας ἔγκλημα εἶναι ἔγκλημα ἐναντίον αὐτῆς τῆς θρησκείας»*, ἀλλὰ γιατὶ τάχα φταίει γιὰ ὅλα -ὅπως λένε οἱ δυτικοὶ σύμμαχοί μας- ἡ Ὀρθοδοξία; Μήπως εἶναι ἀμέτοχοι εὐθυνῶν γιὰ τὸν πόλεμο στὰ Βαλκάνια ὁ Πάπας καὶ οἱ στρατιὲς τῶν ὀργάνων του; Μήπως ὁ Τούντσμαν τῆς Κροατίας, ποὺ εἶναι θλιβερὸς ὑπήκοος τοῦ Βατικανοῦ, δὲν ἔχει καταγγελθῆ ὡς ἐγκληματίας πολέμου; Γιατί αὐτοὶ θεωροῦνται φορεῖς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀξιοσύστατοι; Χρειάζεται νὰ διαθέτει κανεὶς ἀμεροληψία σκέψεως γιὰ νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ τὶς προκαταλήψεις του. Καὶ οἱ δυτικοὶ ἔχουν προκαταλήψεις κατὰ τοῦ Βυζαντίου, κατὰ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ κατὰ τῆς Ἀνατολῆς.

Τὸ θλιβερότερο εἶναι ὅτι ἡ ἀνθελληνικὴ καὶ ἀντορθόδοξη ὑστερία τοῦ δυτικοῦ τύπου βρῆκε τοὺς θιασῶτες της καὶ στὴν Ἑλλάδα, εἴτε ἀπὸ μισθωμένα φερέφωνά της, εἴτε ἀπὸ ἐμπαθεῖς κουλτουριάρηδες, ποὺ βάλθηκαν νὰ ξεπερνοῦν σὲ ἔνταση ἐπιθέσεων καὶ αὐτοὺς τοὺς δυτικοὺς πάτρωνές των. Δὲν ἔχει περάσει πολὺς καιρός, ἀπὸ τότε ποὺ διαβάσαμε σὲ ἐπώνυμη στήλη τῆς *«Καθημερινῆς»* ἕνα χειμαρρώδη φιλιππικὸ ἐναντίον τῶν «θεσμῶν θανάτου», ὅπως ἀποκάλεσε ὁ συντάκτης τὴν Ἐκκλησία καὶ τὶς Ἔνοπλες Δυνάμεις (Βλ. Νίκου Δήμου: *«Θεσμοὶ θανάτου»* στήν *«Καθημερινή»*, 20-8-1995). Καὶ δὲν εἶναι ὁ μόνος. Ἡ Ἐκκλησία βρίσκεται πολὺ συχνὰ στὸ στόχαστρο πολλῶν

ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν πλήρη ἀποδυνάμωσή της, ὥστε νὰ παύσει νὰ ἀσκεῖ τὴν ὑπὲρ τοῦ Γένους εὐεργετική της ἐπιρροή. Ποτισμένοι οἱ «φωταδιστές» μας ὡς τὸ μεδούλι ἀπὸ τὴ μειονεξία γιὰ τὴν ἑλληνική τους καταγωγὴ ὑπερακοντίζουν σὲ ἐχθρότητα καὶ τοὺς πιὸ ἀπροκάλυπτους ἐχθρούς μας. *«Κυριολεκτικὰ ἀναλφάβητοι σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὸν πολιτισμὸ τοῦ τόπου τους, τὴν πνευματική του παράδοση, τὴν κοινωνικὴ δυναμικὴ τῆς ὀρθόδοξης βιοτῆς, περιφέρονται σὲ διεθνῆ συνέδρια θριαμβολογώντας ποὺ ἐπὶ τέλους ὁ Huntington δικαίωσε τήν "προοδευτική" τους ἀρνησιπατρία. Καταγγέλουν τὴν ἴδια τους τὴ χώρα καὶ τὸ λαό της γιὰ θρησκευτικὸ φονταμενταλισμό, γιὰ ρατσισμὸ καὶ ἀντισημιτισμό, γιὰ διώξεις τῶν μειονοτήτων ὡς καὶ γιὰ ἄρνηση θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τῶν "μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβᾶ". Καὶ ὁ διεθνὴς τύπος μεγεδύνει τὰ συμπλεγματικά τους κοάσματα»* (Βλ. Χρ. Γιανναρᾶ: *«Εὐρώπη: πόλωση πολιτισμῶν;»*, στήν *«Καθημερινή»*, 14-6-1995). Οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ μάθουμε ποτὲ τί μᾶς συμφέρει ὡς ἔθνος καὶ λαὸ καὶ τί δὲν μᾶς συμφέρει. Μερικὲς φορὲς μοιάζουμε νὰ ἐνεργοῦμε τελείως ἀντίθετα πρὸς τὰ συμφέροντά μας. Φαντασθῆτε ὅτι πανηγυρίσαμε πρὸ ἐτῶν γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου τοῦ Καρλομάγνου σὲ ἕλληνα πολιτικό. Ἀλλ' ὁ Καρλομάγνος ὑπῆρξεν αὐτὸς ποὺ ἐπεχείρησε νὰ ἑνώσει τὴν Εὐρώπη ὑπὸ τὴν παπικὴ τιάρα ἐνεργώντας κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Βυζαντίου.

Καὶ τώρα ἂς ἐπιστρέψουμε στὸ ἀρχικό μας θέμα. Ἐπὶ θύραις ὁ 4ος Πυλώνας τῆς Ε.Ε., ὁ πολιτιστικός, ἡ ἐπιδίω-

ξη τῶν εὐρωπαίων γιὰ πολιτισμικὴ ἑνότητα τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, γιὰ πολιτιστικὴ ὁμοιογένεια, ἡ ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλισθῆ μιὰ ἐνιαία βάση καὶ ταυτότητα εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ὅμως ἐμεῖς εἴμαστε τὸ ἐνοχλητικὸ ἀγκάθι τῶν εὐρωπαίων στὴν προσπάθεια τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνοποίησης. Ἡ Εὐρώπη δὲν μᾶς θέλει, κι ἐμεῖς δὲν νοιαζόμαστε γι' αὐτὸ διόλου. Μακάριοι στὴν αὐτάρκειά μας, ἀγνοοῦντες τὴν ἱστορία, ἀπορροφημένοι στὶς κατεργασίες τῶν φθηνῶν ἐνδιαφερόντων τῆς μάζας, παρασυρμένοι ἀπὸ τὰ ΜΜΕ στὰ χαμηλὰ καὶ ἀνούσια, ἀφήνουμε ἐλεύθερο τὸ δρόμο στοὺς ὁποιουσδήποτε ἱστορικοπολιτικοὺς εὐρωπαίους καὶ ἄλλους γραικύλους, νὰ σκάβουν τὸν λάκκο μας, ἀντιστάσεως μὴ οὔσης. Ἀλλὰ ποιά ἀντίσταση νὰ περιμένει κανεὶς ἀπὸ ἕνα ἔθνος ντοπαρισμένο καὶ ἀνέμελο μπροστὰ στοὺς κινδύνους ποὺ διατρέχει; Κι ὅμως ὁ 4ος Πυλώνας μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ μεγάλη πρόκληση καὶ ταυτόχρονα ἡ μεγάλη μας εὐκαιρία.

Ἔχομε μάθει νὰ ἀκοῦμε σὲ ὅλους τοὺς τόνους ὅτι ἀνήκομεν στὴ Δύση. Καὶ ἔχομε μπολιασθῆ μὲ τὴν ἰδέα ὅτι ἂν θέλουμε νὰ δοῦμε ἄσπρη μέρα θὰ πρέπει νὰ γίνουμε εὐρωπαῖοι. Ἀλλιῶς εἴμαστε, ἀπὸ μόνοι μας, χωριάτες, χωρὶς τὴν Εὐρώπη. Κι ὅμως μᾶς διαφεύγει ὅτι χωρὶς ἐμᾶς Εὐρώπη δὲν θὰ ὑπῆρχε. Καὶ τὸ ὄνομά της εἶναι ἑλληνικό, καὶ ὁ πολιτισμός της εἶναι ἑλληνικός. Ἡ Ἑλλάδα ἔσωσε τὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὰ στίφη τῶν βαρβάρων. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα ἐνδιαφεróταν γιὰ τὴν Εὐρώπη. Πολέμησε τότε τοὺς Πέρσες, γιὰ νὰ μὴ ἐξαπλωθοῦν στὴν Εὐρώπη. Καὶ ἀργότερα, στὸ Βυζάντιο, ἡ ὀρθόδοξη Ἀνατολή, ἐκαλλιέργησε τὶς ἐπιστῆμες καὶ τὶς τέχνες πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ μετὰ

τὴν Ἅλωση, οἱ σοφοί της μετανάστευσαν στὴ Δύση γιὰ νὰ προετοιμάσουν τὴν περίοδο τῆς Ἀναγέννησής της.

Ἡ σύγχρονη Ἑλλάδα δείχνει νὰ μὴ ἐνδιαφέρεται ὅσο πρέπει γιὰ τὶς ἀλήθειες αὐτές. Ἀπορροφημένη ἀπὸ τὶς ἐσωτερικές της μικρότητες τοῦ ἐγχωρίου πολιτικοῦ ἐπαρχιωτισμοῦ, δὲν ἔχει κἂν ὑποψιασθῆ τὸν κίνδυνο ποὺ διατρέχει μὲ τὸν ἐπὶ θύραις Πυλώνα. Πρόκειται γιὰ τὴν ἔσχατη ἀναμέτρηση σὲ ἐπίπεδο πολιτισμοῦ καὶ αὐτοσυνειδησίας. Ἢ θὰ νικήσουμε καὶ θὰ ἐπιβιώσουμε ἢ θὰ ἀφανισθοῦμε ὡς ἔθνος. Ὁ λαός μας παραμένει στὸ σκοτάδι τῆς γνώσεως καὶ θεᾶται παθητικὰ τὸ γκρέμισμα τῶν πνευματικῶν του ἐρεισμάτων. Τὴ γλῶσσα μας τὴν εὐτελίσαμε, ἀγνοοῦντες αὐτὸ ποὺ εἶχε πῆ ὁ Λένιν, ὅτι δηλ. ἂν θέλεις νὰ κατακτήσεις ἕνα λαό, κατάστρεψέ του τὴ γλῶσσα. Ἡ ἑλληνική μας γλῶσσα, ἡ μοναδική *«ἡ ὁποία -κατὰ τὸν Πατριάρχη Βαρθολομαῖον- ὄχι μόνον ἀποτελεῖ τὴν ταυτότητα τῶν ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ ἐχάρισεν εἰς τὰ λεξιλόγια τῆς παγκοσμίου γλωσσικῆς πολυφωνίας λέξεις πρὸς ἔκφρασιν ὑψηλοτέρων σφαιρῶν τοῦ πνεύματος, ὡς φιλοσοφία, ποίηση, μουσική, τὰς ὀνομασίας τῶν περισσοτέρων τῶν συγχρόνων ἐπιστημῶν, προσέτι δὲ τὰς τρεῖς λέξεις, αἱ ὁποῖαι καθορίζουν σήμερον τὴν παγκόσμιον ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος: τεχνολογία - οἰκονομία - οἰκολογία»* (Βλ. στόν *«Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο»*, 21-12-1995), αὐτὴ ἡ τερπνή, ἡ εὔπλαστη, ἡ ἐκφραστική μας γλῶσσα, δέχθηκε τὰ πλήγματα τῆς ἄφρονος κραιπάλης τοῦ κομματισμοῦ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ στερηθοῦν οἱ νεώτερες γενεὲς τῶν εὐεργετικῶν της ἐπιπτώσεων.

Διαστρέψαμε τὴν ἱστορία μας κατασυκοφαντώντας ὁλόκληρες ἱστορικὲς περιόδους, ὅπως π.χ. αὐτὴν τοῦ Βυζαντίου, συμπορευόμενοι μὲ τοὺς φράγκους, ποὺ εἶχαν κάθε λό-

γο νὰ ὑποβαθμίζουν τὴ βυζαντινὴ προσφορὰ καὶ παρουσία. Ἐμεῖς ὅμως τί λόγο εἴχαμε ἢ ἔχουμε γιὰ νὰ λιθοβολοῦμε τὴν πιὸ ἔνδοξη καὶ καρποφόρα ἱστορική μας ἐποχή;

Τὴ θρησκεία μας τὴν ἀποκαθηλώσαμε καὶ τὴ ρεζιλέψαμε ὅσο μπορούσαμε. Μὲ μεγάλη εὐκολία οἱ «φωταδιστές» μας διεκήρυξαν καὶ ἐδῶ τὸν μαρξιστικὸ ἀφορισμὸ ὅτι «ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ὄπιον τοῦ λαοῦ» καὶ ἐπότισαν μὲ τὸ δηλητήριο τοῦ μίσους χιλιάδες Ἕλληνες, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τους ὑπῆρξε πάντοτε Μητέρα καὶ Τροφός. Μᾶς φόρεσαν ξένο κουστούμι καὶ μᾶς γελοιοποίησαν.

Τοὺς θεσμούς μας ποὺ στηρίζουν τὸ πολίτευμά μας τοὺς διελύσαμε μὲ τὸν λαϊκισμὸ καὶ τὴν ἰσοπέδωση πρὸς τὰ κάτω. Ἔλλειψαν οἱ ἀναπνοὲς ζωῆς καὶ εὐθύνης. Ἐκλείσαμε τοὺς ὁρίζοντες στὰ μάτια τῶν παιδιῶν μας καὶ τὰ μαθαίνουμε νὰ εἶναι ἁπλῶς καταναλωτικὰ ὄντα χωρὶς πρωτοβουλίες, χωρὶς ἐπίγνωση τῆς ὀντότητός των, χωρὶς προσωπικότητα.

Τὴν παιδεία μας τὴν ἀποδυναμώσαμε μὲ μέτρα δῆθεν γιὰ τὴν ἀναμόρφωσή της, ποὺ οὐσιαστικὰ ὑπηρέτησεν ἕνα κακῶς ἐννοούμενο ἐκσυγχρονισμό, ὅπου ἀντὶ τῆς προόδου κυριαρχοῦν οἱ αὐτοσχεδιασμοὶ καὶ ἡ ἄγνοια.

Τὴν οἰκογένειά μας τὴν ἀποσπάσαμε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ ἱεροῦ, καὶ τὴν ἐκκοσμικεύσαμε, παραδίνοντάς την ἔρμαιο τῶν προσωπικῶν μας σαρκικῶν κυρίως ὀρέξεων. Καὶ τὴν παράδοσή μας τὴν ἐσυκοφαντήσαμε, μαθαίνοντας τὸν κόσμο, ὅτι δὲν ἀξίζει τίποτε γιατὶ εἶναι σκουριασμένη, ἐπαρχιώτικη καὶ ἀσύμβατη μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴ κουλτούρα καὶ σκέψη. Δὲν πάει ἄλλωστε καιρὸς ποὺ ἐμάθαμε πὼς ἱδρύθηκε Σωματεῖο γιὰ τὴν ἐπιδίωξη μιᾶς πολυεθνικῆς καὶ πολυθρησκευτικῆς Ἑλλάδος.

Τέλος μὲ τὴν παραπληροφόρηση ὁδηγοῦμε στὸν ἀποπροσανατολισμὸ τὸ λαό μας, ποὺ ἀντιμετωπίζεται σὰν γλοιώδης μάζα ἐπὶ τῆς ὁποίας μποροῦν νὰ ἐπενδύουν τὰ ἐμπορικά των κεφάλαια οἱ διαφεντευτὲς αὐτοῦ τοῦ τόπου, ποὺ δὲν εἶναι βέβαια οἱ πολιτικοί μας κυβερνῆτες... Ζοῦμε σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ τελικὰ ἀναλώνει τὰ πρόσωπα ἀντὶ νὰ ἀναλίσκεται γι' αὐτά.

Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν σὲ διάστημα δεκάδων ἐτῶν, ποὺ ἐργάσθηκαν ἀνενόχλητοι οἱ νεκροθάπτες τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ μητροπολιτικὴ Πατρίδα νὰ δίδει σήμερα τὴν ἐντύπωση μιᾶς βάρκας πού «μπάζει» ἀπὸ παντοῦ καὶ κινδυνεύει νὰ βυθισθῆ. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς διασπορᾶς, ποὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἀνασφάλειας ποὺ νοιώθει ζώντας σὲ ξένα περιβάλλοντα, ἔχει συσπειρωθῆ γύρω ἀπὸ τὶς πνευματικές του ἀξίες, μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἐκκλησία, καὶ θαυματουργεῖ. Τελικὰ ὁ στενόχωρος Ἑλλαδισμός, κατέφαγε τὸν οἰκουμενικὸ Ἑλληνισμὸ καὶ οἱ δυτικοὶ φίλοι μας μᾶς οἰκτείρουν, καθὼς μᾶς βλέπουν νὰ μὴ ξέρουμε οὔτε ποιοί εἴμεθα, οὔτε τί θέλουμε.

Τώρα λοιπὸν ποὺ θὰ περάσουμε τὸν 4ο Πυλώνα καὶ θὰ κληθοῦμε νὰ συναγωνισθοῦμε τοὺς ἑταίρους μας στὸ πολιτισμικὸ ἐπίπεδο, τὸ πρόβλημα ποὺ θὰ ἀντιμετωπίσουμε θὰ εἶναι ὑπαρξιακὸ καὶ ὁριακό. Πῶς θὰ προσέλθουμε στὴν κονίστρα, ὅπου θὰ κριθοῦν οἱ κόσμοι μας; Ἂν προσέλθουμε «ξυπόλητοι», δηλ. χωρὶς οἰκοσκευὴ καὶ χωρὶς ἐφόδια, φτωχοὶ συγγενεῖς τῶν πλουσίων φίλων μας, θὰ ἔχουμε χάσει διὰ παντὸς τὸ τραῖνο τῆς ἱστορίας καὶ θὰ μεταβληθοῦμε σὲ πρακτορευόμενο ἔθνος. Θὰ πάθουμε ὅ,τι ἐπάθαμε στὸν οἰκονομικὸ τομέα, δηλ. θὰ ζοῦμε χάρη στὴ

μεγαλοδωρία τῶν εὐρωπαίων. Ὅμως στὰ πνευματικὰ γιὰ ποιά μεγαλοδωρία μποροῦμε νὰ μιλοῦμε; Εἶναι λάθος νὰ πιστεύομε ὅτι θὰ μᾶς συμπεριφερθοῦν μὲ κατανόηση καὶ εὐγνωμοσύνη. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι θὰ συντριβοῦμε, ἐὰν δὲν ἐξοπλισθοῦμε κατάλληλα καὶ δὲν οἰκειοποιηθοῦμε τοὺς θησαυροὺς τῆς πνευματικῆς μας ὑπόστασης.

Ὁ λαός μας εὐτύχησε νὰ διαθέτει μιὰ πλούσια πνευματικὴ παράδοση, μοναδικὴ στὸν κόσμο. Τὰ στοιχεῖα της, ποὺ περιγράψαμε πιὸ πάνω, εἶναι ἀνεκτίμητης ἀξίας. Τὰ εὐτελίσαμε εἶν' ἀλήθεια, ἀλλὰ τὰ ἴδια στὴν γνήσια μορφή των ἐξακολουθοῦν νὰ διαθέτουν τὴν ἀπροσμάχητη γοητεία των. Καθῆκον ὅλων, ὅσοι πονᾶμε τὸν Τόπο μας, εἶναι νὰ τὰ ξεθάψουμε ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ τὴν ἀπόσυρση καὶ νὰ τὰ ἀξιοποιήσουμε ἐν τάχει. Τὸ χρέος αὐτὸ ἐπωμιζόμεθα καὶ σεῖς καὶ ἐμεῖς, καθὼς ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ μᾶς ἔχει φρουροὺς καὶ φύλακες τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πεπρωμένων μας. Σεῖς μὲ τὴν Παιδεία καὶ ἐμεῖς μὲ τὴν Ὀρθοδοξία, ποὺ καὶ τὰ δύο εἶναι ἐμποτισμένα ἀπὸ τὸ δυνατὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἂς ἀγωνισθοῦμε νὰ ξαναφέρουμε στὶς καρδιὲς τῶν νέων μας κυρίως τὴν πίστη καὶ τὴν ἐπίγνωση. Πίστη στὸ Θεὸ καὶ ἐπίγνωση τῶν δραματικῶν στιγμῶν ποὺ ἀκολουθοῦν.

Τὸ ἔθνος μας ἔχει τὴν εὐλογία νὰ διαθέτει θρησκευτικὴ καὶ πολιτισμικὴ ὁμοιογένεια, ποὺ δὲν συναντιῶνται συχνὰ στοὺς λαούς. Αὐτὰ εἶναι παράγοντες ἑνότητος καὶ προόδου. Χωρὶς μισαλλοδοξίες καὶ ἀπομονωτισμοὺς ὀφείλουμε νὰ πείσουμε τὸ λαό μας ὅτι δικαιοῦται νὰ εἶναι ὑπερήφανος μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει καὶ ποὺ ἐκπροσωπεῖ. Νὰ τὸν καταστήσουμε συνειδητὸ Ἕλληνα καὶ Ὀρθόδοξο, ποὺ δὲν

θὰ ἐξαρτᾶ τὴν ἀξία του ἀπὸ τὰ φῶτα τῆς Ἑσπερίας, οὔτε θὰ ὑποκλίνεται δουλικὰ ἐμπρὸς στὸν εὐρωπαϊκὸ τρόπο ζωῆς. Ἡ ἴδια ἡ Εὐρώπη ἄλλωστε σήμερα βρίσκεται σὲ φάση ἀπογοήτευσης ἐνώπιον τῶν ἐκφυλιστικῶν φαινομένων ποὺ θέτουν ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὸ μέλλον της.

Ποιός λόγος ὑπάρχει νὰ γίνει ἡ Ἑλλάδα πολυεθνικὸ κράτος καὶ πολυθρησκευτικὴ κοινωνία; Καὶ ὅμως ὁ κίνδυνος ὑπάρχει. Ὅταν αὔριο θὰ συνεχίσουμε νὰ κατακλυζόμαστε ἀπὸ εὐρωπαίους ποὺ θὰ ἔλθουν νὰ κατοικήσουν καὶ νὰ ἐργασθοῦν στὴ χώρα μας, ὅταν θὰ φέρουν μαζί τους τὶς παραδόσεις τους καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους, ὅταν θὰ κτίσουν τοὺς ναούς τους καὶ τὰ σχολεῖα τους, ὅταν θὰ ἐκδόσουν τὶς ἐφημερίδες τους καὶ θὰ λειτουργήσουν τά «κανάλια» τους, τότε; Τότε οἱ Ἕλληνες θὰ ἔχουμε δύο ἐπιλογές: ἢ θὰ παρασυρθοῦμε ἀπὸ τὴν πλημμυρίδα τῶν ξένων καὶ θὰ μηδίσουμε, ἀπωθώντας στὸ περιθώριο τὶς γηγενεῖς μας παραδόσεις -ὅπως αὐτὸ ἐν πολλοῖς γίνεται ἤδη στὶς περιοχὲς μὲ μεγάλη τουριστικὴ κίνηση- ἢ θὰ διακρατήσουμε αὐτὸ ποὺ εἴμαστε καὶ αὐτὸ ποὺ ἔχουμε, χωρίς νὰ κλείσουμε τὶς πόρτες μας ἢ τὰ σύνορά μας. Τότε θὰ ἀποδείξουμε ὅτι γνωρίζουμε καὶ τὴν ἱστορία μας καὶ τὴν παράδοσή μας. Γιατὶ λαὸς ποὺ διαθέτει αὐτὴ τὴ γνώση δὲν φοβᾶται τὴν ἐπαφὴ μὲ τοὺς ξένους, ὅπως ποτὲ δὲν τὴν φοβήθηκαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ Ἕλληνες διὰ στόματος τοῦ Ἰσοκράτους εἶχαν διακηρύξει στὰ πλαίσια τῆς μεγάλης οἰκουμενικῆς ἐπικράτειας *«Ἕλληνας καλεῖσθαι… τοὺς τῆς παιδεύσεως τῆς ἡμετέρας μετέχοντας»*. Αὐτὴ τὴ φιλοσοφία εἶχεν υἱοθετήσει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, τὴν ἴδια συναντοῦμε καὶ στὸ Βυζάντιο.

Ἡ ἑλληνικὴ Οἰκουμένη δὲν ὑπῆρξε μόνον ὅραμα

ζωῆς, ὑπῆρξε καὶ τὸ «ἀθάνατο νερό» τῆς διαρκοῦς οὐσιώδους παρουσίας καὶ συμβολῆς μας στὸν πολιτισμὸ τῆς ἀνθρωπότητας. Τώρα ὅμως; Γιὰ νὰ συμβοῦν καὶ τώρα αὐτά, ἀναγκαία προϋπόθεση εἶναι νὰ διδαχθοῦμε, νὰ μάθουμε, νὰ ἀγαπήσουμε καὶ νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν ἑλληνορθόδοξη συνείδησή μας, τὸν πλοῦτο τῆς κληρονομιᾶς μας. Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ μὴ περιμένετε νὰ τὸ κάνουν ἄλλοι. Οἱ ἄλλοι εἶναι ἀπασχολημένοι μὲ τὰ τετριμμένα καὶ ἐφήμερα. Παπάδες καὶ δάσκαλοι, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο καὶ ἀπὸ κοντὰ καὶ ἡ Οἰκογένεια τὸ ἐπωμίζονται, τοὺς τὸ ἀναθέτουν οἱ περιστάσεις. Ὁ 4ος Πυλώνας εἶναι ἐπὶ θύραις καὶ ἡ πρόκληση μαζί. Ἢ παραδιδόμαστε στὴν ἀδυσώπητη ἱστορικὴ συγκυρία καὶ ξεχνιόμαστε γιὰ τὴν Ἱστορία, ἢ ἀποφασίζουμε νὰ ἐπιζήσουμε στὴν ἀναμέτρηση ποὺ ἔρχεται, μὲ ὅπλα τὴν ἀγάπη μας στὰ πρώτιστα καὶ τὰ οὐσιώδη, ὅπως μᾶς τὰ ἐδίδαξαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες ἡ οἰκουμενική μας Ὀρθοδοξία καὶ ὁ πανανθρώπινος Ἑλληνισμός.

Τὸ πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*

Ἡ πρόταση τῆς Ἐκκλησίας

Πληθωρικὸς καὶ μονότονος, ἂν μὴ καὶ βαρετός, κατήντησε στὶς ἡμέρες μας ὁ λόγος γιὰ τὰ ναρκωτικά. Δὲν περνᾶ ἡμέρα ποὺ νὰ μὴ διαβάσουμε στὸν Τύπο, νὰ μὴν ἀκούσουμε στὸ Ραδιόφωνο καὶ νὰ μὴ δοῦμε στὴν Τηλεόραση φρικιαστικὲς εἰδήσεις γιὰ τὴ χρήση ναρκωτικῶν καὶ τοξικῶν οὐσιῶν. Δὲν περνᾶ ἡμέρα ποὺ νὰ μὴ δοῦμε θανάτους νέων ἀνθρώπων ἀπὸ τὴ χρήση τῶν οὐσιῶν αὐτῶν, εἴτε ἀπὸ ἄλλες αἰτίες ποὺ συνδέονται μὲ τὴν τοξικομανία. Ἐσυνηθίσαμε οἱ πολλοὶ νὰ ἀκοῦμε γιὰ τὴν εὐρεία διασπορὰ τῶν ναρκωτικῶν ἀκόμη καὶ μέσα στὰ σχολεῖα καὶ νὰ διαβάζουμε τὰ ἀποτελέσματα ἐρευνῶν ποὺ δείχνουν ὅτι συνεχῶς μειώνεται ἡ ἡλικία τῶν χρη-

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικοὺς Λειτουργοὺς τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, κατὰ τὴν πρὸς τιμήν των σύναξιν, ποὺ ὠργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ της Κέντρου στὶς 30 Ἰανουαρίου 1997 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς παιδείας μας.

στῶν, ἐνῶ κινδυνεύουμε νὰ θεωροῦμε τέτοιες εἰδήσεις ὡς κάτι τὸ ἀναπόφευκτο, τὸ καθημερινὸ καὶ ἀναπόσπαστα συνδεδεμένο μὲ τὶς ἐξελίξεις τῆς κοινωνικῆς μας προόδου.

Μοιρολατρικὰ οἱ πολλοὶ ἀντιμετωπίζουν τὸν κίνδυνο ἢ ἐπαφίενται στοὺς εἰδικοὺς νὰ λάβουν τὰ κατάλληλα μέτρα ποὺ θὰ περιορίσουν τὸ κακό. Καὶ ὅμως τὸ κακὸ μᾶς ἀφορᾶ ὅλους, κτυπᾶ τὴν πόρτα ὅλων μας, ἀπειλεῖ τὰ παιδιὰ ὅλων μας, θέτει σὲ κίνδυνο τὸ δικό μας ἔθνος καὶ τὴν ἐπιβίωσή του. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλοι πρέπει νὰ ἀνησυχοῦν. Ἰδίως ὅσοι εἶναι πιὸ κοντὰ στοὺς νέους καὶ αἰσθάνονται ἐπιτακτικὸ τὸ καθῆκον νὰ ἀναλύσουν σωστὰ τὶς διαστάσεις τοῦ φαινομένου, νὰ ἀναζητήσουν τὰ πραγματικά του αἴτια, νὰ ἐπισημάνουν τοὺς σωστοὺς τρόπους ἀντίδρασης, καὶ νὰ ἐνημερώσουν τὴ νεολαία. Γονεῖς, πρωτίστως, καὶ ἐκπαιδευτικοὶ καὶ κληρικοὶ ποὺ λόγῳ τῆς ἀποστολῆς μας εἴμαστε κοντὰ στὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ ἡ Πολιτεία ποὺ ἔχει ἀναλάβει τὸ βαρὺ καθῆκον νὰ ὁρίσει τὰ πλαίσια, νομοθετικὰ καὶ κοινωνικά, τοῦ ἀντιναρκωτικοῦ ἀγῶνα, ἔχουμε ὑποχρέωση νὰ συστρατευθοῦμε στὸν ἀγῶνα αὐτόν, νὰ συνεργασθοῦμε γιὰ τὸ καλὸ τῶν παιδιῶν μας, γιὰ τὸ μέλλον τοῦ τόπου μας καὶ νὰ υἱοθετήσουμε σωστοὺς τρόπους ἀντίδρασης καὶ ἀντίστασης.

Ἡ διεθνὴς κοινότης δίνει καὶ αὐτὴ τὸν δικό της ἀγῶνα, ὥστε νὰ ἐνισχύσει τὶς προσπάθειες τῶν κρατῶν στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ κινδύνου καὶ νὰ ἀποτρέψει χειρότερες ἐπιπτώσεις σὲ βάρος λαῶν ὁλοκλήρων, ἂν καὶ ἡ ἐμφανιζόμενη ἀδυναμία τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς νὰ ἐξαρθρώσουν τὰ πολυεθνικὰ δίκτυα ἐμπορίας καὶ διακίνησης τῶν ναρκωτικῶν σὲ παγκόσμια κλίμακα, προδίδει τὴν ἔλλειψη σχετικῆς

εἰλικρινοῦς πολιτικῆς βούλησης καὶ ἀπροθυμίας πάταξης τοῦ κακοῦ, παρὰ ἀντικειμενικὴ ἀδυναμία ἐπιβολῆς τοῦ νόμου. Διερωτᾶται ὁ κάθε καλόπιστος ἄνθρωπος πῶς ἡ διεθνὴς κοινότης κατάφερε νὰ συνεννοηθεῖ καὶ συντονίσει τὴν κεραυνοβόλα ἐπέμβασή της κατὰ τοῦ ταραξίου Σαντὰμ Χουσεΐν, ἐξαναγκάζοντάς τον σὲ ἀναδίπλωση καὶ δὲν κατορθώνει νὰ ἐξαρθρώσει τὰ διεθνῆ καρτὲλς παραγωγῆς καὶ διακίνησης τῶν ναρκωτικῶν στὴν Κολομβία, στὸ Πακιστάν, στὴν Τουρκία καὶ στὰ Σκόπια. Αὐτὰ εἶναι θλιβερὰ ἐρωτήματα ποὺ γεννοῦν ἀπογοήτευση στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων, ποὺ βλέπουν τοὺς φαύλους νὰ δροῦν ἀσύδοτα καὶ τὰ λεγόμενα «βρώμικα» χρήματα νά «ξεπλύνονται» σὲ εὐπρεπεῖς ἐλβετικὲς καὶ ἄλλες Τράπεζες, ἀνερχόμενα σὲ 300 δὶς δολλάρια τὸ χρόνο γιὰ τὶς ΗΠΑ, ἐνῶ στὴν Ἑλλάδα ὑπολογίζεται σὲ περισσότερο ἀπὸ 300 δὶς δραχμῶν ὁ «τζίρος» τῶν ναρκωτικῶν.

Ἡ Ἔκθεση τῆς Ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὰ ναρκωτικὰ τῆς Ε.Ε. ἐκτιμᾶ ὅτι οἱ λαθρέμποροι ναρκωτικῶν ἐπηρεάζουν τὴν πολιτειακὴ λειτουργία ὁλόκληρων χωρῶν. Οἱ εἰδικοὶ ἐγκληματολόγοι προβλέπουν ὅτι τὸ κῦμα τῆς διασπορᾶς τῶν ναρκωτικῶν θὰ προσλάβει στὰ προσεχῆ χρόνια πολὺ μεγαλύτερες διαστάσεις. Ἡρωίνη καὶ κοκαΐνη βρίσκονται στὸ προσκήνιο τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Θεωρίες ὅπως ἡ διάκριση τῶν ναρκωτικῶν σὲ σκληρὰ καὶ μαλακά, ἡ νόμιμη καὶ ἐλεύθερη διακίνηση τῶν μαλακῶν, ἡ ἀντικατάσταση τῶν σκληρῶν ἀπὸ τὴ μεθαδόνη κ.λπ. δὲν ἀπέφεραν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα ἐκεῖ ποὺ ἐφαρμόσθηκαν. Τὸ λεγόμενο «ὁλλανδικὸ πείραμα» ἤδη ἀμφισβητεῖται καὶ 112 χῶρες ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ἔλαβαν μέρος στὴν Παγκόσμια

Διάσκεψη Κορυφῆς στὸ Λονδίνο τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1990 τὸ ἀπέρριψαν κατηγορηματικά, ἀξιώνοντας τὴ διάλυση τοῦ μύθου γύρω ἀπὸ τὴ νομιμοποίηση τῶν ναρκωτικῶν. Εἶναι λάθος ἡ νομιμοποίηση τῶν μαλακῶν δῆθεν ναρκωτικῶν, χωρὶς τὴν προηγούμενη θεραπεία τῆς κοινωνίας μας.

Στὴν πόλη μας τὸ πρόβλημα ἔχει προσλάβει ἐπικίνδυνες διαστάσεις. Πληροφορίες ποὺ ἔχουν δημοσιευθεῖ στὸν τοπικό μας Τύπο ὁμιλοῦν ἀκόμη καὶ γιὰ παιδιὰ τοῦ Γυμνασίου ποὺ δοκιμάζουν ναρκωτικά, γιά «στέκια τῆς νεολαίας» ὅπου γίνεται ἡ διακίνησή των, ἀκόμη καὶ γιὰ θανάτους ἐξ αἰτίας των. Στὴ χώρα μας γενικότερα ἡ κατάσταση ἐμπνέει ἀνησυχία. *«Ὅλοι δοκιμάζουμε τὸ χασίς»* θὰ ὁμολογήσει ἕνας μαθητὴς 17 ἐτῶν (*«Τὸ Βῆμα»*, 3-11-1996).

Ἡ κατάσταση ἐπιβάλλει συναγερμὸ καὶ ἐγρήγορση. Ὅσοι μποροῦν νὰ βοηθήσουν, ὀφείλουν νὰ ἐνεργοποιηθοῦν ἀμέσως καὶ νὰ καταθέσουν τὴν πρότασή των. Ἡ Ἐκκλησία καὶ θέλει καὶ μπορεῖ, γιατὶ ἔχει ἄποψη, ἔχει τὸ δικό της λόγο καὶ γιὰ τὴν πρόληψη καὶ γιὰ τὴ θεραπεία. Ἡ μέθοδός της εἶναι θεμελιωμένη στὸν αἰώνιο θεῖο λόγο καὶ στὴν φιλάνθρωπη πρακτικὴ τῶν ἁγίων Πατέρων καθὼς καὶ στὴν μακραίωνη κοινωνική της ἐμπειρία ποὺ συνιστᾶ ἕνα πλούσιο πνευματικὸ κεφάλαιο διαχρονικῆς ἀξίας καὶ σπουδαιότητος. Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία προσφέρει σήμερα μιὰ νέα γιὰ τοὺς πολλούς, ἀλλὰ παλαιὰ καὶ δοκιμασμένη ἐμπειρία της, μιὰ νέα ἀντίληψη γιὰ τὴ μεταχείριση τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὴν πτωτική του κατάσταση καὶ ἐμπρὸς στὰ διαλυτικὰ τῆς προσωπικότητος φαινόμενα, ποὺ ἀπεργάζεται ἐντός του ἡ «παρὰ φύσιν» στροφὴ ἢ μᾶλλον ἡ διαστροφὴ τῶν ψυχικῶν του λειτουργιῶν ἐξ αἰτίας μιᾶς δύνα-

μης ποὺ κυριαρχεῖ στὴ ζωή μας ἀλλὰ δὲν θέλουμε νὰ τὴν παραδεχθοῦμε, τῆς δύναμης τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς περιφρόνησης πρὸς τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ.

Γι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία θέλει σήμερα νὰ καταθέσει ἐδῶ τὴ διαπίστωσή της ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει οὔτε πρόληψη τοῦ κακοῦ, οὔτε πολὺ περισσότερο θεραπεία του, χωρὶς ἄμεση ἀναφορὰ στὴν καθόλου διάσταση τοῦ ἀνθρώπου ὡς ψυχοσωματικῆς ὀντότητος, γεγονὸς ποὺ ἔχει παραβλεφθεῖ ἀπὸ πολλοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονες ποὺ καταπιάνονται μὲ τὸ πρόβλημα. Ἂν ὅμως ἀγνοήσει κανεὶς τὸ ὑπαρξιακὸ τοῦτο πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου δὲν θὰ φθάσει ποτὲ στὴ σφαιρική του σύλληψη, ἀλλὰ θὰ ἀσχολεῖται μὲ ἀποσπασματικὲς ἐπεμβάσεις σὲ τομεῖς τῆς προσωπικότητος καὶ θὰ βλέπει νὰ ἀπομακρύνονται οἱ ἐλπίδες διάσωσης τῶν κινδυνευόντων. Πρὶν ὅμως σᾶς ἀναλύσω[1] τὶς διαστάσεις τοῦ προ-

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ προηγούμενα χρόνια, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, ἦταν, κατὰ σειράν, τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρόλος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὸν ἠθικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων (1976), β) Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ὑποτονικότητος μερίδος τῶν σημερινῶν νέων (1977), γ) Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου (1978), δ) Παράδοση, Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖο (1979), ε) Οἱ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Ἅγ. Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό (1980), στ) ΕΟΚ, Παιδεία καὶ Ἐκκλησία (1981), ζ) Ἐκκλησία καὶ πολιτικὸς γάμος (1982), η) Νεοελληνικὴ Παιδεία καὶ Ἑλληνορθόδοξη ἀγωγή (1983), θ) Λιμός ἐπερχόμενος (1984), ι) Ἡ διχασμένη προσωπικότητα τῆς ἑλληνικῆς μας Παιδείας (1985), ια) Σχεδίασμα αὐτοκριτικῆς (1986), ιβ) Ἡ πρόκληση τοῦ 21ου αἰῶνα (1987), ιγ) Ὅρος ἐπιβίωσης (1988), ιδ) Χρέος ἐπώδυνον (1989), ιε) Τά «ἄθεα γράμματα» καὶ ἡ σύγχρονη πορεία τοῦ ἔθνους (1990), ιστ) Παιδεία: ἐσχάτη ὥρα (1991), ιζ) «Ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ;» (1992), ιη) Ἡ συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν τῆς Μακεδονίας εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα (1993), ιθ) Οἱ δέκα φαραωνικὲς πληγὲς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας (1994), κ) Ἡ Εὐρώπη τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν

βλήματος ἐξ ἐπόψεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς εὐχηθῶ γιὰ τὴ σημερινὴ ἑορτὴ νὰ ἔχετε ὑγεία καὶ νὰ ἐπιτελεῖτε τὸ θεοφρούρητο καθῆκον σας μὲ τὴν ἐπίγνωση ποὺ σᾶς ἐπιβάλλει ἡ μακραίωνη ἑλληνορθόδοξη παράδοσή μας.

Πρὶν προχωρήσω στὴν κατάθεση τῆς πρότασής μας γιὰ τὴν πρόληψη καὶ τὴ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθεῖται κάθε φορὰ ποὺ ἕνα ἄτομο ἐμπλέκεται στὰ δίκτυα τῆς ἐξάρτησης, θεωρῶ χρήσιμο νὰ στρέψω τὴ σκέψη σας σὲ ὡρισμένες παραμέτρους τοῦ προβλήματος τῆς τοξικονομίας, ποὺ συνιστοῦν λίαν ἐνδιαφέρουσες πνευματικές πτυχὲς τῆς ποιμαντικῆς φροντίδος τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὰ θύματα τοῦ προβλήματός μας, ποὺ μὲ ξέφρενο καλπασμὸ τρέχει πρὸς τὰ ἐμπρός.

1. Ὁ ἐθνικός μας ποιητὴς ἔγραφε κάποτε: *«Δὲν φθάνει νὰ λάμπει ἡ ἀλήθεια, πρέπει καὶ νὰ σφάζει»* (Κ. Παλαμᾶς). Μόνο ἂν δοῦμε μὲ νηφάλιο μάτι καὶ γρηγοροῦσα συνείδηση τὸ πρόβλημα μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε σὲ ἐπίλυσή του. Ἡ πολιτικὴ τῆς στρουθοκαμήλου, ποὺ ἀκολουθοῦμε, δὲν ὠφελεῖ, οὔτε συνιστᾶ ὑπεύθυνους ἀνθρώπους ἡ τακτικὴ τῆς μετάθεσης τῶν εὐθυνῶν σὲ ξένους ὤμους, τακτικὴ ποὺ εὐνοεῖ τὶς μεγαλοστομίες τῶν μύδρων, τὴν αὐτάρεσκη δικαίωσή μας καὶ ἰδίως τὴν ἀνηλεῆ κοινωνικὴ καταδίκη καὶ ἀποδοκιμασία τῶν θυμάτων, ποὺ καλύτερα θὰ ἦταν ἂν τὰ ὀνομά-

---

καὶ ὁ ρόλος τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων καὶ τῆς παιδείας μας (1995), κα) Ἐν ὄψει τοῦ 4ου Πυλώνα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσης. Πρὸς μιὰ πολυεθνικὴ καὶ πολυθρησκευτικὴ Ἑλλάδα ἢ πρὸς μιὰ Ἑλληνορθόδοξη Ἑλλάδα; (1996).

ζαμε θύματά ΜΑΣ. Καὶ τοῦτο διότι ἡ πρώτη ἐπισήμανσή μας εἶναι ὅτι τὰ ναρκωτικὰ γενικότερα εἶναι καρποὶ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς μας. Ἡ κοινωνία μας γεννᾶ τὴν ἄθλια κίνηση τῶν νέων πρὸς τὰ ναρκωτικὰ καὶ τὰ σπρώχνει στὸ θάνατο. Τὸ πρόβλημα ἐπομένως δὲν εἶναι νὰ ντυθοῦμε τὴν ἄψογη ρεντιγκότα καὶ νὰ υἱοθετήσουμε τὴν ἀτεγκτη ἐτυμηγορία τοῦ Ἰαβέρη ποὺ ἐπιζητεῖ τὴν ἀμείλικτη τιμωρία τοῦ κάθε ἄθλιου Γιάννη Ἀγιάννη, τὴ δημιουργία νέων ἀποσυναγώγων, καὶ τὴ διάσωση τῆς κοινωνικῆς εὐπρέπειας καὶ ἐντιμότητός μας. Οὔτε νὰ κλείνουμε τὰ μάτια ἐμπρὸς στοὺς μεγαλόσχημους ἐγκληματικοὺς κακούργους, τοὺς ἠθικοὺς αὐτουργοὺς τῶν νεανικῶν πταισμάτων ποὺ εἶναι οἱ μεγάλοι, ἀμετανόητοι καὶ ἀνενόχλητοι ἔνοχοι τῆς φρικτῆς κακοδαιμονίας ποὺ πλήττει τὴν κοινωνία καὶ τὴν οἰκογένειά μας.

Δὲν ὑπερβάλλω διόλου στὶς διαπιστώσεις μου, ἀλλὰ διὰ τοὺς τυχὸν ἀμφιβάλλοντας θὰ ἤθελα νὰ θέσω μερικὰ ἐρωτήματα. Ἀλήθεια, ἐμεῖς δὲν εἴμαστε ἐκεῖνοι ποὺ στερήσαμε τὰ παιδιά μας ἀπὸ τὰ πρότυπα ζωῆς, ποὺ μᾶς παρέδωσε ἡ ἑλληνορθόδοξη παράδοσή μας;

Ἐμεῖς δὲν προβάλλουμε μέσα ἀπὸ τὰ τηλεοπτικὰ σήριαλς τὸν τύπο τοῦ ἐπιτυχημένου ἐραστὴ ποὺ ἐξαπατᾶ τὶς νέες μὲ τὸ ἐξεζητημένο ντύσιμό του καὶ δὲν διδάσκουμε τελικὰ πὼς ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου κρίνεται ὄχι ἀπὸ τὸ τί εἶναι, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ τί ἔχει;

Ἐμεῖς δὲν γκρεμίσαμε ἀπὸ τὶς καρδιὲς τῶν νέων μας τὴν πίστη στὸ Θεό, σὲ πνευματικὲς ἀξίες, σὲ ἰδανικὰ καὶ ἀρχές;

Ἐμεῖς δὲν εὐτελίσαμε μὲ λόγια καὶ ἔργα καὶ δὲν μυκτηρίσαμε τὴ θρησκεία, τὴν πατρίδα, τὴν οἰκογένεια, τὸ ἦθος, τὴν εὐπρέπεια καὶ τὴν ἠθική;

Ἐμεῖς δὲν βαλθήκαμε νὰ γίνουμε καλὰ καὶ σώνει «Εὐρωπαῖοι» καὶ δὲν ἐννοήσαμε κάτω ἀπὸ τὸν ὅρο αὐτὸ τὴν ἄκριτη ἀπόρριψη κάθε γνήσιου ἑλληνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ στοιχείου τῆς παράδοσής μας, λὲς καὶ ἦταν αὐτὴ τόσο ἀπόβλητη, συγκρινόμενη μὲ τὰ πνευματικὰ μεγέθη τῆς Ἑσπερίας, ποὺ φάνταζαν στὰ μάτια μας σὰν τὰ λαμπιόνια τοῦ γιορταστικοῦ διάκοσμου τῶν δρόμων;

Ἐμεῖς δὲν ἀνταλλάξαμε καὶ μάλιστα «ἀντὶ πινακίου φακῆς» τὰ πνευματικά μας πρωτοτόκια μεταλλάξαντες τὰ γηγενὴ τῆς παράδοσής μας μὲ τὴν εἰσαγόμενη κουλτούρα τῆς βίας, τοῦ ἀμοραλισμοῦ, τοῦ παρασιτισμοῦ καὶ τοῦ ἀβασάνιστου καὶ δουλικοῦ μιμητισμοῦ;

Ἔτσι, ἐμεῖς δὲν διδάξαμε τὰ παιδιά μας νὰ ἐπιζητοῦν κέρδη χωρὶς μόχθο, νίκη χωρὶς ἀγῶνα, πλοῦτο χωρὶς δουλειά, ἀπόλαυση χωρὶς θυσία; Ἂς μὴ συνεχίσω. Ὁ Πλούταρχος εἶχε πεῖ: *«Ὅπου οἱ γέροντες εἶναι ξεδιάντροποι, ἐκεῖ δὲν γίνεται νὰ μὴν εἶναι ἀναιδέστατα τὰ παιδιά»*. Αὐτὸ δέ, συμβαίνει σήμερα στὴν κοινωνία μας. Καὶ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι τὰ ναρκωτικὰ εἶναι τὸ ἀναγκαῖο σύμπτωμα τῆς ἠθικῆς κρίσεως καὶ παρακμῆς ποὺ βιώνουμε στὴν διαλελυμένη κοινωνία μας, ποὺ ἔχει καιρὸ ἀρχίσει νὰ χάνει τοὺς συνδετικούς της ἱστούς, ποὺ εἶναι παράλυτη ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες της, ποὺ στέκεται ἀκόμη στὰ πόδια της μὲ τὰ δεκανίκια τοῦ ἐξωτερικοῦ ὡραϊσμοῦ της, ἐνῶ ἐσωτερικὰ ἡ σήψη ἔχει προχωρήσει ἀνησυχητικά, ποὺ εἶναι ἡ ἴδια ναρκωμένη.

2. Πολὺ συχνὰ λέγεται ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ὅτι μέριμνά τους εἶναι ἡ ἐπανένταξη στὴν κοινωνία τῶν ναρκομανῶν

νέων ἀνθρώπων. Δὲν ἔχουν ὅμως σκεφθεῖ σὲ ποιά κοινωνία θέλουν νὰ ἐπανεντάξουν τοὺς νέους αὐτούς. Μήπως στὴν κοινωνία ἀπὸ τὴν ὁποία ἀηδιασμένοι θέλησαν νὰ δραπετεύσουν καταφεύγοντες στὰ ναρκωτικά; Γιατὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ καταδικάσουμε τὰ παιδιὰ αὐτὰ νὰ ξαναμποῦν στὸ σύστημα τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας, τῆς ἀνυπόφορης ὑποκρισίας, τοῦ ψιμμυθιωμένου καθωσπρεπισμοῦ, τῆς ἀπάρνησης τοῦ προσώπου, τῆς κατάργησης τῆς ἀγάπης, τοῦ ἀπάνθρωπου ἀγριανθρωπισμοῦ, τῆς στυγνῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ ἀδυνάτου, τῆς θανατερῆς μοναξιᾶς, τῶν «εὔκολων» στόχων, τῶν προδιαγεγραμμένων ρόλων ποὺ εὐδοκιμοῦν στὴ σημερινή μας κοινωνία;

Κάποια παιδιά, ποὺ γνώρισαν τὰ ναρκωτικά, κι ἐγκατέλειψαν τὸ σπίτι τους, ἄφησαν τὸ παρακάτω σημείωμα στοὺς γονεῖς των: «Ἀφῆστε μας νὰ ζήσουμε μ' ἕνα ἄλλο τρόπο ζωῆς. Ἀφῆστε μας νὰ μείνουμε ὅπου θέλουμε. Σὲ σπηλιές, σὲ ὑπόγεια. Νὰ γυρίζουμε μὲ κουρέλια. Νὰ ἔχουμε τὴ δική μας παρέα. Δὲν θέλουμε νὰ δεχθοῦμε τὸν κόσμο σας, ὅπως τὸν ἔχετε καταντήσει. Δὲν θέλουμε τὶς ἀξίες ποὺ τὶς κατεβάσατε καὶ τὶς κάνατε λόγια. Δὲν μᾶς συγκινεῖτε πιά. Ἴσως κάποτε νὰ βροῦμε τὴν ἀλήθεια ποὺ σεῖς χάσατε. Τότε μπορεῖ νὰ σᾶς ξαναδοῦμε. Τώρα ὅμως, ὄχι».

Πληγώνουν τὰ λόγια αὐτὰ καὶ δείχνουν μιὰ ἀποστροφὴ πρὸς τὸ σύστημα τῆς ζωῆς μας. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σύστημα θέλησαν νὰ ἀρνηθοῦν, νὰ τὸ ἀποδοκιμάσουν, καὶ βγῆκαν ἔξω ἀπὸ αὐτό, γιατὶ τὸ μίσησαν, μίσησαν τὴν ὑποκρισία, καὶ τώρα ἐμεῖς θέλουμε νὰ τοὺς ξαναβάλουμε μέσα; Κάθε τέτοια ἀπόπειρά μας θὰ παραμένει ἀπρόσφορη, ὅσο δὲν θὰ ἀλλάξει τὸ σύστημα, ὅσο θὰ ἐπιμένουμε νὰ ἔχουμε οἰκογέ-

νειες χωρὶς συνοχή, σχολεῖα χωρὶς ἠθικὲς κατευθύνσεις, ὑπαλλήλους χωρὶς συνείδηση, νόμους χωρίς ἐφαρμογή, ἀνθρώπους χωρὶς ἀγάπη, σπίτια χωρὶς θεμέλια, ζωὴ χωρὶς νόημα. Τὸ πρόβλημα ἑπομένως δὲν εἶναι ἡ ἐπανένταξη τῶν ναρκομανῶν, ἀλλὰ ἡ μεταλλαγὴ τῆς κοινωνίας σὲ ἀνθρώπινη σχέση προσώπων, σὲ συγκροτημένη ὁμάδα ἀξιῶν, σὲ κοινότητα ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴν ἀφιλία, τὴν ξηρότητα, τὴ σκληρότητα, τὴν ἀναλγησία, τὴν ἀπανθρωπιά, τὴ στυγνότητα, τὴν ὑλικότητα. Μήπως λοιπὸν μᾶς χρειάζεται μιὰ νέα κοινωνικὴ κατάσταση ἀναβαπτισμένη μέσα στὰ δάκρυα τῆς μετάνοιάς μας; Μπορεῖ νὰ γίνει κάτι τέτοιο; Μὴ περιμένετε βέβαια μιὰ συλλογικὴ ἀναγνώριση τῶν κακῶν, μιὰ μαζικὴ κίνηση συγγνώμης. Ἀρκεῖ, νομίζω, νὰ ὑπάρξουν μερικοί, ἔστω καὶ ὀλίγοι, ποὺ θὰ παραδεχθοῦν τὰ μοιραῖα λάθη, τὰ δικά τους καὶ τῶν ἄλλων, ποὺ θὰ θελήσουν νὰ σηκώσουν στοὺς ὤμους των τὸ Σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου τῆς μετάνοιας γιὰ λογαριασμὸ ὅλων. Μόνον ἔτσι θὰ ἀλλάξει πρόσωπο ἡ κοινωνία.

3. Καὶ κάτι ἄλλο: ἂν θέλουμε νὰ βοηθήσουμε εἰλικρινὰ τοὺς νέους μας ποὺ ἔχουν πέσει στὰ ναρκωτικά, πρέπει νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουμε μὲ ἀγάπη, μὲ κατανόηση καὶ μὲ πνεῦμα θυσίας. Ὄχι μὲ ὑστεροβουλία, οὔτε μὲ εὐτέλεια. Δὲν θὰ πρέπει νὰ τοὺς δείξουμε ὅτι τοὺς βλέπουμε ὡς ἀντικείμενα ἀμφισβητούμενης νοητικῆς ἱκανότητος, ἀλλὰ ὡς ὑποκείμενα μὲ προσωπικότητα καὶ ἀξιοπρέπεια.

Πολλοὶ ἀπὸ μᾶς ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς ναρκομανεῖς ἀπὸ μιὰ ἐπιδίωξη νὰ τεθεῖ τέρμα στὴν κοινωνικὴ ἀπορρύθμιση μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἐνοχλοῦν οἱ ἐξηρτημένοι. Γι'

αὐτὸ καὶ τοὺς ἀπομακρύνουμε, τοὺς κρύβουμε ἐνίοτε, τοὺς ἀφήνουμε νὰ παλεύουν μόνοι τους μὲ τὸ δαίμονά τους. Εἶναι αὐτοὶ γιὰ μᾶς ἕνας μπελάς, ἀπόβλητοι τῆς κοινωνίας τῶν εὐπρεπῶν, ἐχθροί της, γιατὶ στὸ πρόσωπό τους βλέπει τὴν ἴδια της τὴν ἥττα. Γι' αὐτὸ καὶ πληρώνουν τὸ πιὸ σκληρὸ τίμημα. Θὰ χρειασθεῖ νὰ ξεπεράσουμε τὸ φόβο τοῦ κοινωνικοῦ στιγματισμοῦ ποὺ φοβίζει πολλοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ καταφύγουν στοὺς εἰδικοὺς γιὰ βοήθεια. Ἐπειδὴ δὲν ἀγαπᾶμε τὰ παιδιά μας περισσότερο ἀπὸ τὴν κοινωνική μας θέση, γι' αὐτὸ καὶ ἐνδιαφερόμαστε πρωτίστως νὰ μὴν ἐκτεθοῦμε στὰ μάτια τοῦ κόσμου. Ἀρκετοὶ γονεῖς προτιμοῦν νὰ κρύβουν τὸ πρόβλημά των γιὰ νὰ μὴν προκαλέσουν τὴν κοινωνικὴ ἀποδοκιμασία. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ κοινωνία μας τὸ ἴδιο κάνει. Θυσιάζει τὰ θύματα στὸ βωμὸ τῆς ψυχικῆς γαλήνης τῶν μελῶν της.

Τὸ παράπονο πολλῶν νέων εἶναι ὅτι δὲν ἐσκύψαμε ποτὲ μὲ ἀληθινὴ ἀγάπη καὶ ἐνδιαφέρον ἐπάνω των καὶ δὲν μοιρασθήκαμε τὴν ὀδύνη τους. Τὸ 70% τῶν τοξικομανῶν παιδιῶν ποὺ νοσηλεύονται στὴν Εἰδικὴ Κλινικὴ τοῦ Δημοσίου Ψυχιατρείου Ἀθηνῶν προέρχονται ἀπὸ ραγισμένα ἢ διαλελυμένα σπίτια. Στὰ σπίτια αὐτὰ δὲν λειτουργεῖ ἡ ἑστία, δὲν προσφέρεται ἀγάπη καὶ θαλπωρή, δὲν ὑπάρχουν διαπροσωπικὲς σχέσεις. Ἀλλὰ ποιός ἐνδιαφέρθηκε ποτὲ γιὰ τὴν ἀναδόμηση, τὴ σταθεροποίηση καὶ τὴ θωράκιση μὲ τὶς πνευματικὲς ἀρχὲς καὶ ἀξίες τῆς ἑλληνικῆς μας οἰκογένειας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία; Ἐδῶ καὶ σήμερα ἀκόμη, ποὺ λέγονται αὐτὰ καὶ ποὺ ὅλοι παραδεχόμαστε πὼς ἡ οἰκογένεια πρέπει νὰ παραμείνει τὸ ὀχυρὸ τῶν ἐλπίδων μας, ὅλοι οἱ δαίμονες ἔχουν ἐξορμήσει

ἀκάθεκτοι ἐναντίον της καὶ χωρὶς ἀντίσταση ἐπιδίδονται ἀνενόχλητοι στὸ διαβρωτικό τους ἔργο.

Στ' ἀλήθεια εἴμαστε κοινωνία σχιζοφρενῶν. Ἀπὸ τὴ μιὰ χύνουμε κροκοδείλια δάκρυα γιὰ τὸ δημογραφικό μας πρόβλημα ποὺ ἀπειλεῖ τὴν ἴδια τὴν ἐθνική μας ὑπόσταση, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη προβάλλουμε στοὺς νέους μας τὶς ἀμβλώσεις ὡς λύση στὸ καυτὸ πρόβλημα τῶν ἐλεύθερων σεξουαλικῶν των σχέσεων. Ἀπὸ τὴ μιὰ κοπτόμεθα ὑποκριτικὰ γιὰ τὴ διάλυση τῆς οἰκογένειας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ νομοθετικὰ μέτρα διευκολύνουμε ὅσο μποροῦμε αὐτὴ τὴ διάλυση. Καὶ ἀπὸ τὴν Τηλεόρασή μας προβάλλουμε τή «Λάμψη καὶ Γοητεία» ποὺ εἶναι τὸ πρότυπο τῆς διαλυμένης οἰκογένειας ποὺ συγκαλύπτει τὴ σήψη της καὶ τὴν ἀσφυκτικὴ ἀποφορὰ τῆς ἠθικῆς της δυσωδίας πίσω ἀπὸ τὴν ἐξεζητημένη καὶ ὑποκριτικὴ εἰκόνα τοῦ πλούτου καὶ τῶν καθιερωμένων κοινωνικῶν σχέσεων τῶν σαλονιῶν καὶ τῆς φωταψίας.

4. Πολλοὶ διερωτῶνται γιατί τάχα οἱ νέοι μας καταφεύγουν στὰ ναρκωτικά. Καὶ δίδουν ἀπαντήσεις ὁ καθεὶς ἀνάλογα μὲ τὶς ἰδεολογικές του ἀντιλήψεις ἢ τὴν πεῖρα του. Ἔτσι ἀκοῦμε ὅτι τὰ αἴτια ποὺ σπρώχνουν τοὺς νέους μας στὰ ναρκωτικὰ εἶναι κάποια προσμονὴ γιὰ τὴν ὑπέρβαση μιᾶς δύσκολης ψυχολογικῆς κατάστασης, ἡ δυσχέρεια προσαρμογῆς των σὲ νέες καταπιεστικὲς καταστάσεις, ἡ ἄγνοια τοῦ κινδύνου καὶ ὁ πόθος τῆς δοκιμῆς τοῦ ἀγνώστου, ἡ ἀναμονὴ στιγμῶν εὐφορίας μετὰ ἀπὸ βασανιστικὲς ἐμπειρίες, οἱ ὁραματισμοὶ τῶν ἰδανικῶν κόσμων, ποὺ ὑπόσχονται παραδείσους, ἡ ἀνάγκη τῆς αὐταπάτης μέσα στὴν

ψευδαίσθηση τῶν ψυχώσεων καὶ τῶν φαντασιώσεων, ἡ γοητεία τοῦ κινδύνου, ἡ οἰκονομικὴ εὐχέρεια τῶν περισσοτέρων παιδιῶν σήμερα (χαρτζιλίκι) κ.ἄ.

Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὀρθὰ καὶ βάσιμα. Ὅμως πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ κρύβεται μιὰ λανθασμένη ἀντίληψη γιὰ τὴ ζωή, ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὴν ἄρνηση τοῦ Θεοῦ, περνάει ἀπὸ τὴν ἀπιστία στὸν ἄνθρωπο καὶ καταλήγει στὸ ὑπαρξιακὸ κενό. Οἱ διαψευσμένες ἐλπίδες τῶν νέων ἀπὸ τὴ ζωή, καὶ ἡ πικρὴ διαπίστωση ὅτι ἡ «γῆ τῆς ἐπαγγελίας» ποὺ ὀνειρεύθηκαν δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἄνυδρη καὶ ἔρημη χώρα, μαζὶ μὲ τὴ συνειδητοποίηση ὅτι ἡ «λύση» ποὺ ἐπεχείρησαν νὰ δώσουν στὰ προβλήματά τους ὑπῆρξε βραχυπρόθεσμη καὶ ἀνίκανη νὰ τοὺς ὁδηγήσει ἔξω ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο, τοὺς χάρισε τὴ βίωση τῆς ἀποτυχίας, ὅλα μαζὶ ὁδηγοῦν στὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι τελικά, τὸ πρόβλημα τῶν ναρκομανῶν δὲν εἶναι ἁπλὸ καὶ μονοσήμαντο, ποὺ ἀφορᾶ μόνο στὸ σῶμα, ἀλλὰ πολυσύνθετο ποὺ ἐπεκτείνεται καὶ στὴν ἄλλη διάσταση τοῦ ἀνθρώπου, τὴν πνευματική, κυρίως αὐτή, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ ψυχοπαθολογικὴ κατάσταση ποὺ στὴ γλῶσσα τῶν Πατέρων ὀνομάζεται «πάθος».

Τὸ πάθος μαρτυρεῖ τὴν τραγικότητα τοῦ μεταπτωτικοῦ ἀνθρώπου καὶ δηλώνει τὴν ἐσωτερική του πενία καὶ ἀσθένεια. Πεδίον δράσεως τοῦ πάθους εἶναι καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχή. Οἱ δὲ ἐπιπτώσεις του ἐκτείνονται σὲ ὅλη τὴν ὕπαρξή μας. Ὁ ἄνθρωπος φθάνει στὸ πάθος μὲ μιὰ δαιδαλώδη διαδικασία, ποὺ περνᾶ ἀπὸ τὴ διαστροφὴ τῶν τριῶν λει-

τουργικῶν μερῶν τῆς ψυχῆς: τὸ θυμικό, τὸ λογιστικὸ καὶ τὸ ἐπιθυμητικό. Τὰ τρία αὐτὰ μέρη ὑπάρχουν γιὰ νὰ στρέφονται φυσιολογικὰ πρὸς τὸ Θεό. Δηλ. τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸ τῆς *«ἀρετῆς ἐφίεται»*, τὸ θυμικό *«ὑπὲρ ταύτης ἀγωνίζεται»* καὶ τὸ λογιστικό *«ἐπιβάλλει τῇ θεωρίᾳ τῶν γεγονότων»* (Ἀββᾶς Δωρόθεος). Ὅταν ὅμως ὁ ἄνθρωπος δὲν λειτουργεῖ φυσιολογικά, τότε πέφτει σὲ παθολογικὴ κατάσταση, γίνεται δηλ. ἄρρωστος, ἐμπαθής. Τότε ἔχουμε τὴν κατάσταση τοῦ πάθους, ποὺ εἶναι «κίνησις ψυχῆς παρὰ φύσιν», κατὰ τὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητή. Αὐτὴ ἡ κατάσταση εἶναι ἀναιρετικὴ τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας.

Στὴν κατάσταση αὐτὴ βρίσκεται καὶ ὁ τοξικομανής, γιατὶ φθάνει στὸν ἑτεροπροσδιορισμό του, χάνοντας οὐσιαστικὰ τὴν ἐλευθερία του. Κάθε νέος ποὺ ἀποφασίζει νὰ καταφύγει στὰ ναρκωτικά, ξεκινάει τὸ ἐγχείρημά του σὰν μία πράξη αὐτονομίας καὶ αὐτοπροσδιορισμοῦ, ὅπως νομίζει. Ξεφεύγει ἀπὸ τὰ κονφορμιστικὰ πλαίσια τῆς κοινωνίας γιὰ νὰ βρεῖ τὴ χαμένη του ἐλευθερία. Καὶ τελικὰ καταλήγει σὲ μιὰ ἄθλια καὶ ἐλεεινὴ ὑποδούλωση, στὴν ὁποία φθάνει ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν οἱ μηχανισμοὶ τῆς ἀναστολῆς μέσα του καὶ γύρω του. Ἔχει ἐρειπωθεῖ προηγουμένως ἡ ψυχή του καὶ ἔχει μείνει ἀθωράκιστη. Ἡ κοινωνία καὶ αὐτὴ τὸν σπρώχνει πρὸς τὸν ἅδη, καὶ τὸν ἀποτελειώνει. Ὅλες οἱ συνθῆκες μέσα καὶ γύρω του εἶναι εὐνοϊκὲς γιὰ τὴν ἐκτροπή.

Ὁ ἄδειος κόσμος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς μάταια ἀναζητεῖ τὴν ἱκανοποίησή του στὸν ψεύτικο κόσμο τῶν ναρκωτικῶν. Ἡ ἀπόλαυση τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ στὸν κῆπο τῆς Ἐδὲμ μοιάζει νὰ ταιριάζει πολὺ στὴν περίπτωσή μας. Ἔφαγαν οἱ πρωτόπλαστοι, κάτω ἀπὸ τὸν πειρασμὸ

τῆς ἰσοθεΐας, τὸν καρπὸ τῆς παρακοῆς καὶ ἀμέσως συνειδητοποίησαν τὴ γύμνωσή τους. Καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν ναρκωτικῶν, θέλοντας νὰ ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν καταπιεστικὴ παρουσία τοῦ συστήματος τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς, βυθίζεται στὸ τέλμα τῆς ψευδαίσθησης, ποὺ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ σταθερὸ ἔδαφος καὶ τὸν τραβᾶ πρὸς τὸν βυθό. Θὰ τὸ πεῖ χαρακτηριστικὰ αὐτό, μὲ ἄλλα λόγια, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς: *«Νοῦς ἀποστὰς τοῦ Θεοῦ ἢ κτηνώδης γίνεται ἢ δαιμονιώδης καὶ τῶν ὅρων ἀποστὰς τῆς φύσεως ἐπιθυμεῖ τῶν ἀλλοτρίων καὶ κόρον φιλοκερδίας οὐκ οἶδε, ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις ἔκδοτον ἑαυτὸν ποιεῖ καὶ μέτρον ἡδονῆς οὐ γινώσκει».* Πράγματι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποστεῖ τῶν ὅρων τῆς φύσεώς του, περιέρχεται στὸ παρὰ φύσιν. Καὶ τότε τό «ἐδῶ καὶ τώρα» τῆς στιγμιαίας ἀπόλαυσης δὲν εἶναι ἱκανὸ νὰ τοῦ προσφέρει λύση, ἀντίθετα τὸν σύρει πρὸς τὴν ἀπώλεια.

Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ προβάλλει ἐπιτακτικὸ τὸ ἐρώτημα: Πῶς θὰ ἀντιμετωπίσουμε σωστὰ τὴν πρόληψη καὶ τὴ θεραπεία; Καὶ στὶς δύο αὐτὲς φάσεις προέχει, κατὰ τήν Ἐκκλησία, ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ ἀνθρώπου ὡς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ. Καὶ γιὰ μὲν τὴν πρόληψη ὀφείλουμε νὰ ποῦμε ἐγκαίρως στοὺς νέους ὅλη τὴν ἀλήθεια χωρὶς περιστροφές καὶ ἐξωραϊσμούς. Νὰ μιλήσουμε σὲ ὅλους μαζί, ἀλλὰ καὶ σὲ καθένα χωριστά, ὅπως κάνει ὁ κάθε πατέρας μὲ τὸ παιδί του. Γιὰ νὰ γίνει ὅμως αὐτὸ χρειάζεται νὰ ἀποκαταστήσουμε τὶς γέφυρες ἐπικοινωνίας μὲ τὰ παιδιά μας. Τοῦτο εἶναι χάρισμα, ποὺ δὲν τὸ ἔχουν ὅλοι. Ἡ ἐπικοινω-

νία μὲ τοὺς νέους εἶναι ἀκριβῆ τέχνη, ποὺ δὲν ἀγοράζεται. Προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὰ παιδιὰ καὶ πλαισιώνεται ἀπὸ μιὰ ἔμφυτη εὐφυΐα, ἀπὸ τὶς ἐπίκτητες γνώσεις καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν εἰλικρίνεια. Ὅπως ὁ γιατρός, ἔτσι καὶ ὁ γονέας, καὶ ὁ δάσκαλος, καὶ ὁ ἱερεὺς ὀφείλουν κάθε περίπτωση νὰ τὴν δοῦν χωριστά. Καὶ νὰ προσφέρουν στὰ παιδιὰ τὸ νόημα τῆς ζωῆς ποὺ ἐνδεχομένως τοὺς λείπει.

Ἡ πρόληψη μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ κατὰ βάση μὲ μιὰ πνευματικὴ θωράκιση τῶν νέων, μὲ μιὰ ἰσχυρὴ πνευματικὴ καθοδήγηση καὶ μὲ μιὰ ἀσφαλῆ πνευματικὴ πορεία. Ὁ ρόλος ἐδῶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ εἶναι πολύτιμος, συνδυαζόμενος μὲ τὸν ρόλο τοῦ Πνευματικοῦ μέσα στὸ Μυστήριο τῆς Μετανοίας. Συμπληρώνοντας τὸ ρόλο τῆς οἰκογένειας, οἱ δύο αὐτοὶ πόλοι πρέπει νὰ συνεργασθοῦν στενὰ γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ ἀκυρώσουν τὶς ἰσχυρὲς ἀρνητικὲς ἐπιρροὲς τῆς κοινωνίας πάνω στὰ παιδιά, προσφέροντάς τους τὸ ὅραμα μιᾶς ζωῆς ἐπιτυχημένης καὶ εὐτυχισμένης.

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔγκυρες πληροφορίες μου μὲ πείθουν ὅτι καὶ στὸ σχολεῖο ἔχει ἀλλάξει κατὰ πολὺ τὸ ἀρνητικὸ κλῖμα τῆς προκατάληψης, ποὺ πρὸ ἐτῶν ὑπῆρχε, σὲ βάρος τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας μας. Σήμερα βλέπω ὅτι καὶ μέσα στὰ σχολεῖα μας οἱ κληρικοί μας γίνονται δεκτοὶ μὲ προθυμία, γιατὶ ἴσως ἔχει γίνει κατανοητὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν διαπλάσσεται σωστὰ χωρὶς ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξάρτηση. Σὲ ὡρισμένες ἐξ ἄλλου τηλεοπτικὲς ἐκπομπὲς μὲ θύματα τῶν ναρκωτικῶν, ἀκούσθηκαν συγκλονιστικὲς ὁμολογίες των ποὺ ἔλεγαν ὅτι σώθηκαν χάρη στὸ Χριστὸ καὶ στὴν ἐπιστροφή τους σ' Αὐτόν. Οἱ ὁμολογίες αὐτὲς ἔκαναν μεγάλη αἴσθηση καὶ τὸ κλῖμα ἄρχισε νὰ μεταστρέφεται.

Σήμερα κανεὶς ἐχέφρων ἄνθρωπος δὲν ἀρνεῖται τὴ θετικὴ συμβολὴ τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, τῆς μετάνοιας καὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴ μεταστροφὴ τῶν πεπλανημένων καὶ τὴ σωτηρία τῶν ἀπολωλότων. Ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι μιὰ ἰδεολογία, εἶναι μιὰ πίστη, μιὰ βιωματικὴ ἐμπειρία χάριτος, ἕνα μοντέλο ζωῆς ποὺ ἐλάχιστοι ἔχουν ἐπιχειρήσει νὰ ἐφαρμόσουν. Αὐτὸ τὸ μοντέλο κινεῖται μέσα στὰ πλαίσια τῆς θεανθρώπινης ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, ποὺ βλέπει τὸν ἄνθρωπο σὰν ἕνα μικρὸ θεό, μὲ δυνατότητες γιὰ μιὰ πορεία πρὸς τὴ θέωση. Οἱ τραυματικὲς ἐμπειρίες τῶν πτώσεων στὴ διάρκεια τῆς πορείας μας δέν ἀναιροῦν τελεσίδικα τὸ στόχο. Μποροῦν νὰ ἐπουλώνονται μέσα στὴ θεραπευτικὴ διαδικασία τῆς μετάνοιας, μέσα στὴ χάρη τοῦ Μυστηρίου της, ποὺ ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἀποκαλέσει «φιλάνθρωπο» ἀκριβῶς γιατὶ χορηγεῖ στὸν ἄνθρωπο ὄχι μόνο τὴν ψυχική του ἀνακούφιση, πρᾶγμα ποὺ μπορεῖ νὰ προσφέρει καὶ ἡ σύγχρονη ψυχολογία, ἀλλά, καὶ κυρίως, τὴν ἄφεση, ποὺ κανένας ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ χορηγήσει.

Σήμερα ποὺ ξαναδιαβάζουμε τοὺς Πατέρες προσεκτικότερα, διαπιστώνουμε πὼς δὲν ἔχουμε ἐκμεταλλευθεῖ ὅσο θὰ ἔπρεπε, χάριν τῶν νέων ποὺ ἔπεσαν θύματα τῶν ναρκωτικῶν, τὴ μέθοδο τῆς ψυχοθεραπείας ποὺ εἰσηγοῦνται. Πρόκειται γιὰ μιὰ διαδικασία στοργῆς πρὸς τὸν πεπτωκότα ἄνθρωπο, ποὺ κάτω ἀπὸ τὸ πετραχήλι τοῦ Πνευματικοῦ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναδιατάξει τὶς συγκεχυμένες δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς διαδικασίας δὲν περιορίζεται μόνο στὴν ἀρνητική του διάσταση, δηλ. στὴν ἀποφυγὴ κάποιων δεινῶν, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται θετικὰ στὴν κατάκτηση τοῦ τελικοῦ στόχου, ποὺ εἶναι ἡ θέωση. Καὶ εἶναι κρίμα ποὺ οἱ τοξι-

κομανεῖς περνοῦν ἀπὸ τὰ ἰατρεῖα τῶν ψυχιάτρων ἢ ἀπὸ τὶς θεραπευτικὲς Κοινότητες ποὺ λειτουργοῦν στὴ χώρα μας, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὴ θύρα τοῦ Ἐξομολογητηρίου. Ἐμεῖς δὲν ὑποτιμοῦμε καμιὰ προσπάθεια, ποὺ γίνεται ἀπὸ ἀγάπη καὶ ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ παιδιά μας αὐτά. Ἀλλὰ εἶναι ἀπαράδεκτη ἡ στάση μερικῶν ψυχιάτρων, καὶ ἄλλων εἰδικῶν γιὰ τήν «ἐπανένταξη», ποὺ σὲ πεῖσμα τῶν νεωτέρων ἐξελίξεων στὴν ἐπιστήμη τους, ἐκεῖνοι ἐπιμένουν νὰ ὑπηρετοῦν μιὰ ψυχιατρικὴ χωρὶς ψυχή. Ἡ ἀντινομία τῆς τραυματισμένης ψυχῆς ποὺ γεύθηκε τὰ πάθη τῆς ἁμαρτίας δὲν ἀντιμετωπίζεται πουθενὰ καλύτερα παρὰ μόνο μὲ τὴ συνεργασία ὅλων τῶν ἐμπλεκομένων στὴ διαδικασία τῆς ἀπεξάρτησης, δηλ. ἰατρῶν, ἱερέων, ἀκόμη θὰ ἔλεγα γονέων καὶ ἐκπαιδευτικῶν, ποὺ ἔχει ὁ καθένας τὸν δικό του ἀναντικατάστατο ρόλο.

Ἡ ψυχοθεραπεία τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀρνεῖται τὰ φάρμακα, οὔτε τὴν ἰατρικὴ ἀγωγὴ στὸν ἀσθενῆ. Ἀντίθετα συμπληρώνει ὅλα αὐτά, γιατὶ δὲν περιορίζεται μόνο στὸ σῶμα τοῦ ναρκομανοῦς. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὴ νέκρωση τῶν παθῶν, ἀλλὰ περνᾶ καὶ στὴ μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τό «παρὰ φύσιν» στό «κατὰ φύσιν» μὲ προοπτικὴ τό «ὑπὲρ φύσιν». Στό *«Γεροντικό»* διαβάζουμε: *«Ἡμεῖς οὐκ ἐδιδάχθημεν σωματοκτόνοι εἶναι, ἀλλὰ παθοκτόνοι»*. Στόχος τῆς θεραπείας δὲν εἶναι μόνο νὰ ξαναγίνει ὁ ἄνθρωπος κοινωνικὰ ἀποδεκτός, ἀλλὰ νὰ ἐπαναδραστηριοποιηθοῦν οἱ λανθάνουσες δυνάμεις τῆς ψυχῆς του γιὰ νὰ ξαναλειτουργήσουν ὁμαλά, φυσιολογικὰ καὶ ἀποδοτικά.

Τελικὰ ἐξακολουθῶ νὰ διερωτῶμαι ἂν κάτι μπορεῖ νὰ ἀλλάξει στὴν κοινωνία μας, ἂν μποροῦν νὰ λείψουν οἱ ὑπο-

κριτές, ἂν ἡ ἀγάπη μπορεῖ νὰ γίνει νόμος, ἂν τὸ σχολεῖο μπορεῖ νὰ χειραγωγήσει τὰ παιδιὰ πρὸς τὶς ἀξίες, ἂν ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ δείξει τὸ δρόμο τῆς θέωσης. Ὅμως, ἔστω κι ἂν ὅλα αὐτὰ φαίνονται κάπως μακρινὰ καὶ ἀπρόσιτα, ὡστόσο ὑπάρχουν, ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς εἴμαστε νομίζω ἐδῶ, ὑποστασιάζοντας τοὺς θεσμούς. Ἡ ἀνάκαμψη μπορεῖ νὰ ἀρχίσει τώρα, ἀπὸ τὸν καθένα μας. Δὲν εἴμαστε λίγοι, εἴμαστε πολλοί. Ἀρκεῖ νὰ θελήσουμε νὰ ἐργασθοῦμε στὸ σωστὸ δρόμο μὲ ἀγάπη γιὰ τὰ παιδιά. Τὸ φῶς ὑπάρχει, ἀρκεῖ νὰ τὸ χρησιμοποιήσουμε. Ἡ ἀλήθεια ὑπάρχει, ἀρκεῖ νὰ τὴν ἀξιοποιήσουμε. Δὲν εἶναι φιλοσοφικὴ ἀπρόσωπη ἔννοια. Εἶναι πρόσωπο ἡ ἀλήθεια. Εἶναι Αὐτὸς ποὺ εἶπε: *«Ἐγώ εἰμι ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή»*. Μπορεῖ νὰ μὴ μποροῦμε νὰ ἀπαγορεύσουμε στὸν οὐρανὸ νὰ βρέξει. Μποροῦμε ὅμως νὰ κρατήσουμε πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας μιὰ ὀμπρέλλα. Μποροῦμε νὰ δώσουμε καὶ στὰ παιδιά μας ἄλλη μιά. Ὅποιος μπορεῖ νὰ τὸ κάνει καὶ δὲν θέλει, εἶναι ὁ βασικὸς ἔνοχος τῆς δυστυχίας μας.

Ἐκδόσεις Πανελληνίου Ἱεροῦ Ἱδρύματος Εὐαγγελιστρίας Τήνου

1. *Ἡ Ἔννοια τῶν θαυμάτων καί τῶν λειψάνων τῶν Ἁγίων στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.* Ὀκτώβριος 2006.
2. *Ἰησοῦς, ὁ Χριστός* (στήν Ἁγία Γραφή καί στήν Ζωή τῆς Ἐκκλησίας). Ὀκτώβριος 2005.
3. *Ἡ Ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας καί ὁ Ἀποκρυφισμός τῆς νέας ἐποχῆς* (Θεοσοφία, Μαγεία καί φαινόμενα τηλεκίνησης). Ὀκτώβριος 2004.
4. *Ἀκολουθίες ψαλλόμενες στόν Ἱερό Ναό Εὐαγγελιστρίας Τήνου.*
5. *Περιγραφή τῆς Εὑρέσεως τῆς Θαυματουργοῦ Ἁγίας Εἰκόνας τῆς Εὐαγγελιστρίας στήν Τήνο κατά τό ἔτος 1823.* Τῆνος 2008.
6. Ἀλεξάνδρα Γουλάκη-Βουτυρᾶ. *Μουσεῖο Τηνίων καλλιτεχνῶν.* Κατάλογος συλλογῆς γλυπτῶν.
7. *Εἰκόνες τῆς Τήνου.*
8. *Ὁ Γύζης στήν Τήνο.*
9. Ἀλέξανδρος Ε. Φλωράκης. *Ἡ Παναγία τῆς Τήνου στόν ἀγώνα τοῦ '40.* Δ΄ ἔκδοση, Τῆνος 2004.
10. Δρόσου Ν. Δρόσου. *Ἱστορία τῆς Νήσου Τήνου.* Ἀθῆναι 1996.
11. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος Χριστοδούλου. *Τομές αὐτογνωσίας. Ὁμιλίες πρός φοιτητές.* Τῆνος 2009.